

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevat säännökset uudistettaviksi. Muutosta hakieksaan asianosaisen ei tarvitsisi ilmoittaa tyytymättömyyttä alioikeuden ratkaisuun. Sen sijaan hän voisi sitovasti ilmoittaa tyytyvänsä siihen. Lisäksi asianosaiset voisivat sellaisessa riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, jo ennen alioikeuden tuomion antamista sitovasti sopia, ettei kumpikaan heistä valittamalla hae siihen muutosta. Hovioikeuteen valitettaisiin useimmiten edelleen suoraan.

Asianosainen tarvitsisi muutoksenhakuluvan hakiessaan muutosta riita-asiassa, jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu on ollut hänelle vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka on vaikeuksitta rahassa arvioitavissa, eikä kysymyksessä oleva rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo ilmeisesti ole enemmän kuin 20 000 markkaa.

Rikosasiassa vastaaja tarvitsisi muutosta hakiessaan luvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakko, sekä virallinen syyttäjä ja asianomistaja, jos valitus koskee sellaista vastaajan rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Lupaa ei kuitenkaan tarvitsisi sellainen vastaaja, joka on tuomittu 20 000 markkaa ylittävään menettämisseuraamukseen, eivätkä vastaaja ja asianomistaja, kun se, miltä osin rikosasian yhteydessä ratkaistu yksityisoikeudellinen vaatimus on valittajalle vastainen, on enemmän kuin 20 000 markkaa.

Muutoksenhakulupahakemusta käsitellessään hovioikeus tutkisi alioikeuden ratkaisun oikeellisuuden kirjallisen oikeudenkäyntiai-

neiston perusteella. Lupa olisi myönnettävä, jos hovioikeus pitää todennäköisenä, että alioikeuden ratkaisun lopputulos on virheellinen. Lisäksi hovioikeus voisi myöntää muutoksenhakuluvan eräillä muilla laissa säädetyillä perusteilla. Muutoksenhakulupahakemusta käsitellessään hovioikeus olisi päätösvaltainen kaksijäsenenä. Äänten mennessä tasan voitaisi sen jäsenen mielipide, joka myöntäisi luvan. Muutoksenhakulupaa koskeva sääntely siis merkitsisi käytännössä sitä, että sen piiriin kuuluvissa asioissa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden tarkastaisivat hovioikeudessa esittelijä ja kaksi jäsentä ja muissa asioissa entiseen tapaan täysilukuinen kolmijäseninen hovioikeus.

Esityksessä ehdotetaan, että myös hovioikeudessa otettaisiin käyttöön asian valmistelu. Valmistelusta vastaisi yksi hovioikeuden jäsen yhdessä hovioikeuden esittelijän kanssa. Valmistelussa selvitetäisiin muun muassa, mistä asianosaiset ovat erimielisiä ja mihin todisteluun he nojautuvat sekä onko asian ratkaisemiseksi toimitettava pääkäsittely. Valmistelu olisi useimmiten kirjallista, mutta tarvittaessa valmistelu voitaisiin toimittaa myös suullisesti. Valittajan vastapuolen ei enää tarvitsisi oma-aloitteisesti vastata valitukseen, vaan hovioikeus pyytäisi häneltä asiaa valmistellessaan tarvittaessa kirjallisen vastauksen.

Tarvittavan valmistelun päätyttyä hovioikeuden olisi toimitettava pääkäsittely, jos asian ratkaiseminen riippuu alioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai katselmuksessa tehtyjen havaintojen uskottavuudesta. Alioikeudessa vastaanotettu todistelu olisi tällöin otettava uudelleen vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Pääkäsittely olisi laissa tarkemmin säädetyin poikkeuksin toimitettava myös silloin, kun riita-asian asian-

osainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja sitä vaatii. Muissa tapauksissa asia voitaisiin ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Ehdotettavien säännösten johdosta Euroopan ihmisoikeussopimukseen tehty suullisia käsittelyjä koskeva varauma voitaisiin hovioikeuksien osalta peruuttaa.

Pääkäsittelyssä asia käsiteltäisiin yhtäjaksoisesti. Asianosaiset eivät käsittelyssä saisi lukea oikeudenkäyntikirjelmiä eivätkä muutoinkaan esittää asiaansa kirjallisesti. Käsittelyyn osallistuvat hovioikeuden jäsenet eivät saisi sen kuluessa vaihtua. Asiaa ratkaistessaan he saisivat ottaa huomioon vain käsittelyssä heille esitetyn oikeudenkäyntiaineiston. Ratkaisu julistettaisiin käsittelyn päätteeksi tai annettaisiin myöhemmin kansliassa. Ratkaisustaan hovioikeuden olisi lähetettävä jäljennös kaikille asiassa puhevaltaa käyttäneille.

Myös hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa oikeuden-

käyntimenettely jaettaisiin valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Valmistelusta vastaisi yksi hovioikeuden jäsen yhdessä hovioikeuden esittelijän kanssa. Laissa tarkemmin säädettyissä tapauksissa hovioikeuden olisi toimitettava pääkäsittely. Asia pantaisiin vireille sekä valmistelu ja suullinen pääkäsittely toimitettaisiin samalla tavalla kuin alioikeudessa.

Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia, rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia ja kiinteistönmuodostamislakia sekä säädettäisiin laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23 §:n 3 momentin kumoamisesta.

Esitys liittyy hallituksen esitykseen rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1.1.1998 lukien.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	5
1. Nykytila	5
1.1. Hovioikeus muutoksenhakuasteena	5
Muutoksenhakuoikeus ja muutoksenhakumenettely	5
Muutoksenhakuasian käsittely hovioikeudessa	6
Muutoksenhakualttius ja suullisten käsittelyjen määrät	7
1.2. Menettely hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa ..	9
1.3. Hovioikeuden ratkaisun antaminen	10
2. Muutoksenhakuoikeudesta ja muutoksenhakuasian käsittelystä eräissä muissa maissa	10
2.1. Yleistä	10
2.2. Asianosaisten oikeus hakea muutosta ensimmäisessä oikeusasteessa annettuun tuomioon	11
Riita-asiat	11
Rikosasiat	12
2.3. Muutoksenhaussa ja muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatettava menettely	15
3. Euroopan ihmisoikeussopimuksen asian käsittelyä tuomioistuimessa koskevat määräykset ja Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakuasian käsittelystä riita- asioissa	18
3.1. Yleistä	18
3.2. Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö	18
3.3. Hovioikeuden velvollisuus toimittaa suullinen käsittely muutoksenhakuasiassa	21
Yleistä	21
Suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuus rikosasiassa	21
Suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuus riita- ja hakemusasiassa	22
3.4. Hovioikeuden velvollisuus toimittaa suullinen käsittely sen ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asiassa	22
3.5. Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa ...	23
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	23
4.1. Muutoksenhakuasian käsittely	23
Yleistä	23
Muutoksenhakuasian käsittely pääkäsittelyssä	25
Muutoksenhakuasian valmistelu	27
Asianosaisten ja todistajien kutsuminen sekä seuraamukset asianosaisten poissaolosta	29
Pääkäsittelystä laadittava pöytäkirja	29
Muutoksenhakuasian käsittely käytännössä	30
4.2. Muutoksenhakuasian käsittelyn keventäminen	30
Yleistä	30
Asianosaisten muutoksenhakuoikeus	31
Oikeudenkäyntimenettelyn järjestäminen joustavammaksi ja muutoksenhakulupajärjestelmä	33
Eräät muut oikeudenkäyntimenettelyn keventämistä koskevat ehdotukset ...	38
4.3. Muutoksenhakumenettelyn yksinkertaistaminen	38
Yleistä	38

	Tyytymättömyyden ilmoittaminen	38
	Muutoksenhakuohjauksen yksinkertaistaminen	39
4.4.	Oikeudenkäyntimenettely hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa	39
4.5.	Hovioikeuden ratkaisun antaminen	39
5.	Esityksen vaikutukset	40
5.1.	Yleistä	40
5.2.	Pääkäsittely	40
5.3.	Menettelyn keventäminen	41
5.4.	Vaikutukset asianosaisten kannalta	41
5.5.	Yhteenvedo	42
6.	Asian valmistelu	42
6.1.	Hovioikeustoimikunta 1989	42
6.2.	Lausunnot hovioikeustoimikunta 1989:n ehdotuksesta	43
6.3.	Hallituksen esitystä valmistelevala työryhmän toimeksianto	44
6.4.	Jatkovalmistelu	44
7.	Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	44
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	46
1.	Lakiehdotusten perustelut	46
1.1.	Oikeudenkäymiskaari	46
	2 luku. Päättövaltaisuudesta	46
	23 luku. Äänestämistä	46
	24 luku. Tuomioistuimen ratkaisu	47
	25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen	49
	26 luku. Muutoksenhakuasian käsittelystä hovioikeudessa	57
	27 luku. Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa	79
1.2.	Rikoslaki	81
1.3.	Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	82
1.4.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	82
1.5.	Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23 §:n 3 momentin kumoamisesta	82
1.6.	Kiinteistönmuodostamislaki	82
2.	Voimaantulo	83
	LAKIEHDOTUKSET	84
1.	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	84
2.	Laki rikoslain 7 luvun 7 §:n muuttamisesta	93
3.	Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n muuttamisesta	93
4.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n muuttamisesta	94
5.	Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23 §:n 3 momentin kumoamisesta	94
6.	Laki kiinteistönmuodostamislain 259 §:n muuttamisesta	95
	LIITE	96
	Rinnakkaistekstit	96
1.	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	96
2.	Laki rikoslain 7 luvun 7 §:n muuttamisesta	120
3.	Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n muuttamisesta	121
4.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n muuttamisesta	122
6.	Laki kiinteistönmuodostamislain 259 §:n muuttamisesta	123

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Hovioikeus muutoksenhakuasteena

Muutoksenhakuoikeus ja muutoksenhaku-menettely

Muutoksenhausta alioikeudesta hovioikeuteen säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa. Luvun 2 §:n mukaan on pääsääntönä, että alioikeuden ratkaisuun, joka sisältää pääasian ratkaisun tai jolla asia on jätetty tutkimatta, saadaan aina hakea muutosta valittamalla. Valituksella asia voidaan saattaa hovioikeuden tutkittavaksi sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta.

Eräissä tapauksissa muutoksenhaku on laisaa erikseen kielletty. Varsinkin useat oikeudenkäynnin aikana annettavat ratkaisut, kuten erilaiset väliaikais määräykset, ovat sellaisia, joihin asianosainen ei saa hakea muutosta. Sen sijaan muutoksenhaku pääasiassa annettuun ratkaisuun on riita- ja rikosasioissa vain erittäin poikkeuksellisesti kielletty.

Julistaessaan ratkaisun, johon saa hakea muutosta, alioikeuden on luvun 3 §:n mukaan ilmoitettava muutoksenhakuoikeudesta ja siitä, miten asianosaisen on meneteltävä, jos hän haluaa hakea muutosta alioikeuden ratkaisuun tai vastata mahdolliseen valitukseen. Saapuvilla oleville asianosaisille on heti ratkaisun julistamisen jälkeen tarvittaessa annettava kirjalliset ohjeet, joista ilmenee, miten ratkaisuun haetaan muutosta ja miten valitukseen vastataan. Lisäksi muutoksenhakuohjeet on lähetettävä muulle kuin sakko- tai muutorangaistukseen tuomitulle käsittelystä poissa olleelle rikosasian vastaajalle. Samalla hänelle on ilmoitettava ratkaisun julistamispäivä ja tuomittu rangaistusseuraamus.

Jos asianosainen haluaa hakea muutosta alioikeuden ratkaisuun, hänen on luvun 5 §:n mukaan ilmoitettava siihen tyytymättömyyttä. Tyytymättömyyden ilmoitus on tehtävä viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä päivästä, jona alioikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin. Tyytymättömyyden ilmoitus saadaan luvun 7 §:n mukaan rajoittaa koskemaan osaa alioikeuden ratkaisusta.

Tyytymättömyyden ilmoitus voidaan tehdä joko suullisesti tai kirjallisesti asian ratkais-

seelle tuomioistuimelle tai sen kansliaan. Jos tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole tehty säädettyssä järjestyksessä tai jos tyytymättömyyttä ilmoitetaan ratkaisuun, johon ei saa hakea muutosta, ilmoitusta ei luvun 9 §:n mukaan hyväksytä. Tyytymättömyyden ilmoittamisen hyväksymisestä päättää alioikeudessa yksi lakimiesjäsen. Tyytymättömyyden ilmoitus saadaan peruuttaa tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa.

Kun hyväksytty tyytymättömyyden ilmoitus on tehty, alioikeuden on luvun 11 §:n mukaan annettava asiassa valitusosoitus. Valitusosoitus voidaan liittää alioikeuden ratkaisun sisältävään toimituskirjaan. Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakuomioistuinin sekä valituksen ja vastauksen määräpäivät ja miten asianosaisen on meneteltävä hakiessaan muutosta tai vastatessaan muutoksenhakemukseen.

Asianosaisen on 30 päivän kuluessa alioikeuden ratkaisun julistamisesta tai antamisesta toimitettava valituskirjelmä alioikeuden kansliaan. Valituksessaan hänen on luvun 14 §:n mukaan ilmoitettava, miltä kohdin alioikeuden ratkaisuun haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi sekä perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin alioikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset. Valittaja ei saa hovioikeudessa riita-asiassa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty alioikeudessa, paitsi, jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen alioikeudessa tai että hänellä muuten on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin. Jos valittaja haluaa esittää valituksensa tueksi uusia todisteita, hänen on ilmoitettava ne ja lisäksi mainittava, mitkä seikat hän niillä haluaa näyttää toteen. Valituskirjelmään on liitettävä rikosasiassa otteet tai virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset asian käsittelystä laadituista pöytäkirjoista ja riita- ja rikosasioissa ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa.

Valittajan vastapuolella on oikeus 14 päivän kuluessa valitusajan päättymispäivästä valvoa vastaajan puhevaltaa ja kirjallisesti vastata valitukseen. Vastaajan puhevallan valvominen tapahtuu ilmoittautumalla suulli-

sesti tai kirjallisesti alioikeuden kansliassa. Vastapuolelle on tällöin luvun 18 §:n mukaan annettava jäljennökset valituskirjelmästä ja siihen liitetystä asiakirjoista sekä tarvittaessa myös kirjalliset ohjeet siitä, miten valitukseen vastataan.

Valittajan vastapuolen on edellä mainitussa 14 päivän määräajassa toimitettava alioikeuden kansliaan kirjallinen vastaus valitukseen. Vastauksessaan hänen on luvun 20 §:n mukaan ilmoitettava käsityksensä valittajan vaatimuksista ja niiden perusteista sekä seikat ja todisteet, joihin hän haluaa nojautua. Vastauskirjelmään hänen on liitettävä ne asiakirjat, joista ilmeneviin seikkoihin hän viittaa perusteinaan.

Jos valittaja tai vastauksen antaja ei laillisen esteen tai muun hyväksyttävän syyn vuoksi voi määräajassa hakea muutosta tai vastata valitukseen, käräjäoikeus voi luvun 13 ja 19 §:n mukaan määräajassa tehdystä hakemuksesta asettaa uuden määräajan valituksen jättämistä tai valitukseen vastaamista varten. Käytännössä yleisin syy uuden määräajan asettamiseen valituksen jättämistä varten on se, että muutoksenhakemuksen tekemistä varten tarpeellinen alioikeuden toimituskirja ei valmistu määräajassa.

Alioikeus lähettää sille toimitetut muutoksenhakuasiakirjat liitteineen hovioikeuteen yleensä sen jälkeen, kun määräaika vastauksen antamiseen on päättynyt.

Muutoksenhakuasian käsittely hovioikeudessa

Muutoksenhakuasian käsittelystä hovioikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvussa. Varsinainen kirjelmien vaihto päättyy yleensä valitus- ja vastauskirjelmän jättämiseen. Jos valitus kuitenkin on puutteellinen eikä puute ole vähäinen, hovioikeuden on luvun 2 §:n mukaan kehotettava valittajaa korjaamaan puute. Jollei kehotusta noudateta eikä valitukseen sisälly riittävän täsmällistä muutosvaatimusta tai asiaa ei sen perusteella muuten voida ratkaista, valitus voidaan jättää tutkimatta. Hovioikeus voi luvun 3 §:n mukaan tarvittaessa varata myös vastauksen antajalle tilaisuuden täydentää vastausta.

Jos valitusta on hovioikeuden kehotuksesta täydennetty, hovioikeuden on luvun 4 §:n mukaan tarvittaessa pyydettävä valittajan vastapuolelta vastaus. Silloin kun valittajan

vastapuoli ei oma-aloitteisesti ole vastannut valitukseen, hovioikeudella on rikosasiassa eräissä tapauksissa velvollisuus pyytää häntä vastaus. Luvun 11 §:n mukaan hovioikeus ei saa vastausta pyytämättä muuttaa alioikeuden ratkaisua siten, että sakkorangaistukseen tuomittu tai rangaistukseen tuomitsematta jätetty tuomitaan vankeusrangaistukseen tai viraltapanoon, ehdollinen vankeusrangaistus muutetaan ehdottomaksi taikka vastaaja tuomitaan oleellisesti ankarampaan rangaistusseuraamukseen. Tarvittaessa hovioikeus voi muulloinkin pyytää valittajan vastapuolelta vastauksen valitukseen.

Valituksessa olevien puutteiden korjaamisesta sekä vastauksen pyytämisestä päättää oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla hovioikeudessa yksi jäsen. Eräissä hovioikeuksissa esittelijä voi 26 luvun 13 §:n nojalla annettujen yleisten ohjeiden mukaan itsenäisesti asiaa esittelemättä joissakin tapauksissa kehottaa valittajaa täydentämään valitustaan sekä pyytää valittajan vastapuolelta vastauksen. Esittelijä huolehtii kuitenkin aina valituksessa olevien muodollisten puutteiden korjaamisesta.

Hovioikeus saa luvun 5 §:n mukaan erityisesti syystä ottaa huomioon asianosaisen hovioikeudelle määräajan jälkeen toimittaman muunkin kirjelmän tai asiakirjan. Jos hovioikeus ottaa huomioon tällaisen asiakirjan tai omasta aloitteestaan hankkii selvitystä, joka voi vaikuttaa asian ratkaisemiseen, hovioikeuden on luvun 6 §:n mukaan pyydettävä sen johdosta asianosaisilta kirjallinen selitys. Hovioikeus saa tarvittaessa muulloinkin pyytää asianosaiselta kirjallisen selityksen.

Menettely hovioikeuksissa on nykyisin useimmiten kirjallista. Asia ratkaistaan tällöin yksinomaan hovioikeudelle toimitettujen valittajan ja vastaajan kirjelmien ja muiden asiakirjojen sekä alioikeudessa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Asian ratkaisu tehdään esittelystä esittelijän asiassa laatiman ratkaisuehdotuksen ja mahdollisen muistion perusteella. Esittelyn jälkeen kukin jaoston jäsen yleensä vielä erikseen tutkii asiassa kertyneen asiakirjavihon.

Luvun 7 §:n mukaan hovioikeus voi kuitenkin tarvittaessa aina toimittaa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan vain osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta. Erityisestä

syystä hovioikeus saa luvun 10 §:n mukaan myös määrätä, että asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan kuuleminen voi tapahtua alioikeudessa.

Rikosasiassa suullisen käsittelyn toimittaminen on eräissä tapauksissa pakollista. Luvun 8 §:n mukaan hovioikeus ei saa näytön uudelleen arvioimisen perusteella muuttaa alioikeuden rangaistusvaatimuksesta tekemää ratkaisua toimittamatta suullista käsittelyä. Suullisen käsittelyn toimittaminen ei kuitenkaan tällöinkään ole tarpeen, jos asiassa on kysymys vain sakosta tai jos suullinen käsittely, ottaen erityisesti huomioon rikosasian vastaajan oikeusturva, olisi ilmeisesti tarpeeton.

Luvun 9 §:n mukaan asianosaiset kutsutaan suulliseen käsittelyyn hovioikeuden toimesta. Ne asianosaiset, joiden kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta, voidaan jättää kutsumatta. Asianosaiset huolehtivat yleensä itse haluamiensa todistajien kutsumisesta suulliseen käsittelyyn.

Asianosaiset saadaan kutsua suulliseen käsittelyyn uhalla, että poissaolo ei estä asian käsittelyä ja ratkaisemista. Asianosainen, johon rangaistusvaatimus kohdistuu tai jonka henkilökohtaista kuulemistä hovioikeus muuten pitää tarpeellisena, on kuitenkin kutsuttava suulliseen käsittelyyn sakon uhalla. Kutsussa on asianosaiselle annettava tieto uhasta, jolla hänen on saavuttava suulliseen käsittelyyn.

Suullisen käsittelyn toimittamisesta ja sen kohteen rajoittamisesta samoin kuin asianosaisten kutsumisesta ja heille asetettavista uhista päättää oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla hovioikeudessa yksi jäsen. Silloinkin kun asianosainen, joka on velvoitettu saapumaan suulliseen käsittelyyn sakon uhalla, jää saapumatta, käsittely yleensä toimitetaan ja asia ratkaistaan hänen poissaolostaan huolimatta. Asetettua uhkasakkoa ei tällöin tuomita. Jos syytä on, voidaan luvun 9 §:n mukaan näin menetellä myös silloin, kun tuotavaksi määrättyä asianosaista ei tavata tai kun kutsua asian käsittelyyn ei saada toimitetuksi asianosaiselle tiedoksi.

Käytännössä suullinen käsittely varsinkin riita-asioissa rajataan usein tiettyyn asian osaan. Suullisessa käsittelyssä asianosaiset yleensä toistavat vaatimuksensa ja niiden perusteet viittaamalla muutoksenhaku- tai vastauskirjelmissä ja asiassa aikaisemmin alioikeudessa esittämäänsä, minkä jälkeen

otetaan vastaan tarpeellinen todistelu. Asianosaisilla on tämän jälkeen mahdollisuus esittää loppupuheenvuoronsa.

Suullinen käsittely lykätään vain poikkeustapauksissa. Käsittely äänitetään eikä äänitteitä yleensä kirjoiteta puhtaaksi, vaan esittelijä laatii käsittelystä ainoastaan suppean käsittelypöytäkirjan. Toisinaan äänitteet kuitenkin saatetaan kirjalliseen muotoon ja esittelijä laatii niiden avulla tiivistetyn pöytäkirjan puheenjohtajalta saamiensa ohjeiden mukaan.

Silloinkin kun asiassa tai sen osassa on toimitettu suullinen käsittely, muutoksenhakemus ratkaistaan sekä suullisessa käsittelyssä ilmitulleen että asiassa aikaisemmin kertyneen kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Asia ratkaistaan esittelystä yleensä välittömästi suullisen käsittelyn päätyttyä. Esittelyn jälkeen jaoston jäsen yleensä vielä erikseen tarkastaa asiassa kertyneen asiakirjavihon ja esittelijän laatiman luonnoksen hovioikeuden ratkaisuksi.

Muutoksenhakualttius ja suullisten käsittelyjen määrät

Muutoksenhakualttius. Asianosaiset hakevat alioikeuden ratkaisuihin muutosta varsin usein. Esimerkiksi vuonna 1996 alioikeuksissa ratkaistiin yhteensä 12 712 *laajaa riita-asiaa*. Asianosaiset ilmoittivat tyytymättömyyttä yhteensä 52 prosentissa alioikeuden loppuun käsittelemistä laajoista riita-asioista. Loppuun käsiteltyihin asioihin ei ole otettu sovintoon päätyneitä juttuja eikä yksipuolisia tuomioita, sillä niihin ei voi ilmoittaa tyytymättömyyttä. Sillä, jota vastaan yksipuolinen tuomio on annettu, ei ole oikeutta hakea siihen muutosta hovioikeudelta, vaan hän saa hakea siihen takaisinsaantia tuomion antaneessa alioikeudessa.

Sovintoon päättyi kyseisenä vuonna yhteensä 1 537 asiaa ja yksipuolisella tuomiolla ratkaistiin yhteensä 1 151 asiaa. Viireille tulleista asioista 14 prosenttia päättyi täten sovintoon tai asian oikeudellinen ratkaisu oli jo etukäteen niin selvä, että toinen asianosaisista ei käyttänyt puhevaltaa oikeuskäsittelyssä.

Vuonna 1992 vastaavalla tavalla laskettu muutoksenhakuprosentti oli noin 44 ja vuonna 1990 noin 45. Vuonna 1989 asianosaiset saattoivat noin 51 prosenttia alioikeuksien ratkaisuista hovioikeuksien tutkittaviksi ja

vuonna 1988 noin 43 prosenttia. Aikaisempina vuosina muutoksenhakuprosentti oli noin 20—25. Vuoden 1987 jälkeen tapahtunut muutoksenhakualttiuden prosentuaalinen kasvu johtuu siitä, että riita-asioihin eivät kuulu enää niihin aikaisemmin kuuluneet asumus- ja avioeroasiat, joissa annettuihin ratkaisuihin haettiin muutosta varsin harvoin.

Rikosasioissa asianosaiset saattoivat vuonna 1996 noin 15 prosenttia alioikeuksien ratkaisusta hovioikeuksien tutkittaviksi. Syytetty haki muutosta noin 11 prosentissa ratkaisusta, syyttäjä ja asianomistaja kumpikin noin kolmessa prosentissa.

Muutoksenhakualttius oli suurin, noin 60 prosenttia, ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista koskeneissa asioissa ja pienin, noin kahdeksan prosenttia, sakkorangaistuksen tuomitsemista koskeneissa asioissa. Asioissa, joissa syyte oli hylätty, muutoksenhakuprosentti oli 29,5.

Vuonna 1992 asianosaiset saattoivat noin 17 prosenttia alioikeuksien ratkaisusta hovioikeuksien tutkittavaksi. Syytetty haki muutosta noin 13 prosentissa ratkaisusta, syyttäjä ja asianomistaja kumpikin noin kolmessa prosentissa.

Muutoksenhakualttius oli noin 57 prosenttia ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista koskeneissa asioissa ja noin kahdeksan prosenttia sakkorangaistuksen tuomitsemista koskeneissa asioissa. Asioissa, joissa syyte oli hylätty, muutoksenhakuprosentti oli 27. Näistä syyttäjän yksin tekemiä muutoksenhakemuksia oli noin seitsemän ja asianomistajan yksin tekemiä muutoksenhakemuksia noin 14 prosenttia.

Vuonna 1987 muutoksenhakuprosentti oli noin 18. Näistä syytetyn yksin tekemiä muutoksenhakemuksia oli noin 12 prosenttia sekä syyttäjän ja asianomistajan yksin tekemiä muutoksenhakemuksia molempia noin kaksi prosenttia.

Myös vuonna 1987 muutoksenhakualttius oli suurin, noin 58 prosenttia ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista koskeneissa asioissa ja pienin, noin 10 prosenttia, sakkorangaistuksen tuomitsemista koskeneissa asioissa. Asioissa, joissa syyte oli hylätty, muutoksenhakuprosentti oli 28. Näistä syyttäjän yksin tekemiä muutoksenhakemuksia oli noin yhdeksän ja asianomistajan yksin tekemiä muutoksenhakemuksia noin 14 prosenttia.

Suullisten käsittelyjen määrät. Suullisia käsittelyjä toimitetaan hovioikeuksissa edel-

leen varsin harvoin. Esimerkiksi vuonna 1996 hovioikeuksissa toimitettiin muutoksenhakemusten johdosta suullisia käsittelyjä seuraavasti:

Hovioikeus	Riita-asiat	Rikosasiat
Turku	72	76
Vaasa	48	83
Itä-Suomi	23	36
Helsinki	74	57
Kouvola	24	24
<u>Rovaniemi</u>	<u>42</u>	<u>37</u>
Yhteensä	283	313

Samana vuonna hovioikeuksissa ratkaistiin muutoksenhakemusten johdosta riita- ja rikosasioita kaikkiaan seuraavasti:

Hovioikeus	Riita-asiat	Rikosasiat
Turku	2 036	2 008
Vaasa	819	1 045
Itä-Suomi	625	891
Helsinki	3 403	2 679
Kouvola	702	1 036
<u>Rovaniemi</u>	<u>595</u>	<u>782</u>
Yhteensä	8 180	8 441

Taulukoista havaitaan, että suullinen käsittely toimitettiin hovioikeuksissa vuonna 1996 keskimäärin vajaassa neljässä prosentissa muutoksenhakemusten johdosta käsitellyistä rikosasioista. Riita-asioissa suullisten käsittelyjen osuus oli vieläkin vähäisempi. Suullisten käsittelyjen osuus on aikaisempina vuosina ollut vajaan kahden prosentin suuruusluokkaa.

Vuonna 1993 hovioikeuksissa toimitettiin muutoksenhakemusten johdosta suullisia käsittelyjä seuraavasti:

Hovioikeus	Riita-asiat	Rikosasiat
Turku	27	30
Vaasa	10	33
Itä-Suomi	14	26
Helsinki	7	26
Kouvola	2	6
<u>Rovaniemi</u>	<u>=</u>	<u>27</u>
Yhteensä	60	148

Samana vuonna hovioikeuksissa ratkaistiin muutoksenhakemusten johdosta riita- ja rikosasioita kaikkiaan seuraavasti:

Hovioikeus Riita-asiat Rikosasiat

Turku	1 587	2 036
Vaasa	1 050	1 326
Itä-Suomi	962	1 666
Helsinki	2 140	2 422
Kouvola	666	1 203
<u>Rovaniemi</u>	<u>521</u>	<u>716</u>
Yhteensä	6 926	9 369

Suullinen käsittely toimitettiin hovioikeuksissa vuonna 1993 keskimäärin noin 1,5 prosentissa muutoksenhakemusten johdosta käsitellyistä rikosasioista. Riita-asioissa suullisten käsittelyjen osuus oli alle yksi prosentti.

1.2. Menettely hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemisissä asioissa

Ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeudet käsittelevät suurimmaksi osaksi rikosasioita. Niistä hovioikeuksien käsiteltäviin kuuluvat valtio- ja maanpetosrikosta koskevat asiat sekä syytteet alioikeuksien tuomareiden tuomarin toimessaan tekemistä rikoksista. Lisäksi hovioikeus ratkaisee ensimmäisenä oikeusasteena lainsäädännössä sen käsiteltäviksi tarkemmin määritellyt muut virkarikostat koskevat asiat.

Ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeus käsittelee myös eräitä riita-asioita. Näitä ovat oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 8 §:n nojalla hovioikeuden ratkaistaviin kuuluvat, erikseen käsiteltävät sellaisista rikoksista johtuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset, joissa hovioikeus on toimivaltainen ensimmäisenä oikeusasteena.

Oikeudenkäyntimenettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemisissä riita- ja rikosasioissa säädetään oikeudenkäymiskaaren 27 luvussa. Noudatettavasta menettelystä ei lukuun sisälly tarkkoja säännöksiä, minkä vuoksi menettely on suureksi osaksi käytännön varassa.

Menettely voi olla suullinen tai kirjallinen. Luvussa ei ole säännelty sitä, millä edellytyksillä asia voidaan ratkaista pelkästään kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Tämän vuoksi on katsottu, että hovioikeuden harkinnassa on tarpeen mukaan määrätä suullinen käsittely. Lisäksi käytännössä on katsottu, että yleensä vain vähäisemmät rikosasiat voidaan ratkaista yksinomaan kirjallisessa menettelyssä. Huomiota on kiinnitetty myös siihen, onko syytetty tunnustanut

tehneensä syytteessä tarkoitetun teon sekä myöntänyt korvausvaatimukset.

Kun rikosasian vastaaja on vangittuna, hänen on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:n mukaan oltava henkilökohtaisesti läsnä käsiteltäessä sellaista rikosta koskevaa syytettä, jonka johdosta hänet on vangittu. Mainitun säännöksen mukaan rikosasian vastaajaa ei myöskään saa tuomita vapausrangais- tukseen kuulematta häntä henkilökohtaisesti. Tällaista rikosta koskevissa asioissa on hovioikeudenkin siten toimitettava suullinen käsittely.

Virkarikosta koskevissa asioissa menettely on useimmiten kirjallista. Syyttäjänä hovioikeudessa toimii lääninsyyttäjä, joka esittää hovioikeudelle syytekirjelmän. Hovioikeus pyytää ensin mahdolliselta asianomistajalta kirjallisen lausuman, minkä jälkeen syyte ja asianomistajan vaatimukset annetaan viran puolesta rikosasian vastaajalle tiedoksi.

Vastaaja antaa hovioikeudelle kirjallisen vastauksensa syyttäjän ja asianomistajan esittämiin vaatimuksiin. Yleensä vastaus toimitetaan vielä lääninsyyttäjälle, jolle varataan tilaisuus antaa lisäkirjelmä. Tämä lisäkirjelmä annetaan yleensä vielä rikosasian vastaajalle sillä tavoin tiedoksi, että hän saa antaa siihen lisävastineen. Sen jälkeen kun rikosasian vastaajalta on pyydetty vastaus, myös muille oikeudenkäynnissä kuultaville varataan usein tilaisuus antaa lausuntansa.

Vastaavalla tavalla käsitellään asianomistajan yksin vireillepanemat virkarikosta koskevat syytteet, jotka käytännössä useimmiten kohdistuvat vankeinhoitolaitoksen virkamiehiin.

Edellä selostetusta kirjelmien vaihdosta sekä vastausten ja lausuntojen pyytämisestä päättää joka kerran erikseen hovioikeuden kolmijäseninen jaosto esittelyn perusteella. Kirjelmien vaihdon jälkeen asian ratkaisu tehdään esittelystä. Esittelyn jälkeen kukin jaoston jäsen yleensä vielä erikseen tutkii asiassa kertyneen asiakirjavihon.

Valtio- ja maanpetosrikosta koskevia asioita esiintyy käytännössä varsin harvoin. Niiden ratkaisemiseksi toimitetaan suullinen käsittely. Suullinen käsittely toimitetaan käytännössä muutoinkin aina silloin, kun se on tarpeen todistelun vastaanottamiseksi tai muutoin asian selvittämiseksi. Ainakin eräissä hovioikeuksissa suullinen käsittely toimitetaan myös silloin, kun asianosainen on sitä vaatinut.

Silloinkin kun asian ratkaisemiseksi toimi-

tetaan suullinen käsittely, menettely aloitetaan kirjelmien vaihdolla. Syyttäjän hovioikeudelle esittämä syytekirjelmä annetaan viran puolesta tiedoksi rikosasian vastaajalle, jolle varataan tilaisuus antaa kirjallinen vastaus syytteeseen. Oikeudenkäymiskaaren 27 luvun 7 §:n mukaan nämä asiakirjat luetaan suullisessa käsittelyssä. Tämän jälkeen asian käsittely jatkuu pääasiallisesti samalla tavalla kuin rikosasian käsittely alioikeudessa. Hovioikeus voi kuitenkin määrätä todistajan kuultavaksi alioikeudessa, jos se pitää tällaista menettelyä sopivana.

Menettely on suullis-pöytäkirjallinen. Asianosaisten ja muiden asiassa kuultujen suulliset lausumat kirjataan pääkohdiltaan pöytäkirjaan, johon sisällytetään myös kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto. Asiassa annettava ratkaisu perustuu suurelta osalta asian käsittelystä laadittuun pöytäkirjaan.

Käytännössä hovioikeudet käsittelevät ensimmäisenä oikeusasteena asioita varsin vähän. Ensimmäisen asteen asiat ovat lähes poikkeuksetta rikasioita. Esimerkiksi vuosina 1992—1996 hovioikeudet käsitelivät ensimmäisenä oikeusasteena riita- ja rikasioita yhteensä seuraavasti:

1992	1993	1994	1995	1996
23	36	69	93	50

Käytännössä oikeudenkäyntimenettely myös ensimmäisen asteen asioissa on huomattavalta osalta kirjallista. Esimerkiksi vuonna 1996 hovioikeudet ratkaisivat ensimmäisenä oikeusasteena asioita ja toimittivat niissä suullisia käsittelyjä seuraavasti:

Hovioikeus	I asteen asiat	Suulliset käsittelyt
Turku	2	1
Vaasa	2	-
Itä-Suomi	5	1
Helsinki	28	3
Kouvola	13	-
Rovaniemi	-	-
<u>Yhteensä</u>	<u>50</u>	<u>5</u>

1.3. Hovioikeuden ratkaisun antaminen

Hovioikeuden tuomioiden ja päätösten antamistavasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 5 §:n 2 momentissa ja 6 §:ssä. Näiden säännösten mukaan hovioikeuden

ratkaisujen antamismenettelyssä noudatetaan erityistä ilmoitusmenettelyä. Hovioikeuden tuomio ja päätös annetaan päivänä, joka on julkipanoon viimeistään päivää ennen ilmoitettava. Julkipanomenettely tarkoittaa sitä, että hovioikeuden ilmoitustaululle kiinnitetään luettelo seuraavana päivänä annettavista ratkaisuista.

Julkipanomenettelyn tarkoitus on se, että näin asianosaisen katsotaan saavan tiedon hovioikeuden ratkaisun antamisesta. Tällä puolestaan on merkitystä sen vuoksi, että muutoksenhaun määräaika alkaa oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan kulua hovioikeuden ratkaisun antamispäivästä. Käytännössä hovioikeuden kirjaamot ilmoittavat pyynnöstä erikseen ratkaisun antamisesta eräissä tapauksissa myös sellaiselle asianosaiselle, jolle ei ole toimitettava hovioikeuden ratkaisua.

Erityinen ilmoitusvelvollisuus antamastaan ratkaisusta hovioikeudelle säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:ssä. Sen mukaan hovioikeuden on, muuttaessaan alioikeuden ratkaisua sanotusta säännöksestä ilmenevällä tavalla tai tuomitessaan ehdollisen rangaistuksen, ilmoitettava tuomitulle välittömästi ratkaisun antamispäivä ja tuomittu rangaistusseuraamus. Hovioikeudella on tämä ilmoitusvelvollisuus siinäkin tapauksessa, että asianosainen saisi toimituskirjan hovioikeuden ratkaisusta.

2. Muutoksenhakuoikeudesta ja muutoksenhakuasian käsittelystä eräissä muissa maissa

2.1. Yleistä

Seuraavassa esitetään aluksi, millä edellytyksillä asianosainen saa hakea muutosta tuomioistuimen ensimmäisenä oikeusasteena riita- ja rikosasiassa antamaan tuomioon. Ruotsin, Norjan ja Tanskan lisäksi tarkastellaan asianosaisen muutoksenhakuoikeutta eräissä Keski-Euroopan maissa. Anglosaksiset maat on sen sijaan erilaisen oikeusjärjestelmänsä vuoksi kokonaisuudessaan jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Muutoksenhaussa ja muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatettava menettely kuvataan tämän jälkeen yksityiskohtaisemmin ainoastaan Ruotsin osalta, koska uudistettu riitaasioiden oikeudenkäyntimenettelymme muistuttaa eniten Ruotsissa noudatettavaa kärjaoikeusmenettelyä.

2.2. Asianosaisen oikeus hakea muutosta ensimmäisessä oikeusasteessa annettuun tuomioon

Riita-asiat

Ruotsi. Ruotsissa on voimassa valituslupajärjestelmä. Riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu, asianosainen tarvitsee alioikeuden ratkaisuun muutosta hakiessaan valitusluvan, jos asia on ratkaistu yhden tuomarin istunnossa tai jos alioikeudessa esitetyn kannevaatimuksen arvo ei ylitä vuosittain tarkistettavaa arvorajaa, joka vuonna 1997 on 36 300 Ruotsin kruunua (noin 24 000 markkaa). Valituslupaa ei kuitenkaan tarvita eräissä laissa erikseen luetelluissa tapauksissa, kuten silloin kun valituksenalainen päätös koskee jonkun muun kuin asianosaisen tai väliintulijan oikeutta.

Valituslupaa on pyydettävä hovioikeudelta. Valituslupa voidaan myöntää vain, jos lain soveltamisen kannalta on tärkeää saattaa asia ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi tai jos ilmenee aihetta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen taikka jos luvan myöntämiseen muutoin on erityisiä syitä. Aiemmin valitusluvan myöntämisen ratkaisi kaksi hovioikeuden lainoppinutta jäsentä. Vuonna 1993 lakia muutettiin niin, että valitusluvan myöntämisen ratkaisee kolme hovioikeuden lainoppinutta jäsentä. Valituslupa on myönnettävä, kun enemmistö jäsenistä on luvan myöntämisen kannalla.

Helmikuussa 1997 on valtiopäiville annettu esitys hovioikeuden valituslupajärjestelmän muuttamiseksi (Prop. 1996/97:131). Ehdotuksen mukaan muutoksen hakeminen käräjäoikeuden ratkaisuun edellyttäisi aina hovioikeuden myöntämää valituslupaa. Valituslupa olisi aina myönnettävä, jos on aihetta epäillä käräjäoikeuden lopputuloksen oikeellisuutta, jos ilman asian tutkimista ei ole mahdollista arvioida käräjäoikeuden lopputuloksen oikeellisuutta, jos lain soveltamisen kannalta on tärkeää saattaa asia ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi taikka jos luvan myöntämiseen muutoin on erityisiä syitä. Valituslupa voitaisiin rajoittaa koskemaan sellaista määrättyä ratkaisun osaa, jonka lopputulos ei vaikuta valituksen alaisen ratkaisun muihin osiin. Hovioikeuden kokoonpanoa valituslupahakemusta ratkaistaessa ei ole ehdotettu muutettavaksi. Valituslupa olisi myönnettävä heti kun yksi kokoonpanon jäsenistä on luvan myöntämisen kannalla.

Muutokset on ehdotettu tulemaan voimaan 1.1.1998.

Norja. Norjassa riita-asiat käsitellään herreds- tai byrett-nimisessä alioikeudessa, jonka pääasiassa antamaan ratkaisuun voidaan sekä tosiasiassa että oikeuskysymysten osalta hakea muutosta lagmandsrett-nimiseltä muutoksenhakutuomioistuimelta. Asianosaisen oikeus hakea muutosta (anke) varallisuus oikeudellisessa asiassa annettuun tuomioon on rajoitukseton kuitenkin vain silloin, kun se, miltä osin alioikeuden ratkaisu on hänelle vastainen, ylittää tietyn, muutaman vuoden välein korotettavan arvorajan, joka vuonna 1995 oli 20 000 Norjan kruunua (noin 15 000 markkaa).

Jos muutoksenhakemuksessa esitetty vaatimus ei ylitä mainittua arvorajaa, muutoksenhakemuksen tutkiminen edellyttää muutoksenhakutuomioistuimen myöntämää lupaa. Lupa voidaan yleensä myöntää vain, jos asiassa annettavalla ratkaisulla on merkitystä muutoinkin kuin siinä asiassa tai jos asialla on muutoksenhakijalle hänen taloudelliset tai muut olosuhteensa huomioon ottaen erityistä merkitystä. Oikeuskirjallisuuden mukaan lupia on käytännössä myönnetty varsin harvoin. Lupahakemuksen ratkaisee muutoksenhakutuomioistuimen päällikkönä toimiva laamanni (lagmannen) yksin kuultuaan ensin vastapuolta. Tähän ratkaisuun ei saa hakea muutosta.

Arvorajaa ei kuitenkaan sovelleta haettaessa alioikeudelta muutosta sovintolautakunnan (forliksråd) ratkaisuun. Sovintolautakunta, jonka käsittely on eräissä asioissa tuomioistuin-käsittelyn edellytys, voi joissakin vähäisissä riita-asioissa sovinnon vahvistamisen lisäksi tietyin edellytyksin myös antaa tuomion.

Tanska. Tanskassa riita-asiat käsitellään ensimmäisessä oikeusasteessa joko byret-nimisessä alioikeudessa tai landsret-nimisessä muutoksenhakutuomioistuimessa. Viimeksi mainitun tuomioistuimen antama ratkaisu voidaan rajoituksetta kokonaisuudessaan saattaa ylimmän tuomioistuimen (Højesteret) tutkittavaksi.

Alioikeuden ratkaisuun saadaan hakea muutosta muutoksenhakutuomioistuimelta. Muutoksenhaku on mahdollinen sekä oikeus- että näyttökysymysten osalta. Hakiesseen muutosta alioikeuden ratkaisuun asianosainen tarvitsee valitusluvan, jos alioikeudessa käsitellyn riidan kohteen arvo ei ylitä 10 000 Tanskan kruunua (noin 7 800 mark-

kaa). Lupa myönnetään, jos asialla on muutoksenhakijalle huomattava merkitys taikka jos asiassa ilmenee olennaisia lain soveltamiseen tai todistelun arvioimiseen liittyviä epäselvyyksiä.

Saksa. Saksassa riita-asiat käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena joko Amtsgericht-niminen tuomioistuin tai Landgericht-niminen alioikeus. Kummankaan tuomioistuimen varallisuus oikeudellisessa asiassa antamaan tuomioon ei lainkaan saa hakea muutosta, jos se, miltä osin tuomioistuimen ratkaisu on asianosaiselle vastainen, ei ylitä laissa säädettyä arvorajaa. Vuonna 1996 tämä arvoraja oli 1 500 Saksan markkaa (noin 4 500 markkaa). Muissa tapauksissa asiassa annettu ratkaisu voidaan kokonaisuudessaan saattaa ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi. Kysymyksen muutoksenhaun sallittavuudesta ratkaisee yleensä yksi lainoppinut tuomari (Einzelrichter).

Työoikeudellisissa asioissa, joiden käsitteilyä varten on perustettu oma tuomioistuinorganisaationsa, arvoraja perustuu alioikeudessa käsitellyn riidan kohteen arvoon ja se on alhaisempi. Arvorajan alittavissa riita-asioissa muutoksenhakutuomioistuin voi myös asian periaatteellisen merkityksen perusteella myöntää muutoksenhakuluvan.

Itävalta. Itävallassa asianosainen voi hakea muutosta kaikkiin ensimmäisessä oikeusasteessa (Bezirksgericht ja Kreis- tai Landesgericht) annettuihin tuomioihin. Jos kuitenkin ensimmäisessä oikeusasteessa ratkaistun riidan kohteen arvo jää alle tietyn rajan, joka vuonna 1996 oli 15 000 shillinkiä (noin 6 400 markkaa), muutoksenhakemuksessa voidaan nojautua vain törkeään oikeudenkäyntivirheeseen tai siihen, että tuomioistuin on arvioinut asian oikeudellisessa suhteessa virheellisesti.

Kysymyksen muutoksenhaun sallittavuudesta ratkaisee muutoksenhakutuomioistuin täysilukuisessa kokoonpanossa useimmiten kirjallisessa menettelyssä.

Ranska. Ranskassa riita-asiat käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena joko tribunal d'instance-niminen tuomioistuin yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa tai tribunal de grande instance-niminen tuomioistuin kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Se, kumman tuomioistuimen käsiteltäväksi riita-asia kuuluu, riippuu muun muassa riidan kohteen arvosta.

Kummankin tuomioistuimen asiassa antamaan ratkaisuun voidaan hakea muutosta

sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta cour d'appel -nimiseltä tuomioistuimelta. Tämä muutoksenhakutie ei kuitenkaan eritä laissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta ole käytettävissä, jos alioikeudessa ratkaistun riidan kohteen arvo alittaa tietyn määräajoin korotettavan arvorajan, joka vuonna 1995 oli 13 000 Ranskan frangia (noin 11 500 markkaa).

Alankomaat. Alankomaissa vähäisten riita- ja rikosasioiden käsitteilyä varten on perustettu omat tuomioistuimet. Tuomioistuin on päätösvaltainen, kun siinä on yksi lainoppinut tuomari. Sen riita-asiassa antamaan ratkaisuun saadaan kokonaisuudessaan hakea muutosta alioikeudelta, joka on muutoksenhakuasiassa käsitellessään päätösvaltainen kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa.

Muutosta ei kuitenkaan saa hakea sellaisessa riita-asiassa annettuun ratkaisuun, jonka kohteen arvo on alle 2 500 guldenia (noin 6 600 markkaa). Asianosaisella on sen sijaan mahdollisuus saattaa ratkaisu ylimmän tuomioistuimen tutkittavaksi lain virheellisen soveltamisen perusteella. Jos ylin tuomioistuin havaitsee muutoksenhakemuksen oikeutetuksi, se kumoaa muutoksenhaun alaisen ratkaisun ja palauttaa asian uudelleen alemman tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Muut kuin vähäiset riita-asiat käsitellään ensimmäisessä oikeusasteessa alioikeudessa yhden tai kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Alioikeuden antamaan tuomioon saadaan rajoituksetta hakea muutosta muutoksenhakutuomioistuimelta.

Rikosasiat

Ruotsi. Ruotsissa on valituslupajärjestelmä käytössä myös rikosasioissa. Syyttäjää, asianomistaja ja rikosasian vastaaja tarvitsevat valitusluvan halutessaan hakea muutosta sellaiseen kärjäoikeuden tuomioon, jossa rikosasian vastaaja on tuomittu ainoastaan sakkorangaistukseen.

Asianosainen tarvitsee valitusluvan myös silloin, kun kärjäoikeus on hylännyt sellaisesta rikoksesta nostetun syytteen, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi kuukautta vankeutta. Silloin kun rikosasian yhteydessä on käsitelty myös rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus, asianosainen ei tarvitsisi valituslupaa, jos se, mitä rikosasian vastaaja on tuomiossa yhteensä velvoitettu maksamaan, ylittää riita-asioissa sovellettavan arvorajan.

Valituslupahakemus käsitellään samalla tavalla ja myös valituslupaperusteet ovat samat kuin edellä riita-asioiden osalta on selostettu.

Hallituksen esityksessä hovioikeuden valituslupajärjestelmän muuttamiseksi (Prop. 1996/97:131) ehdotetaan yleisen valituslupan käyttöönottamista. Valituslupavaatimus olisi sama riita- ja rikosasioissa, mutta se ei edelleenkaan koskisi yleisen syytteen alaista rikosasiaratkaisua, jos muutosta hakee valtakunnansyyttäjää, oikeuskansleri tai eduskunnan oikeusasiamies. Esityksen sisältöä on lähemmin selostettu edellä riita-asiaselvityksen yhteydessä.

Norja. Norjassa sellaisia vakavia rikoksia koskevat syytteet, joista saattaa seurata yli kuuden vuoden vankeusrangaistus, käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena lagmandsrett-niminen muutoksenhakutuomioistuin. Tuomioistuimen kokoonpanoon kuuluu kolmen lainoppineen tuomarin lisäksi syyllisyyskysymyksen ratkaiseva valamiehistö (lagrette). Muut rikosasiat käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena herreds- tai byrett-niminen alioikeus, jonka kokoonpanoon kuuluu lainoppinut puheenjohtaja ja kaksi lautamiestä.

Alioikeuden antamaan ratkaisuun ei saa hakea muutosta sillä perusteella, että syyllisyyskysymykseen liittyvä todistelu olisi arvioitu väärin. Asianosaiset voivat tällä perusteella kuitenkin pyytää korkeimmalta oikeudelta (Hoyesteretts kjaeremålsutvalg) lupaa siihen, että syyllisyyskysymys käsiteltäisiin uudelleen edellä mainitussa muutoksenhakutuomioistuimessa (fornyte behandling). Korkein oikeus ratkaisee lupahakemuksen kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Lupa on myönnettävä, jos on aihetta epäillä todistelun arvioinnin oikeellisuutta tai jos muut erityiset syyt sitä vaativat. Oikeuskirjallisuuden mukaan lupia on käytännössä myönnetty harvoin.

Muilta osin alioikeuden ratkaisuun voidaan hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta. Muutoksenhakemuksen tutkiminen edellyttää kuitenkin, että korkein oikeus myöntää tähän luvan. Lupaa ei saa myöntää, jos korkein oikeus pitää selvänä, että muutoksenhakemuksessa esitettyjä vaatimuksia ei hyväksytä. Syyttäjän hakiessa muutosta lupa voidaan evätä myös silloin, kun tutkittavaksi haluttu la kysymyksellä on vain vähäinen merkitys tai kun asian tutkimiseen korkeimmassa oikeudessa ei muutoin ole syytä.

Muutoksenhakutuomioistuimen ensimmäisenä oikeusasteena antamaan ratkaisuun asianosainen ei saa lainkaan hakea muutosta sillä perusteella, että syyllisyyskysymykseen liittyvä todistelu olisi arvioitu virheellisesti. Syyttäjää ei useimmiten saa tuomitun vahingoksi hakea muutosta myöskään syyllisyyskysymykseen liittyvään lain soveltamiseen. Muilta osin tuomioistuimen ratkaisu voidaan saattaa korkeimman oikeuden tutkittavaksi samoilla edellytyksillä kuin alioikeudenkin ratkaisu.

Tanska. Tanskassa suurimman osan rikosasioista käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena byret-niminen alioikeus. Alioikeuden ratkaisuun saadaan hakea muutosta landsret-nimiseltä muutoksenhakutuomioistuimelta sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta.

Alioikeuden vähäisessä rikosasiassa (politisag) antamaan ratkaisuun saa syyttäjää kuitenkin hakea muutosta vain, jos syytetty voidaan tekoon sovellettavan rangaistussäännöksen nojalla tuomita muuhun julkisoikeudelliseen seuraamukseen kuin sakkoon tai menettämisseuraamukseen. Syytetty taas saa valittaa vain, jos hän on ollut läsnä asiaa alioikeudessa käsiteltäessä ja jos hänet on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin 30 päiväsakkoon taikka 3 000 Tanskan kruunun (noin 2 300 markan) suuruiseen sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun julkisoikeudelliseen seuraamukseen.

Silloin kun asianosaisella edellä esitetyn mukaisesti ei ole muutoksenhakuoikeutta, hänellä on mahdollisuus saada muutoksenhakulupa. Lupa voidaan myöntää, jos asialla on periaatteellista merkitystä tai jos erityiset syyt sitä muutoin puoltavat.

Kaikkein vakavimpia rikoksia koskevat asiat käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena edellä mainittu muutoksenhakutuomioistuin. Tuomioistuimen kokoonpanoon kuuluu kolmen lainoppineen tuomarin lisäksi syyllisyyskysymyksen ratkaiseva valamiehistö (naevninger). Seuraamuskysymyksen ratkaisevat lainoppineet jäsenet ja valamiehistö yhdessä.

Tuomioistuimen ratkaisuun ei saa useimmiten lainkaan hakea muutosta sillä perusteella, että syyllisyyskysymys olisi ratkaistu väärin todistelun virheellisen arvioimisen johdosta. Seuraamuksenkin osalta muutoksenhaku on mahdollinen vain sillä perusteella, että tuomioistuimen tuomitsema rangaistus ylittää tai alittaa laissa säädetyn rangaistusasteikon taikka on muutoin ilmeisessä

epäsuhteessa rikokseen. Syytetyllä ja syyttäjällä on yhtäläinen muutoksenhakuoikeus.

Saksa. Saksan liittotasavallassa Amtsgericht-niminen tuomioistuin voi ratkaista rikosasioita ensimmäisenä oikeusasteena sekä yhden lainoppineen tuomarin että yhden lainoppineen tuomarin ja kahden lautamiehen (Schöffengericht) muodostamassa kokoonpanossa. Tuomioistuimen toimivalta on rajoitettu vähäisten ja vähäistä vakavampien rikosasioiden käsittelyyn. Sen kummassakin kokoonpanossa antamiin ratkaisuihin saadaan hakea muutosta Landsgericht -nimiseltä alioikeudelta sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta.

Vakavimpia rikoksia koskevat syytteet käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena useimmiten edellä mainittu alioikeus, jonka kokoonpanoon tällöin kuuluu kolme lainoppinutta tuomaria ja kaksi lautamiestä (Schwurgericht). Asianosainen saa hakea muutosta tämän ja muiden tuomioistuinten kuin Amtsgericht-tuomioistuimen ensimmäisenä oikeusasteena antamaan ratkaisuun ainoastaan oikeuskysymysten osalta (Revision-muutoksenhaku). Siten esimerkiksi syyllisyyskysymystä ei voida lainkaan saattaa ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi.

Syyttäjällä ja syytetyllä on molemmilla yhtäläinen oikeus hakea muutosta ensimmäisessä oikeusasteessa annettuun ratkaisuun.

Itävalta. Itävallassa sellaiset rikokset, joista on säädetty rangaistukseksi vain sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena Bezirksgericht tuomioistuin. Tuomioistuin on päätösvaltainen, kun siinä on yksi lainoppinut tuomari.

Muut rikosasiat käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena Landes- tai Kreisgericht-niminen alioikeus. Sellaiset rikokset, joista voi seurata ankarampi rangaistus kuin kolme vuotta vankeutta, alioikeus käsittelee kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi lainoppinutta jäsentä ja kaksi lautamiestä (Schöffengericht). Kaikkein vakavimmat sekä laissa erikseen luetellut rikokset alioikeus käsittelee kokoonpanossa, johon kuuluu kolme lainoppinutta jäsentä ja syyllisyyskysymyksen ratkaiseva kahdeksanjäseninen valamiehistö (Geschwornengericht). Kaikkien muiden rikosasioiden käsittelyssä alioikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksi lainoppinut tuomari.

Silloin kun asian on ratkaissut yksi lainoppinut tuomari, ratkaisu voidaan saattaa ylem-

män tuomioistuimen tutkittavaksi kokonaisuudessaan sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta. Muissa kokoonpanoissa (Schöffengericht ja Geschwornengericht) annettuihin ratkaisuihin saadaan hakea muutosta vain tiettyjen oikeudenkäyntimenetelyssä tapahtuneiden virheiden, virheellisen lainsoveltamisen taikka liian ankaran tai liian rangaistusseuraamuksen perusteella. Todistelun virheellisen arvioinnin perusteella muutoksenhaku ei ole lainkaan mahdollinen. Syyttäjä ja syytetty voivat yhtäläisesti hakea muutosta.

Ranska. Ranskassa sellaiset rikosasiat, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kaksi kuukautta vankeutta tai 12 000 Ranskan frangia sakkoa, käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena tribunal de police-niminen tuomioistuin. Tuomioistuin on päätösvaltainen, kun siinä on yksi lainoppinut tuomari.

Tuomioistuimen ratkaisuun saadaan hakea muutosta cour d'appel -nimiseltä muutoksenhakutuomioistuimelta. Muutoksenhakemuksella asia voidaan saattaa tämän tuomioistuimen tutkittavaksi kokonaisuudessaan sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta. Muutoksenhaku ei kuitenkaan ole mahdollinen sellaisessa rikosasiassa, jossa on tuomittu korkeintaan viiden päivän vankeusrangaistus tai 1 300 Ranskan frangin (noin 1 100 markan) suuruinen sakkorangaistus. Tällaisissa rikosasioissa annettuihin ratkaisuihin saadaan hakea muutosta ainoastaan ylimmältä tuomioistuimelta lain virheellisen soveltamisen perusteella.

Edellistä vakavammat rikosasiat käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena tribunal correctionnel-niminen tuomioistuin, joka on päätösvaltainen kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Myös tämän tuomioistuimen asiassa antamaan ratkaisuun saadaan hakea muutosta edellä mainitulta muutoksenhakutuomioistuimelta. Muutoksenhaku on aina mahdollinen sekä näyttö- että oikeuskysymyksissä.

Kaikkein vakavimmat rikosasiat käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena cour d'assises-niminen tuomioistuin. Sen kokoonpanoon kuuluu kolmen lainoppineen tuomarin lisäksi yhdeksänjäseninen valamiehistö. Lainoppineet tuomarit ja valamiehistö ratkaisevat yhdessä sekä syyllisyys- että seuraamus-kysymyksen. Tuomioistuimen antamaan ratkaisuun saadaan hakea muutosta cour de cassation -nimiseltä ylimmältä tuomioistui-

melta vain lain virheellisen soveltamisen perusteella. Havaitessaan ratkaisun olevan oikeudellisesti virheellinen, ylin tuomioistuin kumoo muutoksenhaun alaisen ratkaisun ja palauttaa asian muuhun kuin ratkaisun antaneeseen alempaan tuomioistuimeen uudelleen käsiteltäväksi.

Alankomaat. Alankomaissa vähäisiä rikoja käsittelevän tuomioistuimen antama ratkaisu voidaan muutoksenhakemuksella saattaa kokonaisuudessaan alioikeuden tutkittavaksi. Sellaiseen ratkaisuun, jolla vastaaja on tuomittu pienempään kuin 50 guldenin (noin 130 markan) suuruiseen sakkorangaistukseen, ei kuitenkaan saa hakea muutosta.

Muut rikosasiat käsitellään ensimmäisenä oikeusasteena alioikeudessa yhden tai kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Alioikeuden ratkaisuun saadaan kaikilta osin hakea muutosta muutoksenhakutuomioistuimelta. Muutoksenhaku ei kuitenkaan ole sallittu sellaiseen ratkaisuun, jolla vastaaja on tuomittu pienempään kuin 250 guldenin (noin 700 markan) suuruiseen sakkorangaistukseen.

Jollei asianosaisella edellä esitetyn perusteella ole muutoksenhakuoikeutta, hän voi hakea kummankin edellä mainitun tuomioistuimen ratkaisuun muutosta ylimmältä tuomioistuimelta. Muutoksenhakemuksessa voidaan kuitenkin vedota vain lain virheelliseen soveltamiseen. Jos ylin tuomioistuin havaitsee muutoksenhakemuksen oikeutetuksi, se kumoo muutoksenhaun alaisen ratkaisun ja palauttaa asian uudelleen alemman tuomioistuimen käsiteltäväksi.

2.3. Muutoksenhaussa ja muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatettava menettely

Ruotsi

Käräjäoikeuden tuomioon haetaan muutosta valittamalla. Asianosaiset voivat kuitenkin sitovasti tietyn riidan tai tietystä oikeussuhteesta vastaisuudessa aiheutuvien riitojen varalta kirjallisesti sopia, etteivät he hae muutosta sellaisessa asiassa annettuun tuomioon, jossa sovinto on sallittu. Tällaisessa asiassa asianosaiset voivat myös tuomion antamisen jälkeen sitovasti luopua muutoksenhakuoikeudestaan.

Halutessaan hakea muutosta käräjäoikeuden tuomioon asianosaisen ei tarvitse ilmoit-

taa siihen tyytymättömyyttä. Riita-asioissa tyytymättömyyden ilmoitus on poistettu vuoden 1988 alussa voimaan tulleella lailla. Asianosaisen on kuitenkin edelleen ilmoitettava tyytymättömyyttä eräisiin oikeudenkäynnin aikana tehtyihin ratkaisuihin.

Asianosaisen on jätettävä hovioikeudelle osoitettu muutoksenhakukirjelmä käräjäoikeuden kansliaan kolmen viikon kuluessa tuomion antamisesta tai julistamisesta. Silloin kun muutoksenhakukirjelmä jätetään käräjäoikeudelle mainitun määräajan jälkeen, käräjäoikeus jättää muutoksenhakemuksen tutkimatta, jollei muutoksenhakija ole ilmoittanut laillista estettä. Muutoksenhakemus katsotaan oikein tehdyksi, jos asianosainen on toimittanut muutoksenhakemuksensa määräajassa hovioikeuteen.

Jos asianosainen on hakenut muutosta käräjäoikeuden tuomioon, myös hänen vastapuolellaan on liitännäinen oikeus hakea siihen muutosta, vaikka vastapuoli ei itse muutoin olisikaan käyttänyt muutoksenhakuoikeuttaan. Muutoksenhakijan vastapuolen on viikon kuluessa muutoksenhaulle säädetyn määräajan jälkeen jätettävä vastamuutoksenhakemuksensa käräjäoikeuden kansliaan. Jos muutoksenhakemus peruutetaan tai asia jätetään sillensä, myös vastamuutoksenhaku raukeaa.

Sen jälkeen kun vastamuutoksenhaulle säädetty määräaika on kulunut umpeen, käräjäoikeus lähettää muutoksenhakukirjelmät ja asiassa kertyneen asiakirjavihon hovioikeuteen. Hovioikeudessa asiat jaetaan suoraan tarkastavalle jäsenelle, joka yhdessä hovioikeuden esittelijän kanssa toimittaa asian valmistelun.

Jollei muutoksenhakemusta mahdollisen täydentämisen jälkeen heti jätetä tutkimatta tai ilmeisen perusteettomana hylätä, tarkastava jäsen pyytää muutoksenhakijan vastapuolelta kirjallisen vastauksen muutoksenhakemukseen. Valituslupaa koskeva hakemus voidaan kuitenkin ratkaista vastausta pyytämättä, jos siihen katsotaan olevan syytä. Tarvittaessa hovioikeus voi lisäksi määrätä muusta kirjelmien vaihdosta. Aikaisemmin asian muu valmistelu oli käytännössä yksinomaan kirjallista. Vuonna 1990 voimaan tulleella lailla on kuitenkin korostettu hovioikeuden mahdollisuuksia toimittaa valmistelu tarvittaessa myös suullisesti.

Tarkastava jäsen saa yksin tehdä lopullisen ratkaisun ainoastaan muutoksenhakemuksen peruuttamisen johdosta. Kaikki muut lopulli-

set ratkaisut tekee hovioikeus säännönmukaisessa kokoonpanossaan. Jaosto päättää myös eräistä valmistelussa tehtävistä ratkaisuksista, kuten siitä, saako asianosainen vasta hovioikeudessa esittää uutta selvitystä. Tarkastava jäsen voi tarvittaessa siirtää myös muut valmisteluun liittyvät kysymykset jaoston ratkaistaviksi.

Valmistelun päätyttyä asiassa toimitetaan pääkäsittely hovioikeuden täysilukuisessa kokoonpanossa. Hovioikeus huolehtii asianosaisten ja tarpeellisten todistajien kutumisesta pääkäsittelyyn. Pääkäsittelyssä asian ratkaisemiseen saa osallistua vain sellainen hovioikeuden jäsen, joka on ollut pääkäsittelyssä mukana koko käsittelyn ajan.

Pääkäsittely aloitetaan lukemalla käräjäoikeuden tuomio, minkä jälkeen asianosaiset esittävät vaatimuksensa ja niiden perustelut suullisesti hovioikeudelle. Silloin kun käräjäoikeuden pääkäsittelyssä on otettu vastaan suullista todistelua tai toimitettu katselmus, jonka luotettavuudesta ratkaisu myös hovioikeudessa riippuu, hovioikeus ei saa muuttaa käräjäoikeuden näyttökysymyksessä tekemää ratkaisua ottamatta todistelua uudelleen vastaan pääkäsittelyssä. Muissa tapauksissa asianosaiset esittelevät todistelun hovioikeudelle.

Hallituksen esitystä hovioikeuden valituslupajärjestelmän muuttamiseksi (Prop. 1996/97:131) edeltävässä mietinnössä (SOU 1995:124) ehdotettiin muun muassa ns. uskottavuuspykälien (tilltrosparagraferna RB 50:23 ja 51:23) väljentämistä siten, että hovioikeus olisi voinut arvioida todistelun uskottavuutta toisin kuin käräjäoikeus ottamatta todistelua uudelleen vastaan silloin, kun todiste olisi sen luotettavan arvioinnin mahdollistavalla tavalla ollut hovioikeudessa käsillä, esimerkiksi videotallenteena tai tietyin edellytyksin äänitteinäkin. Hallituksen esitykseen kyseistä ehdotusta ei sisälly.

Riita-asia voidaan ratkaista ilman pääkäsittelyä, jos muutosvaatimus on myönnetty tai jos se on ilmeisen perusteeton. Pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa myöskään silloin, kun molemmat asianosaiset suostuvat asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä tai eivät sitä vastusta, tai kun muutoksenhakemuksessa esitetty vaatimus alittaa tietyn arvorajan. Lisäksi asia voidaan ratkaista ilman pääkäsittelyä, jos käsittely olisi ilmeisen tarpeeton.

Rikosasiassa pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos syyttäjä hakee muutosta ainoas-

taan syytetyn eduksi tai jos vastapuoli hyväksyy syytetyn muutoksenhakemuksen. Asia voidaan ratkaista ilman pääkäsittelyä myös silloin, kun muutoksenhakemus on ilmeisen perusteeton tai kun ei ole aihetta syyksilukemiseen tai seuraamuksen tuomitsemiseen taikka ankaramman rangaistuksen kuin sakon tai ehdollisen vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen. Näissäkin tapauksissa pääkäsittely on asianosaisen vaatimuksesta toimitettava, jollei se ole ilmeisen tarpeeton.

Silloin kun asiassa ei toimiteta pääkäsittelyä, muutoksenhakemus ratkaistaan asiakirjojen perusteella esittelystä hovioikeuden täysilukuisella jaostolla.

Norja ja Tanska

Norjassa asianosainen voi riita-asiaassa sitovasti luopua muutoksenhakuoikeudestaan ja asianosaiset voivat sopia molemminpuolisesta luopumisesta jo ennen alioikeuden tuomion antamista.

Pääsääntönä on, että muutoksenhakemuksen ratkaisemiseksi toimitetaan riita-asiaassa suullinen, välitön ja keskitetty pääkäsittely muutoksenhakutuomioistuimen täysilukuisessa kokoonpanossa. Jotta muun muassa käsittelyn keskittäminen käytännössä onnistuisi, yksi muutoksenhakutuomioistuimen jäsen valmistelee ensin asian ja päättää tarpeellisesta kirjallisesta lisäkäsittelystä.

Muutoksenhakemus voidaan ratkaista ilman pääkäsittelyä muun muassa silloin, kun muutoksenhakemus on ilmeisen perusteeton tai kun muutoksenhaun alainen ratkaisu poistetaan ehdottoman oikeudenkäynnin edellytyksen puuttumisen vuoksi. Puheenjohtaja voi myös määrätä, että asia ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä, jos asianosaiset sitä pyytävät ja jos muutoksenhakemus koskee oikeuskysymystä. Oikeuskirjallisuuden mukaan tällaisia määräyksiä annetaan käytännössä harvoin. Tällöinkin muutoksenhakutuomioistuin on asiaa ratkaistessaan päätösvaltainen vain täysilukuisena.

Jos rikosasiassa korkein oikeus on myöntänyt luvan siihen, että alioikeuden syyllisyyskysymyksessä tekemä ratkaisu tutkitaan uudelleen muutoksenhakutuomioistuimessa, asia käsitellään tuolta osin kokonaan uudelleen muutoksenhakutuomioistuimessa samaa menettelyä noudattaen kuin tuomioistuimen toimiessa ensimmäisenä oikeusasteena. Todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudel-

leen vain siltä osin kuin sen arviointi on riitautettu.

Tanskassa asianosainen voi luopua muutoksenhakuoikeudestaan vain sen jälkeen, kun alioikeus on riita-asiassa antanut tuomion. Riita-asioissa muutoksenhakuasian käsittely aloitetaan kirjelmien vaihdolla, jonka jälkeen voidaan tarvittaessa toimittaa suullinen valmistelu. Valmistelun päätyttyä muutoksenhakemus käsitellään joko kirjallisessa tai suullisessa menettelyssä. Menettely voi olla kirjallinen, jos asianosaiset ovat siitä yksimielisiä tai jos se asian laatuun nähden havaitaan tarkoituksenmukaiseksi. Tuomioistuimien voi kirjallisessa menettelyssä muuttaa myös alioikeuden näytöskysymyksessä tekemän ratkaisun. Muutoksenhakuasian käsittelyssä muutoksenhakutuomioistuin on päätösvaltainen, kun siinä on vähintään kolme lainoppinutta jäsentä.

Rikosasioiden käsittelyssä noudatettava menettely määräytyy sen mukaan, mihin perusteeseen muutoksenhakemuksessa on nojaututtu. Jos muutoksenhakemus ei koske todistelun arviointia, käsittely on useimmiten kirjallinen. Jos muutoksenhakemus sitä vastoin on perustettu siihen, että alioikeus on ratkaissut väärin syyllisyyskysymyksen, muutoksenhakutuomioistuimessa järjestetään täysin uusi oikeudenkäynti valmisteluineen ja suullisine pääkäsittelyineen. Valmistelun toimittaa yksi lainoppinut tuomari. Pääkäsittelyssä tuomioistuin on päätösvaltainen täysilukuisessa kokoonpanossa.

Eräät Keski-Euroopan maat

Saksassa riita-asiassa tehdyn muutoksenhakemuksen käsittely alkaa siten, että tuomioistuin tarkastaa ensin viran puolesta muutoksenhakemuksen tutkimisen edellytykset. Jos niissä havaitaan puutteita, tuomioistuin jättää ilman suullista käsittelyä muutoksenhakemuksen tutkimatta. Muissa tapauksissa puheenjohtaja määrää suullisen käsittelyn päivän. Tarvittaessa muutoksenhakutuomioistuin voi myös määrätä asiassa toimitettavaksi kirjallisen valmistelun.

Ratkaisun valmistelemiseksi asia voidaan osoittaa yhden tuomarin käsiteltäväksi (Einzelrichter). Tuomarin, joka on joku asiaa käsittelevän tuomioistuimen kokoonpanon jäsenistä, määrää joko puheenjohtaja tai tuomioistuin suullisessa käsittelyssä. Tuomari saa ratkaista muutoksenhakemuksen yksin muun muassa silloin, kun muutoksenhake-

mus peruutetaan, siitä luovutaan tai se myönnetään taikka kun jompikumpi tai molemmat asianosaiset ovat jääneet pois suullisesta käsittelystä. Myös asianosaiset voivat sopia siitä, että yksi tuomari ratkaisee muutoksenhakemuksen.

Muutoin menettely muutoksenhakuasian käsittelyssä on samanlaista kuin alioikeudessa. Asia käsitellään muutoksenhakutuomioistuimessa uudelleen muutoksenhakemuksen määräämissä rajoissa.

Rikosasiassa toimitetaan muutoksenhaun edellytysten tutkimisen jälkeen valmistelu samalla tavalla kuin muutoksenhakutuomioistuimen toimiessa ensimmäisenä oikeusasteena. Valmistelun päätyttyä asia määrätään pääkäsittelyyn, joka on suullinen ja jossa asia käsitellään kokonaan uudelleen. Pääkäsittelyssä voidaan myös rajoituksetta ottaa vastaan uutta todistelua.

Pääkäsittely toimitetaan samalla tavalla kuin tuomioistuimen ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asioissa. Oikeudenkäynnin välittömyyttä on kuitenkin rajoitettu siten, että todistajia ja asiantuntijoita ei tarvitse kuulla uudelleen, ellei asian selvittäminen sitä edellytä, vaan heidän kertomuksensa voidaan lukea alioikeuden käsittelystä laaditusta pöytäkirjasta.

Itävallassa muutoksenhakutuomioistuimen puheenjohtaja tai hänen määräämänsä jäsen tarkastaa ensin muutoksenhakemuksen tutkimisen edellytykset ja sen, ettei alioikeudessa asiaa käsiteltäessä ole tapahtunut tiettyjä oikeudenkäyntivirheitä. Havaitessaan tällaisen virheen tai esteen muutoksenhakemuksen tutkimiselle hän vie asian täysilukuisen jaoston ratkaistavaksi.

Muussa tapauksessa asiassa toimitetaan suullinen käsittely, johon tuomioistuin kutsuu asianosaiset ja todistajat. Riita-asiassa suullista käsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos molemmat asianosaiset siitä luopuvat. Asianosaisten katsotaan luopuneen suullisesta käsittelystä, jos he eivät muutoksenhakukirjelmässään ole nimenomaisesti vaatineet asian suullista käsittelyä. Tällöin asia ratkaistaan valmistelun päätyttyä muutoksenhakutuomioistuimen täysilukuisessa kokoonpanossa asiakirjojen perusteella. Asianosaisten luopumisesta huolimatta muutoksenhakutuomioistuin voi tarpeelliseksi katsoessaan toimittaa suullisen käsittelyn.

Ne edellä selostetut vähäiset riita-asiat, joissa asianosaisten muutoksenhakuoikeutta on rajoitettu, ratkaistaan yleensä kirjallisen

oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Suullinen käsittely on järjestettävä vain, jos tuomioistuin pitää sitä yksittäisessä tapauksessa tarpeellisena.

Suullinen käsittely toimitetaan sekä riitettä rikosasioissa samalla tavalla kuin alioikeudessa. Alioikeudessa vastaanotettu todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen muutoksenhakutuomioistuimessa vain silloin, kun tuomioistuin epäilee alioikeuden suorittaman todistelun arvioinnin oikeellisuutta tai kun otetaan vastaan uutta todistelua. Riitaasiassa todistelun vastaanottaminen edellyttää, että asianosainen on muutoksenhakumuksessaan nimenomaisesti riitauttanut todistelun arvioinnin. Oikeuskirjallisuuden mukaan tällaisia tilanteita esiintyy käytännössä harvoin.

3. Euroopan ihmisoikeussopimuksen asian käsittelyä tuomioistuimessa koskevat määräykset ja Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakuasian käsittelystä riita-asioissa

3.1. Yleistä

Euroopan neuvoston piirissä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus (SopS 19/1990), jäljempänä *Euroopan ihmisoikeussopimus*, on kansainvälisesti tullut voimaan 3 päivänä syyskuuta 1953. Suomen osalta sopimus on tullut voimaan 10 päivänä toukokuuta 1990. Suomi on kuitenkin ratifioimiskirjansa tallettaessaan tehnyt sopimukseen varauman siltä osin kuin sopimuksen on katsottu edellyttävän suullista käsittelyä muun muassa muutoksenhakutuomioistuimessa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksella on perustettu kansainvälinen järjestelmä valvomaan ihmisoikeuksien toteutumista. Valvontajärjestelmään kuuluvat erityisinä valvontaeliminä Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin.

Sopimusvaltiolla on oikeus tehdä valitus toisen sopimusvaltion väitetyistä sopimusrikkomuksista. Myös yksityishenkilöllä on oikeus tehdä valitus itseään koskevasta sopimusrikkomuksesta turvauduttuaan ensin kotimaansa muutoksenhakukeinoin. Valitukset käsitellään ensin ihmisoikeustuomioistunnassa, jossa asiassa voidaan tehdä myös sovinto. Ihmisoikeustuomioistuimen käsiteltäväksi asia voi toistaiseksi tulla vain ihmis-

oikeustuomioistunnan tai kyseisen valtion vaatimuksesta. Ihmisoikeustuomioistuimen päätökset ovat lopullisia ja kyseessä olevaa valtiota sitovia.

Ihmisoikeustuomioistunnan toimivalta käsitellä yksilövalituksia samoin kuin tuomioistuimen toimivalta edellyttävät kuitenkin, että sopimusvaltio antaa erillisen selityksen toimivallan tunnustamisesta. Suomi on antanut tällaisen selityksen.

3.2. Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole nimenomaisia määräyksiä asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatettavasta menettelystä. Sopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen ensimmäisen virkkeen mukaan jokaisella on kuitenkin oikeus saada asiansa asianmukaisesti ("fair") käsiteltyksi julkisessa oikeudenkäynnissä silloin, kun päätetään hänen yksityisistä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ("civil rights and obligations") tai häntä vastaan nostetusta rikossyyttestä.

Ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että artikla pääsääntöisesti edellyttää asian suullista käsittelyä. Tätä vaatimusta ei kuitenkaan edes tuomioistuimen ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemisessä rikosasioissa ole pidetty siten ehdottomana, että kaikki asiat olisi ratkaistava suullisessa käsittelyssä. Artiklan 1 kappaleen määräysten ei ole katsottu estävän asianosaista nimenomaisesti tai hiljaisesti luopumasta oikeudestaan saada asia suullisesti käsiteltyksi myös ensimmäisessä oikeusasteessa esimerkiksi siten, että hän allekirjoittaa rangaistusmääräyksen tai ettei muutoin selvästi halua asian suullista käsittelyä. Tällaisen luopumisen on kuitenkin katsottu edellyttävän, ettei mikään tärkeä julkinen etu, kuten syyllisyysselvityksen selvittäminen, vaadi asian suullista käsittelyä.

Artiklan määräyksistä ei suoraan johdu, että asianosaisella olisi oltava mahdollisuus hakea muutosta ensimmäisessä oikeusasteessa annettuun ratkaisuun, joskin sopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa edellytetään rikoksesta tuomitun voivan saattaa asiansa ylemmän tuomioistuimen tutkitavaksi. Ihmisoikeustuomioistuin on sopimuksen 6 artiklaa tulkittaessa katsonut, että silloin kun asianosaisella valtion sisäisen lainsäädännön mukaan on mahdollisuus ha-

kea muutosta alioikeuden ratkaisuun, myös muutoksenhakutuomioistuimessa noudatettavan menettelyn on täytettävä Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeudenkäyntiä koskevat määräykset. Muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatettavan menettelyn ei kuitenkaan ole edellytetty olevan täysin samanaista kuin alioikeudessa noudatetun menettelyn, vaan kysymystä tarkastellessaan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut huomioon asianomaisen valtion oikeudenkäyntijärjestyksen kokonaisuudessaan ja kyseessä olevan muutoksenhakutuomioistuimen aseman ja toimivallan siinä.

Ihmisoikeustuomioistuin on useassa tapauksessa todennut, että asianosaisella on myös muutoksenhakutuomioistuimessa oikeus suulliseen käsittelyyn silloin, kun mikään kyseisen valtion oikeudenkäyntijärjestykseen liittyvä erityispiirre ei tee suullisen käsittelyn toimittamista tarpeettomaksi. Tämä asianosaisen oikeus ei välttämättä edellytä sen toteuttamisen nimenomaista vaatimista ainakaan silloin, kun tärkeä julkinen etu edellyttää asian suullista käsittelyä.

Vaikka muutoksenhakutuomioistuimella olisikin oikeus tutkia asia sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta, ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, ettei sopimuksen 6 artiklan 1 kappale aina edellytä asian suullista käsittelyä, vaan suullisen käsittelyn tarve riippuu ratkaistavien kysymysten laadusta. Ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että suullisen käsittelyn tarpeellisuutta harkittaessa on otettava huomioon myös asianosaisen oikeus saada asia ratkaistuksi kohtuullisessa ajassa ja tästä johtuva tarve asioiden joutuaan käsittelemiseen ja ratkaisemiseen. Jos suullinen käsittely on toimitettu ensimmäisessä oikeusasteessa, sen puuttuminen muutoksenhakutuomioistuimessa voi olla oikeutettua kyseessä olevan oikeudenkäynnin erityispiirteiden vuoksi.

Kysymys siitä, milloin Euroopan ihmisoikeussopimuksen edellä mainittu artikla edellyttää suullisen käsittelyn toimittamista myös muutoksenhakutuomioistuimessa silloin, kun muutoksenhakutuomioistuimella on oikeus tutkia asia sekä tosiasia- että oikeuskysymysten osalta, on rikosasian osalta ollut ihmisoikeustuomioistuimen ratkaistavana. Eräissä Ruotsia vastaan antamissaan tuomioissa (Ekbatani-tapaus, tuomio 26.5.1988 ja Helmers-tapaus, tuomio 29.10.1991) ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että hovioikeus ei olisi saanut ratkaista muutoksenhakemusta

toimittamatta suullista käsittelyä.

Eräissä myös Ruotsia koskeneissa tuomioissaan (Andersson-tapaus, tuomio 29.10.1991 ja Fedje-tapaus, tuomio 29.10.1991) ihmisoikeustuomioistuin taas katsoi, että oikeudenkäynnissä oli ollut olemassa sellaisia erityispiirteitä, jotka oikeuttivat hovioikeuden ratkaisemaan muutoksenhakemuksen kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, vaikka asianosainen oli vaatinut suullisen käsittelyn toimittamista.

Lisäksi ihmisoikeustuomioistuin on Håkanssonin ja Sturessonin tapauksessa antamassaan tuomiossa (tuomio 21.2.1990) ottanut kantaa muun muassa suullisen käsittelyn tarpeellisuuteen ulosottoasiassa tehtyä muutoksenhakemusta käsiteltäessä.

Ekbatani-tapauksessa rikosasian vastaaja oli kärjäoikeudessa tuomittu sakkorangaistukseen asianomistajan kertomuksen perusteella. Vastaaja oli valittanut ratkaisusta hovioikeuteen kiistäen syyllisyytensä ja vaatien syytteen hylkäämistä sekä suullisen käsittelyn toimittamista. Hovioikeus oli kuitenkin pysyttänyt kärjäoikeuden ratkaisun suullista käsittelyä toimittamatta eikä korkein oikeus ollut myöntänyt valituslupaa.

Ihmisoikeustuomioistuin totesi, että hovioikeuden mahdollisuutta asian tutkimiseen oli rajoittanut vain kielto muuttaa alioikeuden ratkaisua muutoksenhakijan vahingoksi ja että hovioikeudella siten oli ollut valta tutkia asia kokonaisuudessaan uudelleen ja sen oli nimenomaan pitänyt ratkaista syyllisyysskysymys. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että syyllisyysskysymystä ei tapauksessa voitu ratkaista kuulematta valittajaa ja asianomistajaa henkilökohtaisesti uudelleen hovioikeudessa. Koska mikään oikeudenkäyntiin liittyvä erityispiirre ei myöskään oikeuttanut jättämään suullista käsittelyä toimittamatta, ihmisoikeustuomioistuin katsoi sopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta loukatun.

Helmers-tapauksessa asianomistaja oli toisijaista syyteoikeuttaan käyttäen nostamassaan syytteessä vaatinut rikosasian vastaajille rangaistusta muun muassa kunnianloukkauksesta. Kärjäoikeus oli, todeten vastaajien menettelyn olleen omiaan saattamaan asianomistajan halveksunnan alaiseksi, hylännyt syytteen sen vuoksi, ettei teon ollut näytetty olleen tahallinen. Asianomistaja oli valittanut tuomiosta hovioikeuteen vaatien vastaajien tuomitsemista rangaistukseen ja suullisen käsittelyn toimittamista. Hovioikeus oli kuitenkin suullista käsittelyä toimittamatta py-

syttänyt käräjäoikeuden ratkaisun sillä perusteella, että vastaajilla oli ollut todennäköisiä syitä rangaistusvaatimuksessa tarkoitetun asianomistajaa loukanneen kirjallisen lausuntonsa antamiseen. Korkein oikeus ei ollut myöntänyt valituslupaa.

Ihmisoikeustuomioistuin totesi ensin, että sopimuksen 6 artiklan 1 kappale soveltui tapaukseen, koska valittajan oikeus hyvään maineeseen oli artiklassa tarkoitettu yksityinen oikeus ("civil right"). Hovioikeuden oli tutkittava asia sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta ja sen oli tehtävä täydellinen arviointi vastaajien syyllisyydestä, mistä valittajan hyvä maine riippui. Ottaen myös huomioon asian merkityksen valittajalle, ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että kysymystä vastaajien syyllisyydestä ei voitu asianmukaisesti ("as a matter of fair trial") ratkaista hovioikeudessa kuulematta henkilökohtaisesti valittajaa, joka väitti vastaajien syyllistyneen syytteessä tarkoitettuun tekoon, ja vastaajia, jotka puolestaan kiistivät syyllisyytensä. Koska mikään oikeudenkäyntiin liittyvä erityispiirre ei myöskään oikeuttanut jättämään suullista käsittelyä toimittamatta, ihmisoikeustuomioistuin katsoi sopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta loukatun.

Fedje-tapauksessa rikosasian vastaaja, joka oli myöntänyt pitäneensä asetta hallussaan, oli käräjäoikeudessa tuomittu sakkorangaistukseen laittomasta ampuma-aseen hallussapidosta. Vastaaja oli valittanut ratkaisusta hovioikeuteen vaatien suullisen käsittelyn toimittamista ja syytteen hylkäämistä sillä perusteella, että hän ei ollut aseensa omistaja eikä asetta voitu pitää laissa tarkoitettuna ampuma-aseena siitä puuttuvan lukko-osan vuoksi. Lisäksi hän oli pitänyt tuomittua sakkorangaistusta liian ankarana. Hovioikeus oli hylännyt valittajan suullisen käsittelyn toimittamista koskevan pyynnön käsittelyn ilmeisen tarpeettomuuden vuoksi ja pysyttänyt käräjäoikeuden ratkaisun. Korkein oikeus ei ollut myöntänyt muutoksenhakulupaa.

Andersson-tapauksessa rikosasian vastaaja, joka oli myöntänyt kuljettaneensa traktoria moottoritillä, oli tuomittu käräjäoikeudessa sakkorangaistukseen liikenneturvallisuuslain rikoksesta. Vastaaja oli valittanut tuomiosta hovioikeuteen vaatien suullisen käsittelyn toimittamista ja syytteen hylkäämistä tien laadun osoittavan liikennemerkkin puuttumisen ja tekoaikana vallinneen sumun vuoksi. Lisäksi hän oli pitänyt tuomittua sakkorangaistusta liian

ankarana. Hovioikeus oli pysyttänyt käräjäoikeuden ratkaisun suullista käsittelyä toimittamatta muun muassa sillä perusteella, että asiakirjoihin liitetyistä valokuvista oli ilmennyt tien laadun osoittava liikennemerkki. Korkein oikeus ei ollut myöntänyt muutoksenhakulupaa.

Ihmisoikeustuomioistuin totesi kummassakin tapauksessa olevan kiistatonta, että valittaja oli tehnyt syytteessä tarkoitetun teon. *Fedje*-tapauksessa valittajan esittämät aseiden omistusoikeutta ja lukko-osan puuttumista koskevat väitteet eivät vaikuttaneet asian ratkaisemiseen, koska nämä seikat eivät lain mukaan voineet vapauttaa häntä vastuusta. Myöskään *Andersson*-tapauksessa eivät valittajan syytteen hylkäämistä koskevan vaatimuksen tueksi esittämät seikat voineet vapauttaa häntä vastuustaan ajoneuvon kuljettajana. Rangaistuksen määrän osalta ihmisoikeustuomioistuin totesi kummassakin tapauksessa, että valittaja oli tuomittu vain vähäiseen sakkorangaistukseen.

Tämän vuoksi kummassakaan tapauksessa ei ollut ilmennyt sellaisia näyttö- tai oikeuskysymyksiä, joita ei olisi voitu ratkaista kirjallisissa menettelyissä. Ottaen lisäksi huomioon rikosten vähäisyyden ja kiellon muuttaa alioikeuden ratkaisua muutoksenhakijan vahingoksi ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että hovioikeus oli voinut hylätä suullisen käsittelyn toimittamista koskevat pyynnöt ja että sopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta ei näin ollen ollut loukattu.

Håkansson ja Sturesson-tapauksessa oli kysymys muun muassa asianomaisen oikeudesta suulliseen käsittelyyn kiinteistön pakokohuutokaupan lainmukaisuutta koskevan valituksen hovioikeuskäsittelyssä. Tuomiossaan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että hovioikeus oli ensimmäinen ja ainoa oikeusaste, joka kaikilta osin tutki valituksen. Koska mikään 6 artiklan 1 kappaleen toisen virkkeen poikkeuksista ei soveltunut tapaukseen, muutoksenhakijoilla oli oikeus suulliseen käsittelyyn hovioikeudessa. Ihmisoikeustuomioistuin totesi kuitenkin, että artikla ei estä muutoksenhakijaa vapaaehtoisesti, joko nimenomaisesti tai hiljaisesti, luopumasta oikeudestaan saada asiansa suullisesti käsitellyksi. Tällaisen luopumisen tuli kuitenkin olla yksiselitteinen eikä se saanut olla ristiriidassa tärkeän julkisen edun kanssa.

Hovioikeudella oli ollut oikeus toimittaa suullinen käsittely, jos asian selvittäminen sitä edellytti. Koska muutoksenhakemus kui-

tenkin koski pääasiallisesti pakkohuuto-kaupan laillisuutta ja koska tällaiset muutoksenhakemukset yleensä ratkaistiin toimittamatta suullista käsittelyä, valittajilta voitiin edellyttää, että he olisivat vaatineet asian suullista käsittelyä pitäessään sitä tärkeänä. Koska he eivät olleet näin menetelleet, heidän katsottiin yksiselitteisesti ja hiljaisesti luopuneen oikeudestaan suulliseen käsittelyyn hovioikeudessa. Koska asiaan ei myöskään näyttänyt liittyvän sellaista julkista etua, joka olisi voinut tehdä suullisen käsittelyn välttämättömäksi, ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että 6 artiklan 1 kappaleen määrästä ei ollut rikottu.

3.3. Hovioikeuden velvollisuus toimittaa suullinen käsittely muutoksenhakuasiassa

Yleistä

Kuten edellä esitetystä on ilmennyt, Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset ovat varsin yleisluontoisia ja ne saavat tarkemman sisältönsä ennen kaikkea Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Tällöin on aina viime kädessä kysymys tiettyjen yksittäistapauksessa annettujen ratkaisujen tulkinnasta, minkä vuoksi yksiselitteisten yleisten johtopäätösten tekeminen on hankalaa. Tästä syystä on vaikeaa ehdotoman varmasti arvioida, millaisia suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevien säännösten tulisi olla, jotta hovioikeusmenettely kaikilta osiltaan täyttäisi ihmisoikeussopimuksen määräykset ja jotta ihmisoikeussopimukseen tehty suullisia käsittelyjä koskeva varaus voitaisiin poistaa.

Tätä vaikeutta lisää osaltaan se, että sopimuksen tulkinta ihmisoikeustoimikunnassa ja -tuomioistuimessa ajan kuluessa kehittyä ja muuttuu aikaisemmasta poikkeavaksi. Tällainen dynaaminen sopimusmääräysten tulkinta on omiaan vahvistamaan yksityisen asianosaisen oikeussuojaa, mutta se tekee sopimukseen liittyneelle valtiolle hankalaksi varsinkin etukäteen arvioida, täyttääkö esimerkiksi oikeudenkäyntimenettely kaikissa yksityiskohdissaan sopimuksen määräykset.

Lainsäädännölläkään ei voida turvata sitä, että kukin yksittäinen oikeudenkäynti myös käytännössä on ihmisoikeussopimuksen edellyttämällä tavalla asianmukainen ("fair"), vaan kyse on viime kädessä tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta. Tämän vuoksi hovi-

oikeuksien on otettava huomioon myös suoraan ihmisoikeussopimuksen määräykset ja ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot sekä valittava erilaisista tulkintavaihtoehdoista se, joka parhaiten täyttää ihmisoikeussopimuksen määräykset.

Suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuus rikosasiassa

Euroopan ihmisoikeussopimuksen voidaan Ekbatani- ja Helmers-tapauksessa annettujen tuomioiden johdosta katsoa edellyttävän suullisen käsittelyn toimittamista viran puolesta myös hovioikeudessa aina silloin, kun ratkaisun antaminen asianosaisen muutoksenhakemukseen edellyttää suullisen todistelun arvioimista. Tämä koskee sekä syytetyn valitusta, jossa on vaadittu syytteen hylkäämistä, että syyttäjän ja asianomistajan valitusta, jossa on vaadittu syytetyn tuomitsemista rangaistukseen alioikeuden hylättyä syytteen näyttämättömänä. Ekbatani-tapauksesta voidaan myös päätellä, että rikoksesta tuomitun rangaistuksen ankaruudella ei tällaisissa tapauksissa ihmisoikeussopimuksen mukaan ole merkitystä suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuuden kannalta.

Edellä mainituista tapauksista ilmenevien periaatteiden johdosta suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuus ei ihmisoikeussopimuksen mukaan riipu siitä, muuttaako muutoksenhakutuomioistuin alioikeuden näyttökysymyksessä tekemää ratkaisua vai ei. Ihmisoikeussopimuksen voidaan päinvastoin katsoa edellyttävän, että alioikeudessa vastaanotettu todistelu on sen arvioimisen tultua asianmukaisesti muutoksenhakemuksessa riitautetuksi aina otettava vastaan uudelleen hovioikeudessa toimitettavassa suullisessa käsittelyssä silloin, kun tuomioistuimen jäsenen todistelusta välittömästi tekemillä havainnoilla on merkitystä sitä arvioitaessa. Näin on silloin, kun on kysymys alioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai katselmuksessa tehtyjen havaintojen luotettavuuden arvioimisesta.

Tällaisen todistelun arviointiin muutoksenhakutuomioistuimellakin luonnollisesti on parhaat edellytykset silloin, kun molempia esimerkiksi samasta seikasta eri tavalla kertonaita asianosaisia kuullaan yhtäaikaan henkilökohtaisesti hovioikeudessa. Tällä tavalla meneteltäessä muutoksenhakutuomioistuin saatetaan ainakin periaatteessa alioikeuden kanssa samaan asemaan suullisen todistelun

arvioimisen suhteen. Muutoksenhakutuomioistuimen voidaan katsoa olevan alioikeutta huonommassa asemassa tukeutuessaan tältä osin vain alioikeudessa kertyneeseen kirjalliseen oikeudenkäyntiaineistoon.

Lisäksi kaikista edellä selostetuista ihmisoikeustuomioistuimen tuomioista voidaan katsoa käyvän ilmi ihmisoikeussopimuksen edellyttämä rikosasian vastaajan oikeus suulliseen käsittelyyn myös muutoksenhakutuomioistuimessa silloin, kun mikään oikeudenkäyntiin liittyvä erityispiirre ei tee sen toimittamista tarpeettomaksi. Helmers-tapauksesta ei sen sijaan voida päätellä, että ihmisoikeussopimuksen mukaan myös asianomistajalla olisi rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua koskevaa muutoksenhakemusta käsiteltäessä vastaava oikeus suulliseen käsittelyyn. Tapauksessa oli kysymys valittajan kunniaa ja sen palauttamisesta eikä asianomistajan syyteoikeudesta sinänsä.

Fedje- ja Andersson-tapauksessa annettujen tuomioiden johdosta voidaan päätellä, että ihmisoikeussopimus ei edellytä asian suullista käsittelyä muutoksenhakutuomioistuimessa, jos muutoksenhakija vetoaa vaatimustensa tueksi ainoastaan sellaisiin seikkoihin, jotka eivät voi johtaa vaadittuun oikeusseuraamukseen. Andersson-tapauksesta voidaan lisäksi päätellä, ettei suullista käsittelyä ihmisoikeussopimuksen mukaan tarvitse toimittaa myöskään silloin, kun asiassa on kysymys vain jo alioikeudessa vastaanotetun kirjallisen todistelun arvioimisesta.

Suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuus riita- ja hakemusasiassa

Kuten edellä esitetystä on ilmennyt, riita-asioiden osalta ei vielä ole olemassa ihmisoikeustuomioistuimen antamaa nimenomaista ennakkopäätöstä, jossa olisi otettu kantaa suullisen käsittelyn tarpeellisuuteen muutoksenhakutuomioistuimessa. Ekbatali- ja Helmers-tapauksessa ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin tulkinnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen määräystä, joka koskee rikosasioiden lisäksi yhtä lailla myös riita-asioita. Helmers-tapauksessa ihmisoikeustuomioistuin on myös pitänyt 6 artiklan 1 kappaleen soveltumisen kannalta ratkaisevana nimenomaan sitä, että kysymyksessä on ollut mainituissa artiklassa tarkoitettu asianosaisen yksityinen oikeus ("civil right"). Muutoksenhakutuomioistuimen edellytykset suullisen todistelun uskot-

tavuuden arvioimiseen ovat kirjallisessa menettelyssä lisäksi täysin samanlaiset siitä riippumatta, onko muutoksenhakemus tehty riita- vai rikosasiassa.

Näistä syistä ihmisoikeussopimuksen voidaan edellä mainittujen tapausten johdosta katsoa edellyttävän muutoksenhakuasian suullista käsittelyä myös riita-asiassa silloin, kun kysymys on sellaisen suullisen todistelun tai katselmuksessa tehtyjen havaintojen uskottavuuden arvioimisesta, josta muutoksenhakemuksen ratkaiseminen riippuu. Lisäksi Häkansson ja Stureson-tapauksesta voidaan katsoa käyvän ilmi myös riita-asian asianosaisen oikeus suulliseen käsittelyyn muutoksenhakutuomioistuimessa, jollei mikään oikeudenkäyntiin liittyvä erityispiirre tee sen toimittamista tarpeettomaksi.

Ihmisoikeussopimuksen "civil right" käsitteen sisältö ei riipu siitä, onko asia alioikeudessa käsitelty riita-asioiden vai esimerkiksi hakemusasioiden käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Tämän vuoksi riita-asioiden osalta edellä selostettuja päätelmiä on noudatettava myös hakemusasioissa tehtyjä muutoksenhakemuksia käsiteltäessä.

3.4. Hovioikeuden velvollisuus toimittaa suullinen käsittely sen ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asiassa

Kuten edellä esitetystä on ilmennyt, asian ratkaiseminen suullisen käsittelyn jälkeen ei ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävissä asioissakaan ole ehdoton vaatimus. Sekä ihmisoikeustuomioistuimen antamissa tuomioissa että oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että asianosainen voi joko nimenomaisesti tai hiljaisesti luopua oikeudestaan suulliseen käsittelyyn silloin, kun luopuminen ei ole ristiriidassa tärkeän julkisen edun kanssa.

Tämän vuoksi voidaan lähteä siitä, että esimerkiksi sellaisessa selvässä virkarikosta koskevassa asiassa, jossa asian selvittäminen ei edellytä suullista käsittelyä ja jossa suullista käsittelyä ei sen vuoksi nykyisin yleensä toimiteta, asianosaisen katsotaan luopuneen oikeudestaan saada asiansa suullisesti käsitellyksi, jollei hän ole nimenomaisesti vaatinut suullisen käsittelyn toimittamista. Tällaisesta asiasta voidaan esimerkkinä mainita asia, jossa alioikeuden tuomarille vaaditaan rangaistusta sillä perusteella, että hän on tuominnut rikosasian vastaajan enimmäisrangaistuksen ylittäneeseen rangaistukseen.

3.5. Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa

Euroopan neuvoston ministerikomitea on 7 päivänä helmikuuta 1995 hyväksynyt suosituksen R (95) 5 muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa (*Recommendation No R (95) 5 of the Committee of Ministers to Member States concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases*).

Suosituksen johdannossa todetaan ensinnäkin, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännän lisäpöytäkirjan mukaan asianosaisilla tulee olla mahdollisuus saattaa rikostuomio ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi. Lisäksi suosituksen johdannossa todetaan, että jokaisen oikeus saada asiansa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisesti tutkituksi kohtuullisessa ajassa saattaa vaarantua muun muassa sen vuoksi, että muutoksenhakemusten lukumäärät ovat lisääntyneet ja käsittelyajat muutoksenhakutuomioistuimissa pidentyneet.

Suosituksen mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomio tulisi olla mahdollista saattaa ylemmän tuomioistuimen tarkastettavaksi. Poikkeukset edellä mainitusta periaatteesta ovat mahdollisia ainoastaan, jos ne perustuvat lakiin ja ovat sopusoinnussa oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden kanssa (*1 artikla*).

Oikeudenkäynnin riitakysymykset tulisi määrittellä ensimmäisessä oikeusasteessa ja kaikki mahdolliset kanteet, tosiseikat ja todisteet tulisi esittää käsittelyn tuossa vaiheessa. Jotta asianosaisella olisi mahdollisuus arvioida, tulisiko hänen käyttää muutoksenhakuoikeuttaan ja, mikäli mahdollista, rajoittaa muutoksenhakemustaan, tuomioistuimella, jonka ratkaisuun muutosta haetaan, tulisi olla lakiin perustuva velvollisuus selvästi ja täydellisesti perustella ratkaisunsa käyttämällä kieltä, joka on helposti ymmärrettävissä (*2 artikla*).

Jotta voitaisiin taata, että muutoksenhakutuomioistuimen tutkittavaksi saatetaan ainoastaan sellaisia asioita, jotka kuuluvat muutoksenhakutuomioistuimen käsiteltäväksi, jäsenvaltioiden tulisi suosituksen mukaan harkita mahdollisuutta rajoittaa asianosaisten muutoksenhakuoikeutta esimerkiksi vähäisissä riita-asioissa ottamalla käyttöön muutok-

senhakukielto- tai muutoksenhakulupajärjestelmä (*3 artikla*).

Silloin kun muutoksenhaun edellytyksenä on muutoksenhakulupa, muutoksenhakutuomioistuimen tutkimisvelvollisuus voidaan rajoittaa esimerkiksi oikeuskysymykseen. Uusia vaatimuksia, vaatimusten perusteita tai todisteita ei tulisi voida enää muutoksenhakutuomioistuimessa esittää, jollei se ole välttämätöntä esimerkiksi olosuhteiden muuttumisen johdosta. Muutoksenhakutuomioistuimen tulisi suosituksen mukaan rajoittaa muutoksenhakemuksen tutkiminen muutoksenhakemuksessa ilmoitettuihin perusteisiin, jollei ole kysymys asiasta, jossa tuomioistui-
meen tulee toimia omasta aloitteestaan (*5 artikla*).

Vaikka suositus ei sido Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, tähän esitykseen sisältyvässä lakiehdotuksessa on pyritty noudattamaan edellä selostettuja suosituksen sisältyviä määräyksiä.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Muutoksenhakuasian käsittely

Yleistä

Aikaisemmin hovioikeudet joutuivat varsin usein tutkimaan alioikeudessa ratkaistun asian kokonaisuudessaan uudelleen ja siten myös sellaiselta osalta, josta asianosaisten kesken ei hovioikeudessa enää todellisuudessa ole erimielisyyttä. Tältä osin lakia muutettiin 1 päivänä joulukuuta 1993 voimaan tulleen alioikeusuudistuksen yhteydessä.

Alioikeusuudistuksen yhteydessä uudistettujen oikeudenkäymiskaaren 22 ja 24 luvun säännösten mukaan alioikeuden pöytäkirjaan merkitään asianosaisten lausumista ainoastaan heidän vaatimuksensa ja niiden perusteena välittömästi olevat seikat. Suullisen todistelun sisältöä ei pöytäkirjata, vaan se äänitetään ja ainoastaan arvioidaan tuomiossa. Jotta uudistetut 22 ja 24 luvun säännökset mahdollisimman hyvin niveltäisivät hovioikeusmenettelyyn, samassa yhteydessä uudistettiin myös hovioikeuteen valittamista ja valituksen vastaamista sekä hovioikeuden tutkintavelvollisuutta koskevat säännökset.

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 14 §:n nojalla valittaja ei saa hovioikeudessa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin,

jotka on esitetty alioikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen alioikeudessa tai että hänellä on muuten ollut pätevä aihe olla tekemättä niin. Saman pykälän nojalla valituksessa on vaatimusten perusteiden lisäksi ilmoitettava, miltä osin alioikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset. Valituksesta on siten selvästi ilmevä, pitääkö valittaja alioikeuden ratkaisua virheellisenä todistelun arvioimisen vai lain soveltamisen osalta. Myös näytön arviointi on yksityiskohtaisesti riitautettava. Valittajan tulee valituksessaan myös nimenomaisesti mainita kaikki ne todisteet, joihin hän vaatimuksensa tueksi haluaa nojautua. Vastauksen sisällölle asetetut vaatimukset ovat vastaavalla tavalla oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 20 §:n nojalla tiukennetut. Säännösten oikein soveltamisen kannalta tietenkin on ensiarvoisen tärkeätä, että alioikeudet perustelevat tuomion siten kuin oikeudenkäymiskaaren 24 luku edellyttää.

Käytännössä on osoittautunut, että alioikeudet eivät aina onnistu tuomioiden perustelemisessa sillä tavoin kuin uudistusta toteuttaessa tarkoitettiin. Varmuuden vuoksi tuomioon merkitään sellaistaakin, jolla ei asian ratkaisemisen kannalta ole juurikaan merkitystä. Tästä on ollut seurauksena se, että tuomiot ovat kylläkin aikaisempaa seikkaperäisempiä mutta samalla myös selvästi vaikeaselkoisempia ja usein asiallisesti edelleen puutteellisia. Tuomio ei sellaisissa tapauksissa, niin kuin sen pitäisi, ole analyysi oikeudenkäyntiaineistosta, vaan sisältää suunnilleen samat tiedot kuin aikaisempi pöytäkirja. Sellaisen tuomion perusteella valittaminen ja vastaaminen uuden lain tarkoittamalla tavalla on varsin työlästä.

Kuten edellä on todettu, tähän esitykseen sisältyvä ehdotus on tarkoitus toteuttaa sen jälkeen, kun oikeudenkäyntimenettely rikosasioissa on uudistettu. Edellä selostetut valittamista ja valitukseen vastaamista koskevat säännökset koskevat jo nyt myös valittamista alioikeuden rikosasiassa antamaan tuomioon. Rikosasiassa annettavaa tuomiota koskevat uudet säännökset tulevat vastaamaan sitä, mitä oikeudenkäymiskaaren 24 luvun nojalla tuomiolta riita-asiassa edellytetään.

Alioikeuden erillinen tuomio sekä uuden lain mukaiset valitus ja vastaus valitukseen turvaavat hovioikeudelle säännönmukaisesti riittävän perustan alioikeuden ratkaisun oi-

keellisuuden arvioimiseen. Tuomiosta saadaan asian ratkaisemiseen vaikuttaneesta suullisesta todistelusta yhtä riittävä selko kuin aikaisemman lain mukaisesta pöytäkirjasta. Valitukselle ja vastaukselle asetettujen vaatimusten tiukentamisen yhteydessä lisätiin oikeudenkäymiskaaren 26 lukuun uusi 11 a §, joka sisältää säännöksen hovioikeuden tutkimisvelvollisuudesta. Säännöksen mukaan hovioikeus ei ilman erityistä syytä tutki alioikeuden ratkaisun oikeellisuutta muulta kuin valituksessa ja vastauksessa ilmoitettujen seikkojen ja perusteiden osalta. Rikosasioiden osalta pykälässä on vielä erityissäännös, jonka mukaan hovioikeus ei ilman erityistä syytä saa tutkia, onko rikosasian vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon, jos alioikeuden tuomioon haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta.

Tässä esityksessä ehdotetaan sanottua 11 a §:ää muutettavaksi siten, että siitä jätetään sekaannusta aiheuttaneena pois viittaus valituksessa ja vastauksessa mainittuihin perusteisiin.

Edellä selostettujen muutosten tarkoitus on ollut selkeyttää asian käsittelyä hovioikeudessa, kun siellä voidaan keskittyä asianosaisten ilmoittamien muutosvaatimusten sekä alioikeuden ratkaisun perusteluiden ja sen oikeellisuuden tutkimiseen.

Nykyisessä menettelyssä eivät asioiden erityispiirteet tule riittävästi huomioon otetuiksi. Helppoja ja yksinkertaisia asioita käsitellään tarpeettomasti hovioikeuden täysilukuisella jaostolla tavanomaisessa menettelyssä. Tästä aiheutuu turhia kustannuksia yhteiskunnalle. Toisaalta taas varsinkaan tosiasiakysymyksiltään epäselvissä asioissa tehdyt muutoksenhakemukset eivät suullisten käsittelyjen vähäisyyden vuoksi aina tule riittävän perusteellisesti käsitellyiksi. Näistä syistä menettely kokonaisuudessaan tulisi järjestää nykyistä joustavamaksi.

Yhteiskunnankin kannalta on tärkeää, että muutoksen hakeminen mahdollisimman vähän vaikeuttaa asian toista osapuolta nopeasti ja vähäisin kustannuksin pääsemästä oikeuksiinsa. Tämän vuoksi muutoksenhakumenettely olisi kokonaisuutena järjestettävä sellaiseksi, että täydellinen käsittely tarpeellisine pääkäsittelyineen toimitettaisiin vain sellaisissa asioissa, joissa sitä asian laatuun nähden voidaan pitää perusteltuna.

Muutoksenhakuasian käsittely pääkäsittelys-

sä

Yleistä. Menettely hovioikeuksissa on nykyisin pääsääntöisesti kirjallista. Asia ratkaistaan tällöin yksinomaan hovioikeudelle toimitettujen valittajan ja vastaajan kirjelmien sekä alioikeudessa kertyneen kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä pöytäkirjaamista koskevat säännökset riita-asioiden osalta muutettiin siten, että pääkäsittelyssä todistelutarkoituksessa annetut lausumat pääsäännön mukaan äänitetään. Rikosasioissa todistajien kertomukset merkitään edelleen pöytäkirjaan.

Alioikeudessa esitetty todistelu arvioidaan riita-asioissa käyttämällä hyväksi käräjäoikeuden tuomion perustelua näyttökysymyksen osalta. Rikosasiassa käräjäoikeudessa vastaanotetusta todistelusta voi saada käsityksen käräjäoikeudessa laaditun pöytäkirjan perusteella.

Pöytäkirjaan todistajan kertomuksesta tehdyt merkinnät eivät kuitenkaan parhaimmillaankaan täysin vastaa todistajan todellisuudessa esittämää kertomusta tai ainakaan kokonaisuudessaan kuvaa todistajan esiintymistä. Kuultavan käyttäytyminen, äänenpainot ja tapa vastata hänelle tehtyihin kysymyksiin eivät ilmene pelkästä kirjallisesta oikeudenkäyntiaineistosta, vaikka näillä tekijöillä on huomattava merkitys todistelua ja varsinkin todistajan luotettavuutta arvioitaessa. Kirjallisessa menettelyssä ei myöskään voida tarkastaa, mitä todistaja todella on tiennyt asiasta ja mitä hän on kertomuksellaan tarkoittanut. Myöskään käräjäoikeudessa valmistuneen äänitteen kuuleminen hovioikeudessa ei voi korvata hovioikeudessa tapahtuvaa välittöntä todistelun vastaanottamista. Äänitteitä ei ole tarkoitettukaan näyttökysymyksen uudelleen arvioimista varten. Niiden avulla on tarkoitus ainoastaan varmistaa, mitä todistaja tarkkaan ottaen oli sanonut, sikäli kuin väitettäisiin hänen lausumansa käräjäoikeuden tuomiossa ymmärretyin väärin.

Vapaan todisteiden harkinnan periaatteen onkin jo sinänsä katsottu edellyttävän, että todistajan kuulustelu on suullinen ja välitön. Välittömästi tuomioistuimen edessä tapahtuvassa todistajan suullisessa kuulustelussa tuomioistuimen jäsenet voivat samalla tarkkailla ja todeta todistajan kertomuksen luotettavuuteen vaikuttavia seikkoja sekä tehdä todistajalle tarpeellisia lisäkysymyksiä. Tuomioistuimen edessä tapahtuva välitön suulli-

nen todisteiden esittäminen antaa näin luotettavimman pohjan todisteiden harkinnalle.

Oikeudenkäymiskaaren mukaan hovioikeudella on mahdollisuus tarvittaessa toimittaa asiassa tai sen tietyssä osassa suullinen käsittely. Suullisia käsittelyjä toimitetaan nykyään kuitenkin varsin vähän. Oikeudenkäymiskaarissa ei myöskään ole säännelty, mitä käsittelyn suullisuudella tarkoitetaan.

Käytännössä käsittelyn suullisuus on merkinnyt sitä, että käsittely toimitetaan yleensä asianosaisten läsnä ollessa ja että käsittelyssä noudatetaan samoja periaatteita kuin alioikeudessaakin. Suullisessa käsittelyssä asianosaiset sekä viittaavat asiassa aikaisemmin muutoksenhaku- ja vastauskirjelmässä sekä alioikeudessa esittämäänsä että usein myös lukevat ja antavat hovioikeudelle oikeudenkäyntikirjelmia. Kaikkea samaa riidanalaisista seikkaa koskevaa todistelua ei aina oteta välittömästi vastaan hovioikeudessa. Silloinkin kun asiassa tai sen osassa toimitetaan suullinen käsittely, muutoksenhakemus ratkaistaan siten sekä suullisessa käsittelyssä ilmitulleen että asiassa aikaisemmin kertyneen kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Tällöin hovioikeus joutuu asiaa ratkaistessaan tukeutumaan myös alioikeudessa laadittuun pöytäkirjaan, johon on kirjattu muun muassa todistajien alioikeudessa esittämät kertomukset. Tällaisten kertomusten vertaaminen suullisessa käsittelyssä välittömästi kuultujen todistajien kertomuksiin ja niiden keskinäisen painoarvon punnitseminen on erittäin vaikeaa.

Oikeudenkäynnin välittömyys ei siten toteudu hovioikeudessa nykyisin noudatettavassa oikeudenkäyntimenettelyssä silloinkaan, kun asian ratkaisemiseksi toimitetaan suullinen käsittely. Asian käsittely hovioikeudessa ei myöskään useimmiten ole julkista, sillä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) 3 §:n mukaan oikeudenkäynnin julkisuus koskee nimenomaisesti vain asian suullista käsittelyä.

Alioikeuksissa noudatettavan oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen ja Euroopan ihmisoikeussopimus. Alioikeudessa todistelu otetaan oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen jälkeen sekä riita- että rikosasioissa useimmiten vastaan suullisessa ja keskitetyssä pääkäsittelyssä. Tuomioistuimen jäsenet saavat asiaa ratkaistessaan ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä heille välittömästi esitetyn oikeudenkäyntiaineiston. Tuomioistui-

men ratkaisu perustuu tällöin tuomioistuinten jäsenten todistelusta välittömästi tekemiin havaintoihin eikä osaksikaan käsittelystä pöytäkirjaan merkittyyn oikeudenkäyntiaineistoon. Järjestämällä oikeudenkäynti suulliseksi ja välittömäksi luodaan mahdollisimman hyvät edellytykset vapaalle todisteiden harkinnalle.

Jos muutoksenhakumenettely halutaan järjestää sellaiseksi, että hovioikeudella olisi yhtä hyvät edellytykset suullisen todistelun arvioimiseen ja asian tutkimiseen kuin alioikeudellakin, olisi suullisen todistelun välittömyyttä noudatettava myös hovioikeudessa ja suullinen todistelu otettava siellä vastaan uudelleen. Muutoin hovioikeus on suullisen todistelun arvioimisen suhteen alioikeutta huonommassa asemassa.

Toinen mahdollisuus on järjestää muutoksenhakumenettely sellaiseksi, että hovioikeus luottaa alioikeuden asiaa ratkaistessaan suorittamaan näytön arviointiin ja ottaa todistelun vastaan uudelleen esimerkiksi ainoastaan silloin, kun se epäilee alioikeuden näyttökysymyksessä tekemän ratkaisun oikeellisuutta. Kuten edellä on selostettu, Euroopan ihmisoikeussopimus edellyttää kuitenkin, että sellainen suullinen todistelu, josta muutoksenhakemuksen ratkaiseminen riippuu, otetaan aina uudelleen vastaan hovioikeudessa toimitettavassa pääkäsittelyssä siitä riippumatta, muuttaako hovioikeus alioikeuden näyttökysymyksessä tekemää ratkaisua vai ei.

Todistajan hovioikeudessa esittämä kertomus tuskin koskaan on täysin yhteneväinen hänen alioikeudessa antamansa lausunnon kanssa. Lisäksi edellytyksiä alioikeuden näyttökysymyksessä tekemän ratkaisun oikeellisuuden arvioimiseen heikentää se, että todistelu otetaan hovioikeudessa vastaan yleensä huonommissa olosuhteissa kuin alioikeudessa muun muassa sen vuoksi, että ajan kulumisen myötä todistajien muistikuvat asiassa yleensä heikentyvät. Todistajan kuulemisesta uudelleen aiheutuu lisäksi kustannuksia sekä asianosaisille että yhteiskunnalle.

Tämän vuoksi olisi vältettävä sitä, että suullinen todistelu aina otettaisiin uudelleen vastaan hovioikeudessa. Muun muassa tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että hovioikeus tutkisi alioikeuden näyttökysymyksessä tekemän ratkaisun vain silloin, kun näytön arviointi on muutoksenhakemuksessa riitautettu. Suullinen todistelu olisi tällöinkin

otettava vastaan uudelleen hovioikeudessa vain silloin, kun on kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta tai kun asianosaisen sallitaan esittää hovioikeudessa uutta suullista todistelua.

Hovioikeuksissa nykyisin noudatettava oikeudenkäyntimenettely ei täytä Euroopan ihmisoikeussopimuksen muutoksenhakuasian käsittelylle asettamia vaatimuksia. Suullisia käsittelyjä toimitetaan hovioikeuksissa edelleenkin hyvin vähän, vaikka oikeudenkäymiskaaren 26 luvun nykyiset säännökset antavatkin hovioikeuksille mahdollisuuden aina tarvittaessa toimittaa suullinen käsittely.

Oikeudenkäymiskaaren suullista käsittelyä koskevat säännökset velvoittavat hovioikeuden toimittamaan suullisen käsittelyn vain rikosasioissa ja tuolloinkin ainoastaan harvoissa tapauksissa. Silloin kun hovioikeus on rikosasiaa käsitellessään toiminut suullisen käsittelyn, on kyseessä yleensä ollutkin asia, jossa hovioikeus ei tällaista käsittelyä toimittamatta ole saanut muuttaa alioikeuden ratkaisua. Tällöin suullinen käsittely on asian ratkaisemisen kannalta eräissä tapauksissa ollut lähinnä muodollisuus. Oikeudenkäymiskaareissa ei myöskään ole säännöstä, joka turvaisi asianosaisen oikeuden suulliseen käsittelyyn hovioikeudessa edes silloin, kun hän on sitä nimenomaisesti vaatinut.

Nykyiset sovellettaviksi tulevat suullista käsittelyä koskevat säännökset eivät siten riittävässä määrin turvaa sitä, että hovioikeudessa toimitettaisiin pääkäsittely silloin, kun se edellä selostettujen Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisten periaatteiden nojalla olisi tarpeellista. Tämän vuoksi on katsottu välttämättömäksi ehdottaa suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevien säännösten uudistamista siten, että oikeudenkäyntimenettely käsittelyn suullisuuden osalta täyttäisi myös ihmisoikeussopimuksen määräykset. Pääkäsittelyssä myös oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu kirjallista menettelyä paremmin.

Edellä selostetuista syistä hovioikeuden tulisi toimittaa pääkäsittely muun muassa silloin, kun muutoksenhakemuksen ratkaiseminen riippuu alioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta. Alioikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu olisi tällöin otettava uudelleen vastaan hovioikeudessa toimitettavassa pääkäsittelyssä. Lisäksi lukuun ehdotetaan otettavaksi säännös hovioikeuden velvollisuudesta eräin poikkeuksin toimittaa pääkäsittely silloin,

kun riita-asian asianosainen tai rikosasian vastaaja on sitä vaatinut. Ehdotettavien muutosten johdosta oikeudenkäyntimenettely hovioikeuksissa täyttäisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset ja sopimukseen tehty suullisia käsittelyjä koskeva varauksen voitaisiin hovioikeuksien osalta peruuttaa.

Menettely pääkäsittelyssä. Kun todistelun vastaanottamisen vuoksi on toimitettava pääkäsittely, oikeudenkäynnin välittömyyttä olisi noudatettava myös muun oikeudenkäyntiaineiston suhteen. Tämän mukaisesti tuomioistuimien saisi perustaa ratkaisunsa vain niihin seikkoihin, joihin asianosaiset ovat pääkäsittelyssä vedonneet. Vapaan todisteiden harkinnan periaatteen onkin katsottu edellyttävän menettelyn suullisuutta ja välittömyyttä.

Eräänä pääkäsittelyn toimittamisen tarkoituksena on saattaa hovioikeus alioikeuden kanssa samaan asemaan muun muassa suullisen todistelun arvioimisen suhteen. Jotta tämä toteutuisi mahdollisimman hyvin ja jotta hovioikeus voisi mahdollisimman tasapuolisesti arvioida kaikkea asiassa esitettyä selvitystä, on välttämätöntä, että myös hovioikeudessa pääkäsittely toimitetaan ja todistelu otetaan vastaan keskitetyksi ilman lykäyksiä. Yhtä välttämätöntä on, että asia myös hovioikeudessa ratkaistaan ainoastaan välittömästi pääkäsittelyssä esitetyn ja ilmoitelleen perusteella eikä myöhemmin käyttäen osaltaan apuna alioikeudessa kertynyttä oikeudenkäyntiaineistoa ja pääkäsittelystä laadittua pöytäkirjaa.

Edellä selostetuista syistä esityksessä ehdotetaan, että hovioikeudessa toimitettava pääkäsittely olisi samalla tavalla välitön ja keskitetty kuin alioikeudessa pidettävä pääkäsittely. Näin olisi silloinkin, kun pääkäsittely toimitetaan tarvitsematta ottaa todistelua uudelleen vastaan hovioikeudessa. Vaikka pääkäsittelyn käyttöönottoaminen onkin perusteltua lähinnä suullisen todistelun vastaanottamisen vuoksi, on sen tarjoama keskitetty ja välitön käsittelymuoto omiaan parantamaan myös muunlaisten muutoksenhakuiden käsittelyn tasoa.

Jotta pääkäsittelystä olisi hyötyä ja jotta muutoksenhakumenettely ylipäättään täyttäisi tarkoituksensa, on välttämätöntä, että pääkäsittely toimitetaan viimeistään muutaman kuukauden kuluessa sen jälkeen, kun alioikeus on antanut asiassa ratkaisunsa. Jos pääkäsittely voidaan käytännössä toimittaa vasta ehkä pitkänkin ajan kuluttua muutoksenha-

kemuksen saapumisesta, käsittelystä saatava hyöty voisi jäädä vähäiseksi ja alioikeuden ratkaisun oikeellisuudenkin tutkiminen vaikeutuisi muun muassa sen vuoksi, että asiassa alioikeudessa kuullut henkilöt eivät enää ehkä yksityiskohtaisesti muista todistelun kohteena olevia seikkoja. Näistä syistä esitystä valmisteltaessa on pidetty välttämättömänä, että hovioikeuksien jutturuuhkat puretaan ennen uudistuksen toteuttamista.

Muutoksenhakuasian valmistelu

Yleistä. Pääkäsittelyn keskitys ja välittömyys edellyttävät yleensä käsittelyä edeltävää tuomioistuimen johdolla tapahtuvaa valmistelua. Keskitetyn pääkäsittelyn turvaamiseksi asia olisi jo valmistelussa selvitettävä niin hyvin, että se voidaan pääkäsittelyssä saada käsiteltyksi yhdessä yhtäjaksoisessa menettelyssä. Valmistelussa tulisi ensiksikin selvittää asianosaisten vaatimukset ja miltä osin alioikeuden ratkaisun oikeellisuus siten on hovioikeuden tutkittavana sekä mitkä seikat edelleen ovat riitaisia. Valmistelussa olisi ratkaistava myös, saako asianosainen riita-asiassa vedota hovioikeudessa sellaiseen seikkaan, johon hän ei ole vedonnut alioikeudessa, tai esittää uutta todistelua sellaisen seikan tueksi, johon hän on vedonnut jo alioikeudessa.

Valmistelussa olisi päätettävä myös pääkäsittelyn toimittamisesta ja sen kohteen mahdollisesta rajoittamisesta sekä kutsuttava asianosaiset käsittelyyn ja päätettävä heille asetettavista uhista. Tämän vuoksi valmistelussa olisi selvitettävä, mihin todisteluun asianosaiset nojautuvat ja mitä he kullakin todisteella haluavat näyttää toteen. Asianosaisten ilmoittamat tiedot olisi saatettava paitsi tuomioistuimen myös toisen asianosaisten tietoon. Jotta pääkäsittelystä asia voitaisiin käsitellä yhtäjaksoisesti, valmistelussa olisi ratkaistava myös, mitä todistelua otetaan uudelleen vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä sekä valmisteltava todistelun vastaanottaminen siten, että se on keskitetysti saatavilla pääkäsittelystä. Käsittelyn kesittäminen edellyttää myös, että uudet kirjalliset todisteet annetaan hovioikeudelle ja vastapuolelle jo valmistelussa.

Käsittelyn valmistelun onnistuminen edellyttää, että hovioikeuden esittelijä teknisluonteisten seikkojen suhteen yksinkin ja oikeudellista harkintaa edellyttävissä kysymyksissä kuten sen harkitsemiseksi, onko

asiassa toimitettava pääkäsittely, yhdessä valmistelusta vastaavan jäsenen kanssa ryhtyy heti muutoksenhakemuksen saavuttua tarvittaviin valmistelutoimiin.

Muutoksenhakemus. Valmistelun tehokkuus vaatii, että hovioikeudella on muutoksenhakemuksen käsittelyn alusta alkaen käytettävissään kaikki ne tiedot, jotka ovat tarpeen sen arvioimiseksi, onko asiassa toimitettava pääkäsittely, ja miten tuo käsittely olisi järjestettävä. Koska muutoksenhakemuksella ja siinä esitetyillä tiedoilla on ratkaiseva merkitys paitsi asian valmistelun myös koko muutoksenhakumenettelyn järjestämisen kannalta, on välttämätöntä arvioida uudelleen muutoksenhakemuksen sisällölle asetettavia vaatimuksia.

Muutoksenhakemuksen olisi sisällettävä sellaiset tiedot, että muutoksenhakemus mahdollisimman hyvin palvelisi asian valmistelusta. Muutoksenhakemuksessa alioikeuden tuomion oikeellisuus olisi riitautettava sillä tavalla, että muutoksenhakemuksesta kävisi selvästi ilmi, missä suhteessa valittaja on tyytymätön alioikeuden ratkaisuun. Tavoitteen saavuttamiseksi on välttämätöntä, että alioikeudet perustelevat tuomion oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavan lain 11 luvussa säädetyllä tavalla.

Kirjallinen vastaus. Voimassa olevan lain mukaan asianosaisen on valvottava vastaajan puhevalta ja halutessaan oma-aloitteisesti laissa säädetyssä määräajassa vastattava valituksen kirjallisesti. Hovioikeuden on kuitenkin tarvittaessa pyydettävä vastapuolelta vastaus, jos valitukseen ei ole vastattu tai jos valitusta on hovioikeuden kehotuksesta täydennetty. Eräissä tapauksissa hovioikeus ei saa muuttaa alioikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa ratkaisua pyytämättä rikosasian vastaajalta vastausta.

Oikeudenkäynnissä noudatettavan kuulemisperiaatteen mukaan asianosaisen tulee voida vastata toisen osapuolen esittämiin vaatimuksiin ja selvityksiin. Muutoksenhakemukseen vastaaminen saattaa kuitenkin osoittautua tarpeettomaksi esimerkiksi sen vuoksi, että muutoksenhakemus jätetään tutkimatta. Tällaisissa tapauksissa aiheutuu oma-aloitteisesta muutoksenhakemukseen vastaamisesta muutoksenhakijan vastapuolelle siten ainoastaan tarpeettomia kustannuksia, joita ei ehkä saada perityksi muutoksenhakijalta.

Oikeutemme mukaan asianosaisella ei ole

velvollisuutta vastata muutoksenhakemukseen uhalla, että hänen alioikeudessa esittämänsä vaatimukset ja niiden perustelut jätettäisiin huomiotta. Muutoksenhakutuomioistuin tutkii asian aineellisesti, vaikkei valitukseen olisi vastattu. Ratkaisu perustetaan tällöin valittajan valituksessaan ja vaastapuolen alioikeudessa esittämiin seikkoihin. Näin myös vastapuolen alioikeudessa esittämät toissijaiset kanne- tai rangaistusvaatimukset ovat muutoksenhakuasteessa avoimassa ilman uutta vetoamista niihin.

Valituksen annettavan vastauksen keskeinen sisältö on yleensä se, että vaaditaan valitusta hylättäväksi ja alioikeuden ratkaisua pysytettäväksi. Vastauksen antajalle hyväksyttävään alioikeuden ratkaisuun johtanutta argumentaatiota ei ole tarpeen toistaa. Sen sijaan vastauksessa kuuluu perustella, miksi valitus olisi hylättävä. Tällöin tulee luontevasti toistettavaksi myös alioikeudessa esitetty toissijainen kanne- tai rangaistusvaatimus siltä varalta, että valitus kuitenkin johtaisi ensisijaisen vaatimuksen hyväksyneen alioikeusratkaisun kumoamiseen.

Hyvään prosessinjohtoon kuuluu, että muutoksenhakutuomioistuin tarvittaessa tiedustele asianosaiselta, miten hänen vaatimuksensa on ymmärrettävä. Erityisesti vastapuolelta joka ei ole vastannut valitukseen tai vastauksessaan asiasta lausunut, olisi tiedusteltava, vetoaako hän myös esimerkiksi sellaiseen toissijaiseen vaatimukseensa, josta ei alioikeudessa ollut tullut annettavaksi lausuntoa sen vuoksi, että ensisijainen vaatimus jo oli hyväksytty. Näin vältetään se, että muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisu yllätyksellisesti perustuisi tuohon alioikeudessa esitettyyn toissijaisvaatimukseen ilman, että vaatimus olisi ollut muutoksenhakuasteessa keskustelun kohteena.

Muu valmistelu. Koska asia on jo kertaalleen selvitetty ja ratkaistu alioikeuden perustellussa tuomiossa ja koska asianosaisten mahdollisuudet muun muassa muuttaa alioikeudessa esittämäänsä vaatimuksia ovat hovioikeudessa rajoitetut, muun valmistelun tarve riippuu tilanteesta eikä sitä useissa tapauksissa tarvita. Tämän vuoksi ei myöskään ole tarvetta asettaa pääsäännöksi muun valmistelun suullisuutta, vaan tarvittava muu valmistelu tulisi voida toimittaa mahdollisimman joustavasti.

Useissa tapauksissa valmistelua olisi muun muassa oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten säästämiseksi tarkoituksenmu-

kaisinta jatkaa kirjallisesti. Suullisessa valmistelussa tuomioistuimella on kuitenkin kirjallista menettelyä paremmat mahdollisuudet johtaa oikeudenkäyntiä tehokkaasti, jolloin asianosaisten näkökannat saadaan selvityksiiksi samanaikaisesti sekä vastapuolelle että hovioikeudelle. Näin suullinen valmistelu voisi joissakin tapauksissa myös nopeuttaa asian selvittämistä ja käsittelyä. Muun muassa tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että hovioikeudella olisi mahdollisuus harkintansa mukaan jatkaa valmistelua tarvittaessa myös suullisesti.

Valmistelun toimittaminen. Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:ään lisättiin alioikeusuudistuksen yhteydessä uusi 2 momentti (595/1993), jossa on säännös hovioikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta valmistelussa hovioikeudessa. Tarvittaessa myös hovioikeudessa voidaan sanotun säännöksen nojalla toimittaa suullinen valmistelu, jonka puheenjohtajana toimii yksi hovioikeuden jäsen. Tässä esityksessä sanottuun säännökseen ehdotetaan ainoastaan eräitä teknisiä tarkistuksia. Asian joustavan käsittelyn turvaamiseksi hovioikeudessa on tärkeää, että hovioikeus voi yksijäsenisenä tehdä ratkaisun valituksen peruuttamisen johdosta, päättää pääkäsittelyn toimittamisesta ja päättää muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä.

Asianosaisten ja todistajien kutsuminen sekä seuraamukset asianosaisten poissaolosta

Pääkäsittelyn järjestäminen keskitetyksi ja välittömäksi edellyttää myös todistajien ja muiden todistelutarkoituksessa kuultaviksi pyydettyjen henkilöiden kutsumista sekä asianosaisten poissaolosta aiheutuvia seuraamuksia koskevien säännösten arvioimista uudelleen.

Voimassa olevan lain mukaan hovioikeus kutsuu asianosaiset suulliseen käsittelyyn. Sellaiset asianosaiset, joiden kuulemista hovioikeus pitää ilmeisen tarpeettomana, voidaan kuitenkin jättää kutsumatta.

Jotta hovioikeus voisi mahdollisimman tehokkaasti johtaa oikeudenkäyntiä, esityksessä ehdotetaan, että päätettyään, keitä todistajia ja muita todistelutarkoituksessa kuultaviksi pyydettyjä henkilöitä kuullaan pääkäsittelyssä, hovioikeus myös useimmiten huolehtisi heidän kutsumisestaan käsittelyyn. Näin turvattaisiin osaltaan myös pääkäsittelyn keskittäminen.

Kun asia asianosaisten poissaolosta huolimatta nykyään yleensä ratkaistaan silloinkin, kun poisjäänyt asianosainen on velvoitettu saapumaan suulliseen käsittelyyn henkilökohtaisesti, ei muutoksenhakemus aina tule riittävän perusteellisesti käsitellyksi. Kun hovioikeus ehdotuksen mukaan saisi muutוסvaatimusta ratkaistessaan ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä esitetyn oikeudenkäyntiaineiston, on valittajan läsnäolo myös asian käsittelemiseksi usein välttämätöntä. Pääkäsittelyn toimittaminen on turhaa varsinkin pääkäsittelyä vaatineen valittajan poissaollessa. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että valitus aina jätettäisiin sillensä valittajan jäätyä pois pääkäsittelystä.

Hovioikeudella tulisi muutoksenhakuasteena olla vähintään yhtä hyvät mahdollisuudet asian aineelliseen selvittämiseen ja siten yhtä tehokkaat keinot saada valittajan vastapuoli osallistumaan oikeudenkäyntiin kuin alioikeudellakin. Asian käsitteleminen ei hovioikeudessa kuitenkaan aina edellytä valittajan vastapuolen läsnäoloa. Tällöin valittajan vastapuoli voitaisiin ehdotuksen mukaan kutsua pääkäsittelyyn uhall, että asia ratkaistaan hänen poissaolostaan huolimatta. Koska valittajan vastapuolella ei lisäksi missään asiassa saisi olla oikeutta pelkällä poissaolollaan estää muutoksenhakemuksen tutkimista ja ratkaisemista, esityksessä ehdotetaan, että hovioikeudella olisi viime kädessä aina mahdollisuus ratkaista muutoksenhakemus valittajan vastapuolen poissaolosta huolimatta.

Pääkäsittelystä laadittava pöytäkirja

Oikeudenkäymiskaareissa ei nykyisin ole nimenomaisia säännöksiä suullisesta käsittelystä laadittavasta pöytäkirjasta eikä siihen merkittävistä tiedoista, vaan sen pitämisestä sisältyy maininta ainoastaan hovioikeuksien työjärjestykseen. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 28 §:n säännökset todistajien kertomusten merkitsemisestä pöytäkirjaan koskevat myös hovioikeudessa tapahtuvaa todistajan kuulustelua. Muilta osin pöytäkirjan pitäminen perustuu käytäntöön.

Käytännössä suullinen käsittely yleensä äänitetään ja käsittelystä laaditaan ainoastaan suppea käsittelypöytäkirja. Toisinaan äänitteet kuitenkin saatetaan kirjalliseen muotoon ja esittelijä laatii niiden avulla pöytäkirjan puheenjohtajalta saamiensa ohjeiden mukaan. Tällaisissa tapauksissa pöytäkirjan laatiminen aiheuttaa huomattavasti työtä. Hovi-

oikeuden käsittelypöytäkirja muodostaa osaltaan muutoksenhakuasian ratkaisun perustan.

Ehdotuksen mukaan asianosaiset pääkäsittelyssä esittäisivät oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaiseville hovioikeuden jäsenille yhdessä ainoassa käsittelyssä, jossa myös otettaisiin vastaan todistelu. Kun asiaa ratkaistaessa saadaan ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä välittömästi esitetty oikeudenkäyntiaineisto, ei käsittelystä laadittavalla pöytäkirjalla ole merkitystä asian ratkaisemisen kannalta. Tämänkään vuoksi pöytäkirjaamisen ei pääkäsittelyssä tarvitse olla seikka-peräistä. Lisäksi pöytäkirjan pitäminen tulisi järjestää siten, että se mahdollisimman vähän viivyttäisi ja häiritsisi itse asian käsittelyä.

Näistä syistä esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaareen otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että pääkäsittelystä laadittaisiin ainoastaan suppea käsittelypöytäkirja, johon merkittäisiin tiedot asianosaisista ja heidän saapuvilla olostaan. Lisäksi pöytäkirjaan olisi merkittävä muut asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot. Pöytäkirjaan tulisi merkitä myös käsittelyssä vastaanotettu todistelu sekä hovioikeuden katselmusta toimittaessaan tekemät havainnot. Sen sijaan asianosaisten vaatimuksia ja niiden perusteena välittömästi olevia seikkoja ei ole tarvetta merkitä pöytäkirjaan, koska nämä yleensä käyvät ilmi jo asianosaisten muutoksenhakujärjestelmistä sekä useimmissa tapauksissa myös alioikeuden tuomiosta.

Oikeusvarmuus edellyttää, että todistajan ja muun todistelutarkoituksessa kuullun henkilön suullinen lausuma tallennetaan mahdollisimman tarkoin. Tallentaminen saisi lisäksi mahdollisimman vähän häiritä itse käsittelyä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että todistelutarkoituksessa annettu suullinen lausuma olisi useimmiten äänitettävä. Silloin kun lausumaa ei esimerkiksi äänityslaitteiden rikkoutumisen vuoksi voida äänittää, lausuma olisi ehdotuksen mukaan asiaan vaikuttavilta osiltaan merkittävä pöytäkirjaan sanatarkasti. Kun pöytäkirjan merkintä tällöin korvaisi äänitteen, tulisi sen olla yhtä luotettava ja tarkka kuin äänitteen.

Kun pöytäkirjaan merkitään ainoastaan varsin suppeat tiedot, on katsottu riittäväksi, että pöytäkirjan laatija allekirjoittaisi sen ja siten yksin vastaisi myös sen sisällöstä. Pöytäkirjan laatisi esittelijä tai muu hovioikeuden virkamies.

Muutoksenhakuasian käsittely käytännössä

Kirjallisessa menettelyssä hovioikeuden jäsenet nykyisin yleensä vasta esittelyn jälkeen perehtyvät tarkemmin itse asiaan ja asiassa kertyneisiin asiakirjoihin. Silloin kun asiassa toimitetaan suullinen käsittely, kaikki jaoston jäsenet taas tutkivat osaltaan asiakirjavihkon ja itse asian tarkasti jo päätettäessä suullisen käsittelyn toimittamisesta.

Ehdotetut muutokset merkitsevät sitä, että työ hovioikeuksissa painottuu asian valmisteluun ja ratkaisemiseen. Silloin kun asiassa toimitetaan pääkäsittely, jossa muutoksenhakemus ratkaistaan käsittelyssä välittömästi esitetyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella, ei asian ratkaiseminen edellytä sitä, että kukin jaoston jäsen osaltaan lukee ja tarkastaa asiassa kertyneen asiakirjavihkon. Riittävää olisi, että asiakirjavihko olisi ennen pääkäsittelyä jaoston jäsenten nähtävissä.

Valmistelun toimivuus edellyttää, että hovioikeudessa käsiteltävät asiat jaetaan joko jaostolle tai suoraan jäsenelle. Jaettaessa käsiteltävät asiat jaostolle olisi kullekin asialle välittömästi jakamisen jälkeen määrättävä valmistelusta vastaava jäsen ja esittelijä. Valmistelusta vastaava jäsen vastaisi asian asianmukaisesta ja joutuisasta käsittelemisestä sekä ohjaisi esittelijän valmistelutyötä.

4.2. Muutoksenhakuasian käsittelyn keventäminen

Yleistä

Edellä selostettujen pääkäsittelyjen käytönottaminen lisää osaltaan joustavamman oikeudenkäyntimenettelyn ja erilaisten menettelytapojen tarvetta, koska suullinen käsittely on sekä asianosaisten että yhteiskunnan kannalta nykyistä kirjallista menettelyä raskeampi ja kalliimpi. Pääkäsittelyjen laaja toimittamisvelvollisuus saattaa johtaa sellaiseen hovioikeuksien työmäärän kasvuun, ettei välttämättömiäkään pääkäsittelyjä voida enää toimittaa tarpeeksi pian sen jälkeen, kun alioikeus on antanut asiassa ratkaisunsa. Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla edellyttää asian käsittelyaikojen pysyvän kohtuullisina. Tämänkin vuoksi olisi pyrittävä siihen, että pääkäsittely toimitettaisiin vain sellaisissa asioissa, joissa se muun muassa oikeudenkäynnistä aiheutuvat kustannukset huomioon ottaen on perusteltua.

Asianosaisen muutoksenhakuoikeus

Muutoksenhakualttius on Suomessa kansainvälisesti vertaillen varsinkin riita-asioissa poikkeuksellisen korkea. Esimerkiksi Ruotsissa asianosaiset hakevat muutosta noin kuudessa prosentissa käräjäoikeuden riita-asioissa ja noin kymmenessä prosentissa rikosasioissa antamiin ratkaisuihin. Kun hovioikeudet meillä pysyttävät esimerkiksi alioikeuksien rikosasioissa antamista ratkaisuksista keskimäärin 75 prosenttia, voidaan ainakin osaa niistä muutoksenhakemuksista, jotka eivät ole johtaneet alioikeuden ratkaisun muuttamiseen, pitää tarpeettomina.

Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen siten, että alioikeuksissa asiat ratkaistaan keskitetyssä ja välittömässä pääkäsittelyssä, todennäköisesti tulee alentamaan muutoksenhakemusten määrää. Myös hovioikeuden velvollisuuden toimittaa pääkäsittely voidaan olettaa vähentävän muutoksenhakualttiutta muun muassa sen vuoksi, että nykyisin noudatettava kirjallinen menettely on asianosaiselle suullista käsittelyä helpompi ja halvempi. Alioikeusuudistuksen yhteydessä 1 päivänä joulukuuta 1993 tulivat riita-asioiden osalta voimaan myös uudet oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat säännökset. Niiden nojalla jutun hävinnyt asianosainen on pääsäännön mukaan velvollinen korvaamaan täysimääräisesti jutun voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut. Vastaavanlainen uudistus tullaan toteuttamaan rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä. Uudet oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevat säännökset koskevat myös asian käsittelyä hovioikeudessa. Nuo säännökset aivan ilmeisesti omalta osaltaan vaikuttavat muutoksenhakualttiuteen.

Asianosaisen oikeus luopua muutoksenhakuoikeudestaan. Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä siitä, voiko ja millä edellytyksillä asianosainen sitovasti luopua oikeudestaan hakea muutosta alioikeuden ratkaisuun. Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu (KKO 1986 II 115) pätemättömäksi asianosaisten ennen alioikeuden ratkaisun julistamista tekemä sopimus siitä, ettei alioikeuden päätökseen haeta muutosta. Lisäksi oikeuskäytännössä on katsottu, ettei ratkaisun julistamisen tai antamisen jälkeenkään tehdyllä sopimuksella edes sellaisessa riita-asiaassa, jossa sovinto on sallittu, ole oikeudenkäyntimenettelyyn liittyviä vaikutuksia.

Asianosaisille saattaa olla tärkeää saada aikaan alioikeuden ratkaisun lainvoimaisuus jo muutoksenhakuajan kuluessa. Kun asianosaiset alioikeuden päätöksen julistamisen jälkeen tietävät ratkaisun sisällön, muutoksenhakuoikeudesta luopuminen ei myöskään voi olla asianosaisten oikeusturvan kannalta arveluttavaa. Näistä syistä esityksessä on lähdetty siitä, että asianosaiset voisivat alioikeuden ratkaisun julistamisen tai antamisen jälkeen sitovasti ilmoittaa tyytyvänsä käräjäoikeuden ratkaisuun.

Asianosaiset voivat jättää sellaisen riita-asian, jossa sovinto on sallittu, välimiesmenettelyssä lopullisesti ratkaistavaksi. Sen vuoksi ei voi olla periaatteellista estettä sille, että tällaisissa asioissa asianosaiset voisivat kirjallisesti sopia luopuvansa muutoksenhakuoikeudestaan jo ennen alioikeuden tuomion julistamista tai antamista. Kummankin asianosaisen edun mukaista saattaa olla viedä asia välimiesmenettelyn sijasta alioikeuden ratkaistavaksi sekä tällöinkin välttyä aikaavievältä ja kalliilta asian käsittelyltä useammassa oikeusasteessa.

Käytännössä onkin ilmennyt tarvetta sopia siitä, että tietyn alioikeuden toimivaltaiseksi osoittavaan oikeuspaikkasopimukseen liitettäisiin määräys, jonka mukaan alioikeuden tuomioon ei saa hakea muutosta. Asianosaiset voisivat näin sopia myös siitä, että taloudelliselta merkitykseltään vähäisehköt asiat saataisiin kohtuullisin kustannuksin alioikeudessa nopeasti lopullisesti ratkaistuksi. Tällainen järjestely vähentäisi lisäksi muutoksenhakemusten määrää ja aiheuttaisi vähemmän kustannuksia myös yhteiskunnalle.

Edellä selostetuista syistä esityksessä ehdotetaan, että asianosaiset voisivat asiassa, jossa sovinto on sallittu, kirjallisesti sopia, etteivät he hae valittamalla alioikeuden tuomioon muutosta. Tällainen säännös sisältyy myös muun muassa Ruotsin oikeudenkäymiskaaren ja Norjan riita-asiaain oikeudenkäyntilakiin.

Asianosaisen vastamuutoksenhakuoikeus. Vastamuutoksenhakuoikeudella tarkoitetaan sitä, että asianosainen voi vastapuolen hakiessa muutosta vielä varsinaisen muutoksenhakuajan jälkeen laissa säädettyssä määräajassa hakea muutosta alioikeuden ratkaisuun siltä osin kuin se on ollut hänelle vastainen. Vastamuutoksenhaku on sikäli epäitseenäinen, että jos ratkaisuun tyytymätön asianosainen ei aja muutoksenhakemustaan pe-

rille tai sen peruuttaa, myöskään vastamuu-
toksenhakemusta ei voida tutkia.

Vastamuutoksenhaku on käytössä muun
muassa Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa.
Suomen voimassa oleva laki tuntee vasta-
muutoksenhaun vain yhdessä, käytännössä
verrattain harvoin esiintyvissä tapauksessa.
Oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 3 §:n 1
momentin mukaan asianosainen saa silloin,
kun hänen vastapuolensa on hakenut muu-
tosta tuomioistuimen lopulliseen ratkaisuun,
muutoksenhakemukseen antamassaan vas-
tauksessa hakea muutosta päätökseen, jolla
hänen tekemänsä oikeudenkäyntiväite on
hylätty.

Silloin kun riita-asiassa molemmat asian-
osaiset ovat osittain voittaneet ja osittain
hävinneet, kumpikaan asianosainen ei useis-
sa tapauksissa halua antaa yksinomaan toi-
selle asianosaiselle mahdollisuutta saada rat-
kaisu muutetuksi ylemmässä tuomioistuimes-
sa ilman, että tämä mahdollisuus on molem-
minpuolinen. Tämä saattaa johtaa siihen, että
kumpikin asianosainen hakee muutosta,
vaikka molemmat olisivat mieluummin tyy-
tyneet alioikeuden ratkaisuun.

Vastamuutoksenhaku mahdollistaisi sen,
että asianosainen voisi harkita muutoksenha-
kemuksen tekemisen sen mukaan, hakeeko
vastapuoli muutosta vai ei. Rikosasias-
sa, jossa vastamuutoksenhaulla olisi käytännössä
merkitystä syyttäjän osalta, syyttäjän vasta-
muutoksenhakemus saattaisi puolestaan joh-
taa siihen, että rikosasian vastaaja peruuttaa
valituksensa. Näin mahdollisuus vastamuu-
toksenhakuun vähentäisi muutoksenhake-
musten määrää. Vastamuutoksenhaulla saa-
vutettaisiin lisäksi se etu, että muutoksenha-
kutuomioistuimen voisi mahdollisimman pitkäl-
le ottaa huomioon molempien asianosaisten
vaatimukset.

Vastamuutoksenhaun seurauksena hovioi-
keuden olisi kuitenkin usein tutkittava asia
nykyistä laajemmalti. Vastamuutoksenhaku-
mahdollisuuden on myös katsottu vaikeutta-
van ratkaisun lainvoimaisuuden toteamista.

Periaatteessa asianosaisten tulisi harkita
alioikeuden ratkaisun oikeellisuus ja muu-
toksenhaun tarve itsenäisesti eikä sen mu-
kaan, hakeeko vastapuoli muutosta alioikeu-
den ratkaisuun. Osittaisen voiton ja häviön
tilanteissa asianosaiset voisivat ehdotuksen
mukaan sopia, etteivät he hae alioikeuden
ratkaisuun muutosta.

Rikosasian vastaajan oikeusturva vaatii
lisäksi, että hän voi saattaa virheellisenä pi-

tämänsä alioikeuden ratkaisun hovioikeuden
tutkittavaksi tarvitsematta pelätä ratkaisun
muuttuvan hänelle epäedulliseen suuntaan
syyttäjän vastamuutoksenhaun johdosta.
Syyttäjän vastamuutoksenhakemus saattaa
myös johtaa siihen, että rikosasian vastaaja
peruuttaa muutoksenhakemuksensa silloin-
kin, kun alioikeuden ratkaisu on virheelli-
nen.

Ehdotusta valmisteltaessa on edellä selos-
tettuja vastamuutoksenhakua vastaan puhu-
via perusteita pidetty niin painavina, ettei
esityksessä ehdoteta vastamuutoksenhaun
käyttöönottamista.

*Asianosaisen muutoksenhakuoikeuden
kieltäminen ja rajoittaminen.* Oikeuden-
käymiskaaren mukaan asianosaisella on peri-
aatteessa aina sekä riita- että rikosasias-
siaan laadusta riippumatta oikeus saattaa
alioikeuden ratkaisu kokonaisuudessaan sekä
tosiasia- että oikeuskysymysten osalta ylem-
män tuomioistuimen tutkittavaksi. Kansain-
välisesti vertaillen ei muutoksenhakuoikeu-
den rajoittaminen kuitenkaan edes ri-
kosasioissa ole mitenkään poikkeuksellista.
Kuten edellä menettelyä muissa maissa ku-
vattaessa on selostettu, muutoksenhakuoikeus
voi olla kokonaan kielletty taikka se
saattaa olla mahdollinen ainoastaan tietyillä
laissa säädetyillä perusteilla tai muutoksen-
hakutuomioistuimen tai jonkun muun oikeus-
viranomaisen myöntäessä siihen luvan.

Voimassa olevassa lainsäädännössä on
muutoksenhakuoikeus luonnollisista syistä
usein kielletty silloin, kun on kysymys tuo-
mioistuimen oikeudenkäynnin aikana teke-
mistä oikeudenkäyntimenettelyä, täytäntöön-
panokieltoa ja erilaisia väliaikaismääräyksiä
koskevista ratkaisuista.

Riita-asioissa muutoksenhakuoikeus on sen
sijaan kielletty ainoastaan huoneenvuokra-
asiassa annettuun muuttopäivän siirtoa kos-
kevaan ratkaisuun sekä päätökseen, jolla
usempaa miestä vastaan ajettava isyyden
vahvistamista koskeva kanne on jonkun vas-
taajan osalta ennen asian lopullista ratkai-
sesta hylätty isyyden poissuljennan vuoksi.

Rikosasias-
sa asianosainen ei saa hakea
muutosta alioikeuden rikesakkoasiassa anta-
maan päätökseen eikä syyttäjän vahvista-
maan rangaistusmääräykseen.

Voimassa olevassa laissa muutoksenhaku-
oikeus on yleensä kielletty vain sellaisissa
tapauksissa, joissa asianosaisten oikeustur-
van ei voida katsoa vaarantuvan. Muutok-
senhakuoikeuden yleinen kieltäminen vähäi-

sinä pidettävissä asioissa olisi nykyisellään vaikeasti perusteltavissa. Kansainvälisestikin vertaillen yleiset, täydelliset muutoksenhakukiellot ovat harvinaisia.

Riita-asioissa ei ole löydettävissä sellaisia erityisiä, muista poikkeavia asiaryhmiä, että muutoksenhakukiello niissä voisi tulla kysymykseen.

Rikosasioissa muutoksenhakuoikeuden kieltäminen voisi tulla kysymykseen lähinnä sakon muuntorangaistuksen määräämistä ja ehdonalaisen vapauden menettämistä käytösrikkomuksen vuoksi koskevissa asioissa. Viimeksi mainitut asiat tulevat kuitenkin vain poikkeuksellisesti erillisinä tuomioistuinten käsiteltäviksi. Sakon muuntorangaistusta koskevia muutoksenhakemuksia hovioikeudet käsittelevät nykyisin vuosittain muutamia kymmeniä. Muutoksenhakuoikeuden kieltäminen johtaisi siihen, ettei tulkintakysymyksissä voitaisi saada tarpeellisia ylemmän tuomioistuimen ennakkopäätöksiä. Kun lisäksi molemmissa tapauksissa on kysymys vankeusrangaistuksen tuomitsemisesta, ei ehdotusta valmisteltaessa ole pidetty mahdollisena kieltää muutoksenhakuoikeutta näissäkään asiaryhmissä.

Myös syyttäjän muutoksenhakuoikeuden kieltäminen olisi kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellista. Kun syyttäjät esimerkiksi vuosina 1987 ja 1990 hakivat yksin muutosta 2 043 ja 1 453 syytetyn osalta ja syytetyt puolestaan yksin noin 10 000 tuomioonsa, ei syyttäjän muutoksenhakuoikeuden kieltämisellä myöskään saavutettaisi merkittävää työnsäästöä. Siihen, että syyttäjät hakevat muutosta vain silloin, kun tähän todella on aihetta, voidaan lisäksi vaikuttaa muullakin tavalla. Näistä syistä esityksessä ei ole pidetty aiheellisenä ehdottaa syyttäjän muutoksenhakuoikeuden kieltämistä.

Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen pelkkiin oikeuskysymyksiin olisi jo rajanveto-ongelmiensa vuoksi vaikeasti toteutettavissa. Myöskään muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen ei ole tällä tavalla rajoitettu. Oikeusvertailun kohteena olleissa valtioissa muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen oikeuskysymyksiin johtuu rikosasioissa suurelta osaltaan historiallisista syistä. Kun maallikot valamiehistöä ratkaisevat syyllisyyskysymyksen ensimmäisessä oikeusasteessa, ei ole pidetty asianmukaisena, että lainoppineet tuomarit ylemmässä oikeusasteessa yksin muuttaisivat maallikoiden todistelun arvioinnissa tekemän ratkaisun.

Hallitusmuodon 16 §:n 2 momenttiin (969/1995) otettiin perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisen yhteydessä säännös, jonka mukaan oikeus hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Hallituksen esityksessä eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) todetaan, että säännös perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenkäynnille asettamiin vaatimuksiin.

Vaikka hallitusmuotoon sisältyy edellä mainittu muutoksenhakuoikeuden turvaava säännös, ei tässä esityksessä ehdotettu muutoksenhakulupajärjestelmä ole tuon säännöksen vastainen. Hallitusmuodon valitusoikeuden turvaavan säännöksen kanssa yhdenmukaista ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa ja ihmisoikeussopimukseen liittyvää, muutoksenhakuoikeuden turvaavaa seitsemättä lisäpöytäkirjaa on kaikissa jäsenvaltioissa tulkittu niin, että muutoksenhakumenettelyyn on mahdollista kytkeä joissakin asioissa muutoksenhakukiello- tai muutoksenhakulupajärjestelmä.

Kuten edellä alajaksossa 3.2. on todettu, ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ei edellytetä, että asianosaisella olisi mahdollisuus hakea muutosta ensimmäisessä oikeusasteessa annettuun ratkaisuun. Vastaava kannanotto sisältyy edellä alajaksossa 3.5. selostettuun Euroopan neuvoston suositukseen muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa. Näin siitä huolimatta, että sanotun suosituksen johdannossa viitataan ihmisoikeussopimukseen liittyvään edellä mainittuun lisäpöytäkirjaan.

Oikeudenkäyntimenettelyn järjestäminen joustavamaksi ja muutoksenhakulupajärjestelmä

Asianosaisen kannalta on tärkeintä, että hän saa virheellisen alioikeuden ratkaisun korjatuksi ja että menettelystä tällöin aiheutuu hänelle mahdollisimman vähän kustannuksia. Yhteiskunnan edun mukaista taas on, että hovioikeuden päätösvaltainen kokoonpano ja oikeudenkäyntimenettely, samalla tavalla kuin uudistetussa alioikeusmenettelyssä, määräytyvät asian laadun perusteella.

Jotta kaikkien asioiden riittävän nopea käsittely voitaisiin turvata, tulisi pääkäsitteily ottaa käyttöön vain sellaisissa asioissa, joissa sitä asian laatuun nähden voidaan pitää pe-

rusteltuna. Siten hovioikeuksien käyttöön osoitetut voimavarat voitaisiin kohdentaa tarkoituksenmukaisella tavalla.

Vähäisinä pidettävissä asioissa asianosaisen oikeusturva ei edellytä, että hänellä olisi ehdoton oikeus aina saada asia hovioikeudessa täydellisesti uudelleen tutkittavaksi. Vähäisiä rikoksia koskevia asioita käsitellään jo alioikeudessa nykyään eri tavalla, esimerkiksi rangaistusmääräysmenettelyssä ja yhden tuomarin istunnossa. Vähäisissä riita-asioissa taas asianosaisille asian käsittelystä aiheutuvien oikeudenkäyntikulujen ja väivännän tulisi pysyä kohtuullisina suhteessa itse asiaan eivätkä muutoksenhakumenettelystä aiheutuvat keskimääräiset kokonaiskustannukset saisi nousta tavoiteltua etua suuremmiksi.

Tällaisissa vähäisissä asioissa tulisi hovioikeudessa ottaa käyttöön menettely, jossa voitaisiin nopeasti ja yksinkertaisesti ratkaista se, ilmeneekö aihetta alioikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen. Jos tällaisessa menettelyssä todetaan, että alioikeuden ratkaisun lopputulosta tulisi muuttaa, asia olisi hovioikeudessa käsiteltävä samalla tavalla kuin sellaiset riita- ja rikosasiat, joita yksinkertaistettu menettely ei koskisi. Vastaavalla tavalla tulisi menetellä, jos ratkaisulla katsotaan olevan merkitystä niin sanottuna ennakkoratkaisuna tai jos siihen on muu painava syy.

Edellä selostetun tavoitteen toteuttamiseksi esityksessä ehdotetaan, että vähäisissä rikosasioissa ja tietyn arvorajan alittavissa riita-asioissa edellytettäisiin muutoksenhakulupaa ja kysymys sen myöntämisestä käsiteltäisiin hovioikeudessa kirjallisessa menettelyssä.

Koska hovioikeus on valitusasioita käsitellessään ensimmäinen muutoksenhakuaste, asianosaisen oikeusturva edellyttää, että hänen tulisi saada alioikeuden ratkaisu hovioikeudessa täydellisesti uudelleen tutkittavaksi, kun on perusteltua aihetta epäillä ratkaisun olevan virheellinen. Tämän vuoksi pakollisena lupaperusteena olisi se, että ilmenee aihetta alioikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen.

Euroopan ihmisoikeussopimus edellyttää, että sellainen muutoksenhakemuksessa riitautettu suullinen todistelu, josta muutoksenhakemuksen ratkaiseminen riippuu, otetaan uudelleen vastaan hovioikeudessa. Jotta muutoksenhakulupahakemus edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi voitaisiin

käsitellä kirjallisessa menettelyssä, olisi lupaperusteet laadittava sellaisiksi, ettei hake-musta käsiteltäessä useimmiten arvioitaisi uudelleen alioikeudessa esitettyä todistelua, vaan että todistelu arvioitaisiin uudelleen vain erityisistä syistä.

Jos muutoksenhakutuomioistuimen toimivaltaa näin rajoitetaan, voidaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen katsoa sallivan sen, että muutoksenhakuoikeus ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että näytön uudelleen arvioimista varten muutoksenhakulupa voidaan myöntää ainoastaan, jos on perusteltua aihetta epäillä, että näyttö on arvioitu väärin.

Silloin kun asiassa annettavan ratkaisun merkitys ulottuu sen oikeussuhteen ulkopuolelle, mistä asiassa on kysymys, mahdollisuutta saada asia kokonaisuudessaan hovioikeuden tutkittavaksi ei tulisi rajoittaa. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että hovioikeus voisi myöntää muutoksenhakuluvan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa on tärkeää saattaa asia hovioikeuden ratkaistavaksi (ennakkopäätös) tai jos muutoksenhakuluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Ehdotetulla lupajärjestelmällä saavutettaisiin hovioikeuksissa työnsäätöä sellaiseen malliin verrattuna, jossa kaikki asiat olisi otettava suoraan tutkittaviksi, jo sen johdosta, että asia voitaisiin pääkäsittelyn sijasta useissa tapauksissa lopullisesti ratkaista kirjallisessa menettelyssä. Asian ratkaiseminen kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella olisi, verrattaessa käsiteltäviä pääkäsittelyyn, asianosaisille selvästi halvempi. Silloin kun muutoksenhakulupa myönnetään, lupahakemuksen käsittely olisi samalla tarpeellista asian valmistelua.

Ehdotettu lupajärjestelmä ei merkitsisi sitä, ettei asianosaisella olisi oikeutta saada virheellistä alioikeuden ratkaisua korjatuksi. Kysymys on ainoastaan siitä, että lupajärjestelmän alaisuuteen kuuluva vähäisenä pidettävä asia käsiteltäisiin hovioikeudessa kirjallisessa menettelyssä ja että asia tämän jälkeen tutkittaisiin hovioikeudessa tarpeellisilta osiltaan uudelleen vain silloin, kun ilmenee aihetta alioikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen tai kun asian täydellinen uudelleen tutkiminen muuten on perusteltua.

Muutoksenhakulupajärjestelmä ja Suomea sitovat ihmisoikeussopimukset. Asianosaisen oikeudesta rikosasiassa hakea muutosta alioi-

keuden ratkaisuun määrätään Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyvän seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa. Artiklan 2 kappaleen mukaan tästä oikeudesta voidaan poiketa muun muassa laissa säännellyissä vähäisissä rikosasioissa. Lisäpöytäkirja on solmittu vuonna 1984 ja se on tullut kansainvälisesti voimaan 1 päivänä marraskuuta 1988 sekä Suomen osalta 1 päivänä elokuuta 1990. Muutoksenhakuoikeutta rikosasioissa koskeva määräys sisältyy myös Yhdistyneiden Kansakuntien piirissä tehtyyn kansallisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976), jäljempänä *KP-sopimus*, 14 artiklan 5 kappaleeseen.

Rikosasioissakin kumpikin sopimus jättää valtioille verrattain vapaat kädet muutoksenhaun edellytysten ja noudatettavan menettelyn järjestämisen suhteen. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyvän lisäpöytäkirjan valmisteluasiakirjoissa on todettu, että muutoksenhakuoikeus voidaan rajoittaa muun muassa oikeuskysymyksiin. Sopimus ei siten sisällä vaatimusta siitä, että asia olisi muutoksenhakutuomioistuimessa kaikilta osiltaan tutkittava uudelleen. Valmisteluasiakirjoissa on myös nimenomaisesti todettu, että muutoksenhakulupajärjestelmä sinänsä riittää täyttämään artiklan muutoksenhakuoikeutta koskevat määräykset (7 February 1983, Doc 5039 s. 11).

Kuten edellä menettelyä muissa maissa tarkasteltaessa on ilmennyt, muutoksenhakuoikeutta on varsin monissa valtioissa rajoitettu myös vakavien rikosten osalta. Muutoksenhaku on esimerkiksi voitu sallia vain oikeuskysymysten osalta tai muutoksenhakuoikeutta on rajoitettu siten, ettei alioikeuden ratkaisuun saa hakea muutosta sillä perusteella, että syyllisyyskysymykseen liittyvä todistelu olisi arvioitu väärin. Lupajärjestelmä on vähäisissä rikosasioissa Pohjoismaistakin käytössä Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Nämä valtiot ovat varaumitta ratifioineet Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan on ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä katsottu sisältävän muutoksenhakumenettelyn osalta lisäpöytäkirjaa pitemmälle meneviä vaatimuksia. Vaikka 6 artikla ei sinänsä vaadikaan oikeutta muutoksenhakuun, ihmisoikeustuomioistuin on esimerkiksi Ekbatani-tapauksessa korostanut, että lisäpöytäkirjan ei voida tulkita supistavan niitä

vaatimuksia, joita sopimuksen 6 artikla asettaa muutoksenhakuasian käsittelylle. Sopimuksen 6 artikla edellyttää useimmiten myös muutoksenhakuasian suullista käsittelyä.

Euroopan ihmisoikeussopimus sallii kuitenkin menettelyn yksinkertaistamisen ja kirjallisen käsittelyn silloin, kun muutoksenhakutuomioistuimella on muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä rajoitetut mahdollisuudet asian tutkimiseen. Tämä ilmenee muun muassa Monnell ja Morris -tapauksesta (tuomio 2.3.1987).

Tapauksessa valittajat oli tuomittu ensimmäisessä oikeusasteessa vapausrangaistukseen. He pyysivät muutoksenhakulupaa saadaakseen tuomion tutkituksi uudelleen ylemmässä oikeusasteessa. Ylioikeus hylkäsi heidän muutoksenhakulupahakemuksensa kirjallisessa menettelyssä ja määräsi samalla Englannin lain mukaisesti, että muutoksenhakemuksen perusteettomuuden vuoksi osaa niistä päivistä, jotka he olivat olleet vapautensa menettäneinä muutoksenhakemuksen esittämisen ja ratkaisemisen välisenä aikana, ei ollut vähennettävä tuomitusta rangaistuksesta. Tämän vuoksi heidän tosiasiallinen rangaistusaikansa enentyi siitä, mikä se olisi ollut heidän tyytyessään alioikeuden tuomi-oon.

Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että arvioitaessa, oliko oikeudenkäynti muutoksenhakuasteessa ollut ihmisoikeussopimuksen valossa asianmukainen, huomiota tuli kiinnittää asian käsittelyyn kaikissa oikeusasteissa. Ensimmäisessä oikeusasteessa tapahtunutta menettelyä vastaan ei ollut huomauttamista, ja siltä osin kuin menettely koski muutoksenhakulupa-asiaa, muutoksenhakutuomioistuin ei saanut muutoksenhakulupahakemusta ratkaistessaan uudelleen tutkia tosiasiakysymystä, vaan sen oli ainoastaan ratkaistava, oliko olemassa hyväksyttäviä perusteita valituksen tutkittavaksi ottamiselle. Näin rajoitetun muutoksenhakulupa-asian ratkaiseminen ei sinänsä edellyttänyt suullista käsittelyä eikä asianosaisten kuulemista. Myöskään vapaudenmenetysajan rangaistuksesta osaksi vähentämättä jättämismääräyksen antaminen, joka perustui muutoksenhakemuksen ilmeiseen perusteettomuuteen, ei edellyttänyt hakijan henkilökohtaista läsnäoloa muutoksenhakutuomioistuimessa. Muutoksenhakuluvan myöntämisen edellytysten ja hakemuksen perusteettomuudesta mahdollisesti seuraavan vapaudenmenetysajan ran-

gaistuksesta osaksi vähentämättä jättämisen kannalta merkitykselliset seikat olisivat hakijat voineet ylioikeudessa hyvin esittää kirjallisesti ja tämä menettely olisi riittänyt turvaamaan oikeudenkäynnin asianmukaisuuden. Asian erityispiirteet huomioon ottaen asiassa ei ollut loukattu ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan määräyksiä.

Tämän vuoksi ehdotetun järjestelyn, jossa muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä luotettaisiin alioikeuden näytökysymyksessä tekemään ratkaisuun ja tältä osin tutkittaisiin ainoastaan selvät virheet, voidaan katsoa olevan sopusoinnussa Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa. Edellä esitetyn perusteella on esitystä valmisteltaessa katsottu, ettei ole syytä epäillä, etteikö ehdotettu muutoksenhakulupajärjestelmä, jossa lupaperuste tutkittaisiin kirjallisessa menettelyssä, olisi sopusoinnussa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen että KP-sopimuksen määräysten kanssa.

Lupajärjestelmän rajaaminen. Muutoksenhakulupajärjestelmää rajattaessa on otettava huomioon useita eri näkökohtia. Esimerkiksi oikeusturvanäkökohdat edellyttäisivät, että lupajärjestelmän soveltamisala olisi mahdollisimman suppea, kun taas hovioikeuksien voimavarojen mahdollisimman tarkoituksenmukainen käyttäminen puoltaisi soveltamisalaltaan laajan muutoksenhakulupajärjestelmän käyttöönottamista. Ehdotusta valmisteltaessa on toisilleen vastakkaiset näkökohdat pyritty asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta sovittamaan yhteen.

Hakemusasioista useat perheoikeudelliset asiat ovat sellaisia, ettei niitä yleensä voida ratkaista kirjallisessa menettelyssä. Lisäksi nämä asiat ovat asianosaisten oikeusturvan kannalta niin merkittäviä, ettei niiden saattamista järjestelmän piiriin voida tästäkään syystä pitää perusteltuna. Muista hakemusasioista merkittävä osa on sellaisia, joissa ei ole tarvetta kuulla ketään henkilökohtaisesti ja joissa asia on ratkaistavissa kirjallisen aineiston perusteella niin kuin esimerkiksi yhtiöiden sulautuminen tai asiakirjan kuolettaminen. Eräistä asiaan osallisten oikeusaseman kannalta sinänsä merkittävistä asioista kuten yksityishenkilön velkajärjestelystä on puolestaan alioikeusmenettelyä koskien erikseen säädetty, että tuomioistuimen pitäessä asiaa selvänä se voidaan käsitellä kansliassa ja ratkaista siis kirjallisen aineiston perusteella. Hovioikeuden velvollisuuteen toimittaa pääkäsitely viimeksi maini-

tuissa asioissa voitaisiin ottaa vastaava rajoitus lakiin. Riittäisiä perhesuhteita koskevia hakemusasioita lukuun ottamatta muutoksenhaku hakemusasioissa lupaa pyytämättä ei siten sanottavasti viivästyttä niiden käsittelyä hovioikeudessa. Jotta lisäksi lupajärjestelmän rajaus olisi mahdollisimman selkeä, esityksessä ehdotetaan, että muutoksenhakulupaa ei tarvittaisi hakemusasioissa.

Rajausperusteiden tulisi olla mahdollisimman yksiselitteisiä ja helposti sovellettavia, jotta järjestelmä ei vaikeuttaisi esimerkiksi valitusosoituksen antamista. Lupajärjestelmän rajauksen tulisi myös mahdollisimman tasapuolisesti kohdistua asian eri osapuoliin. Sen vuoksi ehdotusta valmisteltaessa on harkittu mahdollisuutta sitoa muutoksenhakuluvan tarve siihen, että asian on käsitellyt alioikeudessa yksi tuomari. Tämä on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi.

Riita-asioissa vaikeutena on, että oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 15 §:n mukaan asian käsitteleminen valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsitelyssä edellyttää yleensä asianosaisten suostumusta. Ei ole oletettavaa, että suostumus annettaisiin usein, jos siitä olisi seurauksena valituksen luvanvaraisuus. Lisäksi valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsitelyssä voidaan käsitellä myös asioita, joissa on kysymys esimerkiksi huomattavista taloudellisista arvoista.

Rikosasian ratkaiseminen yhden tuomarin istunnossa olisi sinänsä käyttökelpoinen peruste rajata lupajärjestelmän piiriin kuuluvat vähäiset asiat. Yhden tuomarin istunnon käyttäminen vaihtelee nykyisin kuitenkin varsin huomattavasti maan eri alioikeuksissa. Edellä selostetuista syistä esitystä valmisteltaessa ei ole pidetty mahdollisena rajata muutoksenhakulupajärjestelmää sellaisiin asioihin, jotka alioikeudessa on ratkaissut yksi tuomari.

Kansainvälisesti vertaillen arvoraaja on riita-asioissa varsin yleinen tapa määritellä niiden asioiden piiri, joissa asianosaisten oikeutta saada asia muutoksenhakutuomioistuimessa uudelleen tutkituksi on rajoitettu. Arvoraajan soveltamista on yleisesti perusteltu siten, että vähäisinä pidettävien asioiden käsittelemisestä asianosaisille aiheutuvien kustannusten tulisi pysyä kohtuullisina tavoiteltuun etuun nähden ja ettei myöskään yhteiskunnalle tällaisten asioiden käsittelemisestä aiheudu kohtuuttomia kustannuksia. Myös Euroopan neuvoston ministerikomitea on tuomioistuinten työmäärän vähentämistä kos-

kevassa suosituksessaan (No. R 12, 1986) korostanut arvorajan merkitystä rajoitettaessa muutoksenhakua vähäisissä riita-asioissa sekä pitänyt tärkeänä, että tuota arvorajaa tehokkuuden säilyttämiseksi säännöllisin väliajoin myös tarkistetaan vastaamaan rahanarvon alenemista. Näistä syistä esityksessä ehdotetaan, että järjestelmän piiriin kuuluvat asiat riita-asioissa määriteltäisiin arvorajan perusteella.

Sovellettava arvoraja voitaisiin kytkeä joko siihen arvoon, miltä osin alioikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen (häviöarvo), tai alioikeudessa esitetyn kannevaatimuksen arvoon. Asianosaisten mahdollisimman tasaveroisen kohtelun turvaamiseksi valitusluvan tarpeen tulisi määräytyä koko asiassa yhteinäisesti. Hovioikeustoimikunnan 1989 lopumietinnössä (komiteanmetintö 1992:20) ehdotettiin valituslupaperusteeksi kannearvoa. Ehdotusta perusteltiin sillä, että jo oikeudenkäynnin alussa tiedettäisiin, tarvitaanko asiassa valituslupa. Lisäksi perusteluissa todettiin, että valitusosoituksen laatiminen olisi mahdollisimman yksinkertaista, jos valituslupa määräytyisi kannearvon perusteella.

Tässä esityksessä ehdotetaan, että muutoksenhakuluvan tarve määräytyy häviöarvon perusteella. Häviöarvoon perustuva järjestelmä on kannearvoon perustuvaan verrattuna tasapuolisempi siinä, että luvan saaminen määräytyy sen riitakysymyksen arvon perusteella, mistä hovioikeudessa on kysymys. Käytännössä menettely voidaan järjestää siten, että pääsäännön mukaan valitusosoituksen antaminen myöskään silloin, kun lupaperuste on häviöarvo, ei aiheuta erityisiä vaikeuksia.

Nykyisin sovellettava kannevaatimukseen perustuva arvoraja on Ruotsissa 36 300 kruunua (noin 24 000 markkaa) sekä Tanskassa 10 000 kruunua (noin 7 800 markkaa). Norjassa häviöarvoon perustuva arvoraja on 20 000 kruunua (noin 15 000 markkaa). Jotta arvoraja olisi riittävän tehokas ja jotta se ei myöskään poikkeaisi muissa pohjoismaisissa noudatettavista arvorajoista, esityksessä sen suuruudeksi ehdotetaan 20 000 markkaa. Jotta arvoraja ei ajan kulumisen myötä menettäisi merkitystään, esityksessä ehdotetaan lisäksi, että arvorajaa olisi vuosittain tarkistettava elinkustannusindeksin muutoksen johdosta.

Rikosasiassa muutoksenhakulupajärjestelmä ehdotetaan vastaajan osalta rajattavaksi hänelle tuomitun rangaistuksen perusteella.

Ehdotuksen mukaan vastaaja tarvitsee rikosasiassa muutoksenhakuluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakko. Virallisen syyttäjän ja asianomistajan osalta lupajärjestelmä rajattaisiin rangaistusseuraamuksen suhteen alioikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa koskevaa sääntelyä noudattaen. Syyttäjä ja asianomistaja tarvitsisivat muutoksenhakuluvan niissä asioissa, jotka voidaan käsitellä yhden tuomarin istunnossa eli joista syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Esityksessä ehdotetaan sotilasrikosasiat ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat asiat rajattaviksi lupajärjestelmän ulkopuolelle.

Hovioikeuden kokoonpano lupahakemusta käsiteltäessä. Eniten työnsäästöä saavutettaisiin ja nopeimmin asia voitaisiin käsitellä silloin, kun muutoksenhakulupahakemuksen hovioikeudessa ratkaisisi yksi jäsen. Oikeusturvasyiden ja sen, että kysymyksessä on muutoksenhakuasian käsittely, on kuitenkin esitystä valmisteltaessa katsottu edellyttävän vahvempaa kokoonpanoa. Eräs vaihtoehto olisikin, että myös lupahakemus käsiteltäisiin hovioikeuden täysilukuisessa kokoonpanossa. Tätä vaihtoehtoa puoltaisi se, että tällöin hovioikeus voisi luvan myöntämisen jälkeen eräissä tapauksissa välittömästi ratkaista myös itse valituksen.

Järjestely merkitsisi kuitenkin tarpeettoman vahvaa kokoonpanoa esimerkiksi silloin, kun on heti selvää, ettei lupaa voida myöntää, tai kun asian ratkaiseminen luvan myöntämisen jälkeen edellyttää pääkäsitelyn toimittamista ja mahdollisesti jatkovalmistelua. Riittävän työnsäästön saavuttamiseksi esityksessä ehdotetaan, että hovioikeus olisi muutoksenhakulupahakemusta käsitellessään päätösvaltainen kaksijäsenisenä. Jottei asianosaisten oikeusturva tässä kokoonpanossa vaarantuisi, esityksessä ehdotetaan lisäksi selkeää äänestysääntöä, että sen jäsenen mielipide voitaisi, joka on luvan myöntämisen kannalla.

Eräät muut oikeudenkäyntimenettelyn keventämistä koskevat ehdotukset

Esityksessä muutoksenhakulupajärjestelmä ehdotetaan rajattavaksi koskemaan sellaisia

rikosasioita, jotka alioikeudessa olisi voitu käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Alioikeudessa yksi tuomari käsittelee myös sakon muuntorangaistuksen määräämistä ja yhteisen vankeusrangaistuksen määräämistä jälkikäteen koskevat asiat.

Koska näissä asioissa on kysymys vankeusrangaistuksen tuomitsemisesta, ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi saattaa niitä muutoksenhakulupajärjestelmän piiriin. Menettelyn keventämiseksi ja työn järjeistämiseksi esityksessä sen sijaan ehdotetaan, että myös hovioikeudessa nämä asiat ratkaisisi yksi jäsen.

Ehdotuksen mukaan yksi jäsen voisi tehdä ratkaisun myös valituksen peruuttamisen johdosta sekä vahvistaa valmistelussa sovinnon silloin, kun asianosaiset sitä pyytävät. Samoin turvaamistoimesta tai täytäntöönpanon keskeyttämisestä päättäisi yksi hovioikeuden jäsen.

Oikeusvertailu osoittaa pääsääntönä olevan, että muutoksenhakemus ratkaistaan tuomioistuimen täysilukuisessa kokoonpanossa, vaikka ensimmäisessä oikeusasteessa asioita voidaan käsitellä erilaisissa kokoonpanoissa. Ainoastaan silloin kun muutoksenhakutuomioistuimessa on käytössä valituslupajärjestelmä, kysymyksen valituslupan myöntämisestä voi ratkaista säännönmukaista suppeampi kokoonpano. Myös asian valmisteluun liittyviä ratkaisuja voi tehdä yksi muutoksenhakutuomioistuimen jäsen.

Oikeudenkäyntimenettelyn selkeys edellyttää, ettei tuomioistuimen kokoonpanoa koskevaa sääntelyä tehdä tarpeettoman monimutkaiseksi varsinkaan silloin, kun suppeammassa kokoonpanossa käsiteltäisiin vain harvalukuisia asioita. Tästä syystä esityksessä ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi ehdottaa, että varsinainen asiaratkaisu muissa kuin edellä mainituissa tapauksissa tehtäisiin säännönmukaista suppeammassa kokoonpanossa.

4.3. Muutoksenhakumenettelyn yksinkertaistaminen

Yleistä

Menettely haettaessa muutosta alioikeudesta hovioikeuteen olisi pyrittävä muodostamaan mahdollisimman joustavaksi, nopeaksi ja asianosaisille vähän kustannuksia aiheuttavaksi. Menettelyä yksinkertaistettaessa on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei asian-

osaisten oikeusturvaa vaaranneta.

Tyytymättömyyden ilmoittaminen

Halutessaan hakea muutosta alioikeuden ratkaisuun asianosaisen on nykyään ilmoitettava siihen tyytymättömyyttä laissa säädetyssä määräajassa. Tyytymättömyyden ilmoittaminen on muihin muutoksenhakumenettelyihin verrattuna poikkeuksellista, esimerkiksi hallintolainkäytössä ei tyytymättömyyden ilmoitusta tunneta. Myöskään asunto-oikeudessa ja hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyssä asiassa annettuun ratkaisuun ei tarvitse ilmoittaa tyytymättömyyttä. Ainoastaan maoikeudessa annettuun ratkaisuun on ilmoitettava tyytymättömyyttä.

Tyytymättömyyden ilmoituksen merkitys on lähinnä siinä, että näin voidaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa saada selville ratkaisun lainvoimaisuus. Tällä on puolestaan erityistä merkitystä täytäntöönpanon kannalta. Lisäksi alioikeus voi ajoissa valmistaa ja antaa tyytymättömyyttä ilmoittaneelle asianosaiselle toimituskirjan valituksen tekemistä varten.

Tyytymättömyyden ilmoitus ei kuitenkaan merkitse sitä, että muutoksenhakemus myös ajetaan perille. Eräissä tapauksissa taas tyytymättömyyttä saatetaan ilmoittaa koko ratkaisuun, vaikka muutoksenhakemus myöhemmin rajataankin ainoastaan asian johonkin osaan. Riita-asioissa alioikeuden ratkaisu on lisäksi ulosottolain (37/1895) 3 luvun 7—13 §:n säännösten nojalla verrattain suuressa määrin täytäntöönpanokelpoinen jo lainvoimaa vailla olevanakin. Lainvoimaisuuden nopea aikaansaaminen voidaan myös turvata muulla tavalla, esimerkiksi sallimalla asianosaisen halutessaan ilmoittaa tyytyvänsä alioikeuden ratkaisuun, kuten edellä kohdassa asianosaisen muutoksenhakuoikeus on ehdotettu.

Tyytymättömyyden ilmoittamisen poistaminen yksinkertaistaisi muutoksenhakumenettelyä. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi yleisestä velvollisuudesta ilmoittaa tyytymättömyyttä alioikeuden ratkaisuun. Esitykseen sisältyy kuitenkin ehdotus, että asianosaisella on velvollisuus heti ilmoittaa aikomuksestaan hakea muutosta eräisiin sellaisiin ratkaisuihin, joissa asian alioikeuskäsittelyn kannalta on syytä viipymättä saada selville päätöksen lainvoimaisuus.

Muutoksenhakuohjauksen yksinkertaistaminen

Alioikeuden on nykyisin ratkaisun julistessaan samalla ilmoitettava muutoksenhaku-oikeudesta ja siitä, miten asianosaisen on meneteltävä halutessaan hakea ratkaisuun muutosta. Saapuvilla oleville asianosaisille on lisäksi annettava kirjalliset muutoksenhakuohjeet. Sen jälkeen kun hyväksytty tyytymättömyyden ilmoitus on tehty, alioikeuden on vielä annettava asianosaiselle valitusosoitus, josta ilmenee, miten asianosaisen on meneteltävä hakiessaan muutosta alioikeuden ratkaisuun. Käytännössä säännöksiä on sovellettu siten, että kirjalliset muutoksenhakuohjeet ovat sisällöltään lähes yhtä yksityiskohtaiset kuin valitusosoitus.

Asianosaisen oikeusturvan kannalta on riittävää, että hän käräjäoikeuden ratkaisun julistamisen yhteydessä saa tietoonsa pääkohdat muutoksenhaku-oikeudesta ja menettelystä muutosta haettaessa. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi erillisten muutoksenhakuohjeiden antamista koskevista sääntelystä laissa. Yksityiskohtaiset tiedot muutoksenhakumenettelystä asianosainen saisi valitusosoituksesta, joka aina liitettäisiin hänelle annettavaan käräjäoikeuden ratkaisun jäljennökseen.

4.4. Oikeudenkäyntimenettely hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asioissa

Oikeudenkäymiskaaren 27 lukuun sisältyvät säännökset oikeudenkäyntimenettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asioissa ovat niukat. Tämän vuoksi menettelyn muovautuminen on jäänyt suureksi osaksi käytännön varaan ja käytäntö on eri hovioikeuksissa muodostunut jonkin verran erilaiseksi. Lisäksi säännökset ovat suurimmaksi osaksi vanhentuneita eivätkä vastaa nykyajan vaatimuksia.

Lukuun ei sisälly lainkaan säännöksiä esimerkiksi siitä, milloin asia voidaan ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella ja milloin asian ratkaisemiseksi on toimitettava suullinen käsittely. Käsittelyn suullisuuden osalta oikeudenkäyntimenettely ei kaikilta osin täytä Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiä. Myöskään menettelyä suullisessa käsittelyssä ei ole säännelty ja se on muotoutunut suullis-pöytäkirjalliseksi. Ratkaisu perustuu tällöin suurelta osalta kä-

sittelystä laadittuun pöytäkirjaan eikä käsittelyn välittömyyttä ja keskittystä ole toteutettu tyydyttävästi. Valmistelevatkin ratkaisut tehdään usein esittelystä hovioikeuden kolmi-jäsenisellä jaostolla.

Edellä selostettujen epäkohtien korjaamiseksi esityksessä ehdotetaan ensiksikin lukuun otettavaksi sellaiset yksityiskohtaiset säännökset pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuudesta, että oikeudenkäyntimenettely myös hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asioissa täyttäisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset. Ehdotuksen mukaan pääkäsittely olisi toimitettava, jos asian selvittäminen tai eräin poikkeuksin asianosainen sitä vaatii. Muissa tapauksissa asia voitaisiin edelleen ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Oikeudenkäyntimenettelyn ei myöskään tulisi poiketa alioikeudessa noudatettavasta menettelystä pelkästään siitä syystä, että ensimmäisenä oikeusasteena asian käsittelee hovioikeus. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että asian vireillepanossa, valmistelussa ja pääkäsittelyssä noudatettaisiin samoja periaatteita kuin alioikeudessaakin.

Kun hovioikeuden täysilukuinen kokoonpano päättää valmistelevista toimenpiteistä, joudutaan samaa asiaa käsittelemään jaostolla useaan kertaan, mistä aiheutuu tarpeetonta työtä. Muun muassa tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että yksi hovioikeuden jäsen vastaisi asian valmistelusta yhdessä hovioikeuden esittelijän kanssa. Asiaa valmistellessaan hovioikeuden jäsen voisi eräin edellytyksin myös ratkaista asian sekä päättää muun muassa pääkäsittelyn toimittamisesta.

4.5. Hovioikeuden ratkaisun antaminen

Hovioikeuden ratkaisujen antamisessa noudatettavan julkipanomenettelyn avulla asianosaisten katsotaan saavan tiedon hovioikeuden ratkaisun antamisesta. Käytännössä hovioikeuden ilmoitustaululla olevilla julkipanoluetteloilla ei kuitenkaan ole asianosaisten tiedonsaannin kannalta merkitystä, sillä luetteloiden seuraaminen on asianosaisille lähes mahdotonta.

Tämän vuoksi hovioikeuden kirjaamosta ilmoitetaankin pyynnöstä erikseen ratkaisun antamisesta eräissä tapauksissa myös sellaiselle asianosaiselle, jolle ei ole toimitettava hovioikeuden ratkaisua. Tosiasiallisesti asianosainen saakin tiedon ratkaisun antamis-

ta näin tehdystä ilmoituksesta tai siten, että toimituskirja lähetetään hänelle postitse. Rikosasian vastaajan oikeusturva on lisäksi taattu siten, että laissa on säädetty hovioikeudelle velvollisuus eräissä tapauksissa erikseen kirjallisesti ilmoittaa hänelle ratkaisun antamispäivä ja tuomittu rangaistus-seuraamus.

Julkipanomenettelyn vuoksi ratkaisun julistaminen suullisen käsittelyn päätteeksi ei ole mahdollista edes silloin, kun hovioikeus ratkaisee asian ensimmäisenä oikeusasteena. Asianosaisten kannalta oikeudenkäynnin välittömyys tulee kuitenkin parhaiten turvatuksi siten, että ratkaisu julistetaan välittömästi pääkäsittelyn päätyttyä pidetyn päätösneuvottelun jälkeen.

Edellä selostettujen epäkohtien vuoksi esityksessä ehdotetaan, että ratkaisujen antamisesta julkipanon jälkeen luovutaan. Ehdotuksen mukaan hovioikeuden ratkaisu voitaisiin joko julistaa välittömästi pääkäsittelyn päätyttyä pidetyn päätösneuvottelun jälkeen tai antaa myöhemmin erikseen hovioikeuden kansliassa. Ratkaisu annettaisiin aina kirjallisena, mutta julistettaessa se päivättäisiin julistamispäivälle ja kansliassa annettaessa sille päivälle, jona se on asianosaisen saatavissa. Muutoksenhaku aika alkaisi kulua ratkaisun julistamis- tai antamispäivästä.

Jotta muutoksenhakumahdollisuudella olisi merkitystä myös käytännössä, on luotava riittävät takeet sille, että asianosainen saa tiedon myös kansliassa annettavasta hovioikeuden ratkaisusta tarpeeksi ajoissa ennen muutoksenhakuajan umpeen kulumista. Hovioikeuden työn tehokkuus ja ratkaisun antamismenettelyn selkeys edellyttävät kuitenkin, että menettelyä ei asianosaisen tiedonsaannin varmistamiseksi tehdä tarpeettoman monimutkaiseksi. Näistä syistä esityksessä ehdotetaan, että hovioikeuden olisi lähetettävä jäljennös ratkaisustaan kaikille asiassa puhevaltaa käyttäneille sekä lisäksi rikosasian vastaajalle silloin, kun hovioikeus on muuttanut alioikeuden ratkaisua hänen vahingokseen. Hovioikeuksien työjärjestyksiin otettaisiin säännökset määräajasta, jonka kuudessa jäljennös olisi lähetettävä asianosaiselle.

5. Esityksen vaikutukset

5.1. Yleistä

Esitykseen sisältyvien ehdotusten vaikutus-

ten arvioimiseksi kaikille hovioikeuksille lähetettiin toukokuussa 1995 esiteltävissä jutuissa täytettäväksi arviointilomake. Lomakkeeseen tuli merkitä, tuliko esiteltävässä asiassa sovellettavaksi jokin esityksessä ehdotetuista säännöksistä. Kyselyn avulla voitiin selvittää, kuinka esityksessä ehdotettuja säännöksiä olisi esitellyissä jutuissa sovellettu. Vastausten avulla voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka usein ehdotettavien säännösten perusteella riita- ja rikosasioissa olisi toimitettava pääkäsittely sekä, mikä vaikutus on ehdotetuilla muutoksenhakulupa tarkoittavilla säännöksillä.

5.2. Pääkäsittely

Ehdotetut pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevat säännökset lisäävät varsin huomattavasti hovioikeuksissa toimitettavien suullisten käsittelyjen lukumäärää. Tältä osin ehdotuksen vaikutus hovioikeuksien työmäärään riippuu suullisten käsittelyjen määrän lisääntymisen ohella siitä, miten pääkäsittely hovioikeudessa toimitetaan.

Pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevat ehdotukset merkitsevät, että hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely aina silloin, kun oikeudenkäynnissä on tarpeen välittömässä menettelyssä kuulla jotakuta henkilöä, useimmin ilmeisesti silloin, kun asian ratkaiseminen edellyttää suullisen todistelun arvioimista. Hovioikeuden on myös toimitettava pääkäsittely silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja sitä vaatii.

Toukokuussa 1995 hovioikeudessa esiteltäjä asioita koskeneen tutkimuksen mukaan *riita-asioissa* pääkäsittely ehdotettujen säännösten perusteella olisi ollut toimitettava yhteensä 13,5 prosentissa valituksista. Suullisen todistelun arvioimista varten pääkäsittely olisi tullut järjestää noin 11 prosentissa ja pyynnön perusteella 2,7 prosentissa valituksista.

Saman tutkimuksen mukaan *rikosasioissa* pääkäsittely ehdotettujen säännösten perusteella olisi ollut toimitettava 12,8 prosentissa valituksista. Suullisen todistelun arvioimista varten pääkäsittely olisi tullut järjestää noin 11 prosentissa valituksista ja pyynnön perusteella noin 2 prosentissa valituksista. Pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevat säännökset muistuttavat osittain Ruotsin säännöksiä. Tämän vuoksi on mielenkiintoista verrata, kuinka paljon Ruotsin hovioikeu-

det vuosittain ratkaisevat asioita kirjallisessa menettelyssä ja pääkäsittelyssä.

Ruotsin hovioikeudet käsittelivät esimerkiksi vuonna 1991 yhteensä 3 715 riita-asiaa ja yhteensä 7 955 rikosasiaa. Näistä 2 785 riita-asiaa ratkaistiin kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella ja 930 asiassa eli noin 25 prosentissa toimitettiin pääkäsittely. Rikosasioista asiakirjojen perusteella ratkaistiin 2 335 asiaa ja pääkäsittely toimitettiin 5 620 asiassa eli noin 71 prosentissa.

Pääkäsittelyjen osalta ehdotuksen vaikutus hovioikeuksien työmäärään riippuu myös siitä, millaiseksi pääkäsittely järjestetään. Toimitettaessa pääkäsittely asianosaisen vaatimuksesta, jos todistajia ei tarvitse kuulla, ei pääkäsittelyn järjestäminen juurikaan työllistäne hovioikeutta nykyistä esittelymenettelyä enempää.

Kun ehdotuksen mukaan pääkäsittelyn toimitamisesta ja muista valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä päättäisi yksi hovioikeuden jäsen ilman käsittelyä edeltävää esittelyä, menettelyä kevenisi nykyiseen verrattuna. Menettelyä keventää myös se, että asiaa ratkaistaessa saataisiin ottaa huomioon vain välittömästi pääkäsittelyssä esitetty oikeudenkäyntiaineisto ja että asian ratkaisu tehtäisiin heti tai viimeistään seuraavana arkipäivänä pääkäsittelyn jälkeen pidettävässä päätösneuvottelussa.

5.3. Menettelyn keventäminen

Huomattavaa työnsäästöä hovioikeuksissa sen sijaan aiheutuu siitä, että hovioikeudessa kaksi jäsentä voisi käsitellä muutoksenhakulupahakemuksen. Jonkin verran työnsäästöä hovioikeuksissa aiheutuu myös siitä, että yksi jäsen voisi ratkaista tietyt yksinkertaiset asiat ja että hän voisi myös kirjallisessa menettelyssä päättää asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä.

Ehdotettu muutoksenhakulupajärjestelmä merkitsisi sitä, että riita-asioista suppeamman kokoonpanon käsiteltäviksi tulisivat sellaisissa asioissa tehdyt muutoksenhakemukset, jotka koskevat vain rahaa, tai sellaista, joka on vaikeuksista arvioitavissa rahassa, kun se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu on ollut valittajalle vastainen, ei ole enemmän kuin 20 000 markkaa.

Rikosasiassa vastaaja tarvitsisi muutosta hakiessaan luvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakko, sekä virallinen syyttäjä ja asianomistaja, jos

valitus koskee sellaista vastaajan rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Lupaa saada valittaa ei kuitenkaan tarvitsisi sellainen vastaaja, joka on tuomittu 20 000 markkaa ylittävään menettämisseuraamukseen, eivätkä vastaaja ja asianomistaja, kun rikosasian yhteydessä on ratkaistu yksityisoikeudellinen vaatimus, ja se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu on valittajalle vastainen, on enemmän kuin 20 000 markkaa. Rikosasioista ehdotetaan sotilasrikosasiat ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat asiat jätettäväksi lupajärjestelmän ulkopuolelle.

Ehdotuksen mukaan hovioikeuden olisi myönnettävä muutoksenhakulupa ja jatkettava asian käsittelyä silloin, kun ilmenee aiheutta muuttaa alioikeuden ratkaisun lopputulosta. Hovioikeus voisi lisäksi ottaa asian tutkittavakseen sillä perusteella, että muutoksenhaun kohteena olevasta kysymyksestä tarvitaan enakkopäätös tai että luvan myöntämiseen on muu painava syy.

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan muutoksenhakuluvan piiriin ehdotettujen säännösten perusteella kuuluisi riita-asioista noin 16 prosenttia ja rikosasioista noin 27 prosenttia valituksista. Tutkimuksen mukaan riita-asioissa lupa olisi myönnettävä noin 27 prosentissa muutoksenhakuluvan piiriin kuuluvista asioista. Rikosasioissa vastaava luku oli noin 42 prosenttia. Tutkimuksen mukaan lupaa ei myönnettäisi ja asia siis ratkaistaisiin esittelystä kirjallisen aineiston perusteella noin 10,5 prosentissa riita-asioista ja 14,5 prosentissa rikosasioista.

5.4. Vaikutukset asianosaisten kannalta

Silloin kun muutoksenhakemuksen ratkaisemiseksi on toimitettava pääkäsittely, muutoksenhaku lisää huomattavasti hovioikeudessa hävinneelle asianosaiselle oikeudenkäynnistä aiheutuvia kustannuksia. Tämä johtuu osaksi myös siitä, että uusissa oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuutta koskevissa säännöksissä on korostettu hävinneen asianosaisen velvollisuutta korvata kaikki voittaneelle osapuolelle oikeudenkäynnistä aiheutuneet kustannukset.

Asianosaisten kustannuksia puolestaan vähentää eräissä tapauksissa se, että valittajan vastapuolen olisi vastattava muutoksenhake-

mukseen vain hovioikeuden pyynnöstä. Lisäksi se, että hovioikeus kutsuu myös todistajat pääkäsittelyyn ja huolehtii näiden kutsujen tiedoksiantamisesta, säästää asianosaisten työtä ja kustannuksia siihen verrattuna, että he itse huolehtisivat tiedoksiannosta.

5.5. Yhteenveto

Kuten edellä on todettu sekä riita-asioissa että rikosasioissa vajaassa 15 prosentissa tehdyissä valituksissa tutkimuksen mukaan olisi toimitettava pääkäsittely. Toisaalta muutoksenhakulupaa ei myönnettäisi ja pääkäsittelyä ei siten tarvitsisi toimittaa ja asia voitaisiin ratkaista esittelystä hovioikeuden kokoonpanossa, jossa on kaksi jäsentä, noin 10 prosentissa riita-asioissa ja noin 15 prosentissa rikosasioissa tehdyistä valituksista. Riita-asioiden 1 päivästä joulukuuta 1993 toteutunut menettelyuudistus on osaltaan vaikuttanut siten, että muutoksenhakualttius on vähentynyt. Edellä selostetut eri suuntiin vaikuttavat tekijät vaikuttavat yhdessä siten, ettei hovioikeuksien nykyisten jäsenten ja esittelijöiden määrää ehdotuksen vuoksi tarvitse lisätä.

Käyttöönottettavaksi ehdotettu pääkäsittely rikosasiassa hovioikeudessa lisää syyttäjien työtä sen vuoksi, että syyttäjän tulee olla pääkäsittelyssä läsnä. Tutkimuksen mukaan pääkäsittely tulisi toimittaa noin 14,5 prosentissa asioista. Esimerkiksi vuonna 1991 hovioikeudet ratkaisivat yhteensä 10 601 rikosasiaa. Samana vuonna pääkäsittelyjä olisi tullut tutkimuksen mukaan toimittaa yhteensä noin 1 500 asiassa. Jos hovioikeuden arvioidaan päivittäin käsittelevän keskimäärin yksi tai kaksi rikosasiaa, edellyttäisi syyttäjän istunnossa mukana olo noin 15–30 syyttäjätövuotta. Ehdotuksesta ei johdu henkilöstövoimavarojen lisäyksen tarvetta.

Esityksellä ei ole organisatorisia vaikutuksia.

6. Asian valmistelu

6.1. Hovioikeustoimikunta 1989

Yleistä. Hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietintö, joka valmistui 20 päivänä toukokuuta 1992, sisälsi ehdotuksen hallituksen esitykseksi eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja

asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta. Toimeksiannon mukaan toimikunnan tuli työssään harkita muun muassa sitä, mitä muutoksia Euroopan ihmisoikeussopimuksen voimaansaattaminen Suomen osalta edellyttää rikosasian käsittelyyn hovioikeudessa.

Tyytymättömyyden ilmoitus. Toimikunta ehdotti, että asianosaisten ei, toisin kuin voimassa olevan lain mukaan, tarvitsisi ilmoittaa tyytymättömyyttä alioikeuden ratkaisuun. Sen sijaan hän voisi sitovasti ilmoittaa tyytymättömyytensä siihen. Lisäksi toimikunta ehdotti, että riita-asiaissa, jossa sovinto on sallittu, asianosaist voisivat jo ennen alioikeuden tuomion antamista sopia, etteivät he hae siihen muutosta.

Vastauksen pyytäminen. Toimikunta ehdotti, että toisin kuin nykyisin, valittajan vastapuoli ei vastaisi enää valitukseen omaaloitteisesti vaan hovioikeuden pyynnöstä.

Pääkäsittely. Loppumietinnössään toimikunta ehdotti, että hovioikeuden olisi toimitettava pääkäsittely, jos ratkaisun antaminen muutoksenhakemukseen riippuu alioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai katselmuksessa tehtyjen havaintojen uskottavuudesta. Alioikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu olisi tällöin otettava uudelleen vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Pääkäsittely tuli toimikunnan mietinnön mukaan toimittaa myös silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja sitä vaatii. Muissa tapauksissa asia voitiin mietinnön mukaan ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Pääkäsittely olisi samalla tavoin suullinen, välitön ja keskitetty kuin käräjäoikeuden pääkäsittely.

Valituslupa. Toimikunta piti tärkeänä, että myös hovioikeudessa päätösvaltainen kokoonpano ja oikeudenkäyntimenettely määntyisivät asian laadun perusteella. Jotta kaikkien asioiden riittävän nopea käsittely voitaisiin turvata ja jotta hovioikeuksien käyttöön osoitetut voimavarat voitaisiin kohdentaa tarkoituksenmukaisella tavalla, toimikunta katsoi, että pääkäsittely tuli ottaa käyttöön vain sellaisissa asioissa, joissa sitä asian laatuun nähden voidaan pitää perusteltuna. Tämän vuoksi toimikunta ehdotti, että vähäisinä pidettävissä tietyn arvorajan alittavissa riita-asioissa ja lähinnä sellaisissa rikosasioissa, jotka käräjäoikeus olisi voinut käsitellä yhden tuomarin istunnossa, otettaisiin käyttöön valituslupajärjestelmä. Valitus-

lupahakemusta käsitellessään hovioikeus tutkisi kahden jäsenen muodostamassa kokoonpanossa alioikeuden ratkaisun oikeellisuuden kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Toimikunnan ehdotuksen mukaan asia olisi tutkittava hovioikeudessa tarpeellisilta osin uudelleen joko pääkäsittelyssä tai kirjallisesa menettelyssä, jos hovioikeus pitää todennäköisenä, että alioikeuden ratkaisun lopputulos on virheellinen. Näin tulisi menetellä myös silloin, kun ratkaisulla katsotaan olevan merkitystä ennakkopäätöksenä tai kun valituslupan myöntämiseen on muu painava syy. Toimikunta katsoi, että sen ehdottama valituslupajärjestelmä ei siten merkitsisi sitä, että asianosaisella ei olisi oikeutta saada virheellistä alioikeuden ratkaisua korjatuksi.

Välimietintö. Ennen loppumietinnön valmistelusta toimikunta katsoi tarpeelliseksi kiireellisesti valmistella suullisen käsittelyn toimittamista hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten uudistamista siten, että rikosasioiden käsittely hovioikeuksissa olisi ollut nykyistä suuremmassa määrin mainitun ihmisoikeussopimuksen mukaista. Tästä ja eräistä siihen liittyvistä kysymyksistä toimikunta laati välimietinnön (komiteamietintö 1990:42), joka luovutettiin oikeusministeriölle 17 päivänä lokakuuta 1990.

Välimietintöön sisältyneet ehdotukset tulivat suurelta osin voimaan alioikeusuudistuksen yhteydessä 1 päivänä joulukuuta 1993 oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetulla lailla (595/1993). Tuossa yhteydessä oikeudenkäymiskaaren otettiin säännös muun muassa siitä, että hovioikeus voi yksijäsenisenä tehdä ratkaisun valituksen peruuttamisen johdosta sekä päättää suullisen käsittelyn toimittamisesta ja muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentti). Lisäksi lakiin otettiin säännökset valituksen jättämisestä myöhästymisen perusteella tutkimatta (oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 12 a §), valituksen (oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 14 §) ja vastauksen (oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 20 §) sisällöstä ja hovioikeuden tutkimisvelvollisuudesta (oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 11 a §). Osa edellä mainituista säännöksistä ehdotetaan lähinnä teknisin tarkistuksin sisällytettäväksi myös tähän ehdotukseen.

6.2. Lausunnot hovioikeustoimikunta 1989:n ehdotuksesta

Yleistä. Toimikunnan mietinnöstä pyydettiin yhteensä 35 lausuntoa eri tuomioistuinta, viranomaisilta, muun muassa tuomareita, syyttäjiä ja asianajajia edustavilta järjestöiltä sekä tiedeyhteisön edustajilta. Yleisenä kannanottona lausunnonantajat suhtautuivat ehdotukseen myönteisesti ja pitivät toimikunnan tavoitteita kokonaisuudessaan kannatettavina ja uudistusta tarpeellisenä.

Tyytymättömyyden ilmoitus. Huomattava osa lausunnonantajista kannatti ehdotusta, lähinnä menettelyä yksinkertaistavana. Jotkut lausunnonantajat katsoivat, että joissakin tilanteissa tieto ratkaisun lainvoimaisuudesta viivästyy. Eräät lausunnonantajat kiinnittivät huomiota siihen, että vaikka tyytymättömyyden ilmoittamisen poistaminen olisikin yleisesti hyväksyttävä, asianosaiselta, joka aikoo valittaa eräistä oikeudenkäynnin aikana tehdyistä ratkaisuksista, tulisi edelleen edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista, jotta tuomioistuin voisi ratkaista sen, oliko käsittelyn jatkaminen valituksesta huolimatta tarkoituksenmukaista vai ei.

Vastauksen pyytäminen. Osa lausunnonantajista katsoi, että ehdotus, jonka mukaan hovioikeuden tulisi pyytää vastapuolen vastaus aiheuttaisi hovioikeuksille lisätyötä. Osa lausunnonantajista taas katsoi, että ehdotetun järjestelmän kannalta oli tarkoituksenmukaista, että oma-aloitteisen vastaamisen asemesta hovioikeus pyytää vastauksen. Sellainen järjestely edellyttää asian valmisteluun ryhtymistä jo heti valituksen saavuttua.

Pääkäsittely. Toimikunnan ehdotusta pidettiin pääosin hyvänä, joskin joiltakin osin hieman vaikeaselkoisena.

Valituslupa. Osa lausunnonantajista vastusti ehdotusta valituslupan käyttööntottamisesta riita-asiassa, pitäen sitä oikeusturvaa heikentävänä. Osa lausunnonantajista piti ehdotusta hyvänä. Esimerkiksi kaikki hovioikeudet Turun hovioikeutta lukuun ottamatta kannattivat ehdotusta. Rovaniemen hovioikeus esitti, että valituslupan pitäisi, kannearvon asemesta, määräytyä häviöarvon perusteella. Valituslupan käyttööntottamiseen rikosasioissa lausunnonantajat suhtautuivat vielä myönteisemmin. Selvimmin valituslupajärjestelmän käyttööntottamista vastustivat asianajajat ja yleiset oikeusavustajat.

6.3. Hallituksen esitystä valmistelevan työryhmän toimeksianto

Esitykseen sisältyvä ehdotus on valmisteltu oikeusministeriön 16 päivänä helmikuuta 1995 asettamassa työryhmässä. Työryhmän tuli toimeksiannon mukaan laatia hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta edellä selostetun hovioikeustoimikunnan loppumietinnön ja siitä annettujen lausuntojen perusteella sekä erikseen annettavien ohjeiden mukaisesti.

Toimeksiannon mukaan hovioikeudessa tulee toimittaa pääkäsittely silloin, kun asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun ja kärjäoikeuden katselmusta toimitaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta tai hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Hovioikeuden on muissa kuin laissa nimenomaan mainituissa tapauksissa toimitettava pääkäsittely myös silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja sitä vaatii.

Toimeksiannon mukaan hovioikeudessa otetaan käyttöön valituslupajärjestelmä. Valituslupa on myönnettävä, jos ilmenee aihetta kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen. Valituslupaa ei kuitenkaan voida myöntää yksin kärjäoikeudessa esitetyn näytön uudelleen arvioimista varten, ellei valituslupan myöntämiseen ole erityistä syytä. Valituslupa voidaan myöntää, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa on tärkeää saattaa asia hovioikeuden ratkaistavaksi tai jos valituslupan myöntämiseen on muu painava syy.

Toimeksiannon mukaan valituslupan tulee riita-asiaassa perustua hovioikeustoimikunnan ehdottaman kannevaatimuksen arvon asemesta häviöarvoon. Toimeksiannon mukaan valituksen edellytyksenä tulee riita-asiaassa olla valituslupa, jos häviöarvo on alle 20 000 markkaa.

Toisin kuin hovioikeustoimikunta ehdotti, rikosasiaassa valituslupan tarve ei määräytyisi sen mukaan, olisiko asia voitu kärjäoikeudessa käsitellä yhden tuomarin istunnossa. Toimeksiannon mukaan ehdotus tuli valmistella siten, että syytetty tarvitsee muutoksenhakua varten valituslupan, jos rangaistukseksi ei ole tuomittu ankarampaa rangaistusta kuin sakko, ja syyttäjä, jos syyte on hylätty rikoksesta, josta ei ole säädetty muuta tai

ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta.

Säännökset tuli toimeksiannon mukaan valmistella siten, että valittaja ei vastaa omaloitteisesti valitukseen, vaan hovioikeus pyytää vastapuolelta tarvittaessa kirjallisen vastauksen. Muutosta hakiessaan asianosaisen ei tarvitse ilmoittaa tyytymättömyyttä alioikeuden ratkaisuun. Sen sijaan hän voisi sitovasti ilmoittaa tyytyvänsä siihen. Riita-asiaassa, jossa sovinto on sallittu, asianosaiset voisivat jo ennen alioikeuden tuomion antamista sopia, etteivät he hae siihen muutosta.

Työryhmän tuli lisäksi selvittää ehdotuksen kustannusvaikutukset asianosaisten, tuomioistuinten ja syyttäjien kannalta. Työryhmän tuli kuulla määrättyjä asiantuntijoita, jotka edustivat hovioikeuksien tuomarikuntaa ja asianajajia. Työryhmä jätti mietintönsä joulukuussa 1995.

6.4. Jatkovalmistelu

Hallituksen esitys on viimeistelty oikeusministeriössä virkatyönä työryhmän mietinnön pohjalta. Asiasta on valtioneuvosto myös pyytänyt hallitusmuodon 18 §:n 2 momentin mukaisesti lausunnon korkeimmalta oikeudelta. Lausunnossa tehty muutosehdotukset, esimerkiksi valittamiseen tarvittavan luvan kutsuminen muutoksenhakuluvaksi valituslupan sijasta, on pääsääntöisesti otettu varteen esityksessä.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esityksessä on muutoksenhakua ja asian käsittelyä koskevien säännösten osalta otettu huomioon 1 päivästä joulukuuta 1993 toutettu riitaasioiden ja vireillä oleva rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistus alioikeuksissa. Ehdotettavat säännökset koskisivat kaikkia asiaryhmiä, varsinaisasioina käsiteltäviä riita-asioita, hake-
musasioita ja rikosasioita paitsi niissä kohdin, joissa asioiden laadun ja siitä johtuvien käsittelyjärjestyksen erojen vuoksi ehdotetaan menettelylajikohtaisia säännöksiä. Ehdotuksesta johtuu muutostarpeita eduskunnan käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lain-säädännöksi (HE 82/1995 vp) sisältyvään lakiehdotukseen oikeudenkäynnistä rikosasioissa.

Ehdotus edellyttää eräitä muutoksia myös teknisluontoisina tarkoituksenmukaista tehdä muuhun lainsäädäntöön. Nämä on paljolti tässä samassa yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Oikeudenkäymiskaari

2 luku. Pääösvaltaisuudesta

8 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen otetaan uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti (595/1993) siirtyy pykälän 3 momentiksi. Nykyinen säännös hovioikeuden päätösvaltaisuudesta kolmijäsenisenä jäisi pykälän 1 momentiksi.

Edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeus olisi muutoksenhakulupahakemusta käsitellessään päätösvaltainen kaksijäsenisenä. Kaksijäseninen jaosto ratkaisisi luonnollisesti myös sen, voidaanko lupahakemusta tutkia. Lupahakemuksen käsitelyssä noudatettava äänestysäännös ehdotetaan otettavaksi 23 luvun 3 §:ään.

Pykälän 3 momentin nojalla hovioikeudessa yksi jäsen päättää muun muassa muista valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä. Säännös jo voimassa olevan lain mukaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, että suullisen valmistelun hovioikeudessa voi toimittaa yksi jäsen. Hän myös yksin vahvistaisi valmistelussa saavutetun sovinnon asian ratkaisuksi, jos asianosaiset sitä pyytävät.

Pykälän 4 momenttiin otettaisiin vastaava säännös kuin sisältyy korkeimmasta oikeudesta annetun lain 7 a §:n 5 momenttiin (268/1995) siitä, kuinka hovioikeus olisi päätösvaltainen yksijäsenisenä turvaamistointa tai täytäntöönpanon keskeyttämistä tai kieltämistä koskevassa asiassa. Näiden asioiden kiireellisen laadun vuoksi on tärkeää, että ne voidaan näin ratkaista valmistelusta vastaavan jäsenen yksin tekemällä päätöksellä eikä asian käsittely viivästy siksi, että se olisi siirrettävä täysilukuisen kokoonpanoon. Täytäntöönpanon keskeyttäminen voi hovioikeudessa tulla kysymykseen esimerkiksi konkurssiin asettamisesta valitettaessa.

23 luku. Äänestämisestä

3 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka sisältäisi äänestysäännön hovioikeuden käsitellessä muutoksenhakuluvan myöntämistä koskevaa kysymystä. Eh-

dotuksen 2 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan hovioikeus olisi muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä päätösvaltainen kaksijäsenisenä.

Ehdotettu säännös poikkeaa siitä, miten korkeimman oikeuden osalta on säädetty korkeimmasta oikeudesta annetun lain 7 a §:n 2 ja 7 momentissa (268/1995). Saman pykälän 2 momentin mukaan valitusluvan myöntämistä koskevat asiat käsitellään ja ratkaistaan korkeimmassa oikeudessa jaostossa, jossa on vähintään kaksi ja enintään kolme jäsentä. Pykälän 7 momentin mukaan kaksijäsenissä jaostossa käsitelty asia on siirrettävä kolmijäsenisen jaoston ratkaistavaksi, jolleivät jaoston jäsenet ole ratkaisusta yksimieliset. Hallituksen esityksessä eduskunnalle korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta koskevien säännösten muuttamisesta (HE 231/1994 vp) todetaan, että oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 2 §:n mukaan muutoksenhakijalla ei ole ehdotonta oikeutta saada muutoksenhakemustaan tutkittavaksi, vaan korkein oikeus päättää ensin saman luvun 3 §:ssä mainittujen valituslupaperusteiden nojalla, voidaanko valittajalle myöntää valituslupaa. Sanotun pykälän 1 momentin nojalla valituslupa voidaan myöntää ainoastaan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa (ns. *ennakkopäätösperuste*) tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi (ns. *lainkäytön yhtenäisyysperuste*) on tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi taikka jos siihen on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen sellaisen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi purettava tai poistettava (ns. *purku- ja kanteluperusteet*) tai jos valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Tähän esitykseen sisältyvät muutoksenhakulupaperusteet poikkeavat huomattavasti niistä perusteista, jotka ovat korkeimman oikeuden osalta voimassa. Ehdotuksen 25 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan muutoksenhakulupa on myönnettävä, jos ilmenee aihetta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen.

Edellä mainituista syistä pykälässä ehdotetaan, että äänestettäessä muutoksenhakuluvan myöntämisestä, voittaa sen jäsenen mielipide, joka on luvan myöntämisen kannalla. Sillä, että hovioikeus voi hylätä muutoksen-

hakulupahakemuksen vain silloin, kun jäsenet ovat siitä yksimielisiä, turvataan se, että epäselvissä tapauksissa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus saatetaan aina hovioikeuden täysilukuisen kokoonpanon tutkittavaksi.

24 luku. Tuomioistuimen ratkaisu

3 §. Tämän luvun 3 §:n 1 momentissa säädetään (573/1948) tuomion perustelemisesta. Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä uudistettaessa otettiin luvun 15 §:ään (1064/1991) säännös tuomion perustelemisesta riita-asiaassa. Hallituksen esityksessä eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi ehdotetaan lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa sen 11 luvun 4 §:ään otettavaksi säännös tuomion perustelemisesta rikosasioissa. Momentti ehdotetaan edellä mainituista syistä tarpeelltomana kumottavaksi.

Pykälän 3 momentissa on säännös siitä, että tuomio rikosasiassa on joko syypääksi tuomitseva tai vapauttava. Säännös on aikanaan otettu lakiin sen turvaamiseksi, että rikosasia tulee tuomiolla aina lopullisesti ratkaistuksi. Säännös ehdotetaan siirrettäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 11 luvun 4 §:ään sen uudeksi 2 momentiksi.

4 §. Hovioikeuden tuomioiden ja päätösten antamistavasta säädetään nykyisin luvun 5 ja 6 §:ssä. Niiden mukaan hovioikeuden ratkaisu annetaan päivänä, joka on julkipanoon viimeistään päivää ennen ilmoitettava. Tämän julkipanomenettelyn johdosta ratkaisun julistaminen pääkäsittelyn päätyttyä ei ole mahdollista edes silloin, kun hovioikeus ratkaisee asian ensimmäisenä oikeusasteena.

Kuten edellä yleisperusteluissa on selostettu, julkipanomenettelyä ehdotuksen mukaan luovuttaisiin muun muassa sen vuoksi, että hovioikeus voisi julistaa ratkaisun pääkäsittelyn päätteeksi. Ratkaisun julistaminen pääkäsittelyn jälkeen edistäisi oikeudenkäynnin välittömyyttä. Tämän vuoksi pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että hovioikeuden ratkaisu voitaisiin julistaa päätösneuvottelun päätyttyä. Momentti soveltuisi sekä muutoksenhakuasian että hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemän asian ratkaisemiseen.

Ratkaisun julistaminen pääkäsittelyn päätteeksi ei hovioikeudessa kuitenkaan olisi

välttämätöntä. Jollei ratkaisua voida julistaa käsittelyä seuranneen päätösneuvottelun päätyttyä, se annettaisiin momentin mukaan hovioikeuden kansliassa. Kansliassa ratkaisu annettaisiin, kuten nykyisinkin, luonnollisesti myös silloin, kun asia on ratkaistu esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Momentin mukaan julistettu ratkaisu päivättäisiin julistamispäivälle ja kansliassa annettu ratkaisu sille päivälle, jona se on asianosaisten saatavissa. Muutoksenhaku aika alkaisi kulua ratkaisun julistamis- tai antamispäivästä.

Pykälän 2 momenttiin otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan tuomio ja lopullinen päätös olisi annettava 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi käräjäoikeusmenettelyä vastaava säännös siitä, että 30 päivän määräaika saataisiin ylittää, jos siihen on erityinen syy. Erityinen syy olisi kysymyksessä silloin, kun tuomiota ei esimerkiksi asian laajuuden vuoksi voida laatia valmiiksi ehdotetussa määräajassa. Tällöinkin tuomio olisi momentin mukaan annettava mahdollisimman pian.

Silloinkin kun ratkaisu on päätetty antaa hovioikeuden kansliassa, hovioikeuden jäsenten tulisi momentin mukaan pitää päätösneuvottelu välittömästi pääkäsittelyn päätteeksi tai viimeistään pääkäsittelyä seuraavana arkipäivänä. Tämä on välttämätöntä pääkäsittelyn suullisuuden ja välittömyyden turvaamiseksi.

Kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien asioiden osalta pykälään ei ehdoteta otettavaksi säännöstä siitä, missä ajassa ratkaisu olisi annettava. Tuomio ja lopullinen päätös olisi tällöinkin luonnollisesti annettava niin pian kuin mahdollista. Hovioikeuksien työjärjestyksiin voitaisiin tarvittaessa, kuten nykyisinkin, ottaa säännökset esittelyn jälkeen käsittelyyn kuluvastä enimmäisajasta.

4 a §. Kun tyytymättömyyden ilmoittamisesta valituspuhevallan säilyttämisen edellytyksenä ehdotetaan luovuttavaksi, tulee käräjäoikeuden tuomion aina olla asianosaisten saatavilla niin hyvissä ajoin, että muutoksenhaku tuomioon on mahdollista. Kun valitus aika hovioikeuteen olisi edelleen 30 päivää, riittäisi, että asianosainen saisi toimituskirjan kahden viikon määräajassa tuomion antamisesta tai julistamisesta. Useastihan käräjäoikeus vaikeassa asiassa antaakin asianosaiselle heti tuomion julistaessaan tai anta-

essaan epävirallisen jäljennöksen ratkaisusta siinä tarkoituksessa, että asianosainen voi ryhtyä harkitsemaan, hakisiko muutosta ratkaisuun.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siitä poistettaisiin maininnat tyytymättömyyden ilmoittamisesta ja säännökset siitä, kuinka asiassa, jossa tyytymättömyyttä ei ollut ilmoitettu, toimituskirja olisi annettava vasta 30 päivässä tuomion antamisesta tai julistamisesta. Kaikki toimituskirjat olisi siten annettava kahden viikon määräajassa, kun valitusajan vielä avoimena ollessa ei tiedetä, missä asioissa valitetaan ja missä ei, kun tyytymättömyyden ilmoitusta ei enää vaadittaisi valituspuhevallan säilyttämiseksi.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös hovioikeuden tuomion ja lopullisen päätöksen sisällöstä ja muodosta. Pykälä koskisi hovioikeuden ratkaisun laatimista sekä muutoksenhakuasiassa että hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asiassa.

Asialliselta sisällöltään pykälän 1 momentin säännös vastaa sitä, miten kärjäoikeudessa tuomio tämän luvun 18 §:n 1 momentin (1064/1991) mukaan on laadittava. Sanotun 18 §:n 1 momentissa on säännös oikeusohjeiden mainitsemisesta tuomiossa. Käsiteltävänä olevaan pykälään ei ehdoteta vastaavanlaista säännöstä. Erillisten oikeusohjeiden mainitsemista parempana ehdotusta valmisteltaessa on pidetty sitä, että mahdolliset oikeusohjeet tuodaan esille tuomion tai lopullisen päätöksen perusteluissa.

Hovioikeuden muutoksenhakuasiassa antamalle ratkaisulle asetettavat rakenteelliset vaatimukset poikkeavat kuitenkin eräiltä osin ensimmäisessä asteessa annettavalle ratkaisulle asetettavista vaatimuksista. Koska hovioikeudessa muutoksenhaun kohteena on kärjäoikeuden ratkaisu, tulisi hovioikeuden toisena oikeusasteena antamaan ratkaisuun sisältyä selostus kärjäoikeuden ratkaisusta siltä osin kuin siitä on kysymys hovioikeudessa. Tästä ehdotetaan säädettäväksi momentin 3 kohdassa.

Pykälän 2 momentin mukaan selostus kärjäoikeuden ratkaisusta saataisiin kokonaan tai osittain korvata liittämällä jäljennös ratkaisusta hovioikeuden tuomioon tai lopulliseen päätökseen. Kun hovioikeudessa on kysymys vain osasta kärjäoikeudessa käsiteltävänä ollutta asiaa, hovioikeuden ratkaisuun olisi momentin mukaan tarpeellista

liittää kärjäoikeuden ratkaisun jäljennös ainoastaan siltä osin kuin siitä on kysymys hovioikeudessa. Tällainen tilanne olisi kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun kärjäoikeudessa on rikosasiassa ollut useita vastajia, joista vain yksi on hakenut muutosta.

Momentin mukaan kärjäoikeuden ratkaisua koskevan selostuksen korvaaminen liittämällä ratkaisun jäljennös hovioikeuden tuomioon tai lopulliseen päätökseen olisi kuitenkin sallittua vain silloin, kun hovioikeuden ratkaisun selvyys ei siitä vaarannu. Tämä olisi ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Silloin kun kertoelma jo kärjäoikeuden ratkaisussa on korvattu haastehakemuksella ja vastauksella, olisi tarkoin harkittava, voidaanko hovioikeuden tuomioon ja lopulliseen päätökseen sisältyvä selostus kärjäoikeuden ratkaisusta korvata jäljennöksen liittämällä hovioikeuden ratkaisuun.

Luvun nykyisessä 4 §:ssä säädetään, ettei ylemmän tuomioistuimen tuomiossa, jolla alemman tuomioistuimen ratkaisu vahvistetaan, ole toistettava entisiä perusteluja. Säännös ehdotetaan hovioikeuksien osalta otettavaksi asiallisesti samansisältöisenä puheena olevaan momenttiin. Jos muutoksenhakemuksessa on vedottu sellaisiin seikkoihin tai perusteisiin, joihin kärjäoikeus ei ratkaisussaan ole ottanut tai voinut ottaa kantaa, hovioikeuden tuomiossa ja lopullisessa päätöksessä olisi oltava perusteltu kannanotto tältä osin silloinkin, kun kärjäoikeuden ratkaisun lopputulosta ei muutu.

Hovioikeuden tuomion ja päätöksen allekirjoittamisesta säädetään nykyisin hovioikeusasetuksen (211/1994) 21 §:ssä. Sanotun säännöksen mukaisesti pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tuomiosta ja lopullisesta päätöksestä laaditaan taltio, jonka allekirjoittavat ne, jotka ovat osallistuneet asian ratkaisemiseen. Asian esittelijä varmentaa taltion. Hovioikeuslain (56/1994) 8 §:n mukaan lainkäyttöasiat ratkaistaan hovioikeudessa esittelystä tai suullisessa käsittelyssä. Säännös merkitsee ehdotetun järjestelmän kannalta, että esittelystä ratkaistavia asioita ovat muutoksenhakulupa-asiat ja ne pääasiat, joissa ei toimiteta pääkäsittelyä. Asiaa, jossa toimitetaan pääkäsittely, ei sen sijaan ratkaista esittelystä, vaan välittömyysperiaatteen mukaan oikeudenkäyntiaineiston esittävät asianosaiset suoraan hovioikeuden jäsenille. Kuitenkin on näissäkin tilanteissa tarkoituksenmukaista, että taltion oikeelli-

suuden varmentaa allekirjoituksellaan esittelijä. Esittelijän vastuuta hovioikeuden ratkaisun lainmukaisuudesta ei siten tässä yhteydessä muutettaisi. Asia voi tulla erikseen tarkasteltavaksi oikeusministeriön 4.1.1996 asettamassa tuomarinuratoimikunnassa, jonka tehtävänä on muun muassa tehdä ehdotukset tuomioistuinten esittelijöiden virkamiesoikeudellisesta asemasta.

Asianosaiselle annetaan toimituskirjana jäljennös taltiosta, jonka allekirjoittaa asian esittelijä tai presidentin määräämä virkamies.

Pykälä vastaa muiltakin osin suurimmaksi osaksi hovioikeuden ratkaisun laatimisessa nykyisin noudatettavaa käytäntöä.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös muutoksenhakulupahakemuksen hylkäävän päätöksen sisällöstä. Ehdotusta valmisteltaessa tarkoituksena on ollut, että hovioikeuden lopullinen päätös laadittaisiin samalla tavalla kuin korkeimman oikeuden päätös valituslupa-asiassa, jossa valituslupaa ei myönnetä.

Pykälän mukaan päätöksessä ei siten tarvitsisi olla selostusta käräjäoikeuden ratkaisusta eikä asianosaisten hovioikeudessa esittämistä vaatimuksista ja niiden perusteena välittömästi olevista seikoista, vaan päätökseen aina pelkästään liitettäisiin jäljennös käräjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan. Päätöksessä ei pykälän mukaan tarvitsisi olla myöskään lainkohtia eikä perusteluja. Päätöksen olennainen sisältö olisikin, että muutoksenhakulupaa ei myönnetä ja käräjäoikeuden ratkaisu jää siten pysyväksi. Päätökseen, jolla muutoksenhakulupahakemus on hylätty, saisi hakea valittamalla muutosta korkeimmalta oikeudelta sikäli kuin se oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:ssä säädetyillä perusteilla myöntää valituslupan. Tämän toteava valitusosoitus liitettäisiin hovioikeuden toimituskirjaan. Korkeimmassa oikeudessa valituksen johdosta olisi kysymys siitä, olisiko hovioikeudessa ollut myönnettävä valituslupa, ei välttämättä välittömästi itse pääasiasta. Siten korkeimman oikeuden myönnettyä valituslupan ja hyväksyessä valituksen sen ratkaisu olisi yleensä asian palauttaminen hovioikeuteen sinne tehdyn valituksen tutkimiseksi.

7 §. Pykälässä säädetään nykyisin tuomion allekirjoittamisen ohella sen säilyttämisestä hovioikeudessa sekä toimituskirjan allekirjoittamisesta ja lunastusvelvollisuudesta. Tuomion säilyttämisvelvollisuutta ei ole tar-

peen säännellä laissa, vaan tarvittavat säännökset voitaisiin sisällyttää esimerkiksi hovioikeuksien työjärjestyksiin. Toimituskirjana olisi, kuten käräjäoikeudessaakin, tuomion jäljennös. Näistä syistä pykälä nykyisessä muodossaan ehdotetaan kokonaisuudessaan muutettavaksi ja siihen otettavaksi säännökset hovioikeuden ratkaisun jäljennöksen lähettämisestä.

Kuten edellä on todettu, ehdotuksen mukaan julkipanomenettelystä luovuttaisiin. Jotta asianosaiset saisivat tiedon hovioikeuden ratkaisusta ja voisivat halutessaan hakea siihen muutosta, pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että hovioikeuden olisi lähetettävä ratkaisustaan jäljennös kaikille hovioikeudessa puhevaltaa käyttäneille. Jäljennös olisi siten asianosaisten lisäksi lähetettävä myös esimerkiksi väliintulijalle. Jäljennös olisi luonnollisesti lähetettävä asianomaisille viipymättä ratkaisun antamisen tai julistamisen jälkeen.

Momentti koskisi hovioikeuden sekä muutoksenhakemuksen johdosta että sen ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asiassa antamaa ratkaisua. Momentin nojalla hovioikeuden olisi lähetettävä jäljennös muutoksenhakijalle myös sellaisesta päätöksestä, jolla muutoksenhakulupahakemus on hylätty.

Pykälän 2 momentin mukaan hovioikeuden olisi lisäksi lähetettävä jäljennös ratkaisustaan rikosasian vastaajalle silloin, kun hovioikeus on muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua hänen vahingokseen. Jo nykyään hovioikeuden on 26 luvun voimassa olevan 14 §:n nojalla eräissä tapauksissa ilmoitettava rikosasian vastaajalle ratkaisun antamispäivä ja tuomittu rangaistusseuraamus. Momentin mukaan jäljennös olisi vastaajalle lähetettävä siitä riippumatta, onko hän käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa vai ei. Näin turvattaisiin se, ettei rikosasian vastaaja menetä muutoksenhakuoikeuttaan pelkästään sen vuoksi, ettei hän ole tiennyt hovioikeuden ratkaisun antamisesta.

25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

Yleiset säännökset

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi yleissäännös valitusoikeudesta. Asiallisesti sen 1—3 momentti olisivat samansisältöisiä kuin

voimassa olevan lain 1 ja 2 §. Pykälän 4 momentissa olisi uusi viittaussäännös asioihin, joissa tarvitaan hovioikeuden myöntämä muutoksenhakulupa.

2 §. Edellä yleisperusteluissa kerrotuista syistä ehdotetaan pykälän 1 momentissa säädettäväksi, että asianosaiset voisivat sopia, etteivät he hae valittamalla tuomioon muutosta. Edellytyksenä olisi, että asiassa on sovinto sallittu.

Koska sopimuksen voidaan katsoa edellyttävän asian normaalia tutkimista kärjäoikeudessa, ehdotetaan säännöksessä nimenomaisesti mainittavaksi, että sopimus koskisi vain valitusteitse tapahtuvaa muutoksenhakua. Sopimuksen estämättä asianosaisella olisi siten oikeus hakea takaisinsaannilla muutosta yksipuoliseen tuomioon. Momentissa tarkoitettu sopimus ei myöskään estäisi ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttämistä.

Sopimuksen tulisi koskea tiettyä riitaa tai tietyistä oikeussuhteista vastaisuudessa syntyviä riitoja. Ensinnä mainitussa tilanteessa riita voisi olla jo vireillä kärjäoikeudessa, mutta se ei olisi välttämätöntä. Jälkimmäisessä tilanteessa oikeussuhde tulisi yksilöidä niin tarkoin, että se erottuu kaikista muista asianosaisten välisistä oikeussuhteista. Muodoltaan sopimuksen tulisi olla kirjallinen. Sopimuksessa valitusoikeus tulisi sulkea pois molemmipuolisesti, jottei määräävässä asemassa oleva sopimuspuoli voisi väärinkäyttää sopimusta.

Momentissa tarkoitettu sopimus voitaisiin tehdä jo ennen riita-asian vireillepanoa. Selvää on, että asianosaiset voisivat tehdä momentissa tarkoitetun sopimuksen myös sen jälkeen, kun alioikeus on antanut asiassa tuomion. Jos kärjäoikeuden tuomioon haettaisiin muutosta vastoin muutoksenhakuoikeudesta luopumista tarkoittavaa sopimusta, muutoksenhakemus tulisi jättää tutkimatta, jos vastaaja vastauksessaan vetoaa tuohon sopimukseen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi asianosaisten oikeudesta valitusajan kuluessa sitovasti ilmoittaa tyytyvänsä kärjäoikeuden ratkaisuun joko kokonaan tai osaksi. Ilmoittamismahdollisuus olisi käytettävissä kaikissa alioikeudessa käsiteltävissä asioissa eli riita-asioissa siitä riippumatta, onko asiassa sovinto sallittu vai ei, rikosasioissa ja hakemusasioissa. Ilmoitus tulisi tehdä kirjallisesti kärjäoikeudelle osoitettuna ja toimittaa sen kansliaan. Valitusajan

vielä kestäessä tehty tyytymisilmoitus olisi samalla jo mahdollisesti perille ajatun valituksen peruutus, joka ei kuitenkaan edellyttäisi hovioikeuden toimenpidettä niin kuin silloin, kun valitus 9 §:n 3 momentin mukaan peruutetaan vasta valitusajan jo umpeututtua.

Ilmoitus merkittäisiin kärjäoikeuden ratkaisuun. Koska ilmoitus olisi sitova, eikä sitä voisi peruuttaa, kärjäoikeuden ratkaisu tulisi ilmoituksen tarkoittamalta osalta välittömästi lainvoimaiseksi.

Lainvoimaisuustodistus annettaisiin edelleen alioikeudesta.

Muutoksenhakulupa

3 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi lupajärjestelmän rajauksesta riita-asioissa. Ehdotuksen mukaan asianosainen tarvitsisi riita-asiaa muutoksenhakuluvan, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu on ollut hänelle vastainen, koskee vain rahaa tai sellaista omaisuutta tai etuutta, joka on vaikeuksitta arvioitavissa rahassa, eikä tämän arvo ilmeisesti ole enemmän kuin 20 000 markkaa. Kuten edellä yleisperustelussa on esitetty, ratkaisevaa olisi niin sanottu häviöarvo jutussa eikä kanteessa esitetyn pääasiavaatimuksen arvo.

Rahavaatimusta koskevaan kanteeseen rinnastettaisiin kanne, jossa vaaditaan sellaista, joka on vaikeuksitta arvioitavissa rahassa. Tällainen vaatimus voisi esiintyä joko erillisenä tai rahavaatimuksen vaihtoehtona. Siten arvoraja soveltuisi esimerkiksi kanteeseen, jossa vaaditaan tietyn esineen palauttamista tai palauttamisen sijasta sen arvon korvaamista.

Suorituskanteen ohella arvorajaa sovellettaisiin kanteeseen, jossa vaaditaan vahvistettavaksi tietty olosuhde tai seikka, eli niin sanottuun vahvistuskanteeseen. Jos tällaisen kanteen osalta tai muutoin olisi epäselvää häviöarvon arviointiperuste, tuomioistuimen tulisi käyttää kyselyoikeuttaan sen selvittämiseksi.

Silloin kun samassa oikeudenkäynnissä esitetään useita vaatimuksia, häviöarvo olisi eri vaatimusten yhteinen häviöarvo. Eli muutoksenhakuluvan saamiseksi riittäisi, että muutoksenhakijan vaatimuksia olisi kärjäoikeudessa asiassa hylätty yhteensä 20 000 markan arvosta, vaikka eri vaatimuskohdissa olisikin kysymys tätä vähäisemmistä rahamääristä. Jos esimerkiksi vahingonkorvaus-

vaatimuksessa on kysymys korvauksen vaatimisesta kivusta ja särystä sekä ansionmenetyksestä, häviöarvo määräytyisi vaatimusten yhteenlasketun häviöarvon perusteella. Jos oikeudenkäynnissä on kysymys kanteesta ja vastakanteesta, häviöarvo laskettaisiin kuitenkin asianosaisen oman vaatimuksen perusteella. Silloin kun riita-asiassa on kysymys samalla teolla useammalle henkilölle aiheutetusta vahingosta, määräytyy häviöarvo vahingon aiheuttajan osalta hänen korvausvelvollisuutensa perusteella sekä vahingon kärsineen osalta hänen oman vaatimuksensa perusteella. Vaihtoehtoisia kannevaatimuksia ei kuitenkaan laskettaisi kahteen kertaan häviöarvoa määritettäessä, vaan jottei valituslupaa asiassa tarvittaisi, olisi jo ensisijaisen valitusvaatimuksen oltava yksin yli 20 000 markkaa tai tarkoitettava muuta kuin rahaa tai rahassa vaikeuksitta arvioitavaa suoritusta, jos toissijaisvaatimus on vähemmän kuin 20 000 markkaa.

Jos kanteessa pääasiavaatimuksena vaadittaisiin muuta kuin rahaa tai rahassa arvioitavaa, muutoksenhakuun ei tarvittaisi lupaa. Tilanne olisi sama, jos tällaisen vaatimuksen ohella esitettäisiin samaan perusteeseen perustuva rahassa arvioitava vaatimus. Kysymys luvan tarpeesta ratkaistaisiin siis yhtenevästi koko jutussa.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, ettei arvorajaa laskettaessa oteta huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa eikä oikeudenkäyntikuluja.

Pykälän 3 momentin mukaan oikeusministeriö vahvistaisi vuosittain arvorajan elinkustannusindeksin muutoksen perusteella lähimpään täyteen tuhanteen markkaan. Asiassa sovellettaisiin sitä arvorajaa, joka oli voimassa silloin, kun muutoksenhaun kohteena oleva käräjäoikeuden ratkaisu annettiin tai julistettiin. Se, minkä arvoiseksi rahassa arvioitava häviöarvo on arvioitava, määräytyy myös käräjäoikeuden tuomion julistamis- tai antamisajankohdan mukaan.

4 §. Pykälässä säädettäisiin edellisessä pykälässä tarkoitettuihin varsinaisasioina käsiteltäviin riita-asioihin nähden poikkeus niistä asioita koskien, jotka on käräjäoikeudessa käsitelty noudattaen hakemusasioden käsitelystä yleisissä alioikeuksissa annettua lakia (307/1986) tai käsitelty muina yksityisoikeudellisina hakemusasioina niin kuin lainhuudatus- tai kiinnitysasiat tai suostumukset tonnitmittaukseen. Näissä ei muutoksenhakulupaa hovioikeuteen tarvittaisi, vaikka kysy-

mys olisi vain 20 000 markkaa vähäisemmästä rahamäärästä. Poikkeus koskisi siis niitä asioita, jotka käsitellään käräjäoikeudessa viitatus lain mukaisina hakemusasioina. Näitä ovat muiden muassa perheioikeudelliset hakemukset ja kuolleeeksi julistaminen, joissa tosin on kysymys henkilöiden oikeudellisen aseman uudelleen järjestämisestä eikä esimerkiksi lapsen elatusasiassaakaan ainakaan yksistään rahasaamisista. Muita pykälässä tarkoitettuja asioita ovat yhteioikeudelliset hakemukset kuten sulautuminen, julkinen haaste velkojille ja asiakirjan kuolettaminen. Pykälässä tarkoitettuina hakemusasioina käsitellään erityislaeissa olevien viittaussäännösten nojalla myös konkurssia, yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yritysaneerausta koskevat asiat eikä niissäkään tarvittaisi muutoksenhakulupaa.

Erikseen on pidetty tarpeellisenä ehdottaa säädettäväksi, että liiketoimintakieltoon määräämistä koskevassa asiassa valitettaisiin suoraan. Liiketoimintakielto merkitsee rajoitusta elinkeinon harjoittamisen vapauteen. Asia on vakavuutensa takia sellainen, jossa muutoksenhakua alioikeudesta hovioikeuteen ei ole perusteltua rajoittaa. Asiasta tarvitaan nimenomainen säännös, kun liiketoimintakieltoa koskeva vaatimus ei ole 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia eikä 5 §:n mukainen rikosasia eikä myöskään esillä olevassa pykälässä tarkoitettu hakemusia.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, missä rikosasioissa tarvitaan muutoksenhakulupa. Pykälän 1 momentin mukaan vastaaja tarvitsisi rikosasiassa valitukselleen luvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakko. Ratkaisevaa luvan tarpeellisuutta harkittaessa ei siis olisi se, minkälaisesta rikoksesta vastaaja on syytteessä, vaan se, mikä seuraamus hänelle on tuomittu. Jos samassa oikeudenkäynnissä yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevien säännösten johdosta on tuomittu sekä vankeusrangaistus että sakkorangaistus, muutoksenhakulupaa ei tarvittaisi niidenkään rikosten osalta, joista sakkorangaistus on tuomittu.

Jos sakkorangaistukseen tuomittu vastaaja on samalla tuomittu 3 §:ssä tarkoitettua arvorajan ylittävään menettämisseuraamukseen, muutoksenhakulupaa ei kuitenkaan tarvittaisi. Siten menettämisseuraamus ja yksityisoikeudellinen vaatimus arvioitaisiin samalla tavoin.

Syyttäjän ja asianomistajan osalta muutok-

senhakuluvan tarpeellisuus ei olisi sidottu rikoksesta tuomittuun rangaistukseen vaan rikoksen laatuun. Pykälän 2 *momentissa* ehdotetaan, että virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvitsevat rikosasiassa valitukselle luvan, jos valitus koskee sellaista vastaajan rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Momentissa ehdotettu raja-
 us on sama kuin se, jonka mukaan määräytyy tuomarin toimivalta ratkaista yksin rikosasia. Luvan tarpeellisuus ei olisi siis riippuvainen siitä, onko syyte hylätty vai onko vastaaja tuomittu sakkorangaistukseen taikka ehdolliseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Silloin kun rikosasiassa on joko useita vastaajia tai vastaaja on syytteessä useasta rikoksesta, luvan tarpeellisuus määräytyisi kunkin vastaajan ja kunkin vastaajan yksittäisen rikoksen osalta erikseen, silloinkin kun vastaaja on tuomittu yhtenäisrangaistukseen. Hakiessaan poikkeuksellisesti muutosta vastaajan eduksi esimerkiksi silloin, kun asiassa on sovellettu lakia virheellisesti, virallinen syyttäjä ei kuitenkaan tarvitsisi lupaa käräjäoikeuden ratkaisusta valittamiseen, koska ei ole oletettavaa, että syyttäjä perusteettomasti esittäisi tällaisen muutoksenhakemuksen. Syyttäjän oikeudesta hakea sinänsä muutosta rikosasian vastaajan eduksi on ehdotettu viitatussa rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi koskevassa hallituksen esityksessä otettavaksi nimenomainen säännös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavan lain 1 luvun 13 §:ään.

Pykälän 3 *momentin* nojalla vastaaja ja asianomistaja eivät tarvitse 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa asiassa kuitenkaan muutoksenhakulupaa, jos rikosasian yhteydessä on ratkaistu yksityisoikeudellinen vaatimus, jonka osalta 3 §:n nojalla ei tarvita muutoksenhakulupaa, ja valitus koskee tuota yksityisoikeudelliseen vaatimukseen annettua ratkaisua. Ehdotettu säännös on välttämätön sen vuoksi, että luvan tarpeellisuus ei määräydy sillä perusteella, ajetaanko yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian yhteydessä vai itsenäisenä vaatimuksena riita-asioiden oikeudenkäynnistä säädettyssä järjestyksessä. Momentissa tarkoitettua yksityisoikeudellisen vaatimuksen vaikutus luvan tarpeellisuuteen koskee ainoastaan sitä rikosta, johon vaati-

mus perustuu. Lisäedellytyksenä sille, ettei lupaa tarvittaisi, olisi siis se, että valituksessa on kysymys myös tuosta häviöarvorajaa suuremmasta yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta. Esimerkiksi valitukseen, jossa vain vaaditaan rangaistuksen määrää enennettäväksi, tarvittaisiin siten lupa. Vastaavasti tuomittu menettämisseuraamus vapauttaisi pyytämästä muutoksenhakulupaa vain sen rikoksen osalta, jonka perusteella menettämisseuraamus on tuomittu.

Pykälän 4 *momentin* mukaan muutoksenhakulupaa ei tarvittaisi sotilasoikeudenkäyntiasianssa. Tämä johtuu siitä, että jo alusta asti tulee esille sellaista asiantuntemusta edellyttäviä harkintakysymyksiä, jota sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n 2 momentin mukaiset kaksi sotiläsäsentä sotilasoikeudenkäyntiasioissa edustavat.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös myös siitä, että muutoksenhakulupaa ei tarvittaisi asiassa, jossa on kysymys oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat säännökset otettiin rikoslain 9 lukuun 1 päivänä syyskuuta 1995 voimaan tulleella lailla 743/1995. Sanotun luvun 1 §:n nojalla yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tapahtunut rikos, voidaan virallisen syyttäjän vaatimuksesta tuomita yhteisösakkoon. Saman luvun 5 §:n nojalla yhteisösakko tuomitaan määrämärkoin. Alin yhteisösakon rahamäärä on 5 000 ja ylin viisi miljoonaa markkaa.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat asiat eivät ole sellaisia vähäisinä pidettäviä yleisiä rikosasioita, joita on tarkoitettu muutoksenhakuluvan piiriin kuuluvilla rikosasioilla. Silloinkin kun yhteisösakko alittaa määrältään ehdotukseen sisältyvän häviöarvon arvorajan 20 000 markkaa kysymyksessä saattaa olla merkittävä ja vaikutukseltaan laaja-alainen asia.

Kun yhteisösakko sakkorangaistuksena kuuluisi sanamuotonsa perusteella pykälän soveltamisalan piiriin, momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että muutoksenhakulupaa ei tarvita asiassa, jossa on kysymys oikeushenkilön rangaistusvastuusta.

6 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi muutoksenhakuluvan myöntämisperusteista. Lupa olisi 1 *momentin* mukaan myönnettävä, jos ilmenee aihetta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen. Sitä vastoin lupaa ei tarvitsisi myöntää, jos hovi-

oikeus katsoo, että perusteluja tai sovellettuja lainkohtia olisi muutettava.

Velvollisuus myöntää muutoksenhakulupa syntyisi jo silloin, kun hovioikeus pitää todennäköisenä, että käräjäoikeuden ratkaisun lopputulos on väärä. Täyttä varmuutta muutamistarpeesta ei vaadittaisi. Tällaista vaatimusta ei voida asettaa muun muassa sen vuoksi, että vasta mahdollisessa pääkäsitelyssä voidaan ottaa lopullinen kanta jutussa.

Momentin toisen virkkeen mukaan näytön uudelleen arvioimista varten muutoksenhakulupa voidaan kuitenkin myöntää ainoastaan, jos on perusteltua aihetta epäillä, että näyttö on arvioitu väärin.

Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että äänitteistä tai muusta aineistosta on havaittavissa käräjäoikeuden tekemä ilmeinen todistelun arviointia koskeva virhe. Jos muutoksenhakemuksessa esitetyn mukaisesti esimerkiksi on selvästi havaittavissa, että tuomiossa lainattu todistajan lausuma ratkaisevalla tavalla poikkeaa siitä, mitä todistaja oliertonut, lupa voitaisiin myöntää. Lisäksi kysymykseen tulisivat tapaukset, jolloin näytölle annettava arvo joutuu kokonaan uuteen valoon esimerkiksi todistajan syyllistyttyä perättömän lausuman antamiseen tai kirjallinen todiste on osoittautunut väärennetyksi.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan muutoksenhakulupa voitaisiin myöntää niin sanotulla ennakkotapausperusteella. Silloin kun asiassa annettavan ratkaisun merkitys ulottuu sen oikeussuhteen ulkopuolelle, mistä asiassa on kysymys, mahdollisuutta hakea muutosta ei tule rajoittaa lupajärjestelmän käyttöönottamisella. Puheena olevassa kohdassa ratkaisun vaikutus ulottuu käsiteltävänä olevan asian ulkopuolelle siten, että hovioikeuden ratkaisulla olisi laintulkintaa ohjaava vaikutus käsiteltävänä olevaan asiaan rinnastettavissa asioissa. Myös haettaessa muutosta korkeimmalta oikeudelta voidaan tällaisissa asioissa myöntää valituslupa.

Toinen 2 momentissa säännellyistä harkinnanvaraisista lupaperusteista olisi 2 kohdassa mainittu painava syy. Tällä tarkoitetaan lähinnä sitä, että tuomion tosiasiallinen vaikutus ulottuu käsiteltävänä olleen asian ulkopuolelle esimerkiksi asiayhteytenä toiseen juttuun, jossa saadaan valittaa suoraan. Painava syy voisi olla myös se, että vedotaan asian muuhun merkitykseen hakijalle, jolla ehkä on vireillä tai odotettavissa useita samantyyppisiä tai toistuvia asioita.

Painava syy muutoksenhakuluvan myöntä-

miseen voisi olla myös se, että asian käsitelyssä käräjäoikeudessa olisi sattunut oikeudenkäyntivirhe niin, että oikeudenkäyntimenettely ei olisi ollut ihmisoikeussopimusten valossa asianmukainen. Säännöksen piiriin jäisivät esimerkiksi ne tilanteet, joissa valitus perustetaan esimerkiksi siihen, ettei tarjottua todistelua ole otettu käräjäoikeudessa vastaan, vaikkei voidakaan osoittaa, että todistelun vastaanottaminen olisi johtanut asiassa toiseen lopputulokseen. Muutoksenhakuluvan myöntämiseen oikeudenkäyntivirheen perusteella tämän lainkohdan nojalla ei siten vaadittaisi oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 31 luvun 1 §:n 4 kohdassa edellytettyä oikeudenkäyntivirheen johtamista väärään lopputulokseen asiassa, vaan lupa olisi myönnettävissä käräjäoikeusmenettelyn asianmukaisuuden tarkastamiseksi sinänsäkin.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan muutoksenhakulupa voidaan myöntää koskemaan vain osaa käräjäoikeuden ratkaisua. Ehdotettu säännös vastaa oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin säännöstä valitusluvan myöntämisestä haettaessa korkeimmalta oikeudelta valituslupaa hovioikeuden antamaan ratkaisuun. Korkeimman oikeuden käytännön mukaan valituslupa voidaan myöntää myös vain jollekulle tai joillekulle muutoksenhakijoista muttei kaikille. Silloin kun jutussa annettua ratkaisua on muutettava ainostaan joltakin osin, ei ole tarkoituksenmukaista, että muutoksenhakulupa momentin nojalla myönnetään koko jutussa. Jos luvan myöntämisen jälkeen asiaa käsiteltäessä havaitaan, että muutoksenhakulupa tulisi myöntää myös muun kuin sen kysymyksen osalta, jonka osalta lupa alunperin on myönnetty, hovioikeuden tulisi voida myöntää muutoksenhakulupa myös tuolta osin. Sen vuoksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäymiskaaren edellä mainitun 30 luvun 3 §:n 2 momentin mukainen säännös siitä, että kysymys muutoksenhakuluvan myöntämisestä muulta osalta voidaan tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä. Jollei tällaista määräystä lupasian osittaisesta siirtämisestä valitusasian yhteyteen tule tehtäväksi, lupahakemukset on niiltä osilta kuin niihin ei ole suostuttu, heti hylättävä ja annettava asianosaisille tämän ja käräjäoikeuden ratkaisun tuolta osalta pysyväksi jäämisen toteava toimituskirja jatkovalitusosoituksineen.

Muutoksenhakuohjeet

7 §. Käräjäoikeuden tulisi pykälän 1 momentin mukaan, julistaessaan tai antaessaan ratkaisun samalla ilmoittaa, saako asiassa hakea muutosta ja mitä muutoksenhaussa on noudatettava. Jos ratkaisuun ei saa hakea muutosta, käräjäoikeus ilmoittaisi vain sen. Jos taas asiassa tarvittaisiin muutoksenhakulupa, se olisi mainittava samoin kuin se, että asiassa sen mukaan kuin 16 §:n 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, olisi valituspuhevallan säilyttämiseksi ilmoitettava tyytymättömyyttä käräjäoikeuden ratkaisuun.

Rikosasiasa rangaistukseen tuomitun vastaajan oikeusturva vaatii, että olennaiset osat ratkaisusta tarvittaessa saatetaan hänen tietoonsa viran puolesta. Sen vuoksi nykyisessä oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 4 §:ssä on säädetty tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuudesta päätöstä julistettaessa poissa olevalle vastaajalle. Uudistettussa alioikeusmenettelyssä mahdollisuus ratkaista rikosasia vastaajan poissaolosta huolimatta on aikaisempaa laajempi. Siten tapauksia, joissa rikosasian vastaaja ei saa tietoa tai oma-aloitteisesti ota selkoa tuomitusta rangaistuksesta, esiintyy vastaisuudessaakin.

Sen vuoksi 2 momentissa ehdotetaan vastaavissa olosuhteissa säilytettäväksi tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuus, joka käsittäisi tuomion julistamis- tai antamispäivän, tuomitun seuraamuksen ja 1 momentissa mainitut tiedot muutoksen hakemisesta asiassa. Vastaava säännös sisältyy esimerkiksi yhdyskuntapalvelun kokeilemisesta annetun lain (1055/1990) 10 §:n 2 momenttiin.

Ilmoitus tulisi lähettää rangaistukseen tuomitulle vastaajalle rangaistuksen lajista riippumatta. Edellytyksenä ilmoitusvelvollisuudelle olisi, että vastaaja on ollut poissa silloin, kun asian käsittely istunnossa on päätynyt. Jos kysymyksessä olisi kansliatuomio, huomiota ei kiinnitettäisi siihen, onko vastaaja mahdollisesti oma-aloitteisesti ottanut selon tuomion sisällöstä. Ilmoitus tulisi lähettää välittömästi päätöksen julistamisen tai antamisen jälkeen. Ilmoitus saataisiin lähettää postitse vastaajan viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Kuten nykyisinkään tuomitusta sakosta tai sen muuntorangaistuksesta ei tarvitsisi ilmoittaa.

Valitusosoitus

8 §. Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun ny-

kyisen 11 §:n 1 momentin mukaan valitusosoitus voidaan liittää toimituskirjaan. Koska erillisiä valitusosoituksia ei käytännössä anneta, pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että käräjäoikeuden ratkaisun jäljennökseen olisi liitettävä valitusosoitus.

Pykälän 2 momenttiin otettavaksi ehdotetut säännökset valitusosoituksen sisällöstä vastaavat nykyistä lakia sillä erotuksella, ettei niissä enää puhuta valitukseen annettavasta vastauksesta. Ero johtuu siitä, että hovioikeus pyytäisi vastauksen jäljempänä 26 luvussa säädettäväksi ehdotetulla tavalla.

Jos asiassa tarvittaisiin muutoksenhakulupa, pykälän 3 momentin mukaan osoituksessa olisi mainittava siitä sekä samalla selostettava muutoksenhakulupaperusteet.

Käräjäoikeuden kanta muutoksenhakuluvan tarpeellisuudesta ei sitoiisi hovioikeutta. Jos hovioikeus vastoin valitusosoitusta katsoisi, ettei asiassa tarvita muutoksenhakulupaa, se voisi käsitellä asian välittömästi valituksena. Päinvastaisessa tapauksessa taas hovioikeuden tulisi tarvittaessa pyytää hakijaa täydentämään hakemustaan lupaperusteiden osalta.

Pykälän 4 momentissa oleva säännös valitusosoituksessa olevan virheen merkityksestä vastaa voimassa olevaa oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 11 §:n 3 momenttia.

Valituksen perilleajaminen

9 §. Pykälään ehdotettu säännös valituksen perilleajamisesta ja peruuttamisesta vastaa vähäisin sanonnallisin muutoksin luvun voimassa olevaa 12 §:n säännöstä.

Kun muutoksen hakeminen tuomioistuimen ratkaisuun edellyttää aina asianosaisen omaa aloitetta, 2 momentissa tarkoitettuun muutoksenhakumääräaikaan ei sovellettaisi sähköisen viestinnän ja automaattisen tietojenkäsittelyn käyttämisestä yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (594/1993) 3 §:n 3 momentin säännöstä siitä, kuinka käräjäoikeuden asian käsittelyssä pyytämä lausuma on saapunut ajoissa, jos sen sisältävä asiakirja on saapunut tuomioistuimeen määräajan viimeisen vuorokauden kestäessä. Muutoksenhakemuksen on ajoissa ollakseen siten sähköisenä viestinäkin saavuttava käräjäoikeuteen vielä virka-aikana muutoksenhaun määräpäivänä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että valituksen voisi peruuttaa hovioikeudelle osoitettavalla kirjallisella ilmoituksella. Sel-

vyiden vuoksi säädettäisiin myös ilmoituksen toimittamistavasta ja siitä, että kertaalleen peruutettua valitusta ei enää voitaisi jatkaa, vaan peruutus olisi sitova.

10 §. Pykälään ehdotettu säännös uuden määräajan asettamisesta valitusta varten vastaa vähäisin sanonnallisin muutoksin luvun voimassa olevaa 13 §:ää (595/1993).

11 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan uuden määräajan asettamisesta ja valituksen tutkimatta jättämisestä myöhästymisen vuoksi päättää käräjäoikeudessa sen lakimiesjäsen. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan ratkaisun antamispäivä on ilmoitettava asianomaisille kirjallisesti hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista, jos 1 momentissa tarkoitettu hakemus uuden määräajan asettamisesta hylätään tai jos valitus myöhästymisen vuoksi jätetään tutkimatta. Säännökset vähäisin sanonnallisin muutoksin vastaavat luvun voimassa olevia 12 a §:n 2 momentin (595/1993) ja 13 §:n 3 momentin (595/1993) säännöksiä.

Muutoksenhakukirjelmän sisältö ja liitteet

12 §. Jos asiassa tarvittaisiin muutoksenhakulupa, lupahakemuksessa olisi 1 momentin mukaan mainittava peruste, jolla lupaa pyydetään. Lisäksi olisi mainittava ne syyt, joiden nojalla hakija katsoo perusteen olevan olemassa. Pelkkä viittaus laissa säädettyihin lupaperusteisiin tai säännöstekstin toistaminen ei riittäisi, vaan hakemuksessa tulisi yksilöidä peruste ja esittää ne jutun tosiasia- tai oikeuskysymykseen liittyvät syyt, joiden johdosta muutoksenhakulupa on myönnettävä tai se voidaan myöntää. Näytön virheelliseksi väitetystä arvioinnista valituslupaperusteena ehdotetaan laissa säädettäväksi velvollisuudesta yksilöidä väite sen suhteen, mikä todiste ja millä tavoin se olisi arvioitu ratkaisun lopputulokseen vaikuttavin tavoin väärin. Vaillinainen vetoaminen muutoksenhakulupaperusteeseen tai sen puutteellinen yksilöinti johtaisi luvan myöntämättä jättämiseen niissä tilanteissa, joissa luvan myöntäminen olisi 6 §:n 2 momentin mukaan harkinnanvaraista.

Pykälän 2 momentin 1—4 kohtaan otettaviksi ehdotut säännökset ovat vähäisin sanonnallisin muutoksin samanlaiset kuin luvun voimassa olevan 14 §:n 1 ja 3 momentissa (595/1993). Momentin 5 kohtaan ehdotetaan selvyiden vuoksi otettavaksi säännös

siitä, että halutessaan pääkäsittelyn toimitettavaksi silloin kun se ei ole suoraan lain nojalla välttämättä toimitettava, asianosaisen olisi valituksessaan sitä pyydyttävä.

Uusien seikkojen tai todisteiden esittämisen perusteluvollisuudesta ehdotetaan 3 momenttiin otettavaksi säännös viittauksen uuden oikeudenkäyntiaineiston esittämisen rajoitussäännökseen ehdotetussa 14 §:ssä. Seikalla tarkoitetaan niin kuin esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 1 momentin 1 §:n 2 kohdassakin myös sellaista oikeudellisesti merkityksellistä tosiseikkaa, jonka olemassaolosta asianosainen katsoo seuraavan, että hänen vaatimuksensa on oikeusjärjestyksen mukaan oikeutettu (ns. *oikeus-tosiseikka*).

Kuten 26 luvun 9 §:n kohdalla selostetaan, siitä, että pääkäsittely toimitetaan, päätettäisiin jo asian valmistelun kestäessä. Tämän ratkaisun helpottamiseksi ehdotetaan pykälän 4 momentissa säädettäväksi, että jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava syy siihen. Tällöin hänen olisi myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista. Tämäkin ilmoitus olisi perusteltava, joten valittajan tulisi esittää, minkä riidanalaisten seikkojen selvittämiseksi henkilökohtainen kuuleminen on tarpeen.

13 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä tiedoista, jotka asianosaisten tai heidän laillisen edustajansa taikka asiamiehensä osalta tulisi ilmoittaa. Valittaja ilmoittaisi myös asianomaisen henkilön puhelinnumeron, mikä edistää asian joustavaa käsittelyä. Todistajien ja muiden kuultavien henkilöiden yhteystiedot ilmoitettaisiin kuitenkin hovioikeudelle tavalla, joka varmistaisi, ettei näitä henkilöitä häirittäisi. Näin heidän kutsumisekseen tarpeelliset tiedot voitaisiin ilmoittaa hovioikeuden kirjaimoon erikseen.

Pykälän 2 momentin säännös muutoksenhakukirjelmän allekirjoittamisesta ja laatijan velvollisuudesta ilmoittaa ammattinsa ja asuinpaikkansa vastaisi sitä, mitä samasta asiasta nykyisin säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:n 2 momentissa.

Kirjelmään olisi 3 momentin mukaan liitettävä ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa ja joita ei

ole esitetty käräjäoikeudessa. Kysymys olisi siis uudesta kirjallisesta aineistosta, johon vetoaminen riita-asiassa ehdotuksen 14 §:n mukaan on rajoitettu. Asiakirjoina tulisivat kysymykseen kirjalliset todisteet tai esimerkiksi lainopilliset asiantuntijalausunnat.

Muutoksenhakukirjelmästä ja muista asiakirjoista ei tarvitsisi liittää jäljennöksiä. Tämä johtuu siitä, että vastauksen pyytäminen ehdotetun 26 luvun 3 §:n mukaan riippuisi hovioikeuden harkinnasta.

Uusi aineisto hovioikeudessa

14 §. Ehdotettu säännös niistä rajoituksista, joita sovellettaisiin vedottaessa riita-asiassa uuteen aineistoon hovioikeudessa ja tehtäessä vasta siellä kuittausvaatimus, vastaa vähäisin kielellisin korjauksin sitä, mitä asiasta nykyisin oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 14 §:n 2 momentissa (1052/1991) säädetään.

Todisteiden yksilöintivelvollisuudesta säädetäisiin edellä selostetussa tämän luvun 12 §:n 2 momentin 4 kohdassa. Voimassa olevan 14 §:n 3 momentissa valittajalle säädetty velvollisuus selvittää, mistä syystä todistetta ei ole aikaisemmin esitetty, tulisi täytetyksi siinä yhteydessä, kun valittaja ehdotetun 12 §:n 3 momentin mukaan saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota todisteeseen tai että hänellä on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin.

Täydentävät säännökset

15 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös hovioikeudelle osoitettujen kirjelmien ja niihin liittyvien asiakirjojen toimittamisesta käräjäoikeudesta hovioikeuteen. Ehdotettu säännös vastaa luvun 21 §:ää siinä muodossa muutettuna kuin hallituksen esityksessä eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi on ehdotettu.

Aineisto tulisi lähettää käräjäoikeudesta viipymättä hovioikeuteen. Yleensä tätä ei kuitenkaan tarvitsisi tehdä ennen kuin valitusajaksi on kulunut umpeen, jolloin koko aineisto voidaan lähettää yhdellä kertaa. Jos asia on kiireellinen, aineisto tulisi lähettää välittömästi hovioikeuteen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi kielellisesti tarkastettuna luvun voimassa olevan 21 §:n (595/1993) mukainen

säännös alioikeuden kanslian asemesta hovioikeuteen toimitetun valitus- tai vastauskirjelmän huomioon ottamisesta ja lähettämisestä hovioikeudesta käräjäoikeuden kansliaan.

16 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin asianosaisen, joka aikoo valittaa käräjäoikeuden ratkaisusta, on ilmoitettava tyytymättömyyttään. Säännös on tarpeen sen vuoksi, että esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi voimassa olevan lain mukaisesti yleisestä tyytymättömyyden ilmoittamisvelvollisuudesta.

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla alioikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemiin ratkaisuihin saa erikseen hakea muutosta vain, jos se on nimenomaan sallittu. Eräät käräjäoikeuden ratkaisut ovat sellaisia, että sen ratkaiseminen, onko käsiteltyä tarkoituksenmukaista jatkaa, edellyttää tietoa siitä, aiotaanko ratkaisuun hakea muutosta.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa ehdotetaan, että silloin kun käräjäoikeus on ennen pääasian ratkaisemista erikseen ratkaissut pyynnön oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavan lain 2 luvun 1 §:n nojalla hylkäämällä pyynnön, valittaminen edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista.

Sanotun 1 §:n nojalla oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö on määrättävä asianomistajalle rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa siveellisyysrikosasiassa ja silloin, kun rikoksesta epäilty ja asianomistaja ovat toisilleen läheisiä henkilöitä, rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitettussa asiassa.

Jos tyytymättömyyttä on ilmoitettu, käräjäoikeus voi tilanteen mukaan ratkaista, jatkaako se pääasian käsittelemistä, vai odotaanko muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisua siitä, onko avustaja tai tukihenkilö määrättävä.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa ehdotetaan, että silloin, kun käräjäoikeus on ennen pääasian ratkaisemista hylännyt oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla tehdyn hakemuksen osallistumisesta väliintulijana oikeudenkäyntiin, valittaminen edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista. Sanotun 9 §:n 2 momentin nojalla päätökseen, jolla väliintulovaatimus on hylätty, saa hakea erikseen muutosta. Saatuaan tiedon siitä, tullaanko sanottuun päätökseen hakea muutosta, tuomioistuin voi ratkaista,

jatkaako se asian käsittelemistä vai ei.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa ehdotetaan, että silloin kun käräjäoikeus on tehnyt maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 23 §:n 1 momentissa tarkoitettua ratkaisun, valittaminen edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista. Sanotun 23 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetaan päätöstä, jossa ennen pääasian ratkaisua on hylätty maksuttoman oikeudenkäynnin saamista ja avustajan määräämistä koskeva pyyntö. Sanotun momentin 2 kohdassa tarkoitetaan päätöstä, jolla ennen pääasian ratkaisua on määrätty, että maksuttoman oikeudenkäynnin saanut joutuu korvaamaan valtiolle osan sen varoista suoritettavista menoista, sekä vahvistettu valtiolle suoritettavan korvauksen määrä.

Saman momentin 3 kohdassa tarkoitetaan päätöstä, jolla ennen pääasian ratkaisua on määrätty maksuton oikeudenkäynti lakkaamaan sekä veloitettu maksuttoman oikeudenkäynnin saanut suorittamaan tämän johdosta korvausta, ja 4 kohdassa päätöstä, jolla on peruutettu avustajalle annettu määräys määräämättä samalla tilalle toista avustajaa. Momentin 5 kohdassa tarkoitetaan päätöstä, jolla ennen pääasian ratkaisua on määrätty avustajalle palkkiota tai korvausta. Saman momentin mukaan kaikkiin edellä selostettuihin momentteihin tarkoitettuihin päätöksiin saa erikseen hakea muutosta.

Osa edellä mainituista ratkaisuksista voi olla asianosaiselle siten tärkeitä, että päätöksellä saattaa olla suoraan vaikutusta siihen, millä tavoin asianosainen ajaa pääasia. Sen vuoksi on tärkeää, että tuomioistuimien saa hyvissä ajoin tiedon muutoksenhakuaikomuksesta ja siten voi ratkaista sen, jatketaanko asian käsittelemistä aiotusta muutoksenhakemuksesta huolimatta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että silloin kun 1 momentissa tarkoitettu päätös on tehty istunnossa, tyytymättömyys on ilmoitettava heti. Muussa tapauksessa tyytymättömyys on ilmoitettava viikon kuluessa siitä, kun asianosainen, joka aikoo päätöksestä valittaa, on saanut siitä tiedon. Lyhyellä tyytymättömyyden ilmoittamisen ajalla turvataan se, että tieto muutoksenhakuaikomuksesta saadaan mahdollisimman pian.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että silloin kun käräjäoikeuden tässä pykälässä tarkoitettuun ratkaisuun on ilmoitettu tyytymättömyyttä, käräjäoikeuden on lykättävä

pääasian käsittely, milloin syytä siihen katsotaan olevan, kunnes valitus on lainvoimaisesti ratkaistu. Momentin nojalla käräjäoikeus lykkää asian käsittelyn toistaiseksi siten kuin oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 5 §:ssä säädetään. Kuten edellä on todettu, ratkaisun sisällöstä ja pääasian laadusta riippuu se, päättääkö tuomioistuin pääasian käsittelyn jättämään jättämisestä vai jatkaako se muutoksenhakemuksesta huolimatta pääasian käsittelemistä.

26 luku. Muutoksenhakuasian käsittelystä hovioikeudessa

Muutoksenhakemuksen täydentäminen ja tutkimatta jättäminen

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi luvun voimassa olevaa 2 §:ää (595/1993) vastaava säännös muutoksenhakemuksen täydentämisestä. Täydentää voitaisiin tarpeen mukaan muutoksenhakulupahakemusta tai valitusta tai molempia.

2 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös muutoksenhakemuksen jättämisestä tutkimatta heti silloin, kun sen tutkimiselle hovioikeudessa olisi muu suoraan hakemuksesta ilmenevä este. Ehdotuksen 25 luvun 11 §:n mukaan muutoksenhakemuksen tutkimatta jättämisestä myöhästymisen vuoksi päättää jo käräjäoikeus. Sen sijaan muiden muutoksenhakemuksen tutkimisen edellytysten tarkastaminen kuuluisi edelleen yksinomaan hovioikeudelle.

Jos hovioikeus muutoksenhakemuksesta tarkastaessaan heti havaitsee, ettei muutoksenhakemuksesta oikeudenkäynnin edellytyksen puuttumisen vuoksi voidakaan tutkia, hovioikeuden olisi pykälän mukaan heti jätettävä muutoksenhakemus tutkimatta. Tällainen puute olisi käräjäoikeudelta huomaamatta jääneen muutoksenhakemuksen myöhästymisen ohella kysymyksessä muun muassa silloin, kun muutoksenhakijalla ei ole oikeutta hakea muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun esimerkiksi sen vuoksi, että hän on ilmoittanut tyytyvänsä siihen tai että hänellä ei ole oikeussuojan tarvetta asiassa tai puhevaltaa siinä esimerkiksi siksi, että muutoksenhakija ei ole kukaan käräjäoikeuden asianosaisista eikä sellainen väliintulijakaan, joka oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 10 §:n 1 momentin mukaisesti yhdessä jonkun asianosaisen kanssa hakisi muutosta.

Muutoksenhakemus voitaisiin pykälän no-

jalla jättää suoraan tutkimatta vain tällaisten hakemuksesta suoraan ilmenevien seikkojen johdosta.

Pykälän nojalla hovioikeudella olisi mahdollisuus jättää muutoksenhakemus tutkimatta pyytämättä vastaajalta vastausta. Säännös ei luonnollisesti estäisi hovioikeutta myöskään oikeudenkäynnin myöhäisemmässä vaiheessa, esimerkiksi vastaajan tekemän oikeudenkäyntiväitteen johdosta, jättämästä muutoksenhakemusta tutkimatta.

Pykälä koskisi vain muutoksenhakemuksen tutkimista hovioikeudessa. Jos hovioikeus havaitsee, ettei kärjäoikeudenkaan olisi pitänyt tutkia asiaa, hovioikeuden olisi, kehoitettuun tarvittaessa muutoksenhakijan vastuolta vastaamaan muutoksenhakemukseen, poistettava kärjäoikeuden ratkaisu.

Vaikka hovioikeudessa yksi jäsen vastaisikin valmistelusta, hänellä ei kuitenkaan ole 2 luvun 8 §:n 3 momentin nojalla oikeutta jättää muutoksenhakemusta tutkimatta. Tämän ratkaisun tekisi edelleen hovioikeus säännönmukaisessa kokoonpanossa. Tällaisen kysymyksen käsittelyä varten hovioikeuden ei luvun 13 §:n 2 momentin 5 kohdan mukaan tarvitsisi asianosaisen vaatimuksesta huolimatta toimittaa pääkäsittelyä.

Kirjallinen vastaus

3 §. Voimassa olevan lain mukaan asianosaisen on valvottava vastauspuhevalta ja halutessaan oma-aloitteisesti laissa määrätysässä ajassa vastattava valitukseen kirjallisesti. Hovioikeuden on kuitenkin tarvittaessa pyydettyävä vastapuolelta vastaus, jos valitukseen ei ole vastattu tai jos valitusta on hovioikeuden kehotuksesta täydennetty. Eräissä tapauksissa hovioikeus ei saa muuttaa alioikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa ratkaisua pyytämättä rikosasian vastaajalta vastausta.

Oikeudenkäynnissä noudatettavan kuulemisperiaatteen mukaan asianosaisen tulee voida vastata toisen osapuolen esittämiin vaatimuksiin ja selvityksiin. Muutoksenhakulupahakemuksista tulee kuitenkin osa olemaan sellaisia, joissa on heti selvästi nähtävissä, ettei lupaa myönnetä, ja joissa muutoksenhakemukseen vastaaminen ei sen vuoksi ole lainkaan tarpeen. Sellaisessakin asiassa, jossa ei tarvita muutoksenhakulupaa, saattaa muutoksenhakemukseen vastaaminen osoittautua tarpeettomaksi esimerkiksi sen vuoksi, että muutoksenhakemus jätetään heti

tutkimatta. Velvollisuudesta oma-aloitteisesti vastata muutoksenhakemukseen tällaisissa tapauksissa aiheutuisi muutoksenhakijan vastapuolelle siten ainoastaan tarpeettomia kustannuksia, joita ei ehkä saataisi perityksi muutoksenhakijalta.

Kuten edellä yleisperusteluissa on selostettu, pääkäsittelyn järjestäminen keskitetyksi ja välittömäksi edellyttää asian valmistelua. Kirjallinen vastaus on säännönmukaisesti tarpeen asian valmistelemiseksi ja sen selvittämiseksi, miten pääkäsittely olisi järjestettävä. Kirjallinen vastaus saattaa olla tarpeen myös sen selvittämiseksi, voidaanko asia mahdollisesti ratkaista toimittamatta pääkäsittelyä.

Jotta valmistelulla voitaisiin osaltaan turvata pääkäsittelyn keskittäminen, tulisi hovioikeudella olla mahdollisuudet valmistelun tehokkaaseen johtamiseen. Hovioikeuden tulisi siten myös mahdollisimman aikaisin valmistelussa voida vaikuttaa siihen, että muutoksenhakijan vastapuoli ottaa kantaa juuri niihin kysymyksiin, joilla asian käsittelyn ja ratkaisemisen kannalta on merkitystä. Kirjallisessa menettelyssäkin ratkaistavien asioiden osalta on tärkeää, että asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet saadaan selvitettyiksi mahdollisimman varhaisessa oikeudenkäynnin vaiheessa.

Jotta hovioikeus voisi mahdollisimman tehokkaasti johtaa oikeudenkäyntiä valmistelussa ja jotta voitaisiin välttää oma-aloitteisesta vastaamisesta asianosaisille aiheutuvat tarpeettomat kustannukset, pykälässä ehdotetaan, että muutoksenhakijan vastapuolen olisi vastattava muutoksenhakemukseen kirjallisesti ainoastaan hovioikeuden pyynnöstä. Varsinkin silloin kun muutoksenhakemusta on hovioikeuden kehotuksesta täydennetty, järjestely parantaisi vastauksen antamisen edellytyksiä ja selkeyttäisi asian käsittelyä.

Muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä ei edellä esitetyn mukaisesti ole tarpeen säännönmukaisesti pyytää muutoksenhakijan vastapuolelta vastausta. Eräissä tapauksissa saattaa kuitenkin myös vastauksessa esitetyillä seikoilla olla merkitystä muutoksenhakuluvan myöntämisestä koskevaa kysymystä harkittaessa. Tällainen tilanne voisi olla kysymyksessä varsinkin harkittaessa, onko aihetta kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen.

Näistä syistä pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä vastaus olisi pyydettyä vain

hoviioikeuden katsoessa sen tarpeelliseksi. Luvun 4 §:n mukaan vastauksessa olisi tällöin muutoksenhakijan esittämän lupaperusteen ohella otettava kantaa myös valituksessa esitettyihin vaatimuksiin ja niiden perusteisiin. Vastauksen olisi siten oltava sellainen, ettei hovioikeuden muutoksenhakuluvan mahdollisen myöntämisen jälkeen tarvitsisi pyytää uutta vastausta voidakseen jatkaa asian käsittelyä.

Asiassa, jossa ei tarvita muutoksenhakulupaa, olisi pykälän 2 *momentin* mukaan sen sijaan pääsääntönä, että hovioikeuden olisi pyydettävä muutoksenhakijan vastapuolelta kirjallinen vastaus. *Momentin* mukaan vastapuolelta olisi pyydettävä vastaus myös silloin, kun muutoksenhakulupa on myönnetty ja muutoksenhaun kohteena oleva asia siten tulee mahdollisesti myös riitautetun näytön arvioinnin osalta pääkäsittelyssä ratkaistavaksi. Vastauksen pyytäminen ei kuitenkaan olisi tarpeellista, jos vastapuolta on kuultu jo lupahakemusta käsiteltäessä. Tarvittaessa muutoksenhakijan vastapuolta voitaisiin tällöinkin tämän luvun 8 §:n nojalla kuulla uudelleen. Vastausta ei ehdotuksen mukaan tarvitsisi pyytää myöskään silloin, jos vastapuoli jostain syystä on vastannut oma-aloitteisesti ja vastaus on sellainen, että uutta vastausta häneltä ei tarvita.

Vastapuolen kuulemisen periaate ei kuitenkaan edellytä, että muutoksenhakijan vastapuolelle tulisi varata tilaisuus tulla kuulluksi silloinkin, kun valitus joka tapauksessa hylätään. Tällaisesta menettelystä aiheutuisi ainoastaan asian käräjäoikeudessa voittaneelle asianosaiselle tarpeetonta haittaa ja turhia kustannuksia, joiden periminen muutoksenhakijalta saattaa osoittautua mahdottomaksi. Järjestelystä aiheutuisi myös hovioikeudelle tarpeetonta työtä. Näistä syistä *momentissa* ehdotetaan lisäksi, että vastausta ei tarvitsisi pyytää, jos valitus on selvästi perusteeton eli kun hovioikeus muutoksenhakemusta tarkastessaan havaitsee, että sen valossa aihetta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen ei ole.

Vastauksen pyytäminen saattaisi aiheuttaa hovioikeudelle huomattavasti työtä silloin, kun rikosasian vastaaja on hakenut muutosta sellaisessa laajassa rikosasiassa, jossa on useita asianomistajia. Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen toteututtua asianomistajalla ei kuitenkaan enää olisi ensisijaista syyttäjän kanssa rinnakkaista syyteoikeutta, vaan hän saisi nostaa syytteen

vain, jos syyttäjä laissa tarkemmin säädetyissä tapauksissa olisi jättänyt syytteen nostamatta. Asianomistajan haastaminen ei aina myöskään olisi asian ratkaisemisen edellytys. Se, että asianomistaja oma-aloitteisesti yhtyisi syyttäjän nostamaan syytteeseen tai esittäisi asiassa oman rangaistusvaatimuksen, tullee olemaan verrattain poikkeuksellista. Tämän johdosta asianomistaja tulisi käytännössä olemaan hovioikeudessa muutoksenhakijan vastapuolena lähinnä vain silloin, kun muutoksenhakemuksessa on kysymys rikoksen johdosta tuomitusta vahingonkorvauksesta.

Jos muutoksenhakijalla on asiassa useita vastapuolia, vastausta ei tarvitsisi pyytää heiltä kaikilta samanaikaisesti. Pyydettyä vastausta ensin vain tietyltä vastapuolelta saatetaan hänen vastauksensa johdosta käydä ilmi, ettei käräjäoikeuden ratkaisua joidenkuiden toisten vastapuoltenkaan osalta voida muuttaa. Tällaisissa tapauksissa vastaus voitaisiin jättää näiltä pyytämättä. Vastausta pyytämättä asiassa voitaisiin myös 24 luvun 16 §:n nojalla antaa osatuomio joidenkuiden vastapuolten osalta.

Jotta muutoksenhakijan vastapuoli voisi antaa yksityiskohtaisen ja perustellun vastauksen, hänelle olisi kehotuksen yhteydessä annettava tiedoksi muutoksenhakulupahakemus ja valitus mahdollisine täydennyksineen sekä niihin liitetyt asiakirjat. Tästä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 3 *momentissa*.

Jos vastauksen antamatta jättämiseen sellaisessa riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, liitettäisiin yksipuolisen tuomion uhka, tulisi hovioikeuden ratkaisu usein olemaan aineellisesti virheellinen, koska vastapuoli on voittanut asian käräjäoikeudessa. Tämän vuoksi ja koska kehotusta kirjallisen vastauksen antamiseen ei ole asianmukaista tehostaa myöskään uhkasakon asettamisella, ei pykälässä ehdoteta säädettäväksi mitään erityistä seuraamusta sen varalta, että vastaaja ei anna häneltä pyydettyä kirjallista vastausta. Jos asianosaisen laiminlyönti antaa häneltä pyydetty kirjallinen vastaus johtaa asian käsittelyn pitkittymiseen, tämä olisi sen sijaan otettava huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta päätettäessä.

Vastausta pyytäessään hovioikeuden tulisi pykälän mukaan määrätä aika, jossa vastaus olisi annettava. Määräajan asettaisi yleensä esittelijä ja hän voisi myöntää määräaikaan pidennystä ennen määräajan päättymistä esitetystä pyynnöstä. Myöhästynyt vastaus jä-

tettäisiin huomiotta. Ehdotetun 26 §:n nojalla voitaisiin käytännössä menetellä esimerkiksi siten, että vastauspyyntö sekä jäljennökset muutoksenhakemuksesta ja siihen liitetystä asiakirjoista lähetetään vastaajalle postitse tavallisena virkakirjeenä. Tarvittaessa voitaisiin käyttää muutakin tiedoksiantotapaa, kuten vastaanottotodistusta vastaan tapahtuvaa tiedoksiantoa.

4 §. Pykälän 1 momentti vastaa voimassa olevan lain 25 luvun 20 §:n 1 momenttia (595/1993).

Jos vastapuoli haluaa esittää väitteen siitä, ettei muutoksenhakemusta voida ottaa tutkitavaksi, olisi se tehtävä jo vastauksessa. Tällainen tilanne olisi kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun asianosaiset ovat kirjallisesti sopineet, etteivät he valittamalla hae kärkeä oikeuden tuomioon muutosta. Jos muutoksenhakemus tällöin jätettäisiin tutkimatta vasta myöhemmin tehdyn väitteen johdosta, tämä tulisi ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta päätettäessä.

Jos vastaus on pyydetty jo muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä, vastauksessa olisi pykälän 2 momentin mukaan lausuttava myös muutoksenhakijan esittämästä lupaperusteesta. Näin hovioikeudella olisi mahdollisimman hyvät edellytykset harkita muutoksenhakuluvan myöntämisen tarve.

Jotta vastaus mahdollisimman tehokkaasti palvelisi asian valmistelua ja ratkaisemista hovioikeudessa, pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että hovioikeus voisi lisäksi määrätä, mistä kysymyksistä vastauksessa on erityisesti lausuttava. Tällöin hovioikeuden tulisi tarkasti yksilöidä se, mihin kysymyksiin vastapuolen erityisesti halutaan ottavan kantaa kirjallisessa vastauksessaan. Tämä on tarpeen liian yleisluontoisten vastausten välttämiseksi. Näin voidaan myös tehokkaasti pyrkiä siihen, että vastataan juuri niihin seikkoihin, jotka vaikuttavat asian käsittelyyn ja ratkaisemiseen.

Vastaus olisi 6 §:n mukaan aina annettava tiedoksi muutoksenhakijalle. Tämän vuoksi ehdotetaan 4 momentissa säädettäväksi, että vastauksesta ja siihen mahdollisesti liitetystä asiakirjoista olisi niiden antajan annettava hovioikeuteen myös jäljennös. Jollei tarvittavia jäljennöksiä ole annettu, hovioikeus huolehtisi asiakirjojen jäljentämisestä niiden antajan kustannuksella. Luvun 26 §:n nojalla hovioikeus voisi lähettää jäljennökset muutoksenhakijalle postitse. Momentin viittaussäännökset vastaavat voimassa olevan 25

luvun 20 §:n 2 momentin (595/1993) viittaussäännöksiä. Sen lisäksi momentin viittaus ehdotuksen 25 luvun 11 §:n 4 momenttiin tarkoittaa sitä, että myös vastauksessa on perusteltava pääkäsittelyn toimittamista tarkoittava pyyntö ja ilmoitettava keiden tulisi olla pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti paikalla.

5 §. Pykälä vastaa 26 luvun voimassa olevaa 3 §:ää (661/1978).

6 §. Silloin kun asiassa voidaan sitä enempää valmistelematta toimittaa pääkäsittely, olisi muutoksenhakijan etukäteen syytä saada tietää, miten vastapuoli on suhtautunut hänen muutosvaatimuksiinsa ja mihin seikkoihin vastapuoli on vedonnut. Tällöin muutoksenhakija voisi paremmin valmistautua pääkäsittelyyn, minkä johdosta edellytykset asian nopealle ja perusteelliselle käsittelylle paranisivat. Näin muutoksenhakija voisi myös arvioida, haluaako hän muutoksenhakemuksen käsittelyn jatkamista. Asianosaisten tulisi kirjallisessa menettelyssäkin saada tietoonsa, millaiseen oikeudenkäyntiaineistoon hovioikeuden ratkaisu perustuu. Näistä syistä pykälässä ehdotetaan, että vastaus olisi annettava tiedoksi muutoksenhakijalle. Tarvittaessa hovioikeuden tulisi antaa vastaus tiedoksi myös sellaiselle hovioikeudessa asianosaisena myös olevalle muutoksenhakijan toiselle vastapuolelle, jonka etu ei kuitenkaan ole sama kuin vastauksen antajan etu.

Jotta muutoksenhakija saisi tietää, mitä vastauksessa on esitetty, olisi vastaukseen 4 §:n 3 momentin mukaan liitettävä vastaukseen jäljennös vastauksesta ja siihen liitetystä asiakirjoista.

Muutoksenhakulupahakemuksen ratkaiseminen

7 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös muutoksenhakulupahakemuksen ratkaisemisesta. Sen mukaan hovioikeus päättää kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, myönnetäänkö muutoksenhakulupa. Asianosaisella ei siten olisi oikeutta saada lupahakemusta suullisesti käsitellyksi. Säännös on mahdollinen muun muassa sen vuoksi, että muutoksenhakulupahakemusta ratkaistessa kärjäoikeuden suorittama näytön arviointi tutkitaan vain siltä osin kuin kysymys on selvästi havaittavista virheistä.

Lupahakemuksen käsittely tapahtuisi esitelystä hovioikeudelle toimitetun muutoksenhakemuksen ja vastapuolen mahdollisen vas-

tauksen sekä käräjäoikeudessa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Lupahakemusta käsiteltäessä hovioikeus olisi 2 luvun 8 §:n mukaan päätösvaltainen kaksijäsenisenä. Muutoksenhakulupa olisi 23 luvun 3 §:n mukaan myönnettävä silloinkin, kun vain toinen jäsen katsoo, että lupa olisi myönnettävä.

Asian muu valmistelu

8 §. Kuten edellä yleisperusteluissa on selostettu, valmistelun eräänä tarkoituksena on selvittää muun muassa, mitkä seikat ovat edelleen riittäviä ja mitä todistelua siten otetaan vastaan hovioikeudessa. Asian käräjäoikeuskäsittelyn ja sen johdosta, että asianosaisten mahdollisuudet muuttaa käräjäoikeudessa esittämiään vaatimuksia sekä riita-asiassa vedota uusiin seikkoihin tai todisteisiin ovat hovioikeudessa rajoitetut, saataneen asia yleensä valmistelluksi muutoksenhakemuksen ja kirjallisen vastauksen sekä niiden täydentämisen avulla. Joissakin tapauksissa asianosaisten kuuleminen saattaa kuitenkin tietyn kysymyksen selvittämiseksi vielä olla tarpeellista. Tällaisten tilanteiden varalta pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös valmistelun jatkamisesta.

Jos asianosainen oma-aloitteisesti muutoksenhaukeille säädetyn tai vastauksen antamiselle asetetun määräajan jälkeen toimittaa hovioikeudelle lisäkirjelmän, hovioikeus voisi ottaa huomioon siinä esitetyt seikat vain, jos tähän on erityinen syy. Jos lisäselvitys olisi otettava huomioon asiaa ratkaistaessa, hovioikeuden tulisi kuulemisperiaatteen mukaisesti varata vastapuolelle tilaisuus lausunnon antamiseen. Näin tulisi menetellä myös siinä tapauksessa, että hovioikeus on omaaloitteisesti hankkinut asiassa lisäselvitystä, joka voi vaikuttaa asian ratkaisuun.

Useimmissa tapauksissa valmistelua olisi tarkoituksenmukaisinta myös jatkaa kirjallisesti. Tämän vuoksi pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että hovioikeus voisi kehottaa asianosaista määrääjässä toimittamaan hovioikeudelle kirjallisen lausuman. Jotta asianosaisella olisi mahdollisimman hyvät edellytykset antaa häneltä pyydetty kirjallinen lausuma, sellainen vastapuolen kirjelmä, joka ei vielä ole asianosaisen tiedossa, olisi tässä yhteydessä luonnollisesti annettava hänelle tiedoksi.

Jotta kirjelmienkin vaihdolla tapahtuva

valmistelun jatkaminen voisi olla mahdollisimman tehokasta ja jotta asianosaiset eivät kirjelmässään "puhuisi toistensa ohitse", momentissa ehdotetaan lisäksi, että hovioikeuden olisi lausumaa pyytäessään määrättävä, mistä kysymyksestä asianosaisen on lausuttava. Tällöin hovioikeuden tulisi tarkasti yksilöidä se, mihin asianosaisen halutaan kirjallisessa lausumassaan ottavan kantaa. Näin menetellen voitaisiin välttää liian yleisluontoiset kirjelmät. Säännös vastaisi alioikeusmenettelyssä sovellettavaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 §:n 2 momenttia (1052/1991).

Jotta mahdollisesti tarvittava kirjallinen valmistelu ei aiheuttomasti pitkittyisi, momentissa ehdotetaan vielä, että asianosaista ei saisi kehottaa toimittamaan hovioikeudelle kirjallista lausumaa useamman kuin yhden kerran, ellei siihen ole erityistä syytä. Momentissa tarkoitettu erityinen syy voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun asianosaisen tietoon vasta hovioikeudessa on tullut uusi seikka.

Sen varalta, että asianosainen ei antaisi häneltä pyydettyä kirjallista lausumaa, ei pykälässä säädettäisi mitään erityistä seuraamusta. Laiminlyönnistä mahdollisesti aiheutunut oikeudenkäynnin viivästys tulisi sen sijaan ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta päätettäessä.

Vastapuolen kuulemisen periaatteen mukaisesti hovioikeuden tulisi toimittaa asianosaisen antama kirjallinen lausuma tiedoksi vastapuolelle. Selvyyden vuoksi tästä ehdotetaan otettavaksi pykälään nimenomainen säännös. Kirjallinen lausuma voitaisiin antaa vastapuolelle tiedoksi esimerkiksi kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn. Kun asianosainen näin saisi tiedon vastapuolen kirjallisesta lausumasta, hän voisi myös paremmin valmistautua pääkäsittelyyn. Tämän luvun 26 §:n nojalla lausuman tiedoksianto voisi tapahtua myös postitse.

Joissakin tapauksissa saattaisi olla hyödyksi, jos valmistelua voitaisiin jatkaa suullisesti. Tämän vuoksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että hovioikeus voisi kutsua asianosaiset kuultaviksi suullisen valmistelun istuntoon, jos tämä edistää asian valmistelua. Suullisen valmistelun toimittaisi valmistelusta vastaava hovioikeuden jäsen esittelijän avustamana.

Valmistelua voisi olla hyödyllistä jatkaa suullisesti esimerkiksi silloin, kun on epäselvää, mihin seikkoihin asianosaiset ovat kärä-

jaoikeudessa vedonneet tai mitä asianosaiset kullakin todisteella ovat halunneet näyttää toteen taikka kun nämä kysymykset ovat epäselviä asianosaisten hovioikeudessa esittämien vaatimusten suhteen. Suullinen valmistelu voisi olla hyödyllinen myös silloin, kun asianosainen riita-asiassa vetoaa sellaiseen seikkaan, johon hän ei ole vedonnut käräjäoikeudessa. Varsinkin tällaisissa tapauksissa hovioikeudella olisi suullisessa valmistelussa kirjallista menettelyä paremmat mahdollisuudet johtaa oikeudenkäyntiä tehokkaasti, jolloin asianosaiset voisivat selvittää näkökantansa samanaikaisesti sekä toisilleen että tuomioistuimelle.

Myös todistelun vastaanottamista, kuten kirjallisen todisteen esittämisvelvollisuutta, asiantuntijalausunnon hankkimista tai uuden todistelun sallittavuutta koskevat kysymykset voitaisiin usein selvittää ja ratkaista suullisessa valmistelussa nopeammin. Lisäksi suullisessa valmistelussa voitaisiin keskustella mahdollisesta pääkäsittelyn rajoittamisesta ja muista käsittelyn järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä. Laajoissa ja vaikeissa asioissa hovioikeus myös voisi yhdessä asianosaisten kanssa suunnitella pääkäsittelyn toimittamisen. Suullinen valmistelu voisi lisäksi vielä antaa asianosaisille mahdollisuuden sovintoneuvotteluihin. Valmistelussa saavutettavan sovinnon vahvistaisi asianosaisten pyynnöstä valmistelusta vastaava jäsen yksin. Tästä säädettäisiin 2 luvun 8 §:n 3 momentin tuomionvoipaisuussäännöksessä.

Asianosaiset tulisi kutsua kuultaviksi suulliseen valmisteluun silloin, kun se edistäisi asian käsittelyä. Tätä harkittaessa tulisi luonnollisesti ottaa huomioon myös yhteiskunnalle ja asianosaisille erillisestä suullisen valmistelun istunnosta aiheutuvat kustannukset ja muut haitat.

Sen varalta, että asianosainen ei saapuisi suulliseen valmisteluun, ei pykälässä säädetä mitään erityistä seuraamusta. Asianosaiset voitaisiin siten kutsua suulliseen valmisteluun esimerkiksi puhelimitse tai postitse tavallisella virkakirjeellä. Saapumisvelvollisuutta koskevasta laiminlyönnistä mahdollisesti aiheutunut oikeudenkäynnin viivästys tulisi ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta päätettäessä.

Kuten edellä on todettu, pykälässä säänneltäisiin se tapa, jolla valmistelussa muun muassa selvitetään asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet. Pykälä ei sen sijaan koskisi niitä käytännön toimenpiteitä, jotka ovat

välttämättömiä pääkäsittelyä järjestettäessä. Ehdotusta valmisteltaessa tarkoituksena on ollut, että nämä toimenpiteet voitaisiin hoitaa mahdollisimman joustavasti. Estettä ei siten olisi esimerkiksi sille, että pääkäsittelyn järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä, kuten sen ajankohdasta tai todistajien kutsumisesta sovitaan asianosaisten kanssa puhelimitse.

9 §. Asiaa valmisteltaessa olisi päätettävä, voidaanko asia ratkaista asiakirjojen perusteella vai tulisiko sitä varten toimittaa pääkäsittely. Luvun 13 §:ään sisältyisi säännökset siitä, milloin hovioikeus ei saisi ratkaista asiaa toimittamatta pääkäsittelyä. Luvun 12 §:n nojalla hovioikeudella olisi lisäksi aina tarvittaessa mahdollisuus määrätä asiaa toimitettavaksi pääkäsittely.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan selvyyden vuoksi otettavaksi säännös, jonka mukaan valmistelussa hovioikeus päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely. Ehdotuksen 2 luvun 8 §:n nojalla tämän ratkaisun tekisi asiassa valmistelusta vastaava hovioikeuden jäsen, tarvittaessa osastonsa laamannin, tai jos valitusistunnon kokoonpano on selvillä, siihen kuuluvien muiden jäsenten kanssa neuvoteltuaan. Sanottu jäsen voisi myös rajata pääkäsittelyn kohteen. Kuten edellä 2 luvun 8 §:n yhteydessä on selostettu, hänellä ei kuitenkaan olisi oikeutta tehdä jaostoa sitovaa kielteistä ratkaisua pääkäsittelyn toimittamisesta.

Silloin kun asian ratkaisemiseksi on toimitettava pääkäsittely, myös todistelun vastaanottaminen on valmisteltava. Yksi valmistelun keskeisistä tavoitteista on, että sen avulla voidaan turvata pääkäsittelyn keskittäminen, jota muun muassa oikeudenkäynnin välittömyys edellyttää. Tämän vuoksi valmistelussa on välttämätöntä kiinnittää huomiota myös siihen, että todistelu voidaan kokonaisuudessaan ottaa keskitetysti vastaan pääkäsittelyssä, ja tehdä sen edellyttämät toimenpiteet.

Näistä syistä pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että hovioikeuden tulisi valmistelussa päättää asiantuntijan lausunnon hankkimisesta, kirjallisen todisteen esittämisestä, kaskelmuksen toimittamisesta ja muuhun valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen toimenpide on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla pääkäsittelyssä.

Jotta asiantuntijan lausunto olisi käytettävissä pääkäsittelyssä, se olisi hankittava ja annettava kaikille asianosaisille tiedoksi jo

valmistelussa. Asiantuntijan lausunnon valmistelemista varten voidaan 17 luvun 48 a §:n nojalla ottaa vastaan todistelua jo ennen pääkäsittelyä, jos tämä poikkeuksellisesti vielä hovioikeudessa on tarpeen sellaisen seikan selvittämiseksi, josta asiantuntijaa kuullaan. Samoin kirjallisen todisteen esittämismenettelysuudesta ja katselmuksen toimittamisesta tulisi päätös tehdä jo valmistelussa, jotta nämä todisteet olisivat saatavilla pääkäsittelyssä. Myös tarpeelliset viranomaisten lausunnot olisi hankittava ja annettava asianosaisille tiedoksi jo valmistelussa.

Vaikka asianosaisten tulisikin lausua käsitksensä siitä, onko asianosaisia kuultava henkilökohtaisesti sekä keitä todistajia ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä olisi kuultava pääkäsittelyssä, hovioikeus päättää, mitä todistelua otetaan vastaan pääkäsittelyssä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n nojalla hovioikeuden tulee kieltäytyä tarpeettoman todistelun vastaanottamisesta. Saman luvun 8 §:n nojalla hovioikeudella on myös oikeus omasta aloitteestaan päättää hankittavaksi todisteita. Hovioikeus päättää myös siitä, saako asianosainen hovioikeudessa esittää uutta todistelua sellaisen seikan tueksi, johon hän on vedonnut jo kärjäoikeudessa.

Selvyyden vuoksi näistä seikoista ehdotetaan otettavaksi pykälän 3 momenttiin nimenomainen säännös. Momentin mukaan valmistelussa hovioikeus päättäisi myös, onko asianosaisia tai asianomistajaa, joka ei ole käyttänyt asiassa puhevaltaa, kuultava henkilökohtaisesti sekä keitä todistajia, asiantuntijoita ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä kuullaan hovioikeudessa.

Ratkaisun todistelun vastaanottamisesta tekisi valmistelusta vastaava jäsen. Hän päättäisi myös asianosaisten ja todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kutsumisesta ja noutamisesta pääkäsittelyyn. Hän ei kuitenkaan voisi muita jäseniä sitovasti ottaa huomioon tai jättää huomiotta uutta todistelua eikä muutoinkaan päättää, ettei tiettyä todistajaa kuulla. Tämän vuoksi valmistelusta vastaavan jäsenen tulisi tarpeettomien oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten välttämiseksi vähänkin epäselvissä tapauksissa neuvotella todistelun vastaanottamisesta osastonsa laamannin, tai jos valitusistunnon kokoonpano on selvillä, siihen kuuluvien muiden jäsenten kanssa.

Todistelun vastaanottamista koskevasta rat-

kaisustaan ja todistajien kutsumisesta hovioikeuden tulisi luonnollisesti etukäteen ilmoittaa asianosaisille. Valmistelusta vastaava jäsen asettaisi myös kutsun yhteydessä tarpeelliseksi katsomansa uhat. Asianosaisten sekä todistajien ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kutsumisesta huolehtisi käytännössä asian esittelijä.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa valmistelusta kärjäoikeudessa. Valmistelu tulisi toimittaa siten, että hovioikeuden pääkäsittely voidaan toimittaa yhtäjaksoisesti (5 luku 17 §). Valmistelussa tulisi selvittää se, millä tavoin valitus ja siihen annettu vastaus rajaa sen oikeudenkäyntiaineiston, josta hovioikeudessa on kysymys (5 luku 19 §). Tässä tarkoituksessa valmistelusta vastaavan hovioikeuden tuomarin tulee toimia aktiivisesti (5 luku 21 § 3 momentti). Estettä ei ole sille, että myös hovioikeudessa otetaan esille sovintoa koskeva kysymys, jos asianosaiset niin haluavat (5 luku 26 §). Valmistelua ei tule jatkaa pitempään kuin se sen päättämiseksi on välttämätöntä (5 luku 28 §). Myöskään hovioikeudessa valmistelu ei saisi tarpeettomasti pitkittää asian käsittelyä (5 luku 18 § 1 momentti). Asianosaiselle tulisi tarvittaessa varata tilaisuus lausua siitä, miten asian valmistelu tulisi järjestää (5 luku 18 § 2 momentti). Asianosaisten tulisi myös hovioikeudessa perehtyä asiaan niin hyvin, että asian käsittelyä ei hänen laiminlyöntinsä vuoksi tarvitse lykätä (5 luku 18 § 3 momentti).

Oikeudenkäynnin kohde

10 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevaa 11 a §:ää osittain vastaava säännös asianosaisten väittämisen- ja vetoamistaakasta hovioikeudessa. Lähtökohtana olisi, että oikeudenkäynnin kohde hovioikeudessa määräytyisi valituksen ja vastauksen perusteella. Näin valituksessa olisi 25 luvun 12 §:n mukaisesti esitettävä kaikki muutosvaatimukset perusteineen, myös siis toistettava ne kärjäoikeudessa esitetyt vaatimukset, joita vielä vaaditaan hyväksyttäväksi. Puutteellista valitusta hovioikeudella olisi 26 luvun 1 §:n nojalla velvollisuus omasta aloitteestaan täydennyttää. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 9 §:n 4

momentin viittaussäännöksen kautta tulisi sovellettavaksi muun muassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 21 §:n 3 momentin säännös tuomioistuimen velvollisuuksista oikeudenkäynnin johtamisessa. Näin valitus-ta olisi tarvittaessa täydennytettävä sen selvittämiseksi, mitä vaaditaan tai mihin vedotaan.

Sen mukaan kuin yleisperusteluissa on vastauksesta esitetty, sitä ei ole välttämätöntä antaa ollenkaan. Vastaamatta jättäessään vastapuoli luottaa siihen, että muutoksenhakutuomioistuin hylkää valituksen perusteetomana muutenkin. Valitukseen vastatesaankin vastapuoli voi vaatia enintään, että valitus kokonaan hylätään ja alioikeuden ratkaisu pysytetään. Tämän vaatimuksensa tueksi hän voi nojautua kärjäoikeuden tuomioperusteluihin tai esittää uusia. Muutoksenhaku tuomion perusteluihin on oikeutemme mukaan kielletty, joten vastapuoli ei ole voinut oma-aloitteisesti valitusvaiheessa esittää uusia perusteluja kärjäoikeuden tuomion pysyttämiseksi. Siksi ne on sallittava tässä vaiheessa. Jos vastapuoli ei halua esittää uusia, valituksesta johtuvia perusteita valituksen hylkäämiselle, hän nojautuu kärjäoikeudessa omien vaatimustensa tueksi esittämiinsä perusteisiin, eihän hän voi vaatia muuta kuin on kärjäoikeudessa vaatinut. Prosessiekonomisesti on perusteltua katsoa näiden, vastapuolelle myönteiseen alioikeuden ratkaisuun johtaneiden perusteiden olevan voimassa ilman nimenomaisia toistamistakin. Muussa tapauksessa vastaamatta jättänyt ja valitukseen vain sen hylkäämistä vaativien vastannut asianosainen joutuisivat eriarvoiseen asemaan. Pykälän 1 momentin mukaan vastaus ja valitus kuitenkin määräisivät oikeudenkäynnin rajat hovioikeudessa eli sen, mistä siellä enintään on kysymys.

Pykälä soveltuisi sekä muutoksenhakulupahakemuksen että valituksen käsittelyyn. Muutoksenhakulupahakemustakin käsiteltäessä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus tutkittaisiin siten vain hakemuksessa ja mahdollisessa vastauksessa nimenomaisesti mainittujen seikkojen osalta. Pykälä ei sen sijaan estäisi hovioikeutta myöntämästä muutoksenhakulupaa jollakin muulla kuin muutoksenhakijan nimenomaisesti esittämällä perusteella.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevaa 11 a §:n 2 momenttia vastaava säännös, jonka mukaan hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko ri-

kosasian vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon, jos kärjäoikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ai-noastaan rangaistusseuraamuksen osalta.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan hovioikeuden tulisi tiedustella vastapuolelta, silloin kun tämä ei ole vastannut valitukseen tai vastauksessaan enää toistanut alioikeudessa esittämiään vaatimuksia ja niiden perusteita, vetoaako vastapuoli edelleen niihin. Säännös tulisi sovellettavaksi varsinkin senkaltaisissa tilanteissa kuin korkeimman oikeuden ratkaisun 1996:139 kohteena ollut asia, jossa kantaja tai syyttäjä ei vastapuolena ole hovioikeudessa oma-aloitteisesti toistanut vaihtoehtoista kanne- tai rangaistusvaatimustaan siltä varalta, että hänen ensisijaisen vaatimuksensa hyväksynyt alioikeuden ratkaisu valituksen johdosta kumottaisiin.

Säännös olisi tarpeen, koska esityksessä ei ehdoteta siirryttäväksi niin ehdottoman vetoamisvelvollisuuden asettavaan käytäntöön kuin on vallalla Ruotsissa ja jonka mukaan hovioikeus saisi ottaa vastapuolenkin vaatimuksista huomioon vain ne, jotka hän perusteineen hovioikeudessa nimenomaan toistaa. Asian ratkaisu ei oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä kuitenkaan saa perustua seikkaan, joka ei ole ollut vastapuolen tiedossa ja siten oikeudenkäynnin kohteena. Tämän vuoksi muutoksenhakutuomioistuimen on siitä riippumatta, onko vaatimus ilman sen toistamista hovioikeudessa yhä sinänsä voimassa, tiedusteltava vastapuolelta, vieläkö hän vetoaa näihin alioikeudessa esittämiinsä vaihtoehtovaatimuksiin. Tätä kautta vaatimukset tulisivat asianosaisskustelun kohteeksi hovioikeudessa eikä niihin annettava ratkaisu siten yllätyksenä kummallekaan asianosaiselle.

Momentin jälkimmäisen virkkeen nojalla tiedustelu voitaisiin jättää tekemättä silloin, kun asiassa on yksiselitteisen selvää, mitkä vastapuolen vaatimukset alioikeudessa olivat. Tämä olisi tilanne yleensä silloin, kun vaihtoehtoisia vaatimuksia ei ole esitetty. Tiedustelun tekemättä jättäminen muussa tilanteessa olisi oikeudenkäyntivirhe.

Asian ratkaisuaineisto

11 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan selvyiden vuoksi otettavaksi säännös siitä, että asia ratkaistaisiin kirjallisen oikeuden-

käyntiaineiston perusteella, jollei asiassa 12 tai 13 §:n nojalla toimiteta pääkäsittelyä. Asia ratkaistaisiin tällöin esittelystä muutoksenhakemuksen, mahdollisen vastauksen ja kirjallisten lausumien sekä käräjäoikeudessa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Käräjäoikeudessa kertynyt aineisto tutkitaisiin luvun 10 §:n nojalla yleensä vain siltä osin kuin siihen sisältyviin seikkoihin on hovioikeudessa nimenomaisesti vedottu.

Jos asia ratkaistaan asiakirjojen perusteella, olisi asianosaisen kannalta tärkeää, että hänellä olisi mahdollisuus esittää se, mitä hän olisi pääkäsittelyssä lausunut, kirjallisesti hovioikeudelle. Hovioikeus voisi tällöin 8 §:n nojalla pyytää asianosaisilta kirjallisen lausuman sekä ilmoittaa asian ratkaisemisesta asianosaisille. Näin olisi syytä menetellä varsinkin silloin, kun asia ratkaistaan toimitamatta pääkäsittelyä, vaikka asianosainen on sitä vaatinut. Näin voitaisiin myös välttää se, että hovioikeuden ratkaisu tulisi asianosaisille yllättäen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteista, joissa toimitetaan pääkäsittely. Pääkäsittelyssä hovioikeuden jäsenet ratkaisisivat asian heille välittömästi esitetyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Ehdotetut säännökset vastaavat asiasisällöltään voimassa olevan hovioikeuslain 8 §:ää. Esitystä valmisteltaessa on siten otettu huomioon lausuma, jonka lakivaliokunta on antanut mietinnössään (LaVM 24/1993 vp). Siinä valiokunta on katsonut, että hovioikeuslain 8 §:n säännös on menettelyä koskevana otettava oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyn uudistamisen yhteydessä.

Pääkäsittely

12 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi luvun voimassa olevan 7 §:n 1 momenttia pääosiltaan vastaava yleissäännös hovioikeuden mahdollisuudesta toimittaa suullista käsittelyä vastaava pääkäsittely ja rajoittaa sen kohde. Pykälä koskisi sekä riita- ja rikosasioissa että hakemusasioissa tehtyjen muutoksenhakemusten käsittelyä.

Pykälän 1 momentin mukaan hovioikeus toimittaisi tarvittaessa pääkäsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Momentin nojalla hovioikeus voisi toimittaa pääkäsittelyn silloinkin, kun sillä 13 §:n nojalla ei olisi siihen velvollisuutta,

mutta pääkäsittely hovioikeuden harkinnan mukaan edistäisi asian ratkaisemista. Tällainen tilanne voisi olla kysymyksessä esimerkiksi käsiteltäessä muutoksenhakemusta lapsen huoltoa koskevassa asiassa tai harkittaessa, millaiseen rangaistusseuraamukseen rikosasian vastaaja olisi tuomittava.

Voimassa olevan 7 §:n 1 momentin mukaan suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta. Säännöksen nojalla suullinen käsittely voidaan rajoittaa koskemaan esimerkiksi vain yhden asian ratkaisemiselle merkityksellisen seikan selvittämistä, vaikka asia muilta osin ratkaistaankin kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Kuten edellä yleisperusteluissa on selostettu, myös hovioikeudessa toimitettavassa pääkäsittelyssä asianosaiset esittäisivät oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaisuville hovioikeuden jäsenille yhdessä ainoassa käsittelyssä, jota vain poikkeustapauksissa saataisiin lykätä. Tuomiossa ei saisi ottaa huomioon muuta kuin mitä tässä käsittelyssä on esitetty eikä asian ratkaisemiseen saisi osallistua muu kuin sellainen hovioikeuden jäsen, joka on ollut mukana asian käsittelyssä koko pääkäsittelyn ajan.

Edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä hovioikeuden velvollisuutena olisi toimittaa pääkäsittely ainakin silloin, kun vastavasti kuin Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 50 ja 51 luvun 21 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa asian ratkaiseminen hovioikeudessa riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai käräjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta. Ottamalla suullinen todistelu vastaan ja toimittamalla katselmus uudelleen pääkäsittelyssä voidaan turvata se, että hovioikeudella olisi yhtä hyvät edellytykset mainitun todistelun arvioimiseen kuin käräjäoikeudellakin.

Pääkäsittelyä ei sen sijaan tarvitsisi toimittaa vain jo käräjäoikeudessa vastaanotetun kirjallisen todistelun uudelleen arvioimista varten. Kirjalliset todisteet ovat hovioikeuden tutkittavissa ja arvioitavissa sille toimitetussa asiassa muodostetussa asiakirjavihkossa. Hovioikeus voisi lisäksi katsoessaan tarpeelliseksi 17 luvun 15 §:n nojalla vaatia asiakirjan esitettäväksi alkuperäisenä.

Pääkäsittely olisi todistelun uskottavuuden selvittämiseksi toimitettava sekä riita- ja rikosasioissa että hakemusasioissa. Pääkäsittely olisi myös toimitettava siitä riippu-

matta, onko joku asianosainen sitä nimenomaan vaatinut. Asianosaisten pyynnöllä, että pääkäsittelyä ei toimitettaisi, ei myöskään ole vaikutusta hovioikeuden harkintaan, onko asiassa lain nojalla toimitettava pääkäsittely. Sillä jos muutosta on haettu juuri todistelun uskottavuuden arviointiin, asianosaiset eivät voi pakottaa hovioikeutta ratkaisemaan asiaa vailla mahdollisuutta itse välittömästi havainnoida todistajien käyttäytymistä.

Todistelua, jonka uudeksi vastaanottamiseksi pääkäsittely voisi tulla toimitettavaksi, olisi todistajan ja asiantuntijan kuulustelu sekä asianosaisen kuulustelu todistelutarkoituksessa. Todistelulla tarkoitetaan myös rikosasian asianomistajan ja vastaajan sekä samasta rikoksesta syytettynä olleen toisen vastaajan kuulemista todistelutarkoituksessa, vaikka hän ei enää hovioikeudessa olisi asianosainen.

Käräjäoikeudessa suullisesti todistelutarkeituksessa annetun lausuman uskottavuudesta on kysymys silloin, kun käy tarpeelliseksi tutkia, mikä näyttöarvo, todistusvoima, lausumalle on annettava siitä tosiseikasta, jota lausumalla on tahdottu selvittää, so. kuinka luotettavana lausumaa voidaan pitää. Muutoksenhakija voi esimerkiksi väittää, että 1) käräjäoikeudessa kuultu todistaja on tietoisesti kertonut totuudenvastaisesti tai että todistajan lausuma ei muusta syystä, esimerkiksi muistitekijöistä johtuen, vastaa hänen havaintojaan. Lausuman uskottavuudesta on kysymys myös silloin, kun väitetään, ettei 2) lausuman antajan tarkoitusta siitä, mitä hän on halunnut sanoa, ole ymmärretty oikein. Samoin asetetaan uskottavuus kyseenalaiseksi esittäessä hovioikeudelle, ettei 3) lausuman perustana oleva havainto ole esimerkiksi todistajan vaillinaisen aistimiskyvyn tai huonojen havainto-olosuhteiden vuoksi luotettava.

Kun asian ratkaiseminen riippuu todistelun uskottavuudesta, hovioikeuden mahdollisuudesta tehdä kuultavalle selvittäviä lisäkysymyksiä olisi hyötyä asian ratkaisemisessa. Lisäksi hovioikeuden mahdollisuus henkilökohtaisesti nähdä kuultava henkilö silloin, kun hänen luotettavuutensa on asetettu kyseenalaiseksi tai kun hänen kertomuksensa poikkeaa samasta seikasta kertoneen toisen henkilön kertomuksesta, antaa hovioikeudelle paremmat edellytykset arvioida sitä, miten asia tulisi ratkaista. Jo mahdollisuus nähdä todistelutarkoituksessa kuultavat henkilöt

sekä heidän käyttäytymisensä ja esimerkiksi ilmeensä lausumia antaessaan ovat kiinteässä yhteydessä vapaaseen todisteiden harkintaan.

Todistelun uskottavuudesta ei sen sijaan ole kysymys eikä suullista pääkäsittelyä tarvitse tästä syystä toimittaa, jos hovioikeudessa käy riitaiseksi, mitä johtopäätöksiä lausumalle annetun näyttöarvon perusteella on asiassa tehtävä. Itse lausuman uskottavuusarviointia ei tällöin enää aseteta kyseenalaiseksi. Johtopäätös voi olla joko oikeudellinen päätelmä (esimerkiksi onko todistajan lausuman mukaista suorituksen myöhästmisaikaa pidettävä niin olennaisena, että se oikeuttaa toisen sopimuskumppanin purkamaan sopimuksen) tai ns. aihetodistelutilanteessa päätelmä siitä, mitä todistettu tosiseikka merkitsee edelleen todisteena (esimerkiksi mitä päätelmiä todistajan 30 metrin pituisiksi todistamista jarrutusjäljistä on tehtävissä auton nopeudesta). Lausuman antaneen todistajan tai muun henkilön uudelleen kuulemisella hovioikeudessa ei saada lisävalaistusta päätelmän tekemiseen.

Esimerkiksi rikosasiassa ei tarvitsisi toimittaa pääkäsittelyä, jos hovioikeudessa on kysymys vain siitä, voidaanko rikosasian vastaajan käräjäoikeudessa esitettyjen sinänsä riidattomien aihetodisteiden perusteella katsoa syyllistyneen syytetyssä tarkoitettuun tekoon. Hovioikeuden jäsenten välittömästi todistelusta tekemillä havainnoilla ei ole harkinnassa merkitystä, vaan kysymys on vain siitä, mikä merkitys sinänsä toteennäytetyille seikoille annetaan.

Pääkäsittely olisi toimitettava vain silloin, kun asian ratkaiseminen myös hovioikeudessa riippuu todistelun uskottavuudesta. Koska hovioikeus tutkii asian vain valituksessa vedotulta osalta, voisi asian ratkaiseminen hovioikeudessa useimmiten riippua todistelun uskottavuudesta vain silloin, kun valittaja 25 luvun 12 §:n mukaisesti on valituksessaan ilmoittanut miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut hänen mielestään ovat virheelliset, ja tällöin riitauttanut myös näytön arvioinnin.

Jotta hovioikeus voisi harkita, riippuuko asian ratkaiseminen todistelun uskottavuudesta, olisi käräjäoikeuden perusteltava tuomionsa riittävän tarkasti myös todistelun arvioimisen osalta. Silloin kun asiassa on esitetty keskenään ristiriitaista todistelua, tuomion perusteluissa olisi selostettava esimerkiksi myös, mistä syystä jollekin todisteelle on annettu arvoa ja jollekin toiselle ei.

Tästä säädetään oikeudenkäymiskaaren voimassa olevassa 24 luvun 15 §:ssä (1064/1991) ja on hallituksen esityksessä rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi ehdotettu säädettäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa koskevan lakiehdotuksen 11 luvun 4 §:ssä.

Silloin kun asian ratkaiseminen hovioikeudessa riippuu suullisen todistelun tai kärjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta, todistelu olisi otettava vastaan ja katselmus toimitettava uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä. Edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä näin olisi meneteltävä siitä riippumatta, epäilekö hovioikeus kärjäoikeuden näyttökysymyksessä tekemän ratkaisun oikeellisuutta vai ei. Tällä tavalla hovioikeus saataan ainakin periaatteessa samaan asemaan kärjäoikeuden kanssa suullisen todistelun ja katselmuksessa tehtyjen havaintojen arvioimisen suhteen.

Todistelu olisi otettava vastaan uudelleen hovioikeudessa tarpeellisilta osiltaan. Jotta hovioikeudella olisi mahdollisimman hyvät edellytykset todisteiden tasapuoliseen arvioimiseen, olisi kysymyksessä olevaa riidanalaista seikkaa koskeva kaikki asiaan vaikuttava muu kuin kirjallinen todistelu otettava vastaan uudelleen hovioikeudessa. Jos kärjäoikeus on ratkaissut asian esimerkiksi yhden todistajan kertomuksen perusteella, jonka luotettavuus on asetettu kyseenalaiseksi, tulisi muitakin samasta seikasta kertoneita todistajia kuulla uudelleen hovioikeudessa. Todistelua ei kuitenkaan tällöinkään tulisi ottaa vastaan uudelleen siltä osin kuin se on jo kärjäoikeudessa osoittautunut merkityksettömäksi. Kirjallista todistelua ei tietenkään otettaisi hovioikeudessa uudelleen vastaan siinä mielessä, että todisteina käytetyt asiakirjat olisi uudelleen siellä esitettävä. Asianosaisten olisi kuitenkin uudelleen vedottava niihin kirjallisiin todisteisiin, joihin haluavat vaatimustensa tueksi hovioikeudessa nojautua, ja ilmoitettava, mikä näyttöarvo niillä kullakin heidän käsityksensä mukaan on. Tämä perustuisi kaikkien todisteiden yksilöintiä koskevaan 25 luvun 12 §:n 2 momentin 4 kohdan ehdotettuun säännöseen.

Pääkäsittely olisi luonnollisesti toimitettava myös silloin, kun asian ratkaiseminen riippuu hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta.

Jotta hovioikeus ei joutuisi ratkaisussaan ottamaan huomioon asiassa aikaisemmin kertynyttä oikeudenkäyntiaineistoa ja käsittelyn välittömyys siten tulisi turvatuksi, pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että pääkäsittely saataisiin rajoittaa koskemaan sellaista osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti eli jota koskien olisi mahdollista antaa osa- tai välituomio 24 luvun 16 tai 17 §:n mukaan. On tärkeää huomata, että pääkäsittely tällöinkin olisi keskitetty oikeudenkäyntitilaisuus, jossa meneteltäisiin 21 §:n mukaisesti. Kysymys ei siis olisi nykyisin suulliseksi käsittelyksi kutsutusta istunnosta, jossa ainoastaan esimerkiksi kuullaan todistajaa muuten kirjallisessa menettelyssä ratkaistavan asian käsittelyn välillä.

Pääkäsittely voitaisiin siten esimerkiksi laajassa rikosasiassa toimittaa vain tiettyjen syytekohtien ratkaisemista varten. Pääkäsittely voitaisiin toimittaa myös vain oikeudenkäyntiä koskevassa kysymyksessä silloin, kun pääkäsittely sen ratkaisemiseksi poikkeuksellisesti on tarpeen.

13 §. Edellä yleisperusteluissa selostetuista Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvista syistä pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös hovioikeuden velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely myös silloin, kun riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa rikosasian vastaaja on sitä vaatinut. Pykälän 1 momentti sisältäisi säännöksen tästä pääsäännöstä.

Eräissä rikosasioissa on yksityisoikeudellinen vaatimus asianosaisten kannalta usein rangaistusvaatimusta huomattavasti tärkeämpi. Vaikka rangaistusvaatimukseen annettu ratkaisu ei olekaan tuomioistuinta sitova rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta erikseen ratkaistaessa, sillä kuitenkin on todistusvaikutus myöhemmässä riita-asian oikeudenkäynnissä. Tällaisella tosiasiallisella sidotuksi tulemisella voi olla asianomistajan kannalta myös haitallinen vaikutus. Koska yksityisillä asianosaisilla lisäksi tulisi olla yhtäläinen oikeus saada rangaistusvaatimuksestakin tehtyä ratkaisua koskeva valitus suullisesti käsitellyksi, momentissa ehdotetaan, että pääkäsittely olisi tällöin toimitettava myös sellaisen asianomistajan vaatimuksesta, joka on käyttänyt asiassa puhevaltaa.

Asianosaisten oikeus pyynnöstään saada toimitetuksi asiassa pääkäsittely on tärkeä, koska näin hän muun muassa parhaiten va-

kuuttuu siitä, että tuomioistuimella on käytävissään se oikeudenkäyntiaineisto, johon hän haluaa nojautua. Myös oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu parhaiten silloin, kun asia käsitellään suullisesti. Näiden perusteiden vuoksi pääkäsittelyn voidaan myös katsoa lisäävän luottamusta oikeuslaitokseen. Lisäksi rikosasian vastaajan henkilökohtaisella kuulemisella on merkitystä paitsi todistukeinona myös rangaistusseuraamuksen määrittämisessä esimerkiksi sen selvittämiseksi, onko hän halukas ja sovelias yhdyskuntapalveluun.

Asianosaisen vaatimuksesta hovioikeuden olisi toimitettava pääkäsittely siitä riippumatta, onko sitä vaatinut asianosainen hovioikeudessa muutoksenhakijana vai vastapuolella. Silloin kun on epäselvää, onko asianosainen esittänyt pääkäsittelyn toimittamista koskevan pyynnön, hovioikeuden tulisi tätä häneltä tiedustella.

Pääkäsittelyn toimittaminen on usein sekä yhteiskunnan että asianosaisten kannalta kirjallista menettelyä raskaampi ja kalliimpi. Muun muassa näistä syistä on tarpeen, että hovioikeudella olisi oikeus asianosaisen vaatimuksesta huolimattakin jättää pääkäsittely toimittamatta silloin, kun se joka tapauksessa olisi ilmeisen tarpeeton. Kuten edellä yleisperusteluissa on selostettu, myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut tällaisen järjestelyn tarpeelliseksi muun muassa sen vuoksi, että asiat voidaan ratkaista kohtuullisessa ajassa.

Jotta mahdollisimman tehokkaasti voitaisiin turvata tarpeellisten pääkäsittelyjen toimittaminen, momenttiin sisältyvästä pääsäännöstä olisi kuitenkin syytä sallia poikettavaksi vain laissa nimenomaan säännellyissä tapauksissa. Poikkeustilanteiden selkeä säänteleminen olisi tarpeen myös, jotta hovioikeudessa yksi jäsen voisi asiaa valmistellessaan ratkaista, onko asiassa toimitettava pääkäsittely.

Näistä syistä pykälän 2 momentissa ehdotetaan tyhjentävästi ja yksityiskohtaisesti lueteltaviksi ne tilanteet, joissa pääkäsittelyä ei asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitsisi toimittaa. Tällöin on kysymys sellaisista tapauksista, joissa asianosaisen kuulemisella tai muulla suullisella todistelulla useimmiten selvästi ei ole merkitystä asian ratkaisemisen kannalta.

Hovioikeus voisi kuitenkin momentin estämättä aina toimittaa pääkäsittelyn, jos se poikkeuksellisesti asian ratkaisemisen kan-

nalta olisikin tarpeellista. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi momentin 5 kohdassa tarkoitettua oikeudenkäyntiä koskevaa kysymystä ratkaistaessa.

Momentin 1 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa, jos valittajan vastapuoli on riita-asiassa myöntänyt valittajan muutostvaatimuksen. Kohta koskisi ensiksikin sellaista riita-asiaa, jossa sovinto on sallittu. Kun tuomioistuimen tuomio perustuu tällöin pelkästään myöntämiseen ja siinä tämän vuoksi on annettava muutostvaatimuksen mukainen ratkaisu, ei ole tarvetta järjestää asiassa pääkäsittelyä.

Kohta koskisi myös sellaista riita-asiaa, jossa sovinto ei ole sallittu. Vaikka tuomioistuin ei tällaisessa riita-asiassa saakaan perustaa tuomiota pelkästään myöntämiseen, vaan sen on tutkittava asia ja annettava sen perusteella tuomio, saattaa asia myöntämisen johdosta kuitenkin olla niin selvä, että pääkäsittely olisi asian ratkaisemiseksi tarpeeton. Silloin kun tällaisten riita-asioiden käsittelyssä noudatettava virallisperiaate sitä edellyttää, tulisi hovioikeuden myöntämisestä huolimatta toimittaa pääkäsittely.

Pääkäsittelyä ei momentin 2 kohdan nojalla tarvitsisi toimittaa, jos rikosasiassa vain vastaaja on vaatinut pääkäsittelyä ja asia ratkaistaan hänen valituksensa mukaisesti. Kohta voisi tulla sovellettavaksi silloin, kun hovioikeus vapauttaa käräjäoikeudessa tuomitun rangaistuksesta. Tällainen tilanne olisi kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun vasta hovioikeudessa havaitaan, että teko ei ole rikos tai että syyteoikeus on jo vanhentunut. Kohdan nojalla hovioikeus voisi hylätä syytteen pääkäsittelyä toimittamatta myös niissä poikkeuksellisissa tapauksissa, joissa rikosasian vastaaja on alioikeudessa tuomittu rangaistukseen, vaikka syytteen tueksi ei ole esitetty näyttöä, tai joissa asian ratkaiseminen edellyttää vain jo alioikeudessa esitetyn kirjallisen todistelun arvioimista. Näissä tapauksissa voidaan katsoa, ettei rikosasian vastaajan oikeusturva edellytä pääkäsittelyn toimittamista. Kohdan nojalla hovioikeus voisi pääkäsittelyä toimittamatta myös jättää valittajan rangaistukseen tuomitsematta sikäli kuin tämä olisi vaatinut vain sitä eikä suorastaan syytteen hylkäämistä.

Kohta voisi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun valituksessa on esitetty ainoastaan rangaistuslajia koskeva vaatimus. Lähinnä tulisivat tällöin kysymykseen valitukset, joissa on vaadittu esimerkiksi ehdottomana tuo-

mitun vankeusrangaistuksen määräämistä mahdolliseksi tai vankeusrangaistuksen lieventämistä sakoksi. Valitus voitaisiin katsoa kokonaan hyväksytyksi, jos seuraamus muutetaan pyydettyllä tavalla lajiltaan lievemmäksi, eikä tarvetta pääkäsittelyyn siten olisi. Jos valituksessa sen sijaan on esitetty vain rangaistuksen määrää koskeva vaatimus, pääkäsittely saattaisi kuitenkin olla tarpeen jo siksi, että rangaistuksen mittaaminen tietyn rangaistuslajin sisällä on harkinnanvaraista eikä tuomioistuimen käsitys oikeudenmukaisesta rangaistuksesta asiassa välttämättä ole sama kuin muutoksenhakijan ja tämän kuuleminen voisi siksi olla tarpeen. Jos muutoksenhakija on käräjäoikeudessa tuomittu esimerkiksi 60 päiväsakkoon ja hän pyytää rangaistustaan lievennettäväksi, hän voi tarkoittaa sillä esimerkiksi tuomitsemistaan enintään 30 päiväsakkoon, kun taas hovioikeus saattaisi kirjallisessa käsittelyssä pitää 50:tä päiväsakkoa oikeana rangaistuksena. Tämän käsityseron johtaminen muutoksenhakijan kannalta yllättävään ratkaisuun vältettäisiin toimittamalla pääkäsittely. Pääkäsittelyn tarve voitaisiin tämäntapaisissa tilanteissa selvittää pyytämällä muutoksenhakijalta 8 §:n nojalla kirjallinen lisälausuma valituksensa täsmennykseksi.

Momentin 3 kohdan nojalla pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta, jos sitä vaatinut on tyytynyt käräjäoikeuden ratkaisuun eikä ratkaisua muuteta hänen vahingokseen. Kohta koskisi niitä sekä riita- että rikosasioissa esiintyviä tilanteita, joissa asianosainen ei ole hakenut muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun, vaan hän on vastauksessaan esittänyt pääkäsittelyn toimittamista koskevan pyynnön. Asianosaisen tyydyttyä käräjäoikeuden ratkaisuun ei häntä olisi tarvetta kuulla, jos käräjäoikeuden ratkaisu valituksesta huolimatta pysytetään.

Rikosasiassa pääkäsittely voitaisiin kohdan nojalla jättää toimittamatta myös silloin, kun virallinen syyttäjä on hakenut muutosta ainoastaan rikosasian vastaajan eduksi tai kun käräjäoikeuden ratkaisu luvun 25 §:n nojalla muutetaan muutosta hakeneen syyttäjän tai asianomistajan vahingoksi. Kohta voisi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun virallinen syyttäjä tai asianomistaja on valituksessaan vaatinut käräjäoikeuden rikosasian vastaajalle tuomitseman rangaistuksen korottamista.

Momentin 4 kohdan nojalla hovioikeus voisi jättää pääkäsittelyn toimittamatta myös

silloin, kun valitus on selvästi perusteeton. Perusteettomuudella tarkoitetaan kohdassa ensiksikin sitä, että valituksen tueksi ilmoitettu peruste ei voi johtaa vaadittuun muutokseen. Vaatimus on perusteeton myös silloin, kun vaatimuksen perusteet eivät vastaa yleisesti tiedossa olevia seikkoja. Asianosaisen kuulemisella tai muun mahdollisen todistelun vastaanottamisella ei näissä tapauksissa ole merkitystä, koska jo etukäteen on täysin selvää, että valitus on hylättävä. Jollei valitus sen sijaan ole edellä selostetulla tavalla selvästi perusteeton, pääkäsittely olisi toimitettava, vaikka hovioikeus muutoin pitäisi asian ratkaisua selvänä.

Kohta voisi rikosasiassakin tulla sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun rikosasian vastaaja käräjäoikeuden ratkaisusta valittaessaan vaatii syytteen hylkäämistä nojautuen sellaiseen seikkaan, jonka hän pääkäsittelyssä näyttäisi toteen mutta joka ei voi vaikuttaa asian ratkaisemiseen. Kohta voisi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun valittaja toiseikkoja riitauttamatta esittää täysin lakiin perustumattoman vaatimuksen. Kohtaa sovellettaessa merkitystä ei sen sijaan olisi rikoksen vakavuudella eikä rikoksesta tuomitulla rangaistusseuraamuksella.

Momentin 5 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa myöskään silloin, kun asiassa ratkaistaan ainoastaan oikeudenkäyntiä koskeva kysymys. Tällainen tilanne on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun valitus jätetään tutkimatta. Oikeudenkäyntiä koskevalla kysymyksellä tarkoitetaan kohdassa myös esimerkiksi aikaisemman tuomion sitovuutta. Asianosaisen kuulemisella tai muulla suullisella todistelulla on varsin harvoin merkitystä harkittaessa oikeudenkäyntiä koskevaa kysymystä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä säädetäväksi, että hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä hovioikeuden olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä 1 momentissa sekä 2 momentin 1 ja 3—5 kohdassa riita-asioiden osalta säädetään. Hakemusasiassakin, kuten lapsen huoltoa, lapseksiottamista tai yhteisomistussuhteen purkamista tarkoittavassa omaisuuden myymistä koskevassa asiassa tehtyä muutoksenhakemusta käsiteltäessä hovioikeuden olisi siten toimitettava pääkäsittely asiaan osallisen sitä vaatiessa. Pääkäsittely voitaisiin tällöin jättää toimittamatta vain 2 momentin 1 ja 3—5 kohdassa säädettyillä poikkeuksilla.

Kutsu pääkäsittelyyn ja seuraamus asianosaisen poissaolosta

14 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi luvun voimassa olevaa 9 §:ää pääosiltaan vastaava säännös asianosaisten kutsumisesta pääkäsittelyyn. Pykälän 1 momentin mukaan kutsumisesta huolehtisi hovioikeus. Kutsun tiedoksiantamisesta säädettäisiin luvun 26 §:ssä. Säännös todistajan ja muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn sisältyisi luvun 20 §:ään.

Pykälän 2 momentin mukaan asianosaiselle on kutsussa ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä pääkäsittely toimitetaan. Saapumiskutsussa olisi momentin mukaan lisäksi, kuten nykyisinkin, aina ilmoitettava seuraamukset esteettömästä poissaolosta. Seuraamuksista säädettäisiin luvun 15—17 §:ssä.

15 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, millä uhalla asianosainen kutsuttaisiin pääkäsittelyyn. Pykälä koskisi kutsumista myös sekä lykkäyksen jälkeiseen istuntoon että asiassa toimitettavaan uuteen pääkäsittelyyn.

Pykälän 1—3 momentti koskisivat sekä riita- että rikosasioita. Rikosasioissa säännökset eivät sen sijaan soveltuisi syyttäjään. Tämä johtuu siitä, että syyttäjällä on virkavelvollisuus ajaa syytettyä ja olla läsnä oikeudenkäynnissä eikä hänelle sen vuoksi tarvitse asettaa uhkaa poissaolon varalta. Jos syyttäjä valittajan vastapuolena poikkeuksellisesti jäisi saapumatta pääkäsittelyyn, pääkäsittely olisi peruutettava ja sille olisi määrättävä uusi ajankohta.

Sellaisessa riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, ja rikosasiasassa vastaaja kutsutaan saapumaan kärjäoikeuteen sakon uhalla, vaikka hänen ei olisikaan saavuttava henkilökohtaisesti. Jotta hovioikeudella näissä asioissa olisi yhtä hyvät edellytykset asian aineelliseen selvittämiseen kuin kärjäoikeudella, olisi hovioikeudessa vastapuolena oleva asianosainen voitava kutsua sakon uhalla myös hovioikeudessa toimitettavaan pääkäsittelyyn, vaikka hän saisikin käyttää asiasta.

Pääkäsittelyssä asianosaiset esittäisivät oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaiseville hovioikeuden jäsenille yhdessä ainoassa käsittelyssä, jota vain poikkeustapauksissa saataisiin lykätä. Tuomiossa ei saisi ottaa huomioon muuta kuin mitä tässä

käsittelyssä on esitetty. Koska asia olisi tutkittava ja ratkaistava aineellisesti, vaikka vastapuoli olisi jäänyt saapumatta pääkäsittelyyn, hovioikeuden olisi tarpeellisilta osiltaan asiakirjoista selostettava, mitä poissa oleva vastapuoli on asiassa aikaisemmin esittänyt, jotta se voitaisiin asiaa ratkaistaessa ottaa huomioon.

Vastapuolen vaatimusten ja niiden perusteluiden selostaminen on varsin hankalaa erityisesti silloin, kun hän ei ole antanut vastausta. Selostamista vaikeuttaa osaltaan se, että kärjäoikeuden pöytäkirjaan ei merkitä, kuinka asianosaiset perustelevat vaatimuksensa ja mitä he lausuvat vastapuolen esittämien perusteluiden johdosta, asianosaisten kanteen oikeudellista kehittelyä eikä lopputulosten sisältöä, vaan nämä käyvät tarpeellisilta osiltaan ilmi kärjäoikeuden tuomiosta.

Parhaat mahdollisuudet asian käsittelemiseen ja sen arvioimiseen, kuinka muutosvaatimus olisi ratkaistava, hovioikeudella siten on asianosaisten ajassa itse asiansa pääkäsittelyssä. Selostamisvelvollisuuden täyttäminen edellyttää hovioikeudelta lisäksi tavallista huomattavasti perusteellisempaa asian valmistelua, joka osoittautuisi turhaksi siinä tapauksessa, että vastapuoli saapuu pääkäsittelyyn. Tämän vuoksi hovioikeudella tulisi olla käytettävissään riittävän tehokkaat keinot saada muutoksenhakijan vastapuoli osallistumaan pääkäsittelyyn.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin 17 §:n säännöstä vastaavasti, että valittaja kutsuttaisiin pääkäsittelyyn hänen valituksensa silloisella jättämisen uhalla. Valittajan jäädessä pois kärjäoikeuden ratkaisu jäisi siis pysyväksi, jollei muista asiassa tehdyistä valituksista, joita niiden tekijät ovat saapuneet jatkamaan, muuta johtuisi.

Pykälän 2 momentissa puolestaan ehdotetaan, että valittajan vastapuoli kutsuttaisiin pääkäsittelyyn sakon uhalla, jos asian käsitteleminen edellyttää vastapuolen läsnäoloa. Momentin mukaan vastapuoli tulisi tällöin kutsua pääkäsittelyyn sakon uhalla, vaikka hänen ei olisikaan saavuttava henkilökohtaisesti. Momentti soveltuisi myös sellaisen riita-asian käsittelemiseen, jossa sovinto on sallittu. Se tulisi sovellettavaksi myös silloin, kun valittajan vastapuolena on oikeushenkilö.

Kun vastapuoli on voittanut asian kärjäoikeudessa, ei häntä voida edes sellaisessa riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, kutsua

pääkäsittelyyn uhalla, että asiassa annetaan hänelle vastainen tuomio, koska tällainen ratkaisu olisi usein aineellisesti väärä. Vastaajalla ei kuitenkaan missään asiassa saisi olla oikeutta pelkällä poissaolollaan estää muutoksenhakemuksen tutkimista ja ratkaisemista. Tämän vuoksi pykälän 3 *momentissa* ehdotetaan, että vastaaja, jonka henkilökohtaista kuulemista ei pidetä tarpeellisena ja jonka läsnäoloa edes asiamiehen edustamana myöskään asian käsitteleminen ei edellytä, kutsuttaisiin pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

Selvyyden vuoksi 4 *momentissa* ehdotetaan lisäksi nimenomaisesti säädettäväksi, että syyttäjän olisi virkansa puolesta oltava läsnä pääkäsittelyssä. Säännös koskisi virallisen syyttäjän läsnäolovelvollisuutta sellaisen rikosasian pääkäsittelyssä hovioikeudessa, jossa hän käyttää puhevaltaa hovioikeudessa eli on itse muutoksenhakijana tai muutosta syyksilukemiseen tai rangaistukseen hakeneen rikosasian vastaajan tai liiketoimintakielloon tuomitun henkilön vastapuolena. Syyttäjä ei siten olisi läsnä sellaisen rikosasian pääkäsittelyssä, jossa vain asianomistaja on ajanut kannetta kärjäoikeudessa sen jälkeen, kun syyttäjä oli päättänyt olla nostamatta syytettä. Myöskään syyttäjällä ei olisi läsnäolovelvollisuutta hovioikeuden pääkäsittelyssä silloin, kun asianomistaja on valittanut kärjäoikeuden ratkaisusta, johon syyttäjä oli tyytynyt. Ehdotukseen laiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa sisältyy 1 luvun 14 §:n 3 momenttiin säännös, jonka mukaan asianomistaja voi hakea muutosta rikosasian ratkaisuun itsenäisesti siitä riippumatta, onko hän yhtynyt syyttäjän alemmassa oikeudessa esittämään rangaistusvaatimukseen. Näin asianomistajan puhevalta rangaistusvaatimuksen suhteen muutoksenhakuasteessa ei olisi sidoksissa siihen, onko hän vaatinut rangaistusta alemmassa oikeudessa. Asianomistaja voisi itsenäisesti harkita, onko aihetta saattaa kärjäoikeuden ratkaisu hovioikeuden tutkittavaksi. Syyttäjän tyytyminen kärjäoikeuden ratkaisuun olisi asianomistajan asianosaisaseman kannalta merkityksetön. Toisaalta syyttäjä näin osoitaisi, ettei hän vaadi muutosta kärjäoikeuden tuomioon. Näin ollen ei ole perustetta velvoittaa häntä osallistumaan sellaisen asian hovioikeuskäsittelyyn, jossa hän ei itse ole muutoksenhakija eikä vastapuoli. Syyttäjän ei siis tarvitsisi osallistua niiden rikosasioi-

den hovioikeuskäsittelyyn, joissa hän ei ollut itse ajanut syytettä kärjäoikeudessa eikä niiden, joissa hän kyllä oli ajanut syytettä mutta tyytynyt kärjäoikeuden ratkaisuun, josta myöskään rikosasian vastaaja ei ole valittanut siltä osalta kuin kysymys on virallisen syyttäjän ajamasta syytteestä.

Liiketoimintakielloon määräämistä koskevan valitusasian pääkäsittelyssä syyttäjän sen sijaan olisi aina oltava läsnä julkisen kannevallan valvojana.

Oikeudenkäynnin keskitysperiaatteen toteutumiseksi olisi yleensä paikallaan, että sama syyttäjä valvoisi julkista kannevaltaa asiaa niin kärjä- kuin hovioikeudessaakin käsiteltäessä. Tähän voi kuitenkin johtua poikkeuksia ylemmän syyttäjän oikeudesta määrätä toinen syyttäjä ajamaan syytettä asiassa tai ottaa syyte itse ajettavakseen. Syyttäjän läsnäolo pääkäsittelyssä on hänen virkavelvollisuutensa eikä sen tehosteeksi siten tarvitse säätää erityistä uhkaa.

16 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevaa lakia vastaavat säännökset siitä, milloin asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sekä millä uhalla hänet tällöin olisi kutsuttava.

Pykälän 1 *momentin* mukaan se, saako asianosainen käyttää asiamiestä vai onko hänen saavuttava hovioikeuden pääkäsittelyyn itse tai oikeushenkilönä laillisesti edustettuna, riippuisi hovioikeuden asiassa antamista määräyksistä. Lähtökohtana oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 6 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 8 luvun 1 §:n säännöksissä sellaisina kuin niitä on ehdotettu hallituksen esityksessä on asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo hänen asiaansa alioikeudessa käsiteltäessä.

Pykälän 2 *momentin* mukaan asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voitaisiin määrätä saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti silloin, kun hänen kuulemistaan pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisena. Pääkäsittelyn järjestämistä harkittaessa on kiinnitettävä huomiota myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 8 luvun 13 §:ään, jonka mukaan vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi pykälän 3 *momentissa* ehdotetaan, että silloin kun rikosasian vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, hovioikeus voisi määrätä hänet noudettavaksi, jos hänen

käyttäytymisensä perusteella on aiheutta olettaa, ettei hän noudata kutsua. Pykälän nojalla noutomääräys voitaisiin antaa jo ensimmäiseen pääkäsittelyyn istuntoon. Tällainen nouto olisi pykälän mukaan kuitenkin mahdollinen vain silloin, kun kysymys on virallisen syyttäjän valituksen johdosta toimitettavasta pääkäsittelystä.

Pykälän nojalla hovioikeus voisi määrätä rikosasian vastaajan noudettavaksi vain silloin, kun hänen aikaisempi käyttöksensä osoittaa, ettei hän kutsusta huolimatta todennäköisesti saavu pääkäsittelyyn. Rikosasian vastaaja voitaisiin noutaa ensimmäiseen pääkäsittelyyn istuntoon esimerkiksi silloin, kun hän on ollut passiivinen hovioikeudessa eikä hän ole vapaaehtoisesti saapunut pääkäsittelyyn kärjäoikeudessakaan tai kun hän on ilmoittanut, ettei hän saavu pääkäsittelyyn vapaaehtoisesti.

17 §. Pykälä sisältäisi säännökset asianosaisen esteettömän poissaolon varalta. Pykälä soveltuisi myös asianosaisen jäätyä pois lykkäyksen jälkeisestä istunnosta tai asiassa toimitettavasta uudesta pääkäsittelystä. Pykälä koskisi sekä riita- että rikosasioita.

Voimassa olevan lain mukaan hovioikeus saa ratkaista asian silloinkin, kun valittaja on jäänyt saapumatta suulliseen käsittelyyn. Ehdotuksen mukaan valittajan läsnäolo on kuitenkin asian käsittelemiseksi usein välttämätöntä sen vuoksi, että hovioikeus saisi asiaa ratkaistessaan ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä esitetyn oikeudenkäyntiaineiston. Kun vastaaja on voittanut asian kärjäoikeudessa tai hän on muutoin tyytynyt kärjäoikeuden ratkaisuun, eivät hänenkään oikeutensa edellytä asian selvittämistä ja ratkaisemista.

Tämän vuoksi pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että valittajan jäätyä pois pääkäsittelystä valitus jätettäisiin sillensä. Näin olisi meneteltävä myös silloin, kun syyttäjä on poissa sellaisen muutoksenhakuasian pääkäsittelystä, jossa hän on muutoksenhakijana. Valituksen sillensä jättämisen johdosta kärjäoikeuden ratkaisu jäisi pysyväksi.

Valitusta ei luonnollisesti tulisi jättää sillensä, jos tiedetään tai on epäiltävissä, että valittajalla on laillinen este. Valituksen saatamisesta uudelleen käsiteltäväksi silloin, kun valittaja ei ole voinut ajoissa ilmoittaa laillista estettä, säädetäisiin luvun 19 §:ssä.

Jos kysymys on molemminpuolisista valituksista ja toisen asianosaisen valitus jätetään sillensä hänen poisjäämisensä johdosta,

asia olisi käsiteltävä samalla tavalla kuin jos hän ei olisi lainkaan hakenut muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun. Valitus jätettäisiin luonnollisesti sillensä myös silloin, kun sekä valittaja että vastaaja ovat jääneet pois pääkäsittelystä.

Silloin kun pääkäsittely on rajoitettu sellaiseen muutoksenhaun kohteena olevaan osaan, joka voidaan ratkaista erikseen osatuomiolla, valitus jätettäisiin sillensä vain tältä osin ja muutoksenhakemus käsiteltäisiin muilta osin kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Jos pääkäsittely on rajoitettu sellaiseen kysymykseen, joka voidaan ratkaista erikseen valituksiolla, jätettäisiin valitus luonnollisesti kokonaisuudessaan sillensä.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 29 §:n nojalla asianosainen katsottaisiin poisjääneeksi ja valitus siten jätettäisiin sillensä silloinkin, kun asianosainen käyttää asiasta sijastaan, vaikka hänellä ei ole laillista estettä ja vaikka hänet on veloitettu saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn. Tämän vuoksi valittaja tulisi aina kutsua pääkäsittelyyn ainoastaan uhalla, että valitus muutoin jätetään sillensä, siitä riippumatta, onko valittajan saavuttava henkilökohtaisesti vai ei.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevaa lakia pääosiltaan vastaavat säännökset siitä, kuinka hovioikeus menetteli valittajan vastapuolen jäätyä saapumatta pääkäsittelyyn, johon hänet on veloitettu saapumaan sakon uhalla. Tällaisissa tapauksissa hovioikeus nykyisin käytännössä pääsääntöisesti ratkaisee asian valittajan vastapuolen poissaolosta huolimatta.

Kuten edellä on todettu, valittajan vastapuolenkin läsnäolo on eräissä tapauksissa asian käsittelemiseksi välttämätön. Muun muassa tämän vuoksi hovioikeuden olisi ensisijaisesti pyrittävä saamaan valittajan vastapuoli osallistumaan oikeudenkäyntiin. Tällöin hovioikeus voisi momentin mukaan joko asettaa hänelle korkeamman uhkasakon tai määrätä henkilökohtaisesti saapumaan veloitettuna tuotavaksi samaan tai myöhemmän istuntoon. Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, valittajan poissa oleva vastapuoli voitaisiin määrätä tuotavaksi, vaikka hänen ei olisikaan saavuttava henkilökohtaisesti. Samoin voitaisiin menetellä rikosasiassa valittaneen vastapuolen kanssa. Niiden tilanteiden varalta, joissa valittajan vastapuoli saadaan noudetuksi samaan istuntoon, 18 §:n 2

momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että asetettua uhkasakkoa ei tällöin tuomita.

Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, valittajan vastapuoli voitaisiin määrätä noudettavaksi pääkäsittelyyn silloinkin, kun häntä ei ole velvoitettu saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti. Vastaavanlainen säännös on voimassa kärjäoikeuden pääkäsittelyn osalta.

Jos syyttäjä on poissa sellaisessa muutoksenhakuasiassa toimitettavasta pääkäsittelystä, jossa ainoastaan rikosasian vastaaja on hakenut muutosta ratkaisuun, jonka kärjäoikeus oli tehnyt virallisen syyttäjän rangaistusvaatimuksesta antamaan ratkaisuun, tai liiketoimintakieltoon määrätty valittanut siihen määräämisestään, pääkäsittelyyn olisi peruutettava ja sille olisi määrättävä uusi käsittelypäivä, jollei syyttäjälle saada sijaista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös asian ratkaisemisesta sellaisen vastapuolen poissaolosta huolimatta, jota ei ollut 15 §:n mukaan pidetty tarpeellisenä kutsua pääkäsittelyyn sakon uhalla.

18 §. Oikeudenkäynti hovioikeudessa ei saisi estyä sen vuoksi, ettei asianosainen saavu pääkäsittelyyn, vaan hovioikeudella tulisi tällaisessakin tapauksessa olla mahdollisuus viime kädessä ratkaista asia. Tämän vuoksi pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan luvun 9 §:n 3 momenttia vastaava säännös siitä, että asianosaisen saapumatta jäämisestä tai hänen taivoittamattomissa olostaan huolimatta asia saadaan ratkaista, jos siihen katsotaan olevan syytä. Asetettua uhkasakkoa ei voitaisi tällaisessa tapauksessa tuomita. Käytännössä pykälä tulisi sovellettavaksi vain hovioikeudessa vastaajana olevan asianosaisen jäätyä pois pääkäsittelystä.

Pykälän 2 momentin mukaan uhkasakkoa ei myöskään saisi tuomita, jos asianosainen tai hänen laillinen edustajansa, joka sakon uhasta huolimatta on jäänyt pois pääkäsittelystä, saadaan tuoduksi samaan istuntoon taikka jos kysymys asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa henkilökohtaisesta kuulemisesta raukeaa. Tältäkin osin säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta.

19 §. Jos valitus on valittajan poissaolon vuoksi jätetty sillensä, mutta hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, valittajan olisi ilman nyt kysymyksessä olevaa säännöstä oikeudenmenetyksen estämiseksi oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 17 §:n mukaan pyydettävä korkeimmalta oi-

keudelta menetetyn määräpäivän palauttamista. Joustavamman ja nopeamman menetelyn aikaansaamiseksi pykälässä ehdotetaan, että valittajalla tällaisessa tapauksessa olisi oikeus saattaa valitus uudelleen käsiteltäväksi ilmoittamalla siitä kirjallisesti hovioikeudelle 30 päivän kuluessa valituksen sillensä jättämisestä. Jollei valittaja näytä toteen laillista estettä, valitus jätettäisiin pykälän mukaan tutkimatta. Kärjäoikeusmenettelyn osalta vastaava säännös sisältyy 12 luvun 22 §:ään.

20 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös todistajan ja muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn. Kutsun tiedoksiantamisesta säädettäisiin luvun 27 §:ssä.

Pykälän 1 momentin mukaan hovioikeus huolehtisi todistajan ja asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn. Tämä on perusteltua muun muassa sen vuoksi, että näin voidaan osaltaan turvata pääkäsittelyn keskittäminen hovioikeuden saadessa jo etukäteen tiedon siitä, onko esimerkiksi kaikki todistajat saatu kutsutuksi ja onko todistelu siten kokonaisuudessaan otettavissa vastaan keskitetysti pääkäsittelystä. Jos jotakuta todistajaa ei olisi saatu kutsutuksi, hovioikeus voisi peruuttaa pääkäsittelyn jo ennen käsittelypäivää ja määrätä sille uuden ajankohdan.

Momentin mukaan hovioikeus voisi kuitenkin antaa kutsumisen asianosaisen huolehdittavaksi 11 luvun 2 §:ssä mainitulla perusteella. Tuon säännöksen mukaan kutsuminen voitaisiin antaa asianosaisen huolehdittavaksi vain, jos asianosainen sitä pyytää ja tuomioistuimien katsoo siihen olevan perusteltua aihetta. Antaessaan kutsumisen asianosaisen huolehdittavaksi hovioikeuden olisi lisäksi määrättävä aika, milloin todistus tiedoksiannosta olisi viimeistään toimitettava hovioikeudelle. Asiaa valmisteltaessa olisi luonnollisesti sovittava siitä, kuka huolehtii todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kutsumisesta pääkäsittelyyn.

Pykälän 2 momentin mukaan kutsussa olisi kuultavalle ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä pääkäsittely toimitetaan. Kutsussa olisi myös mainittava tarpeelliset tiedot asianosaisista ja asiasta.

Momentin mukaan kutsussa olisi lisäksi ilmoitettava, mitä 17 luvun 36 ja 39 §:ssä, 40 §:n 4 ja 5 momentissa sekä 48 §:n 2 momentissa säädetään. Kutsun yhteydessä olisi

todistajalle siten ilmoitettava, millä uhalla hänen on saavuttava pääkäsittelyyn, ja siitä, että todistaja voi joutua korvaamaan hänen esteettömästä poissaolostaan johtuvasta oikeudenkäynnin pitkittymisestä aiheutuvat oikeudenkäyntikulut. Kutsussa olisi myös annettava tieto todistajan oikeudesta saada ennakolta korvaus matka- ja toimeentulokustannuksista. Tältä osin ehdotus vastaa 17 luvun 26 §:n 3 ja 4 momenttia (1056/1991).

Menettely pääkäsittelyssä

21 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, missä järjestyksessä asia olisi pääkäsittelyssä käsiteltävä. Kun asiaa ratkaistaessa saataisiin ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä suullisesti esitetty oikeudenkäyntiaineisto, säännös on tarpeellinen oikeudenkäynnin johtamisen tukemiseksi ja asian käsittelyn johdonmukaisen etenemisen turvaamiseksi.

Säännöksen avulla turvattaisiin osaltaan se, että kaikki asiaan vaikuttava oikeudenkäyntiaineisto esitettäisiin pääkäsittelyssä. Säännös antaisi hovioikeudelle mahdollisuuden tarvittaessa esimerkiksi siihen, että se kieltäytyy vastaanottamasta todistelua ennen kuin asianosaiset ovat ilmoittaneet ja tarkemmin perustelleet vaatimuksensa sekä lausuneet vastapuolen esittämien perustelujen johdosta (*asiaesitys*).

Pääkäsittely jakautuisi, kuten käräjäoikeudessaakin, asianosaisten asiaesityksiin, todistelun vastaanottamiseen ja asianosaisten lopplausumiin. Aina käsittely ei kuitenkaan jakautuisi näihin vaiheisiin. Jos muutoksenhakemuksessa on esimerkiksi esitetty vain rangaistuksen alentamista koskeva vaatimus, pääkäsittely voitaisiin käytännössä toimittaa hyvin yksinkertaisesti.

Hovioikeudessa muutoksenhaun kohteena on käräjäoikeuden ratkaisu. Tämän vuoksi olisi luonnollista, että pääkäsittely aloitettaisiin selostamalla käräjäoikeuden ratkaisu, esimerkiksi lukemalla tuomiolauselma ja lyhyesti toteamalla ratkaisun perustelut siltä osalta kuin asiasta on hovioikeudessa kysymys. Tästä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 1 momentin 1 kohdassa. Näin voitaisiin turvata se, että asianosaisten asiaesitykset eivät osaksikaan muodostuisi vain jo luetun toistoksi tai että asianosaiset eivät näiltä osin tyytyisi pelkästään viittaamaan asiassa aikaisemmin esittämäänsä. Näyttöä koskevien perustelujenkaan yksityiskohtainen lukemi-

nen ei todistelun arvioinnin osalta aina olisi tarpeellista silloin, kun todistelu otetaan vastaan uudelleen pääkäsittelyssä. Käräjäoikeuden ratkaisun ollessa laaja ja asianosaisten hovioikeuden pääkäsittelyssä tiedusteltaessa antaman ilmoituksen mukaan heidän tarkassa muistissaan, riittäisi vain tuomiolauselman toteaminen.

Lisäksi saattaa joissakin tapauksissa olla tarkoituksenmukaista muutoinkin selostaa tausta itse asian käsittelylle hovioikeudessa.

Seuraavaksi valittajan olisi pykälän 2 kohdan mukaan ilmoitettava, miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi. Tässä yhteydessä valittajan olisi lyhyesti ilmoitettava myös, miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut hänen mielestään ovat virheelliset. Tämän jälkeen vastapuolen tulisi 3 kohdan mukaan ilmoittaa, myöntääkö vai kiistääkö hän muutosvaatimuksen.

Sen jälkeen kun oikeudenkäynnin kohde hovioikeudessa on edellä mainitulla tavalla rajattu, tulisi kummankin asianosaisten vuorrolaan, jos mahdollista, yhtäjaksoisesti tarkemmin perustella kantaansa ja lausua toistensa perustelujen johdosta. Näissä momentin 4 kohdassa tarkoitetuissa asiaesityksissä asianosaisten tulisi mahdollisimman täydellisesti tuoda esiin ne seikat, joihin he perustavat muutosvaatimuksensa tai vastauksensa, ja ilmoittaa käsityksensä vastapuolen esittämien seikkojen johdosta.

Koska vain pääkäsittelyssä suullisesti esitetty oikeudenkäyntiaineisto voitaisiin ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa, asianosaisten olisi huolellisesti esitettävä ja perusteltava muutosvaatimuksensa ja vastineensa. Asianosaisten olisi tällöin mainittava kaikki asiaan vaikuttavat seikat, joihin valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa on vedottu ja joihin myös pääkäsittelyssä on tarkoitus vedota. Siinä tapauksessa, että asianosainen laiminlyö vedota johonkin valituksessa tai vastauksessa esitettyyn asian ratkaisemisen kannalta merkitykselliseen seikkaan, asianosaisten huomiota on kiinnitettävä siihen.

Luvun 22 §:ään sisältyvästä viittaussäännöksestä seuraa, että silloin kun pääkäsittely toimitetaan, vaikka hovioikeudessa vastaajana oleva asianosainen ei ole saapuvilla, hovioikeuden olisi tarpeellisilta osiltaan selostettava, mitä poissa oleva asianosainen on asiassa aikaisemmin esittänyt. Jos vastaaja on hovioikeudessa ollut täysin passiivinen, asiakirjoista olisi selostettava tarpeellisilta

osiltaan, mitä hän käräjäoikeudessa on lausunut.

Kohdan mukaan asiaesityksen aloittaisi useimmiten valittaja, jollei hovioikeus toisin määrää. Säännöksen tarkoituksena on turvata asiaesitysten selkeys siten, että asianosaisten olisi mahdollisimman helppo perustella vaatimuksiaan ja hovioikeuden ymmärtää, mistä asianosaiset ovat erimielisiä.

Tilanteesta riippuisi, missä järjestyksessä asianosaisten tulisi kehittää vaatimuksiaan ja niiden perusteluita. Kohtaan sisältyvää pääsääntöä olisi syytä noudattaa esimerkiksi silloin, kun vain käräjäoikeudessa kantajana ollut asianosainen on hakenut muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun. Jos käräjäoikeudessa vastaajana olleen asianosaisten valitus perustuu siihen, että hän kiistää kanteen tai syytteen perusteen, olisi hovioikeudessa vastaajana oleva asianosainen syytä määrätä aloittamaan alkukeskustelu. Valittajan asiaesitys olisi tällöin helpommin ymmärrettävissä. Asianosaisten olisi hyvä jo ennen pääkäsittelyä tietää, kumpi heistä joutuu aloittamaan asiaesityksellään. Tarvittaessa hovioikeus voisi ilmoittaa tästä asianosaisille kutsuesaan heidät pääkäsittelyyn.

Asianosaisten esitettyä ja perusteltua muutוסvaatimuksensa ja vastineensa hovioikeuden tulisi momentin 5 kohdan mukaan ottaa vastaan todistelu. Luvun 12 §:n nojalla määräytyisi se, milloin käräjäoikeudessa vastaanotettu todistelu olisi otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä.

Kohdassa ei ehdoteta säädettäväksi sitä, missä järjestyksessä todistelu olisi otettava vastaan pääkäsittelyssä. Samaa seikkaa koskeva todistelu tulisi kuitenkin ottaa vastaan samassa yhteydessä. Lisäksi mainitun 22 §:n viittaussäännöksestä seuraisi, että asianosaisten kuulustelu todistelutarkoituksessa tulisi yleensä toimittaa ennen kuin muuta suullista todistelua otetaan vastaan siitä kysymyksestä, jota kuulustelu koskee. Silloin kun asianosaisten sallitaan esittää uutta todistelua, olisi usein tarkoituksenmukaisinta ottaa ensin vastaan jo käräjäoikeudessa vastaanotettu todistelu. Näin hovioikeus voisi parhaiten tutkia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden.

Todistelun vastaanottamista hovioikeuden kannalta helpottaa se, että ehdotuksen mukaan asianosaisten olisi liitettävä muutoksenhakemukseen ja vastaukseen uudet kirjalliset todisteet ja myös ilmoitettava muut todisteet sekä se, mitä kullakin todisteella aiotaan

näyttää toteen. Valmistelussa hovioikeus on myös päättänyt asiantuntijalausunnon hankkimisesta, kirjallisen todisteen esittämismenettelyllä ja katselmuksen toimittamisesta, jos tämä on ollut tarpeen sen turvaamiseksi, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä kokonaisuudessaan ottaa vastaan keskitetysti.

Jotta kirjalliset todisteet tulisivat osaksi pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistoa ja jotta ne voitaisiin ottaa huomioon asiaa ratkaistessa, olisi niihin nojautettava myös pääkäsittelyssä. Kirjallinen todiste otettaisiin vastaan käymällä se läpi suullisesti. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 e §:n 3 momentin nojalla kirjallinen todiste voitaisiin kuitenkin jättää lukematta, jos sen sisältö on hovioikeuden jäsenten tiedossa, asianosaiset siihen suostuvat ja sitä muutoinkin voidaan pitää sopivana.

Pääkäsittely päättyisi momentin 6 kohdan mukaan siihen, että valittaja ja vastaaja esittäisivät loppulausuntonsa. Asianosaiset esittäisivät siten todistelun vastaanottamisen jälkeen käsityksensä esitetyistä todisteista ja siitä, miten käräjäoikeuden ratkaisua heidän mielestään tulisi pääkäsittelyssä esitetyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella muuttaa. Loppukeskustelu päättyisi siihen, että asianosaiset jättäisivät asian päätettäväksi.

Pääkäsittelyn jälkeen hovioikeuden olisi joko välittömästi tai viimeistään seuraavana päivänä pidettävä päätösneuvottelu. Säännökset tästä samoin kuin ratkaisun julistamisesta ja antamisesta sisältyisivät 24 luvun 4 §:ään.

Pykälän 2 momenttiin otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan 1 momentista ilmenevästä käsittelyjärjestyksestä saataisiin tarvittaessa poiketa. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi se, että pääkäsittelyssä käsitellään sellaisia kysymyksiä, jotka on tarkoituksenmukaista käsitellä erikseen. Tällöin voitaisiin menetellä siten, että käräjäoikeuden ratkaisu pääkäsittelyn aluksi luettaisiin vain jonkin kysymyksen osalta, asianosaiset pitäisivät asiaesityksensä ja todistelu otettaisiin tältä osin vastaan jo ennen kuin asian käsittely muilta osin on edes aloitettu. Käsittelyjärjestyksestä poikkeaminen voisi tulla kysymyksen myös siten, että esimerkiksi todistajaa kuullaan pääkäsittelyssä uudelleen vielä asianosaisten loppulausuntojen jälkeen. Menettely tulisi käydä tarkoituksenmukaisessa järjestyksessä. Useita kanne- tai syytekohtia käsittelevissä asioissa olisi yleensä aiheellista käsitellä kukin kohta erikseen. Ri-

kosasioissa voitaisiin asiaesityksen jälkeen ottaa ensin vastaan syyttäjän todistelu siitä riippumatta, kuka asiassa on muutoksenhakijana.

22 §. Pykälään otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan pääkäsittelyä toimitettaessa noudatettaisiin muutoin soveltuvien osin, mitä pääkäsittelystä käräjäoikeudessa säädetään. Riita-asioiden osalta sanotut säännökset sisältyvät 6 lukuun ja rikosasioiden osalta oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 6 lukuun.

Kuten edellä yleisperusteluissa on selostettu, pääkäsittely olisi myös hovioikeudessa välitön. Tämän vuoksi hovioikeuden jäsenet eivät saisi pääkäsittelyn kestäessä vaihtua. Jos hovioikeuteen joudutaan kesken pääkäsittelyn ottamaan päätösvaltaisuuden puutteen vuoksi uusi jäsen, asiassa olisi toimitettava uusi pääkäsittely, jollei kokoonpanoa voida täydentää sellaisella jäsenellä, joka on ollut pääkäsittelyssä läsnä koko käsittelyn ajan. Uuden pääkäsittelyn välttämiseksi hovioikeuden jäseneksi voitaisiin tällöin ottaa myös sellainen asian esittelijä, jolla on oikeus toimia sijaisjäsenenä. Valmistelusta vastaavan jäsenen tulisi osallistua myös pääkäsittelyyn.

Pääkäsittelyn alussa hovioikeuden olisi selvitettävä se, että asianosaiset sekä todistajat ja muut, joiden läsnäolo on välttämätön, ovat saapuneet hovioikeuteen. Jos joku ei ole tullut saapuville, pääkäsittely olisi peruutettava ja sille olisi määrättävä uusi käsittelypäivä. Valittajan poissaolo aiheuttaisi kuitenkin luvun 17 §:n nojalla aina sen, että hovioikeuden olisi jätettävä valitus sillensä, jollei valittaja ole ilmoittanut laillista estettä. Jos tiedoksianto on epäonnistunut, olisi hovioikeuden oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten säästämiseksi syytä peruuttaa pääkäsittely jo ennen käsittelypäivää.

Pääkäsittely voitaisiin kuitenkin eräissä tapauksissa esteestä huolimatta aloittaa. Hovioikeudessa pääkäsittelyn aloittaminen tulisi tällöin kysymykseen lähinnä silloin, kun pääkäsittelyä ei esteestä huolimatta tarvitse lykätä. Hovioikeus voisi aloittaa pääkäsittelyn esimerkiksi silloin, kun poisjääneen vastaajan voidaan olettaa saapuvan myöhemmin tai tulevan noudetuksi niin ajoissa, ettei käsittelyä tarvitse lykätä.

Kun pääkäsittely olisi suullinen, asianosainen ei saisi lukea eikä antaa tuomioistumelle kirjallista lausumaa eikä muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti. Hän saisi kuitenkin

lukea asiakirjasta vaatimuksensa, suorat viittaukset oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen sekä sellaisiin teknisiin ja numerotietoihin sisältyviin asiakirjoihin, joiden sisältöä pelkätään suullisesti esitettyinä on vaikea ymmärtää.

Muilta osin valitusta, vastausta ja kirjallista lausumaa ei saisi lukea pääkäsittelyssä, vaan asianosaisten olisi esitettävä niissä mainitsemansa seikat ja perusteet suullisesti hovioikeudelle. Riittävää ei olisi, että asianosaiset esittäisivät vaatimustensa perustelut vain viittaamalla asiassa aikaisemmin esittämänsä, vaan perustelut olisi pääkäsittelyssä esitettävä nimenomaisesti uudelleen. Mainitut asiakirjat saataisiin pääkäsittelyssä tarpeellisilta osiltaan kuitenkin lukea silloin, kun asianosainen ei halua tai voi lausua mitään asiassa tai kun hänen lausumansa poikkeaa siitä, mitä hän on aikaisemmin lausunut.

Asia olisi pääkäsittelyssä käsiteltävä yhtäjaksoisesti. Pääkäsittelyn istunto saataisiin kuitenkin 6 luvun 5 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 6 luvun 9 §:ssä mainituilla edellytyksillä keskeyttää. Jotta pääkäsittely olisi keskitetty, se saataisiin lykätä ainoastaan poikkeuksellisesti. Hovioikeudessa pääkäsittelyn lykkääminen tulisi kysymykseen lähinnä silloin, kun käsittely poikkeuksellisesti on aloitettu kutsutun jäätyä saapumatta hovioikeuteen tai kun lykkääminen ennalta arvaamattoman seikan, kuten asianosaisen kuoleman, johdosta tai muusta syystä on välttämätöntä.

Jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättyä yhteensä yli 14 päivää, asiassa olisi toimitettava uusi pääkäsittely. Tästä pääsäännöstä saataisiin poiketa vain 6 luvun 11 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 6 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetyillä edellytyksillä. Uudessa pääkäsittelyssä asia olisi käsiteltävä kokonaisuudessaan uudelleen ja aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu olisi otettava vastaan uudelleen, jos asian ratkaiseminen edelleen riippuu suullisen todistelun uskottavuudesta.

Asianosaiset olisi kutsuttava lykättyyn istuntoon sekä uuteen pääkäsittelyyn luvun 15—17 §:ssä säädetyillä uhilla. Sellaista asianosaista, joka on ollut saapuvilla käsittelyä lykättäessä tai uutta pääkäsittelyä määrättäessä, ei tarvitsisi erikseen kutsua, vaan se uhka, jolla hänen olisi saavuttava hovioikeuteen, ilmoitettaisiin hänelle käsittelypäivän

määräämisen yhteydessä.

Jos hovioikeus kansliassa annettavaa tuomiota harkitessaan tai laatiessaan havaitsee, että jokin yksittäinen kysymys on jäänyt pääkäsittelyssä epäselväksi, hovioikeuden tulisi 6 luvun 14 §:n nojalla täydentää pääkäsittelyä. Yksinkertaisen tai vähäisen kysymyksen osalta pääkäsittelyä voitaisiin mainitun säännöksen nojalla täydentää pyytämällä asianosaiselta kirjallinen lausuma. Muussa tapauksessa pääkäsittelyä voitaisiin täydentää jatkamalla pääkäsittelyä.

Valmistelusta vastanneen jäsenen lisäksi puheenjohtajan tulisi erityisen hyvin perehtyä asiaan, jotta hän voi johtaa oikeudenkäyntiä.

Pääkäsittelyn pöytäkirja

23 §. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöksiä suullisesta käsittelystä laadittavasta pöytäkirjasta eikä siihen merkittävistä tiedoista, vaan pöytäkirjan pitämisestä sisältyy maininta ainoastaan hovioikeuksien työjärjestykseen.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että pääkäsittelystä laadittaisiin pöytäkirja. Pöytäkirjan allekirjoitaisi sen laatija, joka siten vastaisi yksin pöytäkirjan sisällöstä. Pöytäkirjan laatisi asian esittelijä tai muu hovioikeuden virkamies. Tästä säädettäisiin, kuten nykyisinkin, hovioikeuksien työjärjestyksissä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä tunnistetietoja pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan olisi merkittävä. Momenttiin sisältyvä säännös vastaa suullisen käsittelyn pöytäkirjaa laadittaessa nykyisin noudatettavaa käytäntöä sekä käräjäoikeudessa sovellettavaa 22 luvun 3 §:n säännöstä.

Momentin 1 ja 2 kohdan mukaan pöytäkirjaan olisi merkittävä tuomioistuimen nimi ja käsittelypäivä sekä asian käsittelyyn osallistuneiden hovioikeuden jäsenten ja pöytäkirjan laatijan nimet. Momentin 3 kohdan mukaan pöytäkirjaan olisi aina merkittävä asianosaiset ja kuultaviksi kutsutut, kuten esimerkiksi vajaanvaltaisen holhooja tai huoltaja, sekä heidän saapuvilla olonsa. Momentin 4—6 kohdan mukaan pöytäkirjaan olisi lisäksi merkittävä asianosaisten asiamiehet tai avustajat ja tulkit, asia sekä suljetun käsittelyn syy.

24 §. Pääkäsittely olisi suullinen ja siinä

asianosaiset esittäisivät oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaiseville hovioikeuden jäsenille yhdessä ainoassa käsittelyssä, jota vain poikkeustapauksissa saataisiin lykätä. Tuomioissa ei saataisi ottaa huomioon muuta kuin mitä tässä käsittelyssä on esitetty eikä asian ratkaisemiseen saisi osallistua muu kuin sellainen hovioikeuden jäsen, joka on ottanut osaa asian käsittelyyn koko pääkäsittelyn ajan.

Pöytäkirjaa ei tällöin tarvita päätöksenteon perustaksi, vaan sillä saataisiin olla merkitystä lähinnä vain silloin, kun hovioikeuden ratkaisuun haetaan muutosta. Osa pääkäsittelyssä esitettävästä oikeudenkäyntiaineistosta on lisäksi sellaista, että se olisi selostettava asiassa annettavassa ratkaisussa. Näistä syistä pääkäsittelystä on tarpeen laatia ainoastaan huomattavan supea käsittelypöytäkirja.

Pykälän 1 momentin mukaan pääkäsittelyn pöytäkirjaan tulisi merkitä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot. Esimerkiksi se, että asianosaisen oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies on vaihtunut tai että pääkäsittely on toimitettu asianosaisen poissaolosta huolimatta, tulisi lyhyesti merkitä pöytäkirjaan. Käsittelyn kannalta tarpeellinen tieto olisi myös se, että asianosainen pääkäsittelyssä vetoaa sellaiseen 10 §:ssä tarkoitettuun seikkaan, johon hän ei ole vedonnut valituksessaan.

Pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan olisi merkittävä siinä esitetyt todisteet. Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan, että pöytäkirjaan olisi merkittävä todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuullut henkilöt. Jälkimmäisistä voidaan esimerkkinä mainita asianosainen tai rikosasian asianomistaja silloin, kun häntä on kuulusteltu todistelutarcoituksessa. Pöytäkirjaan olisi merkittävä myös todistajien esittämät palkkiovaatimukset ja asianosaisten vastaukset niihin.

Momentin mukaan pöytäkirjaan olisi merkittävä myös muut todisteet. Siten asiassa esitettyjen kirjallisten todisteiden olisi käytävä ilmi pöytäkirjasta. Kirjallisten todisteiden sisältöä ei merkittäisi pöytäkirjaan, vaan todisteet liitettäisiin asiakirjavihkoon. Muuna todisteena voisi kyseeseen lisäksi tulla esimerkiksi katsastettava esine. Myös oikeudenkäynnin aikana tehdyt oikeudenkäyntiin liittyvät ratkaisut, kuten todistajan esteellisyttä koskevaan väitteeseen annettu päätös, sisällytettäisiin pöytäkirjaan. Silloin kun oikeudenkäyntiä koskeva kysymys ratkaistaan tuomion antamisen yhteydessä, myös tässä

kysymyksessä annettu ratkaisu sisällytettiin tuomioon.

Pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan ei sen sijaan merkittäisi asianosaisten vaatimuksia eikä niiden perusteena välittömästi olevia seikkoja. Tämä johtuu siitä, että nämä käyvät ilmi jo asianosaisten muutoksenhakukirjelmistä sekä useimmissa tapauksissa myös käräjäoikeuden tuomiosta. Silloin kun asianosaisten erityisestä syystä sallitaan täydentää muutoksenhakemustaan sellaisella aineistolla, johon hän on vedonnut jo käräjäoikeudessa, tai kun asianosainen pääkäsittelyssä rajoittaa vaatimuksiaan tai niiden perusteina olevia seikkoja, hovioikeuden olisi selostettava tämä tuomiossa. Eri asia on, että hovioikeuden jäsenten saattaa olla tarpeellista tehdä näistä itselleen muistiinpanoja tuomion laatimista varten.

Pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan ei merkittäisi myöskään sitä, kuinka asianosaiset perustelevat vaatimuksensa ja mitä he lausuvat vastapuolen esittämien perustelujen johdosta, eikä heidän esittamiensä loppulausuntojen sisältöä. Hovioikeuden jäsenten saattaa joskus olla välttämätöntä tehdä näistä itselleen muistiinpanoja tuomion laatimista varten. Estettä ei olisi myöskään sille, että asianosaisten lausumat äänitettäisiin.

Pykälän 2 momentti koskisi asiassa esitetävän suullisen todistelun tallentamista. Kun asia suullisessa ja keskitetyssä pääkäsittelyssä ratkaistaan välittömästi vain siinä tehtyjen havaintojen nojalla, ei todistelun pöytäkirjaaminen ole tarpeen asian ratkaisemista varten. Laajassa ja vaikeassa asiassa voi suullisen todistelun tallentaminen kuitenkin keskitetyssä ja välittömässä pääkäsittelyssäkin olla tarpeen muistin tueksi esimerkiksi silloin, kun tuomion perusteluissa arvioidaan asiassa esitettyä näyttöä. Suullisen todistelun tallentaminen on tarpeellista myös esimerkiksi sen varalta, että hovioikeuden ratkaisusta valitaan tai haetaan sen purkamista taikka todistajaa syytetään perättömän lausuman antamisesta.

Jotta hovioikeus voisi mahdollisimman hyvin keskittyä asian käsittelemiseen ja ratkaisemiseen ja jotta todistajan, asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön lausuma tulisi mahdollisimman luotettavasti tallennetuksi, pykälän 2 momentissa ehdotetaan käräjäoikeusmenettelyä vastaavalla tavalla pääsäännöksi, että tällaisen henkilön kuulustelu olisi äänitettävä. Näin todistelun tallentaminen viivyttäisi

mahdollisimman vähän asian käsittelyä. Pöytäkirjassa olisi vain viittaus äänitteeseen, joka voitaisiin säilyttää esimerkiksi asiakirjavihkon yhteydessä. Äänitteiden säilyttämisestä säädettäisiin hovioikeuksien arkistossäännöissä.

Äänitteitä ei useimmiten kirjoitettaisi puhtaaksi, vaan ne olisi saatettava kirjalliseen muotoon ainoastaan tarvittaessa. Tämä johtuu siitä, että todistelua arvioidessaan hovioikeus voisi tarvittaessa kuunnella asianomaisen epäselväksi jääneen kohdan nauhalta. Asianosaisten oikeudet eivät vaadi tallenteiden purkamista. Asianosaisella olisi mahdollisuus saada äänitteestä jäljennös tai hänelle voitaisiin järjestää tilaisuus äänitteen kuuntelemiseen hovioikeudessa silloin, kun se käytännössä on mahdollista.

Käytännössä saattaa syntyä sellaisia tilanteita, ettei lausumaa esimerkiksi äänityslaitteen teknisen vian vuoksi voida äänittää. Jotta suullinen lausuma tällöinkin voitaisiin tallentaa mahdollisimman luotettavasti, momentissa ehdotetaan, että lausuman sisältö olisi merkittävä pöytäkirjaan sanatarkasti. Lausumasta ei siten saisi tehdä yhteenvetoa tai muuttaa siinä käytettyjä lausuman sisällön kannalta merkityksellisiä sanoja, vaan lausuma olisi sellaisenaan merkittävä pöytäkirjaan. Tällä tavalla voitaisiin välttää lausuman tiivistämisestä mahdollisesti aiheutuvat väärinkäsitykset.

Myös hovioikeuden katselmusta toimittaessaan tekemät havainnot olisi pykälän 3 momentin mukaan merkittävä pöytäkirjaan. Kun katselmusta toimitettaessa tehty havainnot olisi asiaan vaikuttavilta osiltaan selostettava ja arvioitava tuomiossa, havaintojen pöytäkirjaaminen on tarpeen lähinnä sen varalta, että jos hovioikeuden tuomioon haetaan muutosta, korkein oikeus voi valitusluvan myönnettyään tarvittaessa tutkia, olisiko todistelu otettava vastaan uudelleen korkeimmassa oikeudessa.

Käräjäoikeuden tuomion muuttaminen rikosasian vastaajan eduksi

25 §. Voimassa olevan oikeuden mukaan pääsääntö on, että muutoksenhaun kohteena olevaa käräjäoikeuden tuomiota ei saa muuttaa muutoksenhakijan vahingoksi eikä vastapuolen eduksi, jos vastapuoli ei ole hakenut muutosta (*reformatio in peius -kielto*). Kielton on oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan

pääsääntöisesti voimassa myös virallisen syyttäjän hakiessa yksin muutosta rikosasian vastaajan vahingoksi. Kiellosta on kuitenkin katsottu voitavan poiketa, jos syyttäjä olisi voinut itse hakea muutosta syytetyt eduksi. Asianomistajan osalta kiellon on sen sijaan katsottu olevan poikkeuksettomampi.

Oikeuskäytännössä kiellon soveltaminen syyttäjän ja asianomistajan eduksi on ollut epäyhtenäistä. Syyttäjällä ei ole rangaistusvaatimuksen osalta oikeudenkäynnissä valvottavanaan omia etuja. Rikosasian vastaajan kannalta olisi puolestaan tärkeää, että kärjäoikeuden tuomiota, joka vaikuttaa haitallisesti hänen oikeusasemaansa, voitaisiin syyttäjän valituksesta muuttaa hänen edukseen.

Näistä syistä pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeus saisi muuttaa kärjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa tuomiota rikosasian vastaajan eduksi silloinkin, kun vain virallinen syyttäjä on hakenut siihen muutosta. Tältä osin säännös täydentää 10 §:ään sisältyvää tutkimisvelvollisuutta koskevaa säännöstä. Muutos olisi pykälän nojalla mahdollinen vain niissä rajoissa, joissa hovioikeus 10 §:n nojalla saisi tutkia muutoksenhakemuksen.

Syyttäjän vaatiessa esimerkiksi rikoksesta tuomitun rangaistuksen korottamista hovioikeus voisi pykälän nojalla alentaa kärjäoikeuden tuomitsemaa rangaistusta katsoessaan, että kärjäoikeuden tuomitsema rangaistus on korkeampi kuin rikoksesta yleensä tuomittava normaalirangaistus. Silloin kun syyttäjä vaatii, että rikosasian vastaaja olisi esimerkiksi varkaudesta tuomittava ankarampaan rangaistukseen, hovioikeus voisi hylätä syytteen ja vapauttaa rikosasian vastaajan rangaistuksesta katsoessaan, että kyseessä oli vain näpistys ja että syyteoikeus siitä oli jo vanhentunut.

Reformatio in peius -kieltoa olisi edelleen noudatettava silloin, kun rikosasian vastaaja tai asianomistaja on yksin hakenut muutosta kärjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaan tuomioon. Tämä on perusteltua muun muassa sen vuoksi, että rikosasian vastaaja muutoin ei ehkä uskaltaisi lainkaan hakea muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun, vaikka se olisikin virheellinen, pelätessään, että hänet hovioikeudessa tuomitaan vielä ankarammin. Kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksesta puolestaan johtuu, ettei kärjäoikeuden ratkaisua voitaisi yllätyksellisesti muuttaa päinvastoin kuin siitä yksin valittanut asianomistaja on vaatinut.

Tiedoksiantotapa

26 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi luvun voimassa olevaa 12 §:ää pääosiltaan vastaava tiedoksiantamista koskeva säännös. Pykälän mukaan 26 luvussa tarkoitetut kehoitukset ja kutsut saataisiin lähettää joustavimalla mahdollisella tavalla eli postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Hovioikeuden tulisi kuitenkin käyttää todisteellista tiedoksiantotapaa, kuten vastaanotto-todistusta vastaan tapahtuvaa tiedoksiantoa, silloin kun on tarpeen saada täysi varmuus siitä, että asianosainen saa tiedon asiasta tai kun asianosaisen osoite on epäselvä.

Pykälän mukaan kutsu pääkäsittelyyn olisi kuitenkin aina annettava tiedoksi asianosaiselle 11 luvun 3 §:ssä säädetyllä tavalla postitse tai 4 §:ssä säädetyllä niin sanotulla haastetiedoksiannolla. Todisteellisen tiedoksiantotavan käyttäminen on tarpeen siitä syystä, että saapumatta jäämisen vuoksi olisi perusteltua esimerkiksi tuomita asetettu uhkasakko tai jättää valitus sillensä vain silloin, kun hovioikeus on vakuuttunut siitä, että asianosainen on saanut tiedon kutsusta ja asetetusta uhasta.

Pykälän mukaan kutsu pääkäsittelyyn olisi myös todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle annettava tiedoksi siten kuin 11 luvun 3 tai 4 §:ssä säädetään. Mainitun 3 §:n mukaan kutsu voitaisiin antaa todistajalle tiedoksi postitse vain silloin, kun tiedoksiannosta huolehtii tuomioistuim.

27 luku. Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa

Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu luvun säännökset asian käsittelystä ensimmäisenä oikeusasteena ovat suurimmaksi osaksi vanhentuneet eivätkä vastaa nykyajan vaatimuksia. Koska säännökset lisäksi ovat hyvin puutteellisia, luku on tarpeellista uudistaa kokonaisuudessaan. Tämän vuoksi lukuun ehdotetaan otettavaksi kokonaan uudet säännökset oikeudenkäyntimenettelystä hovioikeuden käsitellessä asiaa ensimmäisenä oikeusasteena.

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös siitä, että hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa noudatetaan soveltuvin osin, mitä kärjäoikeudessa käsiteltävien asioiden

osalta on oikeudenkäynnin vireillepanosta ja valmistelusta säädetty. Riita- ja rikosasia pantaisiin siten hovioikeudessa vireille sekä valmisteltaisiin samalla tavalla kuin käräjäoikeudessa. Ehdotuksen 2 luvun 8 §:n nojalla asian valmistelusta vastaisi ja siinä tehtävistä ratkaisuisista päättäisi yksi hovioikeuden jäsen.

Käräjäoikeuksien osalta riita-asian vireillepanoa ja valmistelua koskevat säännökset sisältyvät oikeudenkäymiskaaren 5 lukuun. Rikosasioiden osalta vastaavat säännökset ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 5 luvussa. Sovellettaessa mainittuihin lukuihin sisältyviä säännöksiä tulisi riita- ja rikosasia hovioikeudessa vireille hovioikeuden kirjaamoon toimitettavalla kirjallisella haastehakemuksella. Haastehakemuksen sisältö ja siihen liitettävät asiakirjat määräytyisivät sovellettaviksi tulevien sanottujen lukujen säännösten nojalla. Jos kantaja ei kehutuksesta huolimatta täydennä puutteellista haastehakemusta eikä asiaa voida sen perusteella käsitellä tai jos asiaa ei muusta syystä voida tutkia, hovioikeuden olisi haastetta antamatta jätettävä kanne tutkimatta. Haastetta antamatta hovioikeuden olisi myös hylättävä riita-asiassa ja asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on selvästi perusteton. Hallituksen esitykseen rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi sisältävän lakiehdotuksen oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luvun 14 §:n säännöksen mukaan asianomistaja saisi itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Virkasyytteen nostamisen edellytyksenä ei uuden lainkaan mukaan kuitenkaan olisi, että virallinen syyttäjä olisi päättänyt olla saatamatta asiaa vireille, vaan asianomistajalla olisi edelleen hallitusmuodon 93 §:n mukaisesti itsenäinen syyteoikeus.

Haasteen ja haastehakemuksen tiedoksiantamisesta huolehtisi hovioikeus. Jollei vastaaja riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, anna vastausta määräajassa tai esitä vastauksessaan asian ratkaisemiseen vaikuttavaa perustetta kiistämislleen, kanne hyväksyttäisiin yksipuolisella tuomiolla siltä osin kuin kanteesta ei ole luovuttu tai se ei ole selvästi perusteton. Viimeksi mainituilta osiltaan kanne olisi hylättävä tuomiolla. Vastaajan velvollisuus osallistua virallisen syyttäjän ajaman rikosasian käsittelyyn määräytyy asi-

an laadun perusteella oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotettavan lain 8 luvun säännösten nojalla.

Tarvittaessa valmistelua voitaisiin jatkaa suullisen valmistelun istunnossa, johon hovioikeus kutsuisi asianosaiset. Ennen suullisen valmistelun istuntoa hovioikeus voisi kehottaa asianosaista toimittamaan hovioikeuteen kirjallisen lausuman. Sen varalta, että asianosainen ei saavu istuntoon tai anna kirjallista lausumaa, asetettavien uhkien osalta sovellettaviksi tulisivat oikeudenkäymiskaaren 12 luvun ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 8 luvun säännökset.

Valmistelussa hovioikeus voisi lisäksi ratkaista riita-asian, jossa sovinto on sallittu, tuomiolla silloin, kun kanne on myönnetty tai kanteesta on luovuttu. Valmistelussa hovioikeus voisi myös vahvistaa sovinnon.

Sen jälkeen kun valmistelussa on selvitetty asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet sekä seikat, joista he ovat erimielisiä, ja valmisteltu mahdollinen todistelun vastaanottaminen, hovioikeus toteaisi valmistelun päättyneeksi ja siirtäisi asian pääkäsittelyyn tai ratkaisisi sen asiakirjojen perusteella 2—4 §:ssä säädettyä edellytyksin.

2 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuudesta. Sen mukaan hovioikeuden olisi käsitellessään riita- ja rikosasiaa ensimmäisenä oikeusasteena toimitettava pääkäsittely silloin, kun se on asianosaisten, todistajan tai asian tuntijan kuulemiseksi taikka muutoin asian selvittämiseksi tarpeen. Näissä tapauksissa pääkäsittelyn toimittaminen on asian ratkaisemiseksi välttämätöntä, ja säännös vastaisikin hovioikeudessa nykyisin sen ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemisissä asioissa noudatettavaa käytäntöä.

Silloin kun asiaa ei ole ratkaistu valmistelussa, asia käräjäoikeudessa ratkaistaan pääkäsittelyssä suullisesti esitetyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävien asioiden osalta ei pääkäsittelyn toimittaminen pykälän mukaan sen sijaan olisi välttämätöntä. Tämä johtuu siitä, että suurin osa hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemistä asioista on rikosasioita, jotka koskevat alioikeuksien tuomareiden tuomarin toimessaan tekemiä selviä ja riidattomia virheitä tai muiden virkamiesten tekemiä tunnistettuja tai muutoin selviä virkarikoksia. Tällaiset asiat voidaan hovioikeudessa sopia-
vimmin ja asianosaisten oikeusturvan vaa-

rantumatta yleensä ratkaista kirjallisessa menettelyssä asianosaisten oikeudenkäyntikirjelmien perusteella.

3 §. Edellä yleisperusteluissa Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvista ja 26 luvun 13 §:n yhteydessä selostetuista syistä pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös hovioikeuden velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely silloin, kun riita-asian asianosainen taikka rikosasian asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut. Pykälän 1 momentti sisältäisi säännöksen tästä pääsäännöstä.

Pykälän 2 momentti sisältäisi luettelon niistä tilanteista, joissa pääkäsittelyä ei asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitsisi toimittaa. Momentin 2 ja 3 kohta koskisivat sekä riita- että rikosasioita.

Momentin 1 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei riita-asiassa tarvitsisi toimittaa silloin, kun kanne on myönnetty tai siitä on luovuttu. Kanteesta luopuminen samoin kuin kanteen myöntäminenkin on asianosaisen ilmoitus, että hän kokonaan tai osaksi hyväksyy vastapuolen vaatimuksen ja että hovioikeus tältä osin voi antaa vaatimuksen mukaisen tuomion.

Pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa myöskään silloin, kun kantajan vaatimus momentin 2 kohdan mukaan havaitaan selvästi perusteettomaksi tai kuin asiassa momentin 3 kohdan mukaan ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys. Kohtien perustelujen osalta viitataan edellä 26 luvun 13 §:n 1, 4 ja 5 kohdan perusteluihin.

4 §. Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että asia ratkaistaisiin kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jollei asiassa 2 tai 3 §:n nojalla ole toimitettava pääkäsittelyä. Asia ratkaistaisiin tällöin, kuten nykyisinkin, esittelystä asianosaisten oikeudenkäyntikirjelmien perusteella. Käytännössä säännös tulisi sovellettavaksi lähinnä niissä asioissa, joissa kukaan asianosaisista ei ole vaatinut pääkäsittelyn toimittamista.

5 §. Silloin kun pääkäsittely on 2 ja 3 §:n nojalla asian ratkaisemiseksi tarpeen, asia olisi käsiteltävä samalla tavalla suullisesti, välittömästi ja keskitetysti kuin asiat käsitellään kärjäoikeudessa.

Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimitettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä kärjäoikeudessa käsiteltävien asioiden osalta on säädetty. Kärjäoikeuksissa käsitel-

tävien riita-asioiden osalta pääkäsittelyä koskevat säännökset sisältävät oikeudenkäymiskaaren 6 lukuun ja rikosasioiden osalta oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 6 lukuun.

Hovioikeus kutsuisi asianosaiset pääkäsittelyn riita-asiassa 12 luvussa ja rikosasioissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetun lain 8 luvussa säädetyillä uhilla ja huolehtisi kutsun tiedoksiannosta. Asiassa, jossa sovinto on sallittu, asianosainen ei pääkäsittelyssä useimmiten saisi vedota sellaiseen seikkaan tai todisteeseen, johon hän ei ole vedonnut valmistelussa. Pääkäsittelyssä asianosainen ei saisi lukea eikä antaa hovioikeudelle oikeudenkäyntikirjelmää muutoin kuin sanotuissa 6 luvuissa säädetyissä poikeustapauksissa.

Asian ratkaisemiseen saisi osallistua vain sellainen hovioikeuden jäsen, joka on ollut mukana pääkäsittelyssä koko käsittelyn ajan. Jos joku muu hovioikeuden jäsen joutuisi osallistumaan asian ratkaisemiseen, asiassa olisi toimitettava uusi pääkäsittely. Asianosaiset esittäisivät siten oikeudenkäyntiaineistonsa suullisesti suoraan asian ratkaiseville hovioikeuden jäsenille.

Jos asiaa ei voida ottaa lopullisesti käsiteltäväksi, pääkäsittelyä ei useimmiten saisi aloittaa, vaan se olisi peruutettava ja sille olisi määrättävä uusi käsittelypäivä. Pääkäsittely olisi muutoinkin toimitettava keskitetysti eikä sitä saisi lykätä kuin sanotuissa 6 luvuissa nimenomaisesti säädetyissä poikeustapauksissa. Jos asian käsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saatisiin keskeyttää ja sitä jatkaa kolmen päivän kuluessa.

Silloin kun asian käsittelyä on jouduttu lykkäämään, asiassa olisi sanotuissa 6 luvuissa säädetyissä tilanteissa toimitettava uusi pääkäsittely, jossa asia olisi käsiteltävä kokonaisuudessaan ja todistelu otettava vastaan uudelleen.

1.2. Rikoslaki

7 luku. Yhteisestä rangaistuksesta

7 §. Yhteisen vankeusrangaistuksen määrittäminen täytäntöönpanoa varten. Pykälän 2 momentin (697/1991) mukaan tällaista asiaa käsiteltäessä kihlakunnanoikeus ja raastuvanoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Pykälässä tarkoitetut asiat ovat sellaisia, että ne voidaan hovioikeudessa käsitellä tavanomaista suppeam-

massa kokoonpanossa. Tämän vuoksi ja hovioikeuden työn järjeistämiseksi ehdotetaan pykälään lisättäväksi *uusi 4 momentti*, jonka mukaan käsitellessään muutoksenhakemusta yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevasta päätöksestä hovioikeus olisi päätösvaltainen myös yksijäsenisenä. Päätösvaltaisuussäännös soveltuisi sekä valitukseen että kanteluun tuomiovirheen perusteella.

1.3. Laki rangaistuksen täytäntöönpanosta

6 luku. Sakosta, sakon muuntorangaistuksesta ja yhteissakosta

14 §. Luvun 7 §:n 2 momentin (595/1977) mukaan alioikeus voi käsitellä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian myös yhden lainoppineen tuomarin muodostamassa kokoonpanossa, ja näin käytännössä yleensä menetellään. Valittamista muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa ja kantelusta muuntorangaistusta koskevaan päätöksen virheellisestä oikaisusta säädetään 14 §:n 1 momentissa (651/1986). Pykälän 2 momentti sisältää kiellon, jonka mukaan hovioikeuden muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

Viimeksi mainittu säännös ei enää ole voimassa, sillä muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevan oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetun lain (104/1979) voimaantulosäännöksen 3 momentin nojalla ennen lain voimaantuloa säädetyn muutoksenhakukiellon estämättä voidaan valituslupa myöntää sanotun lain mukaan. Tämän vuoksi ehdotetaan 14 §:n 2 momenttia muutettavaksi siten, että siitä poistetaan sanottu muutoksenhakukiello.

Yhdenmukaisesti edellä rikoslain 7 luvun 7 §:ään ehdotetun muutoksen kanssa ehdotetaan momenttia lisäksi muutettavaksi siten, että käsitellessään muuntorangaistuksen määräämistä koskevaa asiaa hovioikeus olisi päätösvaltainen myös yksijäsenisenä. Päätösvaltaisuussäännös koskisi sekä valitusta että kantelua.

1.4. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

11 luku. Tuomioistuimen ratkaisusta

4 §. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 24 luvun

voimassa olevan 3 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan tuomio rikosasiassa on joko syypääksi tuomitseva tai vapauttava. Säännös ehdotetaan siirrettäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotettuun lakiin asiayhteydeltään siihen paremmin sopivana. Säännös sisältää sen periaatteen, että pääasian ratkaisun rikosasiassa on oltava siten lopullinen, että samaa rikosta tarkoittavaa asiaa ei voida ottaa enää uudelleen käsiteltäväksi.

1.5. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23 §:n 3 momentin kumoamisesta

23 §. Pykälän 3 momentin säännös siitä, että jos suullisessa käsittelyssä julistettuun saman pykälän 1 momentissa tarkoitettuun päätöksen ilmoitetaan heti tyytymättömyyttä, pääasian käsittely on lykättävä, milloin syytä siihen katsotaan olevan, kunnes valitus on lainvoimaisesti ratkaistu. Kumottavaksi ehdotettu säännös on tarpeeton sen vuoksi, että tässä esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:ään otettavaksi säännös ensinnäkin niistä tilanteista, milloin tyytymättömyyden ilmoitus on edellytys muutoksenhakemiseen kärjäoikeuden ratkaisuun, sekä siitä että kärjäoikeuden on lykättävä pääasian käsittely, milloin syytä siihen katsotaan olevan, kunnes valitus on lainvoimaisesti ratkaistu.

1.6. Kiinteistönmuodostamislaki

259 §. Oikeudenkäyntimenettely maa-oikeudessa on ajanmukaistettu jakolain muuttamisesta annetulla lailla (1016/1993). Menettelysäännökset on sisällytetty kiinteistönmuodostamislakiin (554/1995), jolla jakolaki vuoden 1997 alusta on kumottu.

Samassa yhteydessä maa-oikeusmenettelyn uudistuksen yhteydessä uudistettiin menettely vesioikeudessa. Vesilain (264/1961) 16 luvun 41 §:ssä (1015/1993) säädetään siitä, millä edellytyksin asia voidaan ratkaista asiakirjojen perusteella ja pääkäsittelyä toimittamatta.

Maa-oikeusmenettely muistuttaa jo käsiteltävien asioiden laadun vuoksi läheisesti oikeudenkäyntiä vesiasioissa. Maa-oikeus on toisaalta muutoksenhakutuomioistuina, jonka tutkittaviksi saatetaan valittamalla kiinteistötoimituksissa tehtyjä oikeudellisia ratkaisuja. Näistä syistä ehdotetaan nyt hovioikeusmenettelyn uudistuksen yhteydessä muutetta-

vaksi kiinteistönmuodostamislain 259 §:n 3 momentti vesilain 16 luvun 41 §:n säännöstä vastaavaksi.

Ehdotetun momentin mukaan pääkäsittelyä ei tarvitsisi maa- ja metsätalouden oikeudella ja asia voitaisiin ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jos asian laatu ei edellytä suullista käsittelyä tai myös jos asianosaiset ilmoittavat, ettei heillä ole esitettävänä suullista todistelua, ja he pyytävät asian ratkaisemista kirjallisessa menettelyssä.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1.1.1998.

Ehdotettua muutoksenhakulupajärjestelmää ei voida soveltaa haettaessa muutosta ennen lain voimaantuloa annettuun tai julistettuun ratkaisuun. Oikeudenkäynnin keskitystä, välittömyyttä ja suullisuutta korostavan uudistuksen onnistunut toteutus hovioikeudessa edellyttää, että sen tutkittaviksi saatettavat asiat on kärjäoikeudessa käsitelty keskitetysti pääkäsittelyssä. Edellä mainituista syistä ehdotusta valmisteltaessa on katsottu

tarkoituksenmukaiseksi, että uudistettuja säännöksiä joko sovelletaan asian kaikkien käsittelyyn hovioikeudessa tai ei mihinkään osaan siitä. Uusia säännöksiä asian käsittelystä hovioikeudessa ryhdyttäisiin myös soveltamaan eri ajankohdista lukien riita- ja hakemusasioissa toisaalta ja rikosasioissa toisaalta. Tämä johtuu siitä, että oikeudenkäynti riita-asioissa alioikeudessa on uudistettu jo aikaisemmin, kun taas rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistus on pariaikaa eduskunnan käsiteltävänä.

Uusia säännöksiä ehdotetaan siten sovellettaviksi riita-asioissa, joissa muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on annettu ehdotettujen lakien voimaan tultua. Rikosasioissa uusia säännöksiä sovellettaisiin, jos asia, jossa muutosta haetaan, on ratkaistu kärjäoikeudessa ehdotettujen lakien voimaan tultua ja asia alioikeudessa käsitelty noudattaen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavaa lakia, joka tulee voimaan 1.9.1997.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 3 §:n 1 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa (573/1948),

muutetaan 2 luvun 8 §:n 2 momentti, 24 luvun 4 §, 4 a §:n 3 momentti ja 5—7 § sekä 25—27 luku,

sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 8 §:n 2 momentti 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (595/1993), 24 luvun 4 a §:n 3 momentti 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1064/1991), 5 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja 19 päivänä joulukuuta 1921 annetulla lailla (274/1921), 6 § 27 päivänä huhtikuuta 1868 annetussa laissa (21/1868) ja 7 § muutettuna mainitulla 19 päivänä joulukuuta 1921 annetulla lailla ja 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetulla lailla (702/1993) sekä 25—27 luku niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen, sekä

lisätään 2 luvun 8 §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1052/1991) ja mainitulla 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetulla lailla, uusi 3 ja 4 momentti ja 23 luvun 3 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

8 §

Muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä hovioikeus on päätösvaltainen kaksijäsenisenä.

Jos valitus on peruutettu kokonaan, yksi jäsen voi tehdä siitä johtuvan ratkaisun. Yksi jäsen voi lisäksi päättää, että asiassa toimitaan pääkäsittely, ja tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää myös muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ja asian valmistelussa vahvistaa sovinnon.

Turvaamistointa taikka täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevassa asiassa hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä.

23 luku

Äänestämisestä

3 §

Jos hovioikeudessa muutoksenhakuluvan myöntämistä koskevasta kysymyksestä äänestettäessä toinen jäsenistä on muutoksen-

hakuluvan myöntämisen kannalla, voittaa hänen mielipiteensä.

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

4 §

Hovioikeuden ratkaisu julistetaan päätösneuvottelun päätyttyä tai annetaan hovioikeuden kansliassa. Julistettu ratkaisu päivä-tään julistamispäivälle ja kansliassa annettu ratkaisu sille päivälle, jona se on asianosaisen saatavissa.

Tuomio ja lopullinen päätös on annettava 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Jos ratkaisua ei voida erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se on annettava niin pian kuin mahdollista. Päätösneuvottelu on kuitenkin pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä.

4 a §

Käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen on oltava asianosaisen saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kahden viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä.

5 §

Hovioikeuden tuomiossa ja lopullisessa päätöksessä on oltava:

- 1) tuomioistuimen nimi sekä ratkaisun julistamis- tai antamispäivä;
- 2) asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat;
- 3) selostus kärjäoikeuden ratkaisusta tarpeellisilta osiltaan sekä selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista hovioikeudessa sekä niistä seikoista, joihin ne perustuvat;
- 4) tuomio- tai päätöslauselma;
- 5) perustelut;
- 6) sovelletut lainkohdat; sekä
- 7) asian ratkaisemiseen osallistuneiden jäsenten nimet ja virka-asema sekä ilmoitus siitä, onko ratkaisusta äänestetty; jos ratkaisusta on äänestetty, tuomioon ja lopulliseen päätökseen on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet ja esittelijän esittämä hovioikeuden ratkaisusta poikkeava mietintö.

Selostus kärjäoikeuden ratkaisusta saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon tai lopulliseen päätökseen jäljennös kärjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan, jollei hovioikeuden ratkaisun selvyys siitä vaarannu. Kärjäoikeuden perusteluja, jotka hovioikeus hyväksyy, ei tarvitse toistaa.

Tuomiosta ja lopullisesta päätöksestä laaditaan taltio, jonka allekirjoittavat ne, jotka ovat osallistuneet asian ratkaisemiseen. Asian esittelijä varmentaa taltion. Asianosaiselle annetaan toimituskirjana jäljennös taltiosta, jonka allekirjoittaa asian esittelijä tai presidentin määräämä muu virkamies.

6 §

Päätöksessä, jolla muutoksenhakulupahakemus on hylätty, ei tarvitse olla selostusta, perusteluja eikä lainkohtia siten kuin 5 §:n 1 momentissa säädetään. Päätökseen on kuitenkin liitettävä jäljennös kärjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan.

7 §

Ratkaisustaan hovioikeuden on lähetettävä jäljennös kaikille hovioikeudessa puhevaltaa käyttäneille.

Jäljennös on lisäksi lähetettävä rikosasian vastaajalle, jos hovioikeus on muuttanut kärjäoikeuden ratkaisua hänen vahingokseen.

25 luku

Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen

Yleiset säännökset

1 §

Muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan hovioikeudelta valittamalla.

Kärjäoikeuden tuomioon ja lopulliseen päätökseen sekä samassa yhteydessä tehtyyn muuhun ratkaisuun saa hakea muutosta, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty.

Kärjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta vain, jos se on nimenomaisesti sallittu. Tyytymättömyyden ilmoituksesta valituspuhevalan säilyttämisen edellytyksenä näissä tilanteissa säädetään 16 §:n 1 momentissa.

Jäljempänä 3 ja 5 §:ssä mainituissa asioissa tarvitaan hovioikeuden myöntämä muutoksenhakulupa.

2 §

Asiassa, jossa sovinto on sallittu, asianosaiset voivat kirjallisesti sopia, ettei kukaan heistä hae valittamalla tuomioon muutosta. Sopimuksen tulee koskea tiettyä riitaa tai tietyistä oikeussuhteista vastaisuudessa syntyviä riitoja.

Valitusajan kuluessa asianosainen voi sitovasti ilmoittaa tyytyvänsä kärjäoikeuden ratkaisuun joko kokonaan tai osaksi. Ilmoitus tulee tehdä kirjallisesti kärjäoikeudelle.

Muutoksenhakulupa

3 §

Kärjäoikeudessa varsinaisasiana käsitellyssä *riita-asiassa* asianosainen tarvitsee muutoksenhakuluvan, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu on hänelle vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka on vaikeuksitta arvioitavissa rahassa, eikä kysymyksessä oleva rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo kärjäoikeuden ratkaisua annettaessa tai julistettaessa ilmeisesti ole enemmän kuin 20 000 markkaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua markkamäärää laskettaessa ei oteta huomioon kannen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa

eikä tuomittuja oikeudenkäyntikuluja.

Asianomainen ministeriö vahvistaa vuosittain tässä pykälässä tarkoitetun markkamäärän elinkustannusindeksin muutoksen perusteella lähimpään täyteen tuhanteen markkaan.

4 §

Muutoksenhakulupaa ei tarvita *hake-musiasiana* käräjäoikeudessa käsitellyssä asiassa eikä *liiketoimintakieltoon* määräämistä koskevassa asiassa.

5 §

Rikosasiassa vastaaja tarvitsee muutoksenhakuluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakko.

Virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvitsevat muutoksenhakuluvan, jos valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Virallinen syyttäjä ei kuitenkaan tarvitse lupaa hakiessaan muutosta rikosasian vastaajan eduksi.

Jos valitus koskee rikosasian yhteydessä ratkaistua yksityisoikeudellista vaatimusta tai menettämisseuraamusta, jonka osalta 3 §:n nojalla ei tarvita muutoksenhakulupaa, vastaaja ja asianomistaja eivät tarvitse 1 ja 2 momentissa tarkoitettua lupaa valittaakseen syyksilukemisesta tehdystä ratkaisusta korvausvaatimuksen tai menettämisseuraamuksen perusteena olevan rikoksen osalta.

Muutoksenhakulupaa ei tarvita sotilas-oikeudenkäyntiasianssa eikä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevassa asiassa.

6 §

Muutoksenhakulupa on myönnettävä, jos ilmenee aihetta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen. Näytön uudelleen arvioimista varten lupa voidaan kuitenkin myöntää ainoastaan, jos on perusteltua aihetta epäillä, että näyttö on arvioitu väärin.

Muutoksenhakulupa voidaan myöntää, jos:

1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa on tärkeätä saattaa asia hovioikeuden ratkaistavaksi; tai

2) luvan myöntämiseen on muu painava syy.

Lupa voidaan myöntää koskemaan vain

osaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Kysymys luvan myöntämisestä muilta osin voidaan tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsitelyn yhteydessä.

Muutoksenhakuohjeet

7 §

Kun käräjäoikeus julistaa tai antaa ratkaisun, sen on samalla ilmoitettava, saako asiassa hakea muutosta ja mitä muutoksenhaussa on noudatettava. Jos asiassa tarvitaan muutoksenhakulupa tai jos päätökseen on puhevallan säilyttämiseksi ilmoitettava tyytymättömyyttä sen mukaan kuin 16 §:n 1 momentissa säädetään, se on mainittava.

Jos käräjäoikeus tuomitsee rangaistukseen sellaisen rikosasian vastaajan, joka on ollut poissa silloin, kun asian käsittely istunnossa on päättynyt, käräjäoikeuden on välittömästi tuomion julistamisen tai antamisen jälkeen ilmoitettava hänelle tuomion julistamis- tai antamispäivä, tuomittu seuraamus ja 1 momentissa mainitut tiedot muutoksen hakemisesta asiassa. Ilmoitus saadaan lähettää postitse vastaajan viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä sakosta eikä muutorangaistuksesta.

Valitusosoitus

8 §

Asianosaiselle annettavaan käräjäoikeuden ratkaisun jäljennökseen on liitettävä valitusosoitus.

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuimien sekä valitusajan päättämispäivä. Siinä on selostettava säännökset valituksen perilleajamisesta sekä muutoksenhakukirjelmän sisällöstä ja liitteistä.

Jos asiassa tarvitaan muutoksenhakulupa, osoituksessa on mainittava siitä sekä samalla selostettava lupaperusteet.

Jos valitusosoitus on virheellinen eikä virhe ole ollut selvästi havaittavissa, valitusta ei tämän vuoksi jätetä tutkimatta, jos valittaja on noudattanut joko osoitusta tai mitä asiasta on säädetty.

Valituksen perilleajaminen

9 §

Määräaika muutoksenhakua varten on 30 päivää siitä päivästä, jona käräjäoikeuden

ratkaisu julistettiin tai annettiin.

Viimeistään määräajan päättymispäivänä ennen virka-ajan päättymistä asianosaisen on toimitettava muutoksenhakukirjelmä kärjäoikeuden kansliaan. Muutoksenhakemusta, jota ei ole tehty määräajassa, ei oteta tutkitavaksi.

Valitus peruutetaan kirjallisesti. Peruutus on sitova. Peruutuskirjelmä on osoitettava hovioikeudelle ja toimitettava hovioikeuden kirjaamoon tai kärjäoikeuden kansliaan.

10 §

Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, kärjäoikeus asettaa hakemuksesta uuden määräajan muutoksenhakua varten.

Uutta määräaikaa on pyydetty ennen alkuperäisen määräajan päättymistä kärjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella. Hakemuksen on liitettävä selvitys hakijaa kohdanneesta esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

11 §

Uuden määräajan asettamisesta ja muutoksenhakemuksen tutkimatta jättämisestä myöhästymisen vuoksi päättää kärjäoikeuden lainoppinut jäsen.

Jos hakemus uuden määräajan asettamisesta hylätään tai jos muutoksenhakemus myöhästymisen vuoksi jätetään tutkimatta, ratkaisun antamispäivä on ilmoitettava asianomaisille kirjallisesti hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista.

Muutoksenhakukirjelmän sisältö ja liitteet

12 §

Muutoksenhakukirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava kärjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan, ja jos asiassa tarvitaan muutoksenhakulupa, kirjelmässä on esitettävä 6 §:ssä säädetty peruste, jolla lupaa pyydetään, sekä syyt, joiden nojalla hakija katsoo perusteen olevan olemassa. Jos lupaperusteena esitetään näytön väärin arvioiminen, on ilmoitettava, mitkä todisteet ja missä suhteessa ne oli arvioitu väärin niin, että sillä oli vaikutusta ratkaisun lopputulokseen.

Valituksena kirjelmässä on esitettävä:

1) miltä kohdin kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;

2) mitä muutoksia kärjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi;

3) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin kärjäoikeuden ratkaisun perustellut muutoksenhakijan mielestä ovat virheelliset;

4) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

5) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimitamisesta hovioikeudessa.

Jos riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, vedotaan seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole esitetty kärjäoikeudessa, on ilmoitettava, miksi sen esittäminen 14 §:n säännös huomioon ottaen olisi sallittua hovioikeudessa. Kirjallinen todiste, jota ei ole aikaisemmin esitetty, tulee liittää valituskirjelmään.

Jos muutoksenhakija haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava syy siihen. Muutoksenhakijan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista.

13 §

Muutoksenhakukirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat sekä asianosaisten tai heidän laillisten edustajiensa taikka asiamiestensä yhteystiedot, myös postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan asianosaiselle lähettää. Jos postiosoite muuttuu, uusi osoite on ilmoitettava hovioikeuden kirjaamoon. Todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava hovioikeudelle.

Muutoksenhakukirjelmä on muutoksenhakijan tai, jollei hän itse ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. Laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

Kirjelmään on liitettävä ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksensa vetoaa ja joita ei ole esitetty kärjäoikeudessa. Kirjelmästä ja siihen liitetyistä asiakirjoista ei tarvitse antaa jäljennöksiä.

Uusi aineisto hovioikeudessa

14 §

Muutoksenhakija ei saa hovioikeudessa

riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty käräjäoikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen käräjäoikeudessa tai että hänellä on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin.

Vasta hovioikeudessa esitetty kuittausvaatimus voidaan jättää tutkimatta, jos sen tutkiminen ei voi tapahtua vaikeudetta.

Täydentävät säännökset

15 §

Käräjäoikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on käräjäoikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet sekä jäljennös käräjäoikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä.

Jos käräjäoikeuden kansliaan toimitettava muutoksenhakukirjelmä on saapunut määräajassa hovioikeuteen, valitusta ei tämän vuoksi jätetä tutkimatta. Kirjelmä on hovioikeudesta viipymättä lähetettävä käräjäoikeuden kansliaan.

16 §

Valittaminen edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista silloin, kun valitus koskee käräjäoikeuden päätöstä, jolla ennen pääasian ratkaisua:

1) on hylätty pyyntö oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 2 luvun 1 §:ssä tarkoitetun oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle;

2) on hylätty oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla tehty hakemus osallistumisesta väliintulijana oikeudenkäyntiin; tai

3) on tehty maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu ratkaisu.

Silloin kun 1 momentissa tarkoitettu päätös on tehty istunnossa, tyytymättömyyttä on ilmoitettava heti. Muussa tapauksessa tyytymättömyyttä on ilmoitettava käräjäoikeudelle tai sen kansliaan viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä, kun asianosainen, joka aikoo päätöksestä valittaa, on saanut päätöksestä tiedon, kuitenkin viimeistään kolmantenakymmenentenä päivänä päätöksen antamisesta.

Silloin kun käräjäoikeuden tässä pykälässä tarkoitettuun ratkaisuun on ilmoitettu tyytymättömyyttä, käräjäoikeuden on lykättävä pääasian käsittely, milloin syytä siihen katsotaan olevan, kunnes valitus on lainvoimaisesti ratkaistu.

26 luku

Muutoksenhakuasian käsittelystä hovioikeudessa

Muutoksenhakemuksen täydentäminen ja tutkimatta jättäminen

1 §

Jos muutoksenhakemus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, muutoksenhakijaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Erityisestä syystä saadaan asianosaiselle, jonka muutoksenhakemus on täydennyksen jälkeenkin puutteellinen, varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

Jollei muutoksenhakija noudata kehotusta ja muutoksenhakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, hakemus on jätettävä tutkimatta.

2 §

Hovioikeuden on heti jätettävä muutoksenhakemus tutkimatta, jos sen tutkimiselle on muu kuin 1 §:ssä mainittu este.

Kirjallinen vastaus

3 §

Asiassa, jossa tarvitaan muutoksenhakulupa, hovioikeuden on tarvittaessa pyydettävä muutoksenhakijan vastapuolelta kirjallinen vastaus muutoksenhakemukseen.

Asiassa, jossa ei tarvita muutoksenhakulupa tai jossa lupa on myönnetty, vastapuolelta on aina pyydettävä kirjallinen vastaus, jollei sitä asianosaisen oma-aloitteisen vastaamisen johdosta ole pidettävä tarpeettomana tai jollei vastausta ole pyydetty jo lupahakemusta käsiteltäessä taikka jollei muutoksenhakemus ole selvästi perusteeton.

Vastapuolta on kehotettava antamaan vastaus hovioikeuden määräämässä ajassa. Kehotuksen yhteydessä vastapuolelle on annet-

tava tiedoksi muutoksenhakemus ja siihen liitetyt asiakirjat.

4 §

Vastauksessa sen antajan on ilmoitettava:

- 1) asia, jossa vastaus annetaan;
- 2) myöntääkö vai kiistääkö hän muutosvaatimuksen; sekä
- 3) käsityksensä muutoksenhakijan vaatimusten perusteista ja seikat, joihin hän haluaa nojautua.

Jos vastaus on pyydetty jo muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä, on vastauksessa lausuttava myös muutoksenhakijan esittämästä lupaperusteesta.

Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.

Vastaukseen ja sen antajaan sovelletaan lisäksi, mitä 25 luvun 12 §:n 2 momentin 4 kohdassa ja 3 ja 4 momentissa sekä 13 ja 14 §:ssä valituksesta ja muutoksenhakijasta säädetään. Vastauksesta ja siihen liitetyistä asiakirjoista on kuitenkin annettava jäljennökset.

5 §

Hovioikeus voi tarvittaessa varata vastauksen antajalle tilaisuuden hovioikeuden määrittämässä ajassa täydentää vastausta.

6 §

Vastaus on annettava tiedoksi muutoksenhakijalle.

Muutoksenhakulupahakemuksen ratkaiseminen

7 §

Hovioikeus päättää kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, myönnetäänkö muutoksenhakulupa.

Asian muu valmistelu

8 §

Hovioikeus voi kehottaa asianosaista määräjässä toimittamaan hovioikeudelle kirjallisen lausuman. Hovioikeuden on tällöin määrättävä, mistä kysymyksestä asianosaisten on lausuttava. Asianosaista ei kuitenkaan saa kehottaa toimittamaan hovioikeudelle kirjallista lausumaa useamman kuin yhden kerran, ellei siihen ole erityistä syytä. Lausuma on annettava tiedoksi vastapuolelle.

Hovioikeus voi kutsua asianosaiset kuultaviksi istuntoon, jos tämä edistää asian valmistelua.

9 §

Valmistelussa hovioikeus voi päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely.

Hovioikeus päättää valmistelussa lisäksi asiantuntijan lausunnon hankkimisesta, kirjallisen todisteen esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta ja muuhun valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla pääkäsittelyssä.

Valmistelussa hovioikeus päättää myös, onko asianosaisia kuultava henkilökohtaisesti, sekä keitä todistajia, asiantuntijoita ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä kuullaan pääkäsittelyssä.

Valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa valmistelusta kärjäoikeudessa.

Oikeudenkäynnin kohde

10 §

Oikeudenkäynti hovioikeudessa koskee kärjäoikeuden ratkaisun kohteena ollutta asiaa valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedotulta osalta. Valituksen ja vastauksen sisällöstä ja perusteluista säädetään 25 luvun 12 §:ssä ja 26 luvun 4 §:ssä.

Jos kärjäoikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko rikosasian vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luetuun tekoon.

Jos valitukseen ei ole vastattu tai vastauksessa enää toistettu vastauksen antajan alioikeudessa esittämiä kaikkia vaatimuksia ja niiden perusteita, hovioikeuden on tiedusteltava, mihin valittajan vastapuoli vastauksensa tueksi vetoaa. Tiedustelu voidaan jättää tekemättä, jos asiassa on yksiselitteistä, mikä vastapuolen vaatimukset alioikeudessa olivat.

Asian ratkaisuaaineisto

11 §

Asia ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jollei siinä 12 tai 13 §:n nojalla toimiteta pääkäsittelyä.

Asia, jossa 12 tai 13 §:n nojalla toimitte-

taan pääkäsittely, ratkaistaan siinä esitettävän aineiston perusteella.

Pääkäsittely

12 §

Hovioikeus toimittaa tarvittaessa pääkäsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä.

Pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan sellaista osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti.

13 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely myös silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut.

Pääkäsittelyä ei kuitenkaan 1 momentissa tarkoitettusta syystä tarvitse toimittaa, jos:

- 1) riita-asiassa vastapuoli on myöntänyt muutoksenhakijan muutosvaatimuksen;
- 2) rikosasiassa vain vastaaja on vaatinut pääkäsittelyä ja asia ratkaistaan hänen valituksensa mukaisesti;
- 3) pääkäsittelyä vaatinut on tyytynyt käräjäoikeuden ratkaisuun eikä ratkaisua muuteta hänen vahingokseen;
- 4) valitus on selvästi perusteeton; tai
- 5) asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys.

Mitä 1 momentissa sekä 2 momentin 1 ja 3—5 kohdassa säädetään, on soveltuvin osin noudatettava myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä.

Kutsu pääkäsittelyyn ja seuraamus asianosaisen poissaolosta

14 §

Hovioikeus huolehtii asianosaisten kutsumisesta pääkäsittelyyn.

Kutsussa on asianosaiselle ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä pääkäsittely toimitetaan. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus 15—17 §:n mukaan voi aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu pääkäsittelyyn.

15 §

Muutoksenhakija kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus hänen poissaollessaan jätetään sillensä.

Muutoksenhakijan vastapuoli kutsutaan pääkäsittelyyn sakon uhalla, jos asian käsitteleminen edellyttää vastapuolen läsnäoloa.

Muutoksenhakijan vastapuoli, jonka kuulemista ei pidetä tarpeellisena, kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

Virallisen syyttäjän on virkansa puolesta oltava läsnä sellaisen asian pääkäsittelyssä, jossa virallinen syyttäjä on muutoksenhakijana tai jossa rikosasian vastaaja on valittanut käräjäoikeuden virallisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen antamasta ratkaisusta. Virallisen syyttäjän on oltava läsnä myös liiketoimintakiellon määräämistä koskevan asian pääkäsittelyssä.

16 §

Asianosaisen oikeus käyttää asiamiestä tai velvollisuus saapua itse tai oikeushenkilönä laillisesti edustettuna oikeuteen määräytyy hovioikeuden antamien määräysten mukaan.

Asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, jos hänen kuulemistaan pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisenä.

Jos rikosasian vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti virallisen syyttäjän valituksen johdosta toimitettavaan pääkäsittelyyn ja jos hänen käyttäytymisensä perusteella on aihetta olettaa, ettei hän noudata kutsua, hovioikeus voi määrätä hänet tuotavaksi pääkäsittelyyn.

Rikosasian vastaajan velvoittamisesta henkilökohtaisesti saapumaan pääkäsittelyyn on lisäksi voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ssä säädetään.

17 §

Jos muutoksenhakija on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään sillensä.

Jos muutoksenhakijan vastapuoli tai tämän laillinen edustaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko. Jos hänet on velvoitettu saapumaan henkilökohtaisesti, hänet voidaan määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, ja rikosasiassa hänet voidaan määrä-

tä tuotavaksi, vaikka hänen ei olisikaan saavuttava henkilökohtaisesti.

Jos muutoksenhakijan vastapuolta ei ole kutsuttu pääkäsittelyyn sakon uhalla, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

18 §

Jos asianosainen ei sakon uhasta huolimatta saavu pääkäsittelyyn tai jos tuotavaksi määrättyä ei tavata taikka jos kutsua ei saada annetuksi asianosaiselle tiedoksi, asia saadaan, milloin syytä on, ratkaista asianosaisen poissaolosta huolimatta. Asetettua uhkasakkoa ei tällöin tuomita.

Uhkasakkoa ei myöskään tuomita, jos asianosainen tai hänen laillinen edustajansa, joka sakon uhasta huolimatta on jäänyt pois pääkäsittelystä, saadaan tuoduksi samaan istuntoon taikka jos kysymys asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa henkilökohtaisesta kuulemisesta raukeaa.

19 §

Jos valitus on muutoksenhakijan poissaolon vuoksi jätetty sillensä, mutta hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, muutoksenhakijalla on oikeus saattaa valitus uudelleen käsiteltäväksi ilmoittamalla siitä kirjallisesti hovioikeudelle 30 päivän kuluessa valituksen sillensä jättämisestä. Jollei muutoksenhakija näytä toteen laillista estettä, valitusta ei oteta tutkittavaksi.

20 §

Hovioikeus huolehtii myös todistajan ja asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn, jollei sitä 11 luvun 2 §:ssä mainitulla perusteella ole annettu asianosaisten tehtäväksi.

Kutsussa on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä pääkäsittely toimitetaan. Kutsussa on myös mainittava tarpeelliset tiedot asianosaisista ja asiasta. Lisäksi kutsussa on ilmoitettava, mitä 17 luvun 36 ja 39 §:ssä, 40 §:n 4 ja 5 momentissa sekä 48 §:n 2 momentissa säädetään.

Menettely pääkäsittelyssä

21 §

Pääkäsittelyssä on seuraavassa järjestyksessä:

1) tarpeellisilta osiltaan selostettava käräjäoikeuden ratkaisu;

2) muutoksenhakijan ilmoitettava, miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi;

3) vastaajan ilmoitettava, myöntääkö vai kiistääkö hän muutosvaatimuksen;

4) ensin muutoksenhakijan ja sitten vastaajan, jollei hovioikeus esittämistäjärjestyksestä toisin määrää, vuorollaan tarkemmin perusteltava kantaansa ja lausuttava vastapuolen perustelujen johdosta;

5) otettava vastaan todistelu; sekä

6) muutoksenhakijan ja vastaajan esitettävä loppulausuntonsa.

Edellä 1 momentissa mainitusta järjestyksestä saadaan kuitenkin tarvittaessa poiketa.

22 §

Pääkäsittelyssä hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa pääkäsittelystä käräjäoikeudessa.

Pääkäsittelyn pöytäkirja

23 §

Pääkäsittelystä laaditaan pöytäkirja. Pöytäkirjan allekirjoittaa sen laatija.

Pöytäkirjaan on merkittävä:

1) tuomioistuimen nimi ja käsittelypäivä;

2) asian käsittelyyn osallistuneiden tuomioistuimen jäsenten nimet ja virka-asema sekä pöytäkirjan laatijan nimi;

3) asianosaiset ja kuultaviksi kutsutut sekä heidän saapuvillaolonsa;

4) asianosaisten asiamiehet tai avustajat sekä tulkit;

5) asia; sekä

6) suljetun käsittelyn syy.

24 §

Pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot sekä todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuulut henkilöt sekä esitetyt muut todisteet.

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Jos äänittäminen ei ole mahdollista, lausuma on sanatarkasti merkittävä pöytäkirjaan.

Pöytäkirjaan on merkittävä hovioikeuden katselmusta toimittaessaan tekemät havainnot.

*Käräjäoikeuden tuomion muuttaminen
rikosasian vastaajan eduksi*

25 §

Hovioikeus voi muuttaa käräjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa tuomiota rikosasian vastaajan eduksi silloinkin, kun vain virallinen syyttäjä on hakenut siihen muutosta.

Tiedoksiantotapa

26 §

Tässä luvussa tarkoitetut kehotukset ja kutsut hovioikeus saa lähettää postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Kutsu pääkäsittelyyn on kuitenkin annettava tiedoksi asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

27 luku

Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa

1 §

Asioiden vireillepanossa ja valmistelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä käräjäoikeudessa käsiteltävien asioiden osalta säädetään.

2 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos se on asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan kuulemiseksi taikka muutoin asian selvittämiseksi tarpeen.

3 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely myös silloin, kun riita-asian asianosainen taikka rikosasian asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut.

Pääkäsittelyä ei kuitenkaan 1 momentissa tarkoitettusta syystä tarvitse toimittaa, jos:

- 1) riita-asiaa kanne on myönnetty tai kanteesta on luovuttu;
- 2) kantajan vaatimus havaitaan selvästi perusteettomaksi; tai
- 3) asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys.

4 §

Jollei asiassa 2 tai 3 §:n nojalla ole toimitettava pääkäsittelyä, asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

5 §

Kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimitettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita- ja rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan riita- ja hake-
musasioihin, jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on käräjäoikeudessa annettu tai julistettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

Rikosasioihin tätä lakia sovelletaan, jos asia, jossa muutosta haetaan, on käräjäoikeudessa ollut käsiteltävä noudattaen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja jos ratkaisu siinä on annettu tai julistettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

Hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsiteltäviin asioihin tätä lakia sovelletaan, jos asia on tullut vireille tämän lain voimassa ollessa.

2.

Laki**rikoslain 7 luvun 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 7 luvun 7 §:ään, sellaisena kuin se on 19 päivänä huhtikuuta 1991 annetussa laissa (697/1991), uusi 4 momentti seuraavasti:

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

7 §

*Yhteisen vankeusrangaistuksen
 määrääminen täytäntöönpanoa varten*

sen rangaistuksen määräämistä koskevasta
 päätöksestä hovioikeus on päätösvaltainen
 myös yksijäsenisenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 19 .

 Käsitellessään muutoksenhakemusta yhtei-

3.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 6 luvun 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä heinäkuuta 1977 annetussa laissa (595/1977), seuraavasti:

6 luku

Sakosta, sakon muuntorangaistuksesta ja yhteisösakosta

14 §

Käsitellessään muuntorangaistuksen määräämistä koskevaa asiaa hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 19 .

4.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa päivänä _____ kuuta 199 _____ annetun lain (/) 11 luvun 4 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

11 luku

Tuomio rikosasiassa on joko syypääksi tuomitseva tai vapauttava.

Tuomioistuimen ratkaisusta

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuu-
 ta 19 .

4 §

5.

Laki**maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23 §:n 3 momentin kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 23 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 23 päivänä joulukuuta

1988 annetussa laissa (1125/1988).

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta
 19 .

6.

Laki

kiinteistönmuodostamislain 259 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 12 päivänä huhtikuuta 1995 annetun kiinteistönmuodostamislain (554/1995)
259 §:n 3 momentti seuraavasti:

259 §

Pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa ja asia voidaan ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jos:

1) asia on laadultaan sellainen, että sen ratkaiseminen ei edellytä suullista käsittelyä; tai

2) asianosaiset ilmoittavat, että heillä ei ole esitettävänä suullista todistelua, ja he pyytävät, että asia ratkaistaan pääkäsittelyä toimittamatta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

Helsingissä 11 päivänä huhtikuuta 1997

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Kari Häkämies*

1.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 3 §:n 1 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa (573/1948),

muutetaan 2 luvun 8 §:n 2 momentti, 24 luvun 4 §, 4 a §:n 3 momentti ja 5—7 § sekä 25—27 luku,

sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 8 §:n 2 momentti 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (595/1993), 24 luvun 4 a §:n 3 momentti 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1064/1991), 5 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja 19 päivänä joulukuuta 1921 annetulla lailla (274/1921), 6 § 27 päivänä huhtikuuta 1868 annetussa laissa (21/1868) ja 7 § muutettuna mainitulla 19 päivänä joulukuuta 1921 annetulla lailla ja 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetulla lailla (702/1993) sekä 25—27 luku niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen, sekä

lisätään 2 luvun 8 §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1052/1991) ja mainitulla 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetulla lailla, uusi 3 ja 4 momentti ja 23 luvun 3 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

8 §

Jos valitus on peruutettu kokonaan, yksi jäsen voi tehdä siitä johtuvan ratkaisun. Yksi jäsen voi lisäksi, neuvoteltuaan tarvittaessa muiden jäsenten kanssa, päättää, että asiassa toimitetaan suullinen käsittely, ja tehdä suullisen käsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää myös muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä.

Muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä hovioikeus on päätösvaltainen kaksijäsenisenä.

Jos valitus on peruutettu kokonaan, yksi jäsen voi tehdä siitä johtuvan ratkaisun. Yksi jäsen voi lisäksi päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely, ja tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää myös muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ja asian valmistelussa vahvistaa sovinnon.

Turvaamistointia tai täytäntöönpanon kielämistä tai keskeyttämistä koskevassa asiassa hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

23 luku

Äänestämisestä

3 §

Jos hovioikeudessa muutoksenhakuluvan myöntämistä koskevasta kysymyksestä äänestettäessä toinen jäsenistä on muutoksenhakuluvan myöntämisen kannalla, voittaa hänen mielipiteensä.

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

3 §

Jokainen tuomio perustettakoon syihin ja lakiin eikä mielivaltaan, ja pantakoon siihen selvästi ne pääsyyt ja se lainkohta, joihin päätös perustuu. Tuomari älköön sivuuttako mitään asianhaaraa, jonka kantaja haasteen nojalla on asiassa tuonut esiin taikka mitä vastaaja tavalla tai toisella on sitä vastaan väittänyt, vaan antakoon siitä päätöksen, sen laadun mukaan. Älköön hän panko päätöksiensä mitään, joka ei oikeastaan asiaan kuulu, älköönkään myöskään antako aihetta uuteen oikeudenkäyntiin toisen kanssa, jota ei ole siihen asiaan haastettu eikä siinä kuultu. Oikeudenkäyntikuluista tuomittakoon pääasian yhteydessä, samoin myös milloin riitapuoli on sillä tavalla sopimattomasti menetellyt, kuin 14 luvun 7 §:ssä on sanottu.

3 §
(1 mom. kumotaan)

Tuomio rikosasiassa on oleva joko syy-pääksi tuomitseva tai vapauttava.

(3 mom. kumotaan)

4 §

Jos vedotussa asiassa ylempi Oikeus vahvistaa tuomion, niin älköön se entisiä perusteita kertoa, vaan julistakoon niiden nojalla tuomion hyväksi ja päteväksi. Jos siellä on ilmestynyt muitakin perusteita, niin ne voidaan panna lisäksi.

4 §

Hovioikeuden ratkaisu julistetaan päätösneuvottelun päätyttyä tai annetaan hovioikeuden kansliassa. Julistettu ratkaisu päivätään julistamispäivälle ja kansliassa annettu ratkaisu sille päivälle, jona se on asianosaisen saatavissa.

Tuomio ja lopullinen päätös on annettava 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Jos ratkaisua ei voida erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se on annettava niin pian kuin mahdollista. Päätösneuvottelu on kuitenkin pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 a §

Jos käräjäoikeuden tuomioon on ilmoitettu tyytymättömyyttä, tuomion jäljennöksen tai pöytäkirjan otteen on oltava tyytymättömyyttä ilmoittaneen saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Muutoin on jäljennöksen ja otteen, mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä tuomioistuimen kansliassa.

5 §

Hovioikeuden tuomiot ovat niin pian kuin mahdollista annettavat, päivänä, joka on julkipanoin viimeistään päivää ennen ilmoitettava.

Käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen on oltava asianosaisen saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kahden viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä.

5 §

Hovioikeuden tuomiossa ja lopullisessa päätöksessä on oltava:

1) tuomioistuimen nimi sekä ratkaisun julistamis- tai antamispäivä;

2) asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat;

3) selostus käräjäoikeuden ratkaisusta tarpeellisilta osiltaan sekä selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista hovioikeudessa sekä niistä seikoista, joihin ne perustuvat;

4) tuomio- tai päätöslauselma;

5) perustelut;

6) sovelletut lainkohdat; sekä

7) asian ratkaisemiseen osallistuneiden jäsenten nimet ja virka-asema sekä ilmoitus siitä, onko ratkaisusta äänestetty; jos ratkaisusta on äänestetty, tuomioon ja lopulliseen päätökseen on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet ja esittelijän esittämä hovioikeuden ratkaisusta poikkeava mietintö.

Selostus käräjäoikeuden ratkaisusta saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon tai lopulliseen päätökseen jäljennös käräjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan, jollei hovioikeuden ratkaisun selvyys siitä vaarannu. Käräjäoikeuden perusteluja, jotka hovioikeus hyväksyy, ei tarvitse toistaa.

Tuomiosta ja lopullisesta päätöksestä laaditaan taltio, jonka allekirjoittavat ne, jotka ovat osallistuneet asian ratkaisemiseen. Asian esittelijä varmentaa taltion. Asianosaiselle annetaan toimituskirjana jäljennös taltiosta, jonka allekirjoittaa asian esittelijä tai presidentin määräämä muu virkamies.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Niissä asioissa, jotka eivät ole haastatetut eivätkä vedotut, samoin myös milloin Oikeuden päätös jostakin riitapuolen väitteestä oikeudenkäymisessä ennen tarvitaan, ei Hovioikeuden päätöstä julkisesti julisteta, vaan antakoon Hovioikeus sen ulos julkisen ilmoituksen tehtyä, ellei sitä ole suullisesti julistettu.

7 §

Kaikki hovioikeuden tuomiot ja päätökset, jotka oikeuden oveen pannun ilmoituksen jälkeen julistetaan tai annetaan, ovat sitä ennen ilman virhettä valmiiksi kirjoitettavat, että riitapuolet saisivat ne oikeuden allekirjoituksella ja sinetillä varustettuina viivytystä ulos, sitä lunastusta vastaan, joka erittäin on säädetty; säilytettäköön myös hovioikeudessa yhtäpitävä tuomio, varustettuna niiden allekirjoituksella, jotka asiassa ovat tuominneet.

Hovioikeudessa perittävistä maksuista säädetään erikseen.

25 luku

Muutoksenhaku alioikeudesta hovioikeuteen*Yleiset säännökset*

1 §

Muutosta alioikeuden ratkaisuun haetaan hovioikeudelta valittamalla.

6 §

Päätöksessä, jolla muutoksenhakulupahakemus on hylätty, ei tarvitse olla selostusta, perusteluja eikä lainkohtia siten kuin 5 §:n 1 momentissa säädetään. Päätökseen on kuitenkin liitettävä jäljennös käräjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan.

7 §

Ratkaisustaan hovioikeuden on lähetettävä jäljennös kaikille hovioikeudessa puhevaltaa käyttäneille.

Jäljennös on lisäksi lähetettävä rikosasian vastaajalle, jos hovioikeus on muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua hänen vahingokseen.

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen*Yleiset säännökset*

1 §

Muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan hovioikeudelta valittamalla.

Käräjäoikeuden tuomioon ja lopulliseen päätökseen sekä samassa yhteydessä tehtyyn muuhun ratkaisuun saa hakea muutosta, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty.

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta vain, jos se on nimenomaisesti sallittu. Tyytymättömyyden ilmoituksesta valituspuhevalan säilyttämisen edellytyksenä näissä tilanteissa säädetään 16 §:n 1 momentissa.

Jäljempänä 3 ja 5 §:ssä mainituissa asioissa tarvitaan hovioikeuden myöntämä muutoksenhakulupa.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

Alioikeuden tuomioon sekä päätökseen, jolla asia on jätetty tutkimatta, ja samassa yhteydessä tehtyihin muihin ratkaisuihin saa hakea muutosta valittamalla, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty.

Alioikeuden oikeudenkäynnin aikana tehtiin ratkaisuihin saa hakea erikseen muutosta vain, jos se on nimenomaan sallittu.

Muutoksenhakuohjeiden antaminen

3 §

Kun alioikeus julistaa ratkaisun, johon saa hakea muutosta, on sen samalla ilmoitettava muutoksenhakuoikeudesta ja siitä, mitä puhevallan säilyttämiseksi ja valitukseen vaatimiseksi on noudatettava.

Saapuvilla oleville asianosaisille on heti ratkaisun julistamisen jälkeen annettava kirjalliset ohjeet, joista ilmenee, miten ratkaisuun tyytymättömän on meneteltävä saatukseen asian hovioikeuden tutkittavaksi ja miten valitukseen vastataan. Ohjeita ei kuitenkaan anneta viralliselle syyttäjälle eikä muullekaan asianosaiselle, jos se havaitaan ilmeisen tarpeettomaksi. Tarvittaessa ohjeet annetaan todistajalle, asiantuntijalle ja muulle oikeudenkäynnin aikana kuullulle henkilölle.

4 §

Jos rikosasiassa päätöstä julistettaessa poissaoleva vastaaja tuomitaan rangaistukseen, tuomioistuimen on välittömästi ilmoitettava hänelle asian päättymispäivä ja tuomittu rangaistusseuraamus sekä samalla lähetettävä 3 §:n 2 momentissa mainitut ohjeet. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä sakosta eikä muutorangaistuksesta.

Tyytymättömyyden ilmoittaminen

5 §

Asianosaisen, joka tahtoo hakea muutosta alioikeuden ratkaisuun, on ilmoitettava siihen tyytymättömyyttä puhevallan menettämisen uhalla. Jos useilla asianosaisilla on yh-

2 §

Asiassa, jossa sovinto on sallittu, asianosaiset voivat kirjallisesti sopia, ettei kukaan heistä hae valittamalla tuomioon muutosta. Sopimuksen tulee koskea tiettyä riitaa tai tietystä oikeussuhteesta vastaisuudessa syntyviä riitoja.

Valitusajan kuluessa asianosainen voi sitovasti ilmoittaa tyytyvänsä kärjäoikeuden ratkaisuun joko kokonaan tai osaksi. Ilmoitus tulee tehdä kirjallisesti kärjäoikeudelle.

Muutoksenhakulupa

3 §

Kärjäoikeudessa varsinaisasiana käsitellyssä riita-asiaassa asianosainen tarvitsee muutoksenhakuluvan, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu on hänelle vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka on vaikeuksitta arvioitavissa rahassa, eikä kysymyksessä oleva rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo kärjäoikeuden ratkaisua annettaessa tai julistettaessa ilmeisesti ole enemmän kuin 20 000 markkaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua markkamäärää laskettaessa ei oteta huomioon kannen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa eikä tuomittuja oikeudenkäyntikuluja.

Asianomainen ministeriö vahvistaa vuosittain tässä pykälässä tarkoitetun markkamäärän elinkustannusindeksin muutoksen perusteella lähimpään täyteen tuhanteen markkaan.

4 §

Muutoksenhakulupaa ei tarvita hakemusasiassa kärjäoikeudessa käsitellyssä asiassa eikä liiketoimintakieltoon määräämistä koskevassa asiassa.

5 §

Rikosasiassa vastaaja tarvitsee muutoksenhakuluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakko.

Virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvit-

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

teinen puhevalta, riittää yksi tyytymättömyyden ilmoitus.

Tyytymättömyyttä on ilmoitettava viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä päivästä, jona alioikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin.

Tyytymättömyyden ilmoitus voidaan tehdä joko suullisesti tai kirjallisesti asian ratkaiselle tuomioistuimelle tai sen kansliaan.

6 §

Vangittu taikka vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta suorittava henkilö saa rikosasiassa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy tällaisen henkilön ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilaan saapumisensa jälkeisenä päivänä.

Vankilan johtajan tulee heti ilmoitukselle säädetyn ajan päätyttyä toimittaa tieto tyytymättömyyden ilmoituksesta tuomioistuimen kansliaan.

7 §

Tyytymättömyyden ilmoitus saadaan rajoittaa koskemaan osaa alioikeuden ratkaisusta. Rajoitus on mainittava tyytymättömyyttä ilmoitettaessa.

Virallisen syyttäjän on, jos vastaajia on useita, tyytymättömyyttä ilmoittaessaan mainittava, ketä heistä tyytymättömyyden ilmoitus koskee.

sevat muutoksenhakuluvan, jos valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Virallinen syyttäjä ei kuitenkaan tarvitse lupaa hakiessaan muutosta rikosasian vastaajan eduksi.

Jos valitus koskee rikosasian yhteydessä ratkaistua yksityisoikeudellista vaatimusta tai menettämisseuraamusta, jonka osalta 3 §:n nojalla ei tarvita muutoksenhakulupaa, vastaaja ja asianomistaja eivät tarvitse 1 ja 2 momentissa tarkoitettua lupaa valittaakseen syyksilukemisesta tehdystä ratkaisusta korvausvaatimuksen tai menettämisseuraamuksen perusteena olevan rikoksen osalta.

Muutoksenhakulupaa ei tarvita sotilasoi-
keudenkäyntiasiansa eikä oikeushenkilön
rangaistusvastuuta koskevassa asiassa.

6 §

Muutoksenhakulupa on myönnettävä, jos ilmenee aihetta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen. Näytön uudelleen arvioimista varten lupa voidaan kuitenkin myöntää ainoastaan, jos on perusteltua aihetta epäillä, että näyttö on arvioitu väärin.

Muutoksenhakulupa voidaan myöntää, jos:
1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa on tärkeitä saattaa asia hovioikeuden ratkaistavaksi; tai

2) luvan myöntämiseen on muu painava syy.

Lupa voidaan myöntää koskemaan vain osaa käräjäoikeuden ratkaisua. Kysymys luvan myöntämisestä muilta osin voidaan tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsitte-
lyn yhteydessä.

Muutoksenhakuohjeet

7 §

Kun käräjäoikeus julistaa tai antaa ratkaisun, sen on samalla ilmoitettava, saako asiassa hakea muutosta ja mitä muutoksenhaussa on noudatettava. Jos asiassa tarvitaan muutoksenhakulupa tai jos päätökseen on puhevallan säilyttämiseksi ilmoitettava tyytymättömyyttä sen mukaan kuin 16 §:n 1 momentissa säädetään, se on mainittava.

Jos käräjäoikeus tuomitsee rangaistukseen sellaisen rikosasian vastaajan, joka on ollut

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §
Tyytymättömyyden ilmoitus saadaan peruuttaa tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa. Peruutukseen on sovellettava, mitä tyytymättömyyden ilmoittamisesta on säädetty.

9 §
Jos tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole tehty säädettyssä järjestyksessä tai jos tyytymättömyyttä ilmoitetaan ratkaisuuksiin, johon ei saa hakea muutosta, ei ilmoitusta hyväksytä.

Tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisestä päättää alioikeuden puheenjohtaja. Jos hän on estynyt, kysymyksen ratkaisee alioikeuden muu lainoppinut jäsen. Jos tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole hyväksytty, siitä on heti kirjallisesti ilmoitettava asianomaiselle.

Jos tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole hyväksytty, saa siitä kannella hovioikeuteen. Kantelukirjoitus on toimitettava alioikeuden kansliaan kolmessakymmenessä päivässä alioikeuden ratkaisun julistamispäivästä. Jos hovioikeus katsoo tyytymättömyyden ilmoittamisen tapahtuneen laillisesti, tulee sen tar-

poissa silloin, kun asian käsittely istunnossa on päättynyt, käräjäoikeuden on välittömästi tuomion julistamisen tai antamisen jälkeen ilmoitettava hänelle tuomion julistamis- tai antamispäivä, tuomittu seuraamus ja 1 momentissa mainitut tiedot muutoksen hakemisesta asiassa. Ilmoitus saadaan lähettää postitse vastaajan viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä sakosta eikä muuntorangaistuksesta.

Valitusosoitus

8 §
Asianosaiselle annettavaan käräjäoikeuden ratkaisun jäljennökseen on liitettävä valitusosoitus.

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin sekä valitusajan päättämispäivä. Siinä on selostettava säännökset valituksen perilleajamisesta sekä muutoksenhakukirjelmän sisällöstä ja liitteistä.

Jos asiassa tarvitaan muutoksenhakulupa, osoituksessa on mainittava siitä sekä samalla selostettava lupaperusteet.

Jos valitusosoitus on virheellinen eikä virhe ole ollut selvästi havaittavissa, valitusta ei tämän vuoksi jätetä tutkimatta, jos valittaja on noudattanut joko osoitusta tai mitä asiasta on säädetty.

Valituksen perilleajaminen

9 §
Määräaika muutoksenhakua varten on 30 päivää siitä päivästä, jona käräjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin.

Viimeistään määräajan päättämispäivänä ennen virka-ajan päättymistä asianosaisen on toimitettava muutoksenhakukirjelmä käräjäoikeuden kansliaan. Muutoksenhakemusta, jota ei ole tehty määräajassa, ei oteta tutkitavaksi.

Valitus peruutetaan kirjallisesti. Peruutus on sitova. Peruutuskirjelmä on osoitettava hovioikeudelle ja toimitettava hovioikeuden kirjaamoon tai käräjäoikeuden kansliaan.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

vittaessa asettaa uusi määräaika muutoksenhakua varten.

10 §

Hyväksytystä tyytymättömyyden ilmoituksesta on tehtävä merkintä alioikeuden toimituskirjaan ja päiväkirjaan sekä tarpeellisiin luetteloihin ja ilmoituksiin.

Valitusosoitus

11 §

Kun hyväksytty tyytymättömyyden ilmoitus on tehty, on asiassa annettava valitusosoitus, joka voidaan liittää alioikeuden ratkaisun sisältävään toimituskirjaan.

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin sekä valituksen ja vastauksen määräpäivät. Lisäksi siinä on selostettava määräykset valituksen perilleajamisesta ja siihen vastaamisesta sekä valitus- ja vastauskirjelmän sisällöstä ja liitteistä.

Jos valitusosoitus on virheellinen, eikä virhe ole ollut selvästi havaittavissa, valitus tai siihen annettu vastaus on tehty oikein, mikäli asianosainen on noudattanut joko osoitusta tai mitä asiasta on säädetty.

Valituksen perilleajaminen

12 §

Määräaika valituksen tekemiseen on kolmekymmentä päivää siitä päivästä, jona alioikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin.

Viimeistään valitusajan päättymispäivänä asianosaisen on puhevallan menettämisen uhalla toimitettava valituskirjelmä alioikeuden kansliaan.

Valitus peruutetaan kirjallisesti. Peruutuskirjelmä on osoitettava hovioikeudelle ja toimitettava hovioikeuden kirjaamoon tai alioikeuden kansliaan.

10 §

Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, käräjäoikeus asettaa hakemuksesta uuden määräajan muutoksenhakua varten.

Uutta määräaika on pyydettävä ennen alkuperäisen määräajan päättymistä käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella. Hakemukseen on liitettävä selvitys hakijaa kohdanneesta esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

11 §

Uuden määräajan asettamisesta ja muutoksenhakemuksen tutkimatta jättämisestä myöhästymisen vuoksi päättää käräjäoikeuden lainoppinut jäsen.

Jos 1 momentissa tarkoitettu hakemus uuden määräajan asettamisesta hylätään tai jos muutoksenhakemus myöhästymisen vuoksi jätetään tutkimatta, ratkaisun antamispäivä on ilmoitettava asianomaisille kirjallisesti hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista.

Muutoksenhakukirjelmän sisältö ja liitteet

12 §

Muutoksenhakukirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava käräjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan, ja jos asiassa tarvitaan muutoksenhakulupa, kirjelmässä on esitettävä 6 §:ssä säädetty peruste, jolla lupaa pyydetään, sekä syyt, joiden nojalla hakija katsoo perusteen olevan olemassa. Jos lupaperusteena esitetään näytön väärin arvioiminen, on ilmoitettava, mitkä todisteet ja missä suhteessa ne oli arvioitu väärin niin, että sillä oli vaikutusta ratkaisun lopputulokseen.

Valituksena kirjelmässä on esitettävä:

1) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun

Voimassa oleva laki

Ehdotus

haetaan muutosta;

2) mitä muutoksia käräjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi;

3) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustellut muutoksenhakijan mielestä ovat virheelliset;

4) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

5) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.

Jos riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, vedotaan seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole esitetty käräjäoikeudessa, on ilmoitettava, miksi sen esittäminen 14 §:n säännös huomioon ottaen olisi sallittua hovioikeudessa. Kirjallinen todiste, jota ei ole aikaisemmin esitetty, tulee liittää valituskirjelmään.

Jos muutoksenhakija haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava syy siihen. Muutoksenhakijan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista.

12 a §

Valituksen tutkimatta jättämisestä myöhästyminen vuoksi päättää alioikeudessa sen lainoppinut jäsen. Jos vastapuoli on vaatinut oikeudenkäyntikulujen korvaamista, ratkaisussa tulee lausua myös tästä vaatimuksesta.

Edellä 1 momentissa mainitun ratkaisun antamispäivä on kirjallisesti ilmoitettava asianomaisille hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista.

13 §

Jos tyytymättömyyttä ilmoittanut asianosainen ei laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä voi määräajassa hakea muutosta, alioikeus asettaa hakemukselta uuden määräajan valituksen tekemistä varten.

Uutta määräaika on ennen valitusajan päättymistä pyydettyä alioikeudelta kirjallisella hakemuksella. Hakemukseen on liitettävä selvitys hakijaa kohdanneesta esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Uuden määräajan asettamisesta päättää

13 §

Muutoksenhakukirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat sekä asianosaisten tai heidän laillisten edustajiensa taikka asiamiestensä yhteystiedot, myös postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan lähettää. Jos postiosoite muuttuu, uusi osoite on ilmoitettava hovioikeuden kirjaamoon. Todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös soveltuvalta tavalla ilmoitettava hovioikeudelle.

Muutoksenhakukirjelmä on muutoksenhakijan tai, jollei hän itse ole sitä laatinut, sen

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

alioikeudessa sen lainoppinut jäsen. Jos hakemus hylätään, ratkaisun antamispäivä on kirjallisesti ilmoitettava hakijalle hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista.

Valituskirjelmän sisältö ja liitteet

14 §

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

- 1) alioikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan,
- 2) miltä kohdin alioikeuden ratkaisuun haetaan muutosta,
- 3) mitä muutoksia alioikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi, sekä
- 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin alioikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset.

Valittaja ei saa hovioikeudessa riita-asiassa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty alioikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen alioikeudessa tai että hänellä muuten on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin. Vasta hovioikeudessa esitetty kuittausvaatimus voidaan jättää tutkimatta, jos sitä ei voida vaikeuttaa tutkia.

Valituksessa on ilmoitettava todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen. Kirjallinen todiste, jota ei ole aikaisemmin esitetty, tulee liittää valituskirjelmään.

15 §

Valituskirjelmään on merkittävä valittajan nimi, ammatti ja asuinpaikka sekä se hänen tai hänen asiamiehensä postiosoite, jolla asiaa koskevat ilmoitukset saadaan hänelle toimittaa. Jos postiosoite muuttuu, uusi osoite on ilmoitettava hovioikeuden kirjaamoon.

Valituskirjelmä on valittajan tai, jollei hän itse ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. Kirjelmän laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

laatijan allekirjoitettava. Laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

Kirjelmään on liitettävä ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksensa vetoaa ja joita ei ole esitetty käräjäoikeudessa. Kirjelmästä ja siihen liitetyistä asiakirjoista ei tarvitse antaa jäljennöksiä.

Uusi aineisto hovioikeudessa

14 §

Muutoksenhakija ei saa hovioikeudessa riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty käräjäoikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen käräjäoikeudessa tai että hänellä on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin.

Vasta hovioikeudessa esitetty kuittausvaatimus voidaan jättää tutkimatta, jos sen tutkiminen ei voi tapahtua vaikeudetta.

Täydentävät säännökset

15 §

Käräjäoikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on käräjäoikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet sekä jäljennös käräjäoikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä.

Jos käräjäoikeuden kansliaan toimitettava muutoksenhakukirjelmä on saapunut määräajassa hovioikeuteen, valitusta ei tämän vuoksi jätetä tutkimatta. Kirjelmä on hovioi-

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

16 §

Valituskirjelmään on liitettävä:

1) rikosasiassa otteet tai virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset asian käsittelystä laadituista pöytäkirjoista; ja

2) riita- ja rikosasiassa ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa.

Valituskirjelmästä ja 1 momentin 2 kohdassa mainituista asiakirjoista on annettava myös jäljennös.

16 §

Valittaminen edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista silloin, kun valitus koskee kärjäoikeuden päätöstä, jolla ennen pääasian ratkaisua:

1) on hylätty pyyntö oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 2 luvun 1 §:ssä tarkoitetun oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle;

2) on hylätty oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla tehty hakemus osallistumisesta väliintulijana oikeudenkäyntiin; tai

3) on tehty maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu ratkaisu.

Silloin kun 1 momentissa tarkoitettu päätös on tehty istunnossa, tyytymättömyyttä on ilmoitettava heti. Muussa tapauksessa tyytymättömyyttä on ilmoitettava kärjäoikeudelle tai sen kansliaan viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä, kun asianosainen, joka aikoo päätöksestä valittaa, on saanut päätöksestä tiedon, kuitenkin viimeistään kolmantenakymmenentenä päivänä päätöksen antamisesta.

Silloin kun kärjäoikeuden tässä pykälässä tarkoitettuun ratkaisuun on ilmoitettu tyytymättömyyttä, kärjäoikeuden on lykättävä pääasian käsittely, milloin syytä siihen katsotaan olevan, kunnes valitus on lainvoimaisesti ratkaistu.

Valitukseen vastaaminen

17 §

Valittajan vastapuolella on oikeus valvoa vastaajan puhevaltaa ja kirjallisesti vastata valitukseen.

Määräaika vastaajan puhevallan valvomiseen ja valitukseen vastaamiseen on neljätoista päivää valitusajan päättymispäivästä.

18 §

Vastaajan puhevallan valvominen tapahtuu ilmoittautumalla suullisesti tai kirjallisesti alioikeuden kansliassa. Vastapuolelle on tällöin annettava jäljennökset valituskirjelmästä ja siihen liitetyistä asiakirjoista sekä tarvitta-

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

essa myös kirjalliset ohjeet siitä, miten valitukseen vastataan.

19 §

Vastauksen antajan on 17 §:n 2 momentissa säädettyssä määräajassa toimitettava alioikeuden kansliaan hovioikeudelle osoitettu vastauskirjelmä ja ne asiakirjat, joista ilmeneviin seikkoihin hän viittaa perusteinaan. Vastauskirjelmästä ja siihen liitetystä asiakirjoista on annettava myös jäljennös. Valittaja saa pyynnöstä jäljennökset alioikeuden kansliasta.

Jos vastapuoli vastauksen antamiselle säädettyinä määräaikana kirjallisesti selvittää, että hän laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa vastata valitukseen, sekä sen vuoksi pyytää uutta määräaikaa vastausta varten, uuden määräajan asettamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 13 §:ssä on säädetty.

20 §

Vastauksessa sen antajan on ilmoitettava:

- 1) asia, jossa vastaus annetaan;
- 2) myöntääkö vai kiistääkö hän muutosvaatimuksen; sekä
- 3) käsityksensä valittajan vaatimusten perusteista ja seikat, joihin hän haluaa nojautua.

Vastaukseen ja sen antajaan sovelletaan, mitä 14 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään valituksesta ja valittajasta. Mitä 15 §:ssä säädetään valituskirjelmästä, koskee myös vastauskirjelmää.

Täydentävät säännökset

21 §

Jos alioikeuden kansliaan toimitettava valitus- tai vastauskirjelmä on saapunut määräajassa hovioikeuteen, asianosainen ei menetä puhevaltaansa. Kirjelmä on hovioikeudesta viipymättä lähetettävä alioikeuden kansliaan.

Alioikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on alioikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Riita-asiassa on samalla lisäksi lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet sekä jäljennös alioikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä. Mainitut asiakirjat

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

lähetetään kuitenkin vasta sen jälkeen, kun määräaika vastauksen antamiseen on päättynyt, jollei asian kiireellisyydestä muuta johdu.

22 §

Tässä luvussa tarkoitetut alioikeuden ilmoitukset ja tiedotukset asianosaisille saadaan lähettää postitse asianosaisen alioikeudelle ilmoittamalla osoitteella.

23 §

Jollei asianosainen ole antanut jäljennöstä valitus- tai vastauskirjelmästä taikka niihin liitetyistä asiakirjoista, valmistetaan jäljennökset tarvittaessa alioikeuden kansliassa. Tästä aiheutuvat kustannukset voidaan periä asianosaiselta, joka on laiminlyönyt jäljennöksen antamisen. Korvaus saadaan tällöin periä verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/1961) säädetyssä järjestyksessä.

24 §

Oikeusministeriö vahvistaa kirjallisten muutoksenhakuohjeiden ja valitusosoitusten sekä alioikeuden kansliassa ja hovioikeuden kirjaamossa pidettävien päiväkirjojen ja luetteloiden sekä niistä annettavien todistusten kaavat. Tarkemmat määräykset päiväkirjojen ja luetteloiden pitämisestä antaa tarvittaessa oikeusministeriö.

26 luku

Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa*Valituksen ja vastauksen täydentäminen*

1 §

Jollei määräajassa toimitettuun valituskirjelmään ole liitetty alioikeuden ratkaisua tai muuta valituksen tutkimiseksi tarpeellista toimituskirjaa eikä se muutoinkaan ole hovioikeudessa käytettävissä, hovioikeuden on kehotettava valittajaa antamaan puuttuva asiakirja hovioikeuden määräämässä ajassa.

Jos kehotusta ei noudateta, muutoksenhakemus on jätettävä tutkimatta.

26 luku

Muutoksenhakuasian käsittelystä hovioikeudessa***Muutoksenhakemuksen täydentäminen ja tutkimatta jättäminen***

1 §

Jos muutoksenhakemus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, muutoksenhakijaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Erityisestä syystä saadaan asianosaiselle, jonka muutoksenhakemus on täydennyksen

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

Jos määräajassa toimitettu valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Erityisestä syystä saadaan asianosaiselle, jonka valitus on täydennyksen jälkeenkin puutteellinen, varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

Jollei valittaja noudata kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus on jätettävä tutkimatta.

3 §

Hovioikeus voi tarvittaessa varata vastauksen antajalle tilaisuuden hovioikeuden määräämässä ajassa täydentää vastausta.

Kirjallinen lisäselvitys

4 §

Asiassa, jossa valitukseen ei ole vastattu tai jossa valitusta on hovioikeuden kehotuksesta täydennetty, hovioikeuden tulee tarvittaessa pyytää vastapuolelta vastaus.

2 §

Hovioikeuden on heti jätettävä muutoksenhakemus tutkimatta, jos sen tutkimiselle on muu kuin 1 §:ssä mainittu este.

Kirjallinen vastaus

3 §

Asiassa, jossa tarvitaan muutoksenhakulupa, hovioikeuden on tarvittaessa pyydettävä muutoksenhakijan vastapuolelta kirjallinen vastaus muutoksenhakemukseen.

Asiassa, jossa ei tarvita muutoksenhakulupaa tai jossa lupa on myönnetty, vastapuolelta on aina pyydettävä kirjallinen vastaus, jollei sitä asianosaisen oma-aloitteisen vastaamisen johdosta ole pidettävä tarpeettomana tai jollei vastausta ole pyydetty jo lupahakemusta käsiteltäessä taikka jollei muutoksenhakemus ole selvästi perusteeton.

Vastapuolta on kehotettava antamaan vastaus hovioikeuden määräämässä ajassa. Kehotuksen yhteydessä vastapuolelle on annettava tiedoksi muutoksenhakemus ja siihen liitetyt asiakirjat.

4 §

Vastauksessa sen antajan on ilmoitettava:
1) asia, jossa vastaus annetaan;
2) myöntääkö vai kiistääkö hän muutosvaatimuksen; sekä

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

5 §

Hovioikeus saa erityisestä syystä ottaa huomioon asianosaisen hovioikeudelle määräjän jälkeen toimittaman kirjelmän tai muun asiakirjan.

Lausuntojen ja niihin rinnastettavan kirjallisen selvityksen hankkimisesta on voimassa, mitä niistä on erikseen säädetty.

6 §

Jos hovioikeus omasta aloitteestaan hankkii selvitystä taikka ottaa huomioon 5 §:ssä tarkoitetun kirjelmän tai muun asiakirjan, ja sanottu selvitys voi vaikuttaa asian ratkaisuun, hovioikeuden on sen johdosta pyydettävä asianosaisilta kirjallinen selitys, jolle se ole ilmeisesti tarpeetonta.

Hovioikeus saa tarvittaessa muulloinkin pyytää asianosaiselta kirjallisen selityksen.

Suullinen käsittely

7 §

Hovioikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta.

Katselmuksen toimittamisesta on voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty.

3) käsityksensä muutoksenhakijan vaatimusten perusteista ja seikat, joihin hän haluaa nojautua.

Jos vastaus on pyydetty jo muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä, on vastauksessa lausuttava myös muutoksenhakijan esittämästä lupaperusteesta.

Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.

Vastaukseen ja sen antajaan sovelletaan lisäksi, mitä 25 luvun 12 §:n 2 momentin 4 kohdassa ja 3 ja 4 momentissa sekä 13 ja 14 §:ssä valituksesta ja muutoksenhakijasta säädetään. Vastauksesta ja siihen liitetyistä asiakirjoista on kuitenkin annettava jäljennökset.

5 §

Hovioikeus voi tarvittaessa varata vastauksen antajalle tilaisuuden hovioikeuden määräämässä ajassa täydentää vastausta.

6 §

Vastaus on annettava tiedoksi muutoksenhakijalle.

Muutoksenhakulupahakemuksen ratkaiseminen

7 §

Hovioikeus päättää kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, myönnetäänkö muutoksenhakulupa.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Asian muu valmistelu

8 §

Hovioikeus ei saa näytön uudelleen arvioimisen perusteella muuttaa alioikeuden rangaistusvaatimuksesta tekemää ratkaisua toimittamatta 7 §:ssä tarkoitettua suullista käsittelyä, ellei kysymys ole vain sakosta taikka ellei suullinen käsittely, ottaen erityisesti huomioon rikosasian vastaajan oikeusturva, ole ilmeisesti tarpeeton.

9 §

Asianosaiset kutsutaan suulliseen käsittelyyn hovioikeuden toimesta. Ne asianosaiset, joiden kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta, voidaan jättää kutsumatta suulliseen käsittelyyn.

Asianosaiset saadaan kutsua suulliseen käsittelyyn uhalla, että poissaolo ei estä asian käsittelyä ja ratkaisemista. Asianosaiseen, johon 8 §:ssä tarkoitettu rangaistusvaatimus kohdistuu tai jonka henkilökohtaista kuulemista hovioikeus muuten pitää tarpeellisena, on kuitenkin sovellettava, mitä 12 ja 16 luvussa on säädetty asianosaisen velvoittamisesta saapumaan asian jatkokäsittelyyn. Kutsussa on asianosaiselle annettava tieto uhas- ta, jolla hänen on saavuttava suulliseen käsittelyyn.

Jos sakon uhalla saapumaan velvoitettu asianosainen jää pois tai tuotavaksi määrättyä ei tavata taikka jos kutsua asian käsittelyyn ei saada toimitetuksi asianosaiselle tiedoksi, asia saadaan, milloin syytä on, asianosaisen poissaolosta huolimatta ratkaista. Asetettua uhkasakkoa ei tällöin tuomita.

8 §

Hovioikeus voi kehottaa asianosaista määräjässä toimittamaan hovioikeudelle kirjallisen lausuman. Hovioikeuden on tällöin määrättävä, mistä kysymyksestä asianosaisen on lausuttava. Asianosaista ei kuitenkaan saa kehottaa toimittamaan hovioikeudelle kirjallista lausumaa useamman kuin yhden kerran, ellei siihen ole erityistä syytä. Lausuma on annettava tiedoksi vastapuolelle.

Hovioikeus voi kutsua asianosaiset kuultaviksi istuntoon, jos tämä edistää asian valmistelua.

9 §

Valmistelussa hovioikeus voi päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely.

Hovioikeus päättää valmistelussa lisäksi asiantuntijan lausunnon hankkimisesta, kirjallisen todisteen esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta ja muuhun valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla pääkäsittelyssä.

Valmistelussa hovioikeus päättää myös, onko asianosaisia kuultava henkilökohtaisesti, sekä keitä todistajia, asiantuntijoita ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä kuullaan pääkäsittelyssä.

Valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa valmistelusta kärjäoikeudessa.

Oikeudenkäynnin kohde

10 §

Oikeudenkäynti hovioikeudessa koskee kärjäoikeuden ratkaisun kohteena ollutta asiaa valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedotulta osalta. Valituksen ja vastauksen sisällöstä ja perusteluista säädetään 25 luvun 12 §:ssä ja 26 luvun 4 §:ssä.

Jos kärjäoikeuden tuomioon rikosasiassa

(26 luvun 11 a §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

haetaan muutosta ainoastaan rangaistus-seuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko rikosasian vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luetuun tekoon.

Jos valitukseen ei ole vastattu tai vastauksessa enää toistettu vastauksen antajan alioikeudessa esittämiä kaikkia vaatimuksia ja niiden perusteita, hovioikeuden on tiedusteltava, mihin valittajan vastapuoli vastauksensa tueksi vetoaa. Tiedustelu voidaan jättää tekemättä, jos asiassa on yksiselitteistä, mitkä vastapuolen vaatimukset alioikeudessa olivat.

Asian ratkaisuaaineisto

10 §

Hovioikeus saa erityisestä syystä määrätä, että asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan kuuleminen voi tapahtua alioikeudessa. Samalla hovioikeus voi asettaa määrääjän, jonka kuluessa hovioikeuteen on toimitettava selvitys esitetystä näytöstä, sekä antaa kuulemisen järjestämistä koskevia määräyksiä.

Rikosasiain vastaajan kuulemisesta

11 §

Rikosasiassa, jossa vastaaja ei ole vastannut valitukseen tai häntä ei ole sen johdosta muuten kuultu, hovioikeus ei saa vastausta pyytämättä muuttaa alioikeuden ratkaisua siten, että

1) sakkorangaistukseen tuomittu tai rangaistukseen tuomitsematta jätetty tuomitaan vankeusrangaistukseen tai viraltapanoon,

2) ehdollinen vankeusrangaistus muutetaan ehdottomaksi, tai

3) vastaaja tuomitaan olennaisesti ankarampaan rangaistusseuraamukseen.

Tutkimisvelvollisuudesta

11 a §

Hovioikeus ei ilman erityistä syytä tutki alioikeuden ratkaisun oikeellisuutta muulta kuin valituksessa ja vastauksessa ilmoitetujen perusteiden ja seikkojen osalta.

Jos alioikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman eri-

11 §

Asia ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jollei siinä 12 tai 13 §:n nojalla toimiteta pääkäsittelyä.

Asia, jossa 12 tai 13 §:n nojalla toimitetaan pääkäsittely, ratkaistaan siinä esitettävän aineiston perusteella.

Pääkäsittely

12 §

Hovioikeus toimittaa tarvittaessa pääkäsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä.

Pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan sellaista osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti.

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tyistä syytä tutkia, onko rikosasian vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon.

Täydentävät säännökset

12 §

Tässä luvussa tarkoitetut kehotukset, pyyn-
nöt, kutsut ja ilmoitukset hovioikeus saa,
jollei muuta tiedoksiantotapaa pidetä tarpeel-
lisena, lähettää postitse asianosaisen viimeksi
ilmoittamalla osoitteella. Vastaaja on kuiten-
kin kutsuttava 8 §:ssä tarkoitettuun suulli-
seen käsittelyyn siten kuin 11 luvun 20 §:n
2 momentissa on säädetty.

13 §

Hovioikeuden esittelijä saa, asiaa esittele-
mättä, annettujen ohjeiden mukaisesti lähet-
tää asianosaisille valitusasiaa koskevia keho-
tuksia, pyyntöjä ja ilmoituksia.

13 §

*Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely
myös silloin, kun riita-asian asianosainen tai
rikosasian asianomistaja tai vastaaja on sitä
vaatinut.*

*Pääkäsittelyä ei kuitenkaan 1 momentissa
tarkoitusta syystä tarvitse toimittaa, jos:*

*1) riita-asiaa vastapuoli on myöntänyt
muutoksenhakijan muutosvaatimuksen;*

*2) rikosasiassa vain vastaaja on vaatinut
pääkäsittelyä ja asia ratkaistaan hänen vali-
tuksensa mukaisesti;*

*3) pääkäsittelyä vaatinut on tyytynyt kärä-
jäoikeuden ratkaisuun eikä ratkaisua muuteta
hänen vahingokseen;*

4) valitus on selvästi perusteeton; tai

*5) asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä
koskeva kysymys.*

*Mitä 1 momentissa sekä 2 momentin 1 ja
3—5 kohdassa säädetään, on soveltuvin osin
noudatettava myös hakemusasiassa tehtyä
valitusta käsiteltäessä.*

*Kutsu pääkäsittelyyn ja seuraamus
asianosaisen poissaolosta*

14 §

Jos hovioikeus muuttaa alioikeuden ratkai-
sua 8 tai 11 §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka
tuomitsee ehdollisen rangaistuksen, tuomitul-
le on välittömästi ilmoitettava ratkaisun an-
tamispäivä ja tuomittu rangaistusseuraamus.

14 §

*Hovioikeus huolehtii asianosaisten kutsu-
misesta pääkäsittelyyn.*

*Kutsussa on asianosaiselle ilmoitettava,
minä päivänä ja kellonaikana sekä missä
pääkäsittely toimitetaan. Samalla on ilmoi-
tettava, mikä seuraamus 15—17 §:n mukaan
voi aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu
pääkäsittelyyn.*

15 §

Muutoksenhakija kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus hänen poissa ollessaan jätetään sillensä.

Muutoksenhakijan vastapuoli kutsutaan pääkäsittelyyn sakon uhalla, jos asian käsitleminen edellyttää vastapuolen läsnäoloa.

Muutoksenhakijan vastapuoli, jonka kuulemista ei pidetä tarpeellisena, kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

Virallisen syyttäjän on virkansa puolesta oltava läsnä sellaisen asian pääkäsittelyssä, jossa virallinen syyttäjä on muutoksenhakijana tai jossa rikosasian vastaaja on valittanut käräjäoikeuden virallisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen antamasta ratkaisusta. Virallisen syyttäjän on oltava läsnä myös liiketoimintakiellon määräämistä koskevan asian pääkäsittelyssä.

16 §

Asianosaisen oikeus käyttää asiamiestä tai velvollisuus saapua itse tai oikeushenkilönä laillisesti edustettuna oikeuteen määräytyy hovioikeuden antamien määräysten mukaan.

Asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, jos hänen kuulemistaan pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisenä.

Jos rikosasian vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti virallisen syyttäjän valituksen johdosta toimitettavaan pääkäsittelyyn ja jos hänen käyttäytymisensä perusteella on aihetta olettaa, ettei hän noudata kutsua, hovioikeus voi määrätä hänet tuotavaksi pääkäsittelyyn.

Rikosasian vastaajan velvoittamisesta henkilökohtaisesti saapumaan pääkäsittelyyn on lisäksi voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ssä säädetään.

17 §

Jos muutoksenhakija on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään sillensä.

Jos muutoksenhakijan vastapuoli tai tämän laillinen edustaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko. Jos hänet on velvoitettu saapumaan henkilökohtaisesti, hänet voidaan

määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, ja rikosasiassa hänet voidaan määrätä tuotavaksi, vaikka hänen ei olisikaan saavuttava henkilökohtaisesti.

Jos muutoksenhakijan vastapuolta ei ole kutsuttu pääkäsittelyyn sakon uhalla, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

18 §

Jos asianosainen ei sakon uhasta huolimatta saavu pääkäsittelyyn tai jos tuotavaksi määrättyä ei tavata taikka jos kutsua ei saada annetuksi asianosaiselle tiedoksi, asia saadaan, milloin syytä on, ratkaista asianosaisen poissaolosta huolimatta. Asetettua uhkasakkoa ei tällöin tuomita.

Uhkasakkoa ei myöskään tuomita, jos asianosainen tai hänen laillinen edustajansa, joka sakon uhasta huolimatta on jäänyt pois pääkäsittelystä, saadaan tuoduksi samaan istuntoon taikka jos kysymys asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa henkilökohtaisesta kuulemisesta raukeaa.

19 §

Jos valitus on muutoksenhakijan poissaolon vuoksi jätetty sillensä, mutta hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, muutoksenhakijalla on oikeus saattaa valitus uudelleen käsiteltäväksi ilmoittamalla siitä kirjallisesti hovioikeudelle 30 päivän kuluessa valituksen sillensä jättämisestä. Jollei muutoksenhakija näytä toteen laillista estettä, valitusta ei oteta tutkittavaksi.

20 §

Hovioikeus huolehtii myös todistajan ja asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn, jollei sitä 11 luvun 2 §:ssä mainitulla perusteella ole annettu asianosaisten tehtäväksi.

Kutsussa on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä pääkäsittely toimitetaan. Kutsussa on myös mainittava tarpeelliset tiedot asianosaisista ja asiasta. Lisäksi kutsussa on ilmoitettava, mitä 17 luvun 36 ja 39 §:ssä, 40 §:n 4 ja 5 momentissa sekä 48 §:n 2 momentissa säädetään.

Menettely pääkäsittelyssä

21 §

Pääkäsittelyssä on seuraavassa järjestyksessä:

1) tarpeellisilta osiltaan selostettava käräjäoikeuden ratkaisu;

2) muutoksenhakijan ilmoitettava, miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi;

3) vastaajan ilmoitettava, myöntääkö vai kiistääkö hän muutוסvaatimuksen;

4) ensin muutoksenhakijan ja sitten vastaajan, jollei hovioikeus esittämisyjärjestyksestä toisin määrää, vuorollaan tarkemmin perustettava kantaansa ja lausuttava vastapuolen perustelujen johdosta;

5) otettava vastaan todistelu; sekä

6) muutoksenhakijan ja vastaajan esitettävä loppulausuntonsa.

Edellä 1 momentissa mainitusta järjestyksestä saadaan kuitenkin tarvittaessa poiketa.

22 §

Pääkäsittelyssä hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa pääkäsittelystä käräjäoikeudessa.

Pääkäsittelyn pöytäkirja

23 §

Pääkäsittelystä laaditaan pöytäkirja. Pöytäkirjan allekirjoittaa sen laatija.

Pöytäkirjaan on merkittävä:

1) tuomioistuimen nimi ja käsittelypäivä;

2) asian käsittelyyn osallistuneiden tuomioistuimen jäsenten nimet ja virka-asema sekä pöytäkirjan laatijan nimi;

3) asianosaiset ja kuultaviksi kutsutut sekä heidän saapuvillaolonsa;

4) asianosaisten asiamiehet tai avustajat sekä tulkit;

5) asia; sekä

6) suljetun käsittelyn syy.

24 §

Pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot sekä todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuulut henkilöt sekä esitetyt muut todisteet.

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutar-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

koituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Jos äänittäminen ei ole mahdollista, lausuma on satatarkasti merkittävä pöytäkirjaan.

Pöytäkirjaan on merkittävä hovioikeuden katselmusta toimittaessaan tekemät havainnot.

Käräjäoikeuden tuomion muuttaminen rikosasian vastaajan eduksi

25 §

Hovioikeus voi muuttaa käräjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa tuomiota rikosasian vastaajan eduksi silloinkin, kun vain virallinen syyttäjä on hakenut siihen muutosta.

Tiedoksiantotapa

26 §

Tässä luvussa tarkoitetut kehotukset ja kutsut hovioikeus saa lähettää postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Kutsu pääkäsittelyyn on kuitenkin annettava tiedoksi asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

27 luku

Miten oikeudenkäyntiasioita on hovioikeudessa ajettava

27 luku

Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa

1 §

Asioiden vireillepanossa ja valmistelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä käräjäoikeudessa käsiteltävien asioiden osalta säädetään.

2 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos se on asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan kuulemiseksi taikka muutoin asian selvittämiseksi tarpeen.

3 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely myös silloin, kun riita-asian asianosainen

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

Niissä asioissa, jotka hovioikeus ensimmäisenä tuomioistuimena ottaa tutkittaviksi, ilmoituttakoon se päivää ennen julkipanolla, että riitapuolten pitää haasteessa määrättyinä päivinä olla huudettaessa läsnä; ja antakoon kantaja silloin riitakirjansa Oikeuteen; sitten käyköön asian niinkuin edellä on sanottu. Riitapuolten on näissä tapauksissa lupa antaa Oikeuteen kaksi kirjaa kummankin, elleivät oikeata antoaikaa laiminlyö. Jos pesäeroa haetaan velan tähden, taikka jos velallinen pyytää lupaa luovuttaa kaiken tavaransa velkojilleen, olkoon kummankin huudon väliä neljätoista päivää.

5 §

Jos se, joka on haastattanut, ei tule määrättyä päivänä riitakirjoinensa Oikeuteen, pankoon hovioikeus hänelle toisen määräjän, vaikkei katsoisikaan hänen esiintuomaansa estettä lailliseksi; kuitenkin vetäköön hän poissaolostansa sakkoa kymmenen talaria ja korvatkoon kulut vastaajalle, joka läsnä oli. Jos kantaja ei tule toisella kerralla eikä näytä laillista estettä, niin tuomittakoon vastaaja vapaaksi hänen kanteestansa.

6 §

Kaikkia riitakirjoja ynnä niihin kuuluvia todistuksia on sekä vedotuissa että haasteissa asioissa tuotava Oikeuteen kaksi kappaletta, toinen hovioikeuteen jääväksi, toinen vastapuolelle annettavaksi.

7 §

Jos se, jonka tulee kuninkaan puolesta hovioikeudessa kantaa, syyttää jotakuta virkari-koksesta tahi muusta törkeästä rikoksesta, niin hänen kanteensa luettakoon julkisesti, niin myös syytetyn vastaus.

taikka rikosasian asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut.

Pääkäsittelyä ei kuitenkaan 1 momentissa tarkoitettusta syyistä tarvitse toimittaa, jos:

1) riita-asiassa kanne on myönnetty tai kanteesta on luovuttu;

2) kantajan vaatimus havaitaan selvästi perusteettomaksi; tai

3) asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys.

4 §

Jollei asiassa 2 tai 3 §:n nojalla ole toimitettava pääkäsittelyä, asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

5 §

Kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimitettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita- ja rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa säädetään.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

9 §

Niin pian kuin kirjoitusten vaihto on lopetettu, on hovioikeuteen tullut juttu tai asia annettava jollekin hovioikeudenjäsenelle tai virkamiehelle valmistettavaksi ja esiteltäväksi.

Jos asianosainen tahtoo, että häntä hovioikeudessa suullisesti kuulusteltaisiin tahi että hän jostakin seikasta saisi esiintuoda ilmoitettuja todistuksia, olkoon hänellä valta, niin kauan kuin juttu on esittelemättä, kirjallisesti sitä pyytää ja ilmoittakoon samalla sen ajan, mikä tarvitaan siihen valmistautumiseen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan riita- ja hakemusa-sioihin, jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on käräjäoikeudessa annettu tai julistettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

Rikosasioihin tätä lakia sovelletaan, jos asia, jossa muutosta haetaan, on käräjäoikeudessa ollut käsiteltävä noudattaen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja jos ratkaisu siinä on annettu tai julistettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

Hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsiteltäviin asioihin tätä lakia sovelletaan, jos asia on tullut vireille tämän lain voimassa ollessa.

2.

Laki**rikoslain 7 luvun 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 7 luvun 7 §:ään, sellaisena kuin se on 19 päivänä huhtikuuta 1991 annetussa laissa (697/1991), uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

7 §

Yhteisen vankeusrangaistuksen määrääminen täytäntöönpanoa varten

Käsitellessään muutoksenhakemusta yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevasta päätöksestä hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 19 _____.

3.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 6 luvun 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä heinäkuuta 1977 annetussa laissa (595/1977), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 luku

Sakosta, sakon muuntorangaistuksesta ja yhteisösakosta

14 §

Hovioikeuden muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

Käsitellessään muuntorangaistuksen määräämistä koskevaa asiaa hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*

4.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa päivänä kuuta 199 annetun lain (/) 11
luvun 4 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

4 §

*Tuomio rikosasiassa on joko syypääksi
tuomitseva tai vapauttava.*

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
19 .*

6.

Laki

kiinteistönmuodostamislain 259 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 12 päivänä huhtikuuta 1995 annetun kiinteistönmuodostamislain (554/1995)
259 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

259 §

Jos asia on ratkaistavissa kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa.

Pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa ja asia voidaan ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jos:

1) asia on laadultaan sellainen, että sen ratkaiseminen ei edellytä suullista käsittelyä; tai

2) asianosaiset ilmoittavat, että heillä ei ole esitettävänä suullista todistelua, ja he pyytävät, että asia ratkaistaan pääkäsittelyä toimittamatta.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*

